חביון תימן

זכרונות, סיפורים, אגדות

חיים מעולם אחר

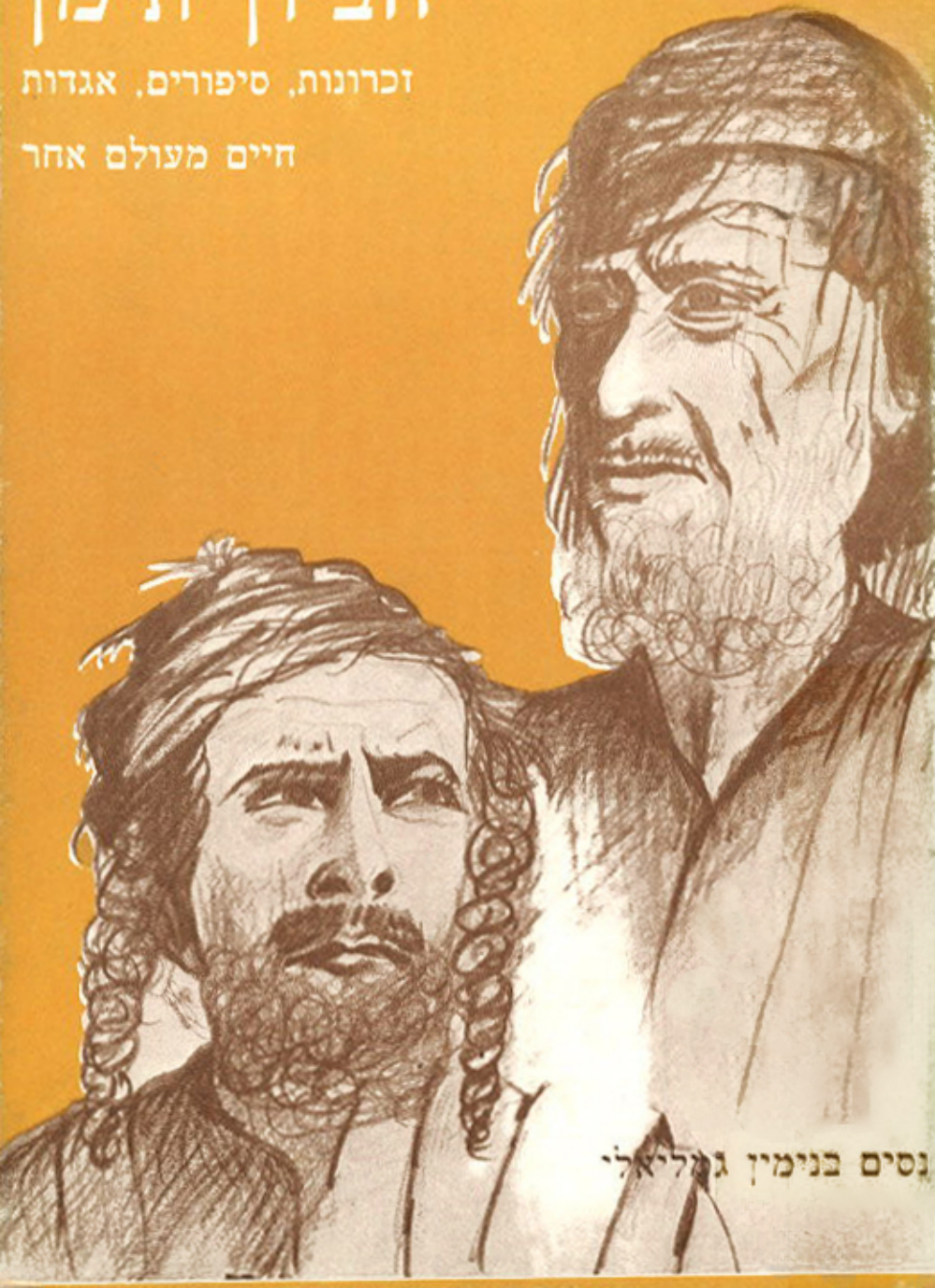

נסים בנימין גמליאלי

נסים בנימין גמליאלי

חביון תימן

זכרונות, סיפורים, אגדות

חיים מעולם אחר

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

הוצאת המחבר ובניו
רמלה, ישראל, ברצ"ה לשטרות 1983

©
כל הזכויות שמורות

NISSIM BENJAMIN GAMLIELI

HEVION TEMAN

FROM THE DEPTH OF YEMEN

MEMOIRS, FOLKTALES AND LEGENDS

©
ALL RIGHTS ARE RESERVED
13 HADAR STR., RAMLEH, ISRAEL 1983
TEL, 054-228474

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

הפצה: רח' הדר 13, רמלה 72240. טל. 054-228474
נדפס בדפוס אופסט „ראם", ת"א טל. 659596

נסים בנימין גמליאלי / חביון תימן

זכרונות, סיפורים, אגדות

חיים מעולם אחר

יצא לאור בסיוע:
קרן ת"א לספרות ולאמנות
קרן עמו"ס ע"ש זלמן שז"ר

★

לידידי,
הרב טו"ר חיים אהרוני נ"י
הרב טו"ר יונה מדהלה נ"י
יוסף דחוח־הלוי הי"ו
שלמי תודה

★

לאחַי,
עזרא כהן ויוסף כהן.
ברכה שבלב.

צילומים: ביתן הצילום "בני-נצר", אילת.

ציורים ועיצוב העטיפה: שושנה (שושי) עורקבי ת"מ.

הפצה: רמלה, רח' הדר 13. טל. 054־228474

ליניב, טמיר, שלומציון ותהלה
לעֹמר ולאֲתַי
לעֹמיחי ולתמר
לתֹם
מהסבא,
באהבה

המספר: ר' מעודה בן מרי סלימאן אלג'רופי

התוכן

מבוא ..... 9 — 16

זכרונות המספר ר׳ מעוצה בן מרי סלימאן אלג׳רופי

1. תולדות יהודי אלג׳רוף ..... 17 — 31
2. רעב ומלחמה בימי הכיבוש התורכי ..... 32 — 45
3. בצל האיום של חולה נפש ..... 46 — 52
4. מעלילותיו של מעוצה ..... 53 — 59
5. משפט התלתן ..... 60 — 76

סיפורי אלג׳רוף

1. בין ישראל לגויים

א. "או ממונך או ראשך או דתך" ..... 77 — 80
ב. הסייד שהוכה ולא נטר איבה ..... 80 — 82
ג. גמולו של קבילי צר עין ..... 82 — 83
ד. שלושה חכמים מבהילים את השדים לבוא לסעודה . 83 — 84
ה. "להט הככרות" ..... 84 — 85
ו. מומרים להכעיס ..... 85 — 86
ז. אהבה נכזבה שגרמה להמרת דת ..... 86 — 87
ח. מעשה בסייד שלא היה "שווה צפיעה" ..... 87 — 89
ט. הילד היהודי, הסייד והאש שכבתה ..... 89 — 90
י. כיצד התעשר יהודה עמר? ..... 90 — 91
יא. "הו מועדך, מא הו מועד אומי" ..... 92 — 95
יב. צאלח אלמתרב ..... 95 — 97
יג. שוטה שבעולם ..... 97 — 98
יד. סיפור חידה ..... 99 — 101
טו. "אין להוריש לבן סורר ומורה" ..... 101 — 104
1. מחד יוורת לעאצי ואלדיה
2. גיל אלטבקה והיהודים
3. הסיף אחמד. פסל הזהב של סעד אלכאמל

2. פשיטות, גניבות ומעללים

טז. יחיא סאלם ומקטרתו ..... 105 — 106
יז. "אלסרק אלוה" (הגנבים אחים) ..... 106 — 108
יח. יחיא סאלם ושומר הכרם ..... — 108
יט. כאשר יחיא סאלם נזקק למעיל פרוה ..... — 109
כ. יחיא איש חאפד ובעל הגורן ..... 109 — 111
כא. יחיא איש חאפד והכבש האבוס ..... 111 — 112
כב. איך לכד יחיא איש חאפד את הנמר? ..... — 112
כג. גרעין פול ..... 113 — 115

3. נשים

כד. מה בין אשה רעה לבין אשה טובה . . . . . 117 — 124
כה. "גונדל ודנדל ומשפר־אנטל" . . . . . 124 — 126
כו. עלי המייבל ובת הסולטאן . . . . . 126 — 137
כז. הסולם, החתול והתוף . . . . . .
1. מתקן הלוולאת
2. חתול הפלא
3. ליל רעם התוף
כח. הפקיה שהשלים את יצירת העובר . . . . . 137 — 140
כט. האשה והמאהב . . . . . 140 — 145
ל. הכלה וחמותה . . . . . 145 — 147
לא. רוטל בשר . . . . . 147 — 151

4. אגדות

לב. עור החמור . . . . . 152 — 157
לג. האיש שלא רצה לקלל את איבליס . . . . . 158 — 161
1. הרשע וענשו
2. איבליס חושף את סודות המקצוע שלו.
לד. "לא תעג'ל, לא תכג'ל, לא תבכל"! . . . . . 161 — 166
לה. המלכות לרבון העולמים . . . . . 166 — 170
לו. חרב הכליפות . . . . . 170 — 184

סיפורי צולימה

זכרונותיה של המספרת סעדה צובירי . . . . . 185 — 191
1(לז). שכרו של מכבד אביו . . . . . 193 — 195
2(לח). הגמל שומר השבועה . . . . . 195 — 197
3(לט). "קלעס מנור" . . . . . 197 — 199
4(מ). "יא חלאלה, צבי סמן"! . . . . . 199 — 201
5(מא). נבעה אוכת אסבעה . . . . . 201 — 206

סיפורי עדן

דברי מבוא . . . . . 207 — 210

זכרונות המספר נסים דמתי ז"ל
בן עואץ נסים דחביש ז"ל . . . . . 211 — 223
1(מב). העשיר הקמצן וגיסו של אלהים . . . . . 225 — 226
2(מג). מעשה באיש שהיה נשוי לשתי נשים . . . . . 230 — 232
3(מד). אב ובנו, ואשה בין שניהם . . . . . 230 — 232
4(מה). מעשה באשה שהרגה את בעלה ולא הובאה לדין 233 — 236
5(מו). היזהר מן הצנועים והצנועות . . . . . 236 — 239
6(מז). כיבוד אב . . . . . 239 — 244
7(מח). הכל תלוי במזל . . . . . 244 — 251
8(מט). אשר קידשנו... והבדילנו מן העריות . . . . . 251 — 254

מבוא

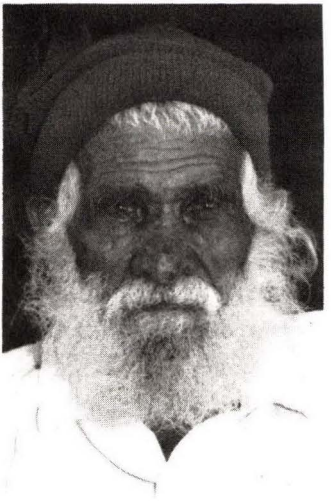

דיוקנו של מספר

ישיש כבן שמונים שנה, דל גוף, כצימוק זה שקליפתו החומה־קמוטה משמרתו ואוצרת את מתיקותו ולחותו לימים רבים. זקן תימני טיפוסי, לוזי, שיישותו הרוחנית מרובה בהרבה מגש־מיותו. תימני בחזותו והבעת פניו, במבטו העמוק והרחוק, בחיוכו הרך והנעים, בצלילות דעתו, בצלילי קולו העולים ויורדים, בתנועות ידיו המודגשות המוסיפות עצמה ונחרצות לדברים היוצאים מפיו, בזריזות גופו ויציבתו האיתנה, בישיבתו המקופלת בצורת N ואפילו בגניחותיו האופייניות הנוקבות העולות מפעם בפעם מחדרי בטנו ומספרות בלי מלים על מיחושי בטן הפוקדים אותו לעת זקנה. זה הוא המספר ר׳ מַעוֹצָה בן מרי סלימאן בן סעיד אלג׳רופי וזה תארו. תימני מלבר ומלגו, תם וישר מכאן ופיקח וממולח מכאן, נבון־דעת, מחושב, נוטה אך מעט למילי דבדיחותא, אך טעם זקנים בפיו. איש שמח בחלקו, נהדר בקרב יוצאי חלציו ואזון בביתו. רעייתו שמחה בת מרי יעקב דוד אלג׳רופי, אינה משה מעל ידו, שומרת פתחי פיו וחשה לעשות רצונו. לפעמים אף אינה מהססת להוכיחו בדברים בענייני השמירה על בריאותו, והוא, האיש, האוחז עדיין בשרביט של בעל בעמיו, מקבל בדומייה את תוכחתה ומציית לה.

מאז עלה ארצה בעלית ״על־כנפי־נשרים״ עבד כפועל בכרם ובפרדס ובכל עבודה קשה, וכל יגיעו הקדיש למען חינוך ילדיו, גידולם וביסוסם. בניו (4) ונכדיו (19) גרים כיום בדירות נאות, בקירבתו, ואלו הוא עצמו גר עדיין עם אשתו בצריף של מעברת ראשון לציון. בנו הבכור, יצחק צוריאל, — רב ומורה, נשוי ואב לששה בנים ובנות יפים — בנה לו בית־מידות על המגרש של

הצריף של אביו. הבן השני, שלמה, — מנהל בי״ס ממ״ד ברמלה, נשוי ואב לחמשה ילדים — גר בדירה מרווחת משלו לא רחוק מהצריף של אביו. גם הבן השלישי, חיים (נשוי ואב לשלושה), והבת שרה (נשואה ואם לחמישה) מסודרים בבתים משלהם וגרים בסמוך לאביהם. הבנים והנכדים הם העיקר בחייו והוא ואשתו די להם בצריף.

אולם תימניותו מאופיינת לא רק בחריצותו ובאורח חייו הצנוע, ולא רק באהבתו ומסירותו לילדיו, אלא גם בכרם הקאת המטופח שבגינתו, שכולו פועל כפיו. הקאת היה תאוותו העיקרית, אבל כיום אינו מכניס אותו עוד לתוך פיו מחמת הזיקנה. ועם זאת עיניו תמיד פקוחות על נטיעות הקאת בנות־טיפוחיו ואיש לא יעיז לשלוח יד בהן מלבדו הוא או בנו. הוא מקפיד בעיקר על צורת הקטיף, ביען, קטיף לא נכון מזיק לעץ והופכו לשיח בר. ״עַא־יוּבְרוּהּ״ — הוא אומר. כאשר מאן דהוא בא ומבקש לקנות ממנו אגודת קאת, מטפס הוא עצמו על הסולם, בזריזות של בן תשחורת, קוטף את הלבלבים הרכים מנוף העץ במו ידיו, אומד את טיב הסחורה בדקדקנות וקובע את מחירה...

גדל וחי בקרב שבטי הקבילים במחוז כַּוּלַאן שבתימן כיהודי גאה וכאחד מבני אותה ארץ. הרפתקן אמיץ היה, רב־תחבולות וחפשי כצבי מדבר. ידע תיגרות ומאבקים עם בני הקבילים, ידע שנות־רעה וראה ימי־טובה. נסיון חייו העשיר לימד לו לכלכל מעשיו במשפט ושלא לבוז לדבר הפעוט ביותר. ״מַחַד יְגָּנַא מִן חַאגַּ׳ה יְקוּל אַלזַמַאן אִדְּהַא״,[1] אומר הפתגם התימני, והכלל הזה עודנו משמש נר לרגליו. מבחינה פיזית הוא חי כיום בא״י, אבל מבחינת תרבות־חיים ופילוסופיה של החיים הוא חי עדיין בתימן, ועולמו הרוחני מוסיף לינוק את מאורו ממצברים שנטענו בעבר.

דרך היגודו

הוא מספר בערבית יהודית תימנית מקורית, נקיה מתערובת לשונית, ולא בתרגום עברי. המסרן שלנו הוא אחד הבודדים שלא חל אצלו נתק תרבותי או שיבוש לשוני ואשר גירסת המקור נותרה סדורה על לשונו ורהוטה בפיו. שפתו שוטפת כמעין המתגבר, מתובלת בביטויים ופתגמים, ופה ושם אף בקללות שגורות המבטאות את יחסו האישי ואת מעורבותו הרגשית במהלך העלילה המסופרת. כמספר מעולה, כאשר הוא פותח בסיפור, הוא עובר מיד לעולמו של הסיפור, חי אותו, חווה אותו, מתפעל ממהלך זה או אחר של גיבור העלילה

החיובי, משבח לזה ומלגלג לזה. אין הוא מעמיד עצמו בצד, כצופה שאין לו כל נגיעה בנעשה על בימת ההתרחשות הסיפורית, אלא להיפך — הוא מעורב ומתערב, מזדהה ומביע דעה ועמדה. והמדובר לא רק בסיפורי־הריאלייה העוסקים בענינים ארציים שבין בני אדם לבין עצמם, אלא גם בסיפורים מאגיים עלטבעיים, שמעורבים בהם שדים וקוסמים ומכשפים ובני אדם גם יחד. לדידו, כל סיפור, ובכלל זה הסיפור המאגי הפנטסטי, הוא סיפור אמת לכל פרטיו, מעשה שהיה בזמן מן הזמנים, מציאות הגיונית שאין לכפור בה כשם שאי אפשר לכפור במציאותם של השדים ושאר כוחות עלטבעיים, שקיומם ומעלליהם מוכחים ומפורסמים בקרב חברת בני אנוש. ואכן, כל שאינו רואה באור זה את מהותו של הסיפור המאגי, מי שמתייחס אליו כאל בדייה דמיונית ומבטל את ערכו, הריהו מעיד על עצמו שאין הוא מבין בחקר המעמקים. מי שרואה רק את פני הדברים, את צבע ההסוואה המתעה, אין הוא יכול לגלות את הפנינים הפזורות בחביון המצולה האפלה.

אסופה זו וייחודה

האסופה שלפנינו, אחות קודמתה "חדרי־תימן", היא בעלת ייחוד משלה וערך בפני עצמה. ראשית, היא מסורה מפיו של מסרן אחד, בערבית תימנית מדוברת (למעט שני הפרקים האחרונים שבסוף הספר — סיפורי יהודי צוּלַיְמַה וסיפורי יהודי עדן שהם ייחודיים לעצמם), ושנית, היא מותחמת לאזור אחד — לקרית אלג׳רוף שבמחוז כַּוּלַאן ולסביבתה הקרובה. סיפורי־תעודה, אגדות־עם ומעשיות המספקים לנו ביד נדיבה מידע חדש עשיר ומגוון על חיי קהילה יהודית אחת בתימן, על עברה ותלאותיה ועל תנאי הקיום שלה. ה,אני׳ היהודי הכפרי המובע בסיפורים אלה שונה מכמה פנים מה,אני׳ היהודי העירוני, שכבר נכתב עליו רבות, ובייחוד בכל הקשור לאורח־החיים, לדרכי הפרנסה וליחסי־הגומלין שבין יהודים למסלמים.

מחולקת לשלושה מדורים או חטיבות (למעט שני המדורים האחרונים ומבואותיהם שנזכרו לעיל) וכל חטיבה מהווה יחידה היגודית עצמאית לעצמה. החטיבה הראשונה, הכוללת חמישה פרקים, פורשת לפנינו יריעה היסטוריוגרפית מענינת בתולדות יהודי אלג׳רוף, משולבת זכרונות אישיים של המספר ממאורעות שקרו לו, לבית אביו ולקהילתו. זהו החלק המאלף והמחכים ביותר, הן מן הבחינה ההיסטורית, אורח־החיים, תנאי־הקיום, יחסים פנים־יהודיים, והן מבחינת כושר עמידתם של המעטים בתמורות העתים

ויחסיהם המורכבים עם שכניהם הטובים והרעים כאחד. לפנינו מונח איפוא סיפור חיים כה מרתק, כה פשוט ומלבב וקדמוני, חיים מעולם אחר.

החלק השני, כולל 31 סיפורי־עם יהודיים, שברובם הם סיפורי־עימות בין ישראל לישמעאל. חלק זה מציג לפנינו תמונת מצב על מכלול חייהם של יהודי הכפרים, מעמדם כבני־חסות, רגשותיהם כלפי החברה המסלמית הצוררת את יהדותם, עניותם, דרכי פרנסתם ועוד. סיפורים אלה משלימים למעשה את החלק הראשון, התיעודי, ומוסיפים לו עוד נדבכים — אם כי בגוון שונה.

,גלות מרה' — מאיזו בחינה?

להארתם של הסיפורים הנדונים, נסקור בקצרה את מצבם של היהודים במדינה התימנית משלושה היבטים שונים — הבינדתי, החברתי והכלכלי.

תימן, כמדינה מסלמית תיאוקרטית, הקוראן הוא חוקתה היחידה והבלבדית. לפי חוקה זו, מי שאינו מסלם הוא מוגדר כ,כופר'. וכופר משמע עכו"ם, משתף, מין ואפיקורוס. גם ,אנשי־הספר' (קרי היהודים) נכללו בתחום ההגדרה הזאת, בעוון כפירתם בתורתו ובשליחותו השמימית של מחמד, אולם לא בדרגת חומרה של עכו"ם, שהרי הם מאמינים באל אחד. היהודים נחשבו איפוא לכופרים למחצה, ולכן הותר להם להמשיך ישיבתם תחת חסות שלטון האיסלאם תמורת תשלום מס הג'זיה. לא כאזרחים מן השורה, חלילה, אלא כבני־חסות, דְּמִיוֹן, הכפופים לגזרות והגבלות משפילות. האיסלאם חִייֵב את השפלתו של היהודי, בנימוק כי זה הוא רצון אַלְלָה, כביכול, כדי שלא ינסה זה להרים ראש ולהתמרד נגד הגורל שמונה לו. על רקע זה יש להבין את הסיפורים שלפנינו — ,גלות' מכאן ואיבה בינדתית ניצחת מכאן. מהם אנו למדים עוד, שהיהודי, למרות שהיה "גולה ונרדף, נחלש", כלשונו של שבזי, הוא לא היה אסקופה נדרסת והוא ידע להגן על כבודו, להיאבק על זכויותיו, ללא רתע, ואף להשיב לשונאיו כגמולם. כאשר אנו קוראים, למשל, שיהודי פושט בלילה על כרמו או על שדהו של הגוי, גומל לו כרשעתו, מכהו בסתר, תופעות מסוג זה אינן רק ענין של קיום, של ,לקיחה' בשעת הדוחק ממי שיש לו, אלא הן גם ביטוי לאיבה בינדתית לוחשת, של רצון לנקום ולהכאיב.

במישור החברתי, כשמדובר בחופש הפרט, ביחסים שבין יהודי לקבילי כבני אדם, המצב היה שונה. היהודי חי בתוך מסגרתו הדתית המחמירה, תוך חירות גמורה, נבדל מהגוי, ויחד עם זאת הוא היה חלק בלתי נפרד מבני עם הארץ וגורלו קשור בגורלם לטוב ולרע. היחסים בין אלה לאלה היו מושתתים על בסיס של ,תן וקח' ו,עשה לי ואעשה לך'. יהודי הכפרים נהנו מיחסי שכנות

טובים לצד המסלמים וחיו בהשקט ובטחה. יחס החזק כלפי החלש היה מהול ביראת שמים, ברגישות ובהתחשבות. קבילי המכבד עצמו לא יתאנה ליהודי, לא ירים עליו יד ולא יפגע בכבודו. השייכים הגנו על היהודים שחסו בצלם מעריצותם של מושלים ועפ״ר נהגו בהם בנדיבות ואצילות ובמדה של רחמים. היהודי היה חפשי במעשיו, בתנועתו, בעבודתו ואדון לעצמו. איש הטבע היה, הלך ממקום למקום ברגל, התפרנס מיגיע כפיו וידע לשאת בגבורה את קשיי החיים ותלאותיהם. ומה שאיפיין אותו ביותר הוא — דבקותו המופגנת ביהדותו וגאוותו בדתו. סימני־פיאותיו לא הוצנעו מאחורי תנוכי אזניו, אלא השתלשלו וירדו לו על כתפיו גם כאשר הוא ישב בין גויים. טליתו קטן לא הוסתר מתחת לבגדיו, אלא עטה אותו ככגד עליון וציציותיו התבדרו ברוח לעיני כל. כיסוי ראשו לא היה כיפה קטנה החופה בקושי את מרכז קדקודו, אלא כובע כבד דוקא שחבק את כל גולגולתו. כל סמליו החיצוניים נשא אותם עמו בגאון לכל מקום שהלך, והקבילי הורגל לראות בהם כחלק מעצמיותו של היהודי ולמד לכבדם. עיקרו של דבר, נכון יהיה לומר, שהיהודים היו חיוניים ורצויים בקרב החברה התימנית, אלא שתימן ומשטרה לא היו רצויים וטובים ליהודים. בבוא העת הם יצאו את המדינה הזאת בנעריהם ובזקניהם, מתוך בחירה חפשית, ועלו לארץ אבותיהם, למרות שהקבילים היצרו על עזיבתם. ועוד נכון לומר, שמבחינת יחסי אנוש בין שכנים ומבחינת הבטחון על הנפש והרכוש, חופש העשייה, הקנין והפולחן, מכל הבחינות האלה תימן לא היתה ,גלות מרה׳ כל כך כפי שרבים מגדירים אותה.

ה,גלות המרה׳ האמיתית והרועצת היתה העוני והדלות של אותה ארץ, שעמדה בפיגורה ובעוניה דורות ע״ג דורות. הפרנסה היתה קשה כקריעת ים סוף, והאדם בנפשו הביא לחמו. ארץ פוריה וטובה היא תימן ובעלת אקלים נוח, אך מעוטת גשמים וצרובת שמש ותכופת שנות בצורת. ר׳ מעוצה מספר (ראה להלן) שהוא רץ מקרית אלמעיינה עד קרית אלעין, מרחק של שעות הליכה, רץ ללא הפסקה, וכל זאת בשביל שלא להחמיץ את לחם הבוקר בבית השיך שלו. סעדה צובירי מתארת בסיפור זכרונותיה (ראה להלן — סיפורי יהודי צולימה) מצב שבו הוצרכו ילדים יתומים לחזר על פתחי הגויים בשביל פרוסת לחם, ובאין לחם שוטטו בחורש ואכלו צמחי בר. תימן היתה גם ארץ של דֶבֶר ומגפות, שחזרו על עצמם מידי שנה בשנה וכילו אדם ובהמה. בכל המדינה הגדולה הזאת לא היה אפילו רופא אחד ולא כל שירות רפואי חוץ מאשר הרפואה העממית.

החיים הקשים, מיעוט הגשמים, הבצורת, המחלות והמגפות והדבר, כל אלה עשו את תימן לארץ גזרה ולגלות מרה לא רק בשביל היהודים אלא גם לגבי כלל האוכלוסיה הלא יהודית. הדאגה לקיום פיסי, ללחם לשובע, לפרנסה בכבוד ולא בביזוי רדפה את האדם עד יום מותו. בעית הקיום והפחד מהרעב היו מטרידים יותר ודוחקים יותר מאשר בעית היחסים הבינדתיים והם מצאו את ביטויים הנוקב בשירת יהודי תימן ובספרותם שבכתב ושבע״פ. משל תימני אומר: ״לַא שִי מַעַך עַדוּ, אִדַע לַה בְאלְגִ׳וּע״.[2] וכאן עלי להוסיף, כי כל האמור לעיל נכון הוא אך ורק לגבי שנים שחונות, ובמיוחד לחדשי הקיץ (תמוז־אלול), שהם עפ״ר חדשי רעב ומחסור בתבואה, אפילו בשנים כתיקונן.[3] אבל בשנים גשומות המצב היה הפוך לחלוטין. אסמים וממגורות לא היה בהם להכיל את ברכת האדמה.

אין ספק, שאחד המניעים המכריעים להגירת יהודי תימן ועלייתם ארצה — מלבד כיסופיהם המשיחיים הידועים לגאולה ולמלכות — היה הרצון לחיים טובים יותר, לחיי רווחה וכבוד, לבריחה מהעוני והדלות. הידיעות והשמועות על חיי השפע בא״י היה להם חלק לא מבוטל בהחלטתם לנטוש את ארץ הַדְמָה והעוני ולצאת לחיי חירות ורווחה חומרית ורוחנית. ואמנם, מבחינתם של יהודי תימן, א״י, מדינת ישראל מילאה את כל משאת נפשם וציפיותיהם, לפחות מצדם הממלכתי והחמרי של החיים, לא התרבותי־דתי.

החלק השלישי של אסופת אלג׳רוף כולל אף הוא 5 אגדות ומעשיות, שהיו מסופרות בחברה היהודית בשעות הפנאי, לשם בידור, הנאה והפקת לקחים. המסר שבסיפור, חכמת־החיים הנובעת ממנו, הדוגמא החיובית או השלילית המוצגת בו, תושייתם וכסילותם של גבורי העלילה, חכמתם וטיפשותם, הצלחותיהם וכשלונותיהם, כל אלה היה להם ערך לא רק מבחינה חברתית־בידורית אלא גם מבחינה מעשית ותפקודית בחיי היום יום של הכלל והפרט. הסיפור הטוב יש בו מכל הטעמים ומתאים לכל הגילים. הוא מתוק לחיכם של הילדים, ערב לאזנם של המבוגרים, ריחני ומהביל לאפם של הזקנים. כל אדם מוצא בו איפוא את הטעם המיוחד לו ומבין אותו בדרכו שלו.

חלק מסיפורים אלה, לפי עניות ידיעתי, הוא בגדר חומר חדש שלא היה ידוע עד כה — אם כי המוטיבים עצמם אינם חדשים. החידושים העיקריים הם בסיפורי־המסגרת, בשינוי מבנה וצורת הסיפור, שנתחדשו בו תוך התאמתו לסביבתו. שאר הסיפורים, גם אם נוצרו בהם שינויים סביבתיים צורניים, הנה המהות לא נשתנתה. לרובם או לכולם יש מקבילות באסע״י (ארכיון־הסיפור־

העממי־ישראלי) ובספרי "חדרי־תימן" והם נחשבים לסיפורים אוניברסליים, שתפוצתם חורגת אף אל מעבר למרחב־התרבות שלנו.

דרך הרקתם של הסיפורים מערבית לעברית

הסיפורים הוקלטו ברשם־קול, במקורם הערבי, ואח"כ ,הורדו' מן הקלטות והורקו לעברית. לא נעשה כאן תרגום במובנו המדוייק של מינוח זה, אלא פעולת הרקה מכלי אחד אל כלי אחר. לא מכלי חרס לכלי זהב, אלא מכלי המעוצב בטעם וסגנון של תרבות אחת לכלי המעוצב בטעם וסגנון של תרבות אחרת. העיצוב הצורני של הכלי, הצבע והלבוש הם שהשתנו כאן, אבל התכולה עצמה לא חל בה שום שינוי וטעמה וריחה עומדים בעינם. תרגום מילולי ממש היה פוגם בטיב, בטעם ובצורה של הסיפור הנמסר בצורה חיה ומעוות את צלמו. תרגום מילולי הוא טוב ונכון רק לגבי שירה או חומר כתוב, אבל לא לגבי הסיפור החי, שמטבעו אין הוא מאורגן ואין הוא מקפיד על כללים וחוקים. בשטף הדיבור עשוי המספר לסטות ממסלולו, לשכוח, לשגות, לדלג על ענינים, ואח"כ לשוב ולהתיישר ולתקן את טעויותיו. הוא עשוי גם להקדים את המאוחר ולאחר את המוקדם, להאריך במקום שראוי לקצר, לחזור ולתאר אירועים והרפתקאות, שכבר קדם תיאורם, לצורך הַטְעָנָה חווייתית מחדש וכפל התרגשות של השומעים. המספר עשוי לדבר בשפת התנועות, בהבעת פנים והרמת גבה, בהשמעת קולות המביעות התפתלות של הגיבור — אַ, אַ, אַ, וכדומה.

למען האמת, האנרכיה הלשונית הזאת, ואפילו הגמגום, הולמים ביותר את הסיפור החי, מוסיפים לו לְוַיַּת חן, ובייחוד אם שלובים בהם יסודות דרמטיים קומיים חזותיים של המספר המעלים חיוך על שפתי הנוכחים המאזינים.

לא כן הדבר לגבי סיפור המעלה על הכתובים. סיפור כתוב, גם אם הוא שומר על רמתו המילולית וצורתו האנרכית של הסיפור החי, עדיין אין הוא פטור מהקפדה על סדר ומשטר של כתיבה, על כללי תחביר, על ארגון החומר. סיפור כתוב חייב לוותר על חזרות מיותרות המביאות לידי שעמום ולהתחשב בטעמו של הקורא. ואם דברים אלה נכונים לגבי סיפור הנמסר בעברית — עאכ"ו לגבי סיפור הנמסר בשפה זרה, המחייב גם תרגום וגם התאמה לחוקי הלשון הכתובה שאליה הוא מורק.

מלכתחלה היה בדעתי לכלול באסופה זו גם את המקור הערבי, שהוא בעל ערך בל יסוף מבחינה לשונית, תרבותית ויהודית, אבל מחמת היוקר של הדפוס

נאלצתי להצטמצם. הוצאתו לאור של ספר זה לעצמה היוותה, בלאו הכי, נטל כספי כבד למדי, ולולא השתתפותם של מר מתתיהו קליר, מנהל "קרן ת"א לספרות ולאמנות" ושל מר בן־ציון לוריא, מנהל קרן עמו"ס, קרוב לודאי שהיתה נדחית אף היא עד שירחיב. הילכך, תודתי נתונה איפוא לשני אישים אלה על היענותם המהירה לפנייתי, ובכלל התודה, ידידי עובדיה בן־שלום, נשיא ה"אגודה לטיפוח חברה ותרבות בישראל", הפועל בהיקף ארצי לטיפוח הפולקלור, התרבות והמנהגים של יהדות תימן והנחלתם לבני הנעורים ולחברה הישראלית בכלל.

תודה לבנֵי דודתי עצמי ובשרי — האחים עזרא כהן ויוסף כהן, לְבָנַי — בנימין ונצר ולרעיותיהם — רחל ושושנה (שושיק), לבנותי — עפרה ושושנה (שושי) ולבעליהן — עזרא וזכריה, שהיטו כתף ועמסו אתי במעמסה. משל תימני אומר: "פִּז מַעַא־אלְגַ׳מַל, וְלַוּ בֶאצְבַע" (הרם עם הגמל (את משאו), ולו באצבע אחת). ומה אצבע אחת כך — הרבה אצבעות המתלכדות ליד אחת על אחת כמה וכמה.

1. תרגום: אל תבוז לְדָבָר, (פן) יאמר הזמן "הב אותו". השוה (משלי יג, יג): בז לדבר יחבל לו.
2. תרגום: אם יש לך אויב, בקש לו את הרעב (כי הרעב שובר עוזם של תקיפים) והשוה (נדרים סד, עב): עני חשוב כמת.
3. משל תימני אומר: **נַקְפַּ־אלְמַדאום דֶם לַךְ, וּלַאבְד מִן ג׳וּעַ־אלכַּרִיף.** תרגומו: בעת הדיש, דוש לך (אכול לשובע), ואין מנוס מהרעב של הקיץ. והשוה (קהלת ז׳, יד): ביום טובה היה בטוב, וביום רעה ראה.

נ"ב גמליאלי

זכרונות ר׳ מעוֹצה בן מרי סלימאן אלג׳רופי

1. תולדות יהודי אלג׳רוף

הבריחה מהר צבל

שורשם ומוצאם של יהודי אלג׳רוף, כפי שסיפר מעוֹצה בן מרי סלימאן סעיד אלג׳רופי, הוא צַבַלי, מהר צַבַל בקרבת צנעא. אביה הראשון של קהילה זו שכן בצלע הר צבל, והיו לו שם בית כנסת, ספרי תורה, שדות וכל דבר. והיו לו ארבעה בנים — אבות יהודי אלג׳רוף. שם האחד סלימאן ושם השני סעיד והשלישי מעוֹצה והרביעי... ״שכחתי מה היה שמו״. אחד היה נגר ואחד נפח ואחד רצען ואחד חייט וכולם יחד היו גם עובדי אדמה. היו להם שדות בתוך הואדי, בין השדות של הקבילים. כאן השדה של היהודי וכאן השדה של הקָבילי. זו התעלה של משה וזו התעלה של מחמד — אמת־מים אחת לכולם, מי נחל ומי שטפונות.

פעם אחת ירדו גשמים, וארבעת האחים ירדו לוואדי לכוון מי השטפונות אל שדותיהם. באו וראו שהקבילי כבר הקדימם. הקבילי חסם את מעבר המים לשדיהם וכיוון את הזרם אל תוך שדהו. אמרו לו: ״התעלה שלנו, המים שלנו, התור שלנו״ והקבילי לא אבה לשמוע. התחילו לעדור בצד שלהם, והקבילי התיצב נגדם וניסה למנוע מהם בכוח להטות את המים אליהם. נאבקו עמו והחליפו מהלומות, והקבילי קרס תחתיו מהמכות ומת בתוך התעלה. מת על אודות המים.

שבו האחים לביתם נרעדים ונרעשים. ״מה לכם, בני״? שאל אותם אביהם והם סיפרו לו את אשר אירע. אמר: ״ברוך דיין האמת״! וספק כף על כף. צרה גדולה.

ובימים ההם לא היתה עדיין מלכות ולא היה משפט. היתה ״קַבַיילַה״ ואיש הישר בעיניו יעשה. היהודי פחד מנקמתם האכזרית של הקבילים והחליט

לברוח. הוא נטש את בית הכנסת וספרי התורה והבתים והשדות והכל בַּכל וברח בלילה הוא ובניו וכל ביתו. הלך לבקש חסות אצל שבט חזק שיוכל להגן עליו מנקמת הדם. בית הכנסת, עם ספרי התורה שבתוכו, נחסם מאליו והפך לסלע צחיח, סלע חלקלק. "היה אבי מראה לי באצבע את מקומו של בית הכנסת בצלע ההר" אומר המספר.[1]

תחת חסות אלעמיסה

ומשם, הלאה הלאה הלאה, הלוך ונסוע, לילה ויום ולילה עד שהגיעו למחוז סַנחאן. ומסנחאן המשיכו למחוז כַּוּלאן — ארץ השייכים התקיפים והשבטים העשויים ללא חת. ומכל הכפרים בחרו לשבתם את הכפר בית־אַנְעַם, שכל אנשיו עַמַּיסַה משבט עומיסי. אמרו להם העַמַּיסַה: — חסותנו נתונה לכם, אל תיראו, מי שיתיז עליכם מים נשטוף אותו בדם.[2]

נתנו להם בקעה לשבת בה. מה שם הבקעה?... "לא חשוב מה היה שמה, שכחתי". שיךְ בית־אַנְעַם אמר ליהודי אבי המשפחה: — יהודי, בנה לך בבקעה הזאת, היא וכל גבולה לך, אלא שאין שם מים, לא מעין ולא באר. אבל תוכלו לשאוב מים מהבאר שלנו, בתנאי אחד...

ומה היה התנאי? כל יהודייה הבאה לשאוב מים חייבת היתה לעמוד על פי הבאר ולחכות עד שתבוא קבילייה למלא למענה את הכד. היהודי מנוע היה מרדת אל הבאר, כדי שלא יטמא את המים במגע ידיו...

המשפחה היהודית הגולה קיבלה עליה את התנאי הזה וחיתה בקרב אלעמיסה בהשקט ובטחה. הבנים בנו בתים ופיתחו מערכת יחסים טובה עם שכניהם. וברבות הימים פרו ורבו, הקימו בית כנסת, והוצרכו להקצות חלקת אדמה לקבור בה את מתיהם. ישוב יהודי צמח במקום.

אבל הגויים תמיד עינם צרה ביהודים בכל מקום. השנים הרבות של חיי שכנות וידידות לא ריפאו את נגעי לבותיהם ואמונתם של אלעמיסה באשר ליחסם כלפי היהודים. כל עוד היהודי מחזיק ביהדותו ואינו ממיר דתו הוא, לפי אמונתם, בחזקת טמא. ההגבלה שהטילו אבותיהם על היהודים שלא ישאבו בעצמם מים מן הבאר נשארה עומדת בעינה. הנשים היהודיות השואבות הוסיפו לעמוד על פי הבאר, כאמותיהן מלפנים, וחיכו לשואבות קבילויות שתבאנה ותמלאנה את כדיהן מים. במערה של היהודים כבר היו כששים עד שבעים קברים. בני בניהם של זקני בית־אנעם נותני החסות כבר נמנו עם יורדי בור, ואלו בענין המים לא נשתנה דבר.

הגירוש מבית־אנעם

יום אחד, יהודייה אחת הלכה לשאוב מים ולא מצאה לפניה שואבות קבילִיות. עמדה על פי הבאר וחיכתה. חיכתה שעה ארוכה ואיש לא בא, לא קבילי ולא קביליה. משלא יכלה לחכות עוד ירדה אל הבאר בעצמה, מילאה כדה מים ועלתה. היא עולה במעלות הבאר, ושני קבילים הופיעו לפתע, איש ואשה, וראו אותה בשעת מעשה. אמרו: "היהודייה טִמאה את המים" והלכו והודיעו על כך לאנשי מקומם. הם עוד סיפרו, כי היהודייה שירדה אל הבאר חולה במחלת הצרעת. ותהום כל הקריה לשמע סיפור זה. לא דייה לזו שהיא יהודייה אלא היא עוד מצורעת שלא היה איכפת לה לסכן בריאותם של המסלמים...[4]

מיד קרא השיך של בית־אנעם לזקני היהודים ותבע מהם לעקור מגבולו, בטענה שהם עברו על התנאי והפרו הסכם. עינם היתה צרה ביהודים שהתבססו היטב במקום, ועניַן המים לא היה אלא סיבה ותואנה בידם.

והיו שם שני יהודים, רצענים במקצועם, שהיו להם קשרים טובים עם אנשי קרית אלכְּבְּס הקרובה, ובמיוחד עם בית אלהַגְ׳וַה. אנשי אלכְּבְּס כולם סַאדַה, הַאשְׁמִים, המתיחסים לבית מחמד, והסייד מחמד בין יחיא אלהַגְ׳וַה היה להם לקציַן ולמושל. כל אנשי המחוז והשייכים סרים למשמעתו של אלהג׳וה ועפר רגליו ילחכו, כי כמוהו כנביא מחמד.

שני היהודים ירדו לקרית אלכבס והביאו דבריהם בפני הסייד מחמד בן יחיא אלהג׳וה. אמרו לו: — יא סידי מחמד, הענין כך וכך. אנשי בית־אנעם תובעים סילוקנו מבתינו אשר בנינו ביגיענו ובעמל כפינו. לאן נלך, יא סידי, ולמה יִגָּרַע חלקנו מארץ יה?

ובימים ההם כל הארץ מחולקת לנחלה בין שבטי הקבילים, שבט שבט וגבולו, והיהודים פזורים בקרב השבטים, כבני חסות, ומעטים הם השטחים הפנויים שאין עליהם חזקה של שבט זה או אחר.

קרית אלג׳רוף

אמר להם הסייד אלהג׳וה: — לא אוכל לכפות אתכם על אנשי בית־אנעם, אבל יש לי פתרון נאות לבעייתכם. אמצא לכם מקום נחלה לשבת בו שלא תיעקרו עוד ממנו לעולם. וביען שאנשים עניים אתם שובו אלי ביום רביעי, הוא יום השוק, והביאו עמכם כמות שעורים בשיעור קדח פחות רבע, וערבבו בתוך השעורים מטבעות כסף קטנות בשיעור קרש פחות רבע, ולא תספרו את

המטבעות, ולא תמדדו את השעורה, והביאו את התערובת אלי ביום השוק כאשר דיברתי אליכם.

הלכו ועשו כאשר דיבר להם אלסייד אלהג׳וה. הם הכינו קדח פחות רבע שעורה, ומטבעות כסף קטנות בשיעור קרש פחות רבע, וערבבו אלה באלה, וביום רביעי בבוקר נטלו את התערובת וירדו אל קרית אלכבס והביאו אותה אל בית אלהג׳וה.

אמר להם אלהג׳וה: — מה הבאתם בתוך השק?

אמרו לו: — הבאנו כסף ושעורה.

אמר להם: — כמה כסף וכמה שעורה?

אמרו לו: — לא מנינו ולא מדדנו; הבאנו בלא מדה ובלא מנין...

אמר להם: — יפה עשיתם. ועתה שובו לבתיכם ובואו אלי ביום השוק הבא לקבל אלבַצַירַה — חוזה המכר של השטח שיעדתי לכם.

ומדרום לכפר אלנַוַאבִין נמצא הר ובו מערות גדולות. במערות האלה גרו בני אדם הקדמונים, אלהים יודע אימתי? ודאי בעידן אלכֶּפַאר — הכופרים. בדפנות המערות עדיין ניכרים סימני העשן והפיח, מה שמעיד כי הם שימשו למגורי בני אדם. וההר הזה ומערותיו אין עליהם שום חזקה משום צד והם ידועים בשמם — אלג׳רוף. אלהג׳וה יעד את ההר הזה ומערותיו ליהודים העקורים מבית־אנעם.

ליום השוק ירדו היהודים לקרית אלכבס ובאו אל הסייד אלהג׳וה, וזה הגיש להם חוזה מכר רשמי בכתב ידו ובחתימתו המאשר כי הר אלג׳רוף לגבולותיו נמכר ליהודים פלוני ופלוני, בשעורה ובכסף, להיות להם לאחוזת עולם. החוזה לא פירט ולא נקב את מחיר המכר, במתכוין, כדי שלא יוודע בכמה נמכר ההר וכדי שלא יבוא שליט כלשהו לערער על חוקיות המכר או להשמיט את הנכס מידי הקונים. חוזה זה היה כתוב על גויל ועבר מאב לבן עד שהגיע לידי אביו של המספר.

יהודי בית־אנעם עקרו אל אחוזתם החדשה, גרו במערות, ומאז הם נקראו בשם יהוד אלג׳רוף. אח״כ בנו שם קריה וקראו לה קרית־אלג׳רוף וזה שמה עד היום הזה.

ריב אנשי אלג׳רוף עם שכניהם על אודות העצים והמים

ובכפר אלנַוַאבֶה, שמעל לקרית אלג׳רוף, התגורר איש עומיסי מבית־אנעם, עובד שכיר בשדות אלנוואבין. עני היה, לא חלק לו ולא נחלה. לימים

נשא אשה מבנות אלנוואבה, ויכרות ברית אחים עם קרובי אשתו, וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד. וכאשר גדל חָלַק עם הנוואבין את הארץ ויפרד מהם וילך ויבן לו עיר בגבול נחלתו, מדרום לקרית אלג׳רוף, ויקרא שמה אלמַעְיַיְנָה. ותהי אלנוואבה מצפון ואלמעיינה מדרום וקרית אלג׳רוף בתווך.

ויריבו רועי אלמעיינה עם רועי אלנוואבה על אודות שטחי המרעה, ויחלקו את הארץ ביניהם, מחצה על מחצה, ותצא קרית אלג׳רוף בתוך אזור אלמעיינה.

ויחלו אנשי אלמעיינה להצר את צעדי יהודי אלג׳רוף ולדחוק אותם לאמר, לא לכם לבנות בתים חדשים בארצי, לא לכם לחטוב עצים בתוך תחומי ולא לשאוב מים מתוך בארותי.

נשי אלג׳רוף מנעו רגליהן מבוא בגבול אלמעיינה, ותחת זאת חטבו עצים בשטחי אלנוואבה. אנשי אלמעיינה הם משורש אלעמיסה, רעים בני בליעל ואנשי זרוע, ואלו אלנוואבין היו ההיפך מהם: נחים ושקטים ולא ששים לקרב.

וכראות אלנוואבין כי יהודי אלג׳רוף חוטבים ורועים באזורם ושואבים מים מבארותיהם, ואלו אלמעיינה גודרת גבולה בפניהם, אמרו: לא יקום הדבר ולא יבוא! הלא אלג׳רוף על אזור אלמעיינה תיחשב ולא לנו היא, ולמה זה תיפול עלינו לבדנו? למה נפקיר עצינו ומימינו, ואלמעיינה תשמור אוצרותיה לעצמה? לא, לא נסכים לדבר הזה! או יחטבו אצל כולם או לא אצלם וְלֹא אצלנו...

ויובא הדבר בפני השופט אלהג׳וה היושב בקרית אלכבס, ויחרוץ אלהג׳וה משפטו לאמר: יחטבו להם יהודי אלג׳רוף בין הגבולות, באזור הפרזות שבין שתי הערים, ולא ישיגו עוד גבול שכניהם מצפון ומדרום.

ובענין המים, פסק אלהג׳וה, שיהודי אלג׳רוף יחפרו להם באר לעצמם, בתחום הקריה שלהם, ולא יריבו עוד עם שכניהם על אודות המים.

ובאזור הזה היו ארבע בארות שסיפקו מים לשלושת הישובים. — אלנוואבה, אלג׳רוף ואלמעיינה — וכולן קרובות היו לקרית היהודים. עתה נוספה באר חמישית, אותה חפרו יהודי אלג׳רוף לעצמם בתוך חלקת השדה של אבי זקנו של המספר, ויקראו לה באר אלמַנָּגַ׳רִי ע״ש האיש שקבע את מקום החפירה.

והבאר החדשה שפעה מים רבים. וארבע הבארות הנושנות הלכו הלוך וחסר ומימיהן דללו ויהיו לחרבה. אז הרימו אלמעיינה ואלנוואבה קול צעקה ויאמרו: הבאר החדשה של היהודים משכה אליה את מימי בארותינו ותשיתן לחרבה.

ויבואו אלמעיינה ואלנוואבה בהמון חילם, ויעלו על הבאר, וימלאוה עפר ואבנים ויסתמוה בזרוע.

ובראות יהודי אלג׳רוף את אשר עוללו להם שכניהם זעקו חמס ויגישו תעצומותיהם בפני גדולי המחוז — השֵׂכִים והסיידים ובעלי ההשפעה — וידרשו משפט.

וראשי כַּוּלאן נזעקו מכל עריהם ויבואו קרית אלג׳רוף. ויִקָּבצו מסביב לבאר־המריבה ששים מצנפות וששים שיךְ וששים סוסות — סיידים ואלופים ויודעי דת ודין. ולא אבו להביא אל פיהם אפילו ספל קפה, כי אמרו: חרם הוא לנו. הן לא באנו לרושש את היהודים ולגרום להם להוצאות ולהפסדים.

וכאשר ראו את הבאר הסתומה ואת העֲוולה שנעשתה ליהודים, פסקו כולם פה אחד: ישאבו היהודים מים מהבאר הקרובה אליהם ביותר, וזו זכותם, ואיש לא יזיד עוד להתנכל להם או למנוע מהם את זאת.

וכך היה: נשי אלג׳רוף שאבו מים מהבארות הקיימות וחטבו עצים באזור שבין הגבולות, ושום מיצר ומשטין לא העז עוד לפצות פה כנגדן. וינח ליהודי אלג׳רוף מעמלם ורוגזם, למשך ימים רבים, עד לפני כשלושה דורות מימינו אלה.

סְעִיד אליהודי מִן סַבִּיל אַכְוַתֵה (סעיד היהודי גורלו כגורל אחיו)

וקרית אלג׳רוף גדלה ורחבה, ומספר החוטבות הגיע קרוב לששים אשה. ואזור החטיבה הצר שבין הגבולות לא היה בו עוד כדי לספק מחסורן בעצים. אז פשטו הנשים על גבול אלנוואבה, יום אחר יום, ובֵּראוּ את עציו וצמחייתו, כלחוך השור, עד כי לא נמצא לצאן מה ללקוט לפיהן.

ואנשי אלנוואבה צפו יום יום במעשה הנשים היהודיות הפושטות בגבולם והחרישו, כי אנשים טובים היו. אבל כאשר ראו כי לא נותרה עֵצָה ולא מרעה לצאנם ירדו ראשיהם אל קרית אלג׳רוף והביאו תלונותיהם בפני ראשי העדה ואמרו: יהודים, אנו מתחננים לפניכם, בֵּראתם את גבולנו, צאננו לא מצאו עוד מרעה, הלא יודעים אתם את החוקים והמשפטים ופסקי הדין שביננו לביניכם. איננו רוצים לריב בכם ולא להרע לכם. אנא מכם, חדלו מבוא בגבולנו והסתפקו בחלקכם. למה זה אינכם פושטים על גבול אלמעייני ורק עלי אתם נֶחְתִּים? אנא, ראו חובה לעצמכם!

למוצאי שבת של אותו שבוע התכנסו יהודי אלג׳רוף למועצה, דנו בפנייתו של הנוואבי ובבעית חטיבת העצים ואמרו: הנה הגוי הזה בא להתחנן בפנינו,

גוי שוחר שלום, נניח לו איפוא לנפשו ונפנה מעתה אל גבול אלמעייני, ומה שיהיה יהיה.

למחרת היום, בשחרו של יום ראשון, השכימו נשי אלג׳רוף, בין שלושים לארבעים אשה, ופשטו על גבול אלמעייני. ובטרם יחם השמש והטל יתאדה כבר עשו את דרכן חזרה הביתה, עמוסות עצים לעייפה. מי שראה אותן לא יכל להעיד עליהן שהן חטבו דוקא מגבול אלמעייני.

כך עשו יום אחר יום, במשך שבוע ימים, ועד שאלמעייני היה מתעורר משנתו כבר היו הנשים החוטבות עומדות בין הגבולות ולא יכול היה לעשות עוד דבר.

כיון שכך, קמו אנשי אלמעיינה ושלחו שליח ליהודי אלג׳רוף להתרות בהם ולאיים עליהם לבל יזידו עוד לחטוב עצים מגבולם. שלחו חַיָל שני ושלישי, ואלה המשיכו להתעלם מהם. גם את אגרת החיילים לא שילמו, אלא דחו את התשלום למועד מאוחר יותר, עד שיגבו את ההוצאה מכל הציבור. היו יהודים שעדיין לא השתתפו בפשיטות על גבול אלמעייני ואלה טענו שאם הם לא חטבו עצים הם גם לא ישתתפו בתשלום האגרה. אחד מאלה היה מרי סלימאן סעיד אלג׳רופי מארא דקרתא שאמר: ״אינני איש ריב עם אלמעייני, אני עמיל[5] שלהם וזכותי לחטוב עצים אפילו מאמצע עירם ואיש לא ימחה בידי״... אמרו לו: ״אמנם כדבריך כן הוא, אבל ״סעיד אליהודי מִן סַבִיל אַכְוַנַתֵה״ (סעיד היהודי גורלו כגורל אֶחָיו) ואי אתה רשאי לפרוש מן הציבור״... אמר להם: ״אין לי בת שתלך לחטוב עצים, יש לי רק אשה זקנה ובנים זכרים״... אמרו לו: — ״שלח את צָעִיר בניך[6] וילך לחטוב עצים, שבין כה וכה איננו פוטרים אותך מתשלום, סעיד היהודי שותף לגורל אֶחָיו״...

קיבל את דעתם ושלח את בנו הצעיר מעוצה לחטוב עצים עם הנשים. ״ילך הנער לחטוב עצים ואפילו ימטירו עלינו כידונים מן השמים״, אמר לבסוף, ״הדין עמכם, סעיד היהודי שותף לגורל אחיו, בין יסכים ובין שלא יסכים״...

ובהשכמת הבוקר של שבוע שני לקח הנער מעוצה את החמור והחבלים ויצא עם קבוצה שניה של נשים שמנתה כחמש עשרה אשה ופנה עמהן לגבול אלמעייני. קבוצת נשים ראשונה, שמנתה כעשרים חוטבת, כבר השכימה לפניה והספיקה כבר לחטוב ולשוב הביתה בלא פגע.

תקיפה מן המארב. מלחמתו של מעוצה בתוקפים. שוד העצים.

ואנשי אלמעיינה שמו אורב בצד הדרך כדי להחרים את העצים מידי הנשים

היהודיות. האורב כלל ארבעה צעירים ובתוכם בנו של ראש אלמעיינה. יהודי אחד, שמו יחיא מחפוץ יחיא, בן דודו של מעוצה הצעיר, ראה אותם עם שחר בעת שחלפו ממול אלג׳רוף, ועלה על ראש ההר הניצב מעל הקריה לעקוב אחר תנועותיהם.

מעוצה, נער כבן שבע עשרה, היה הגבר היחידי בקבוצה והשאר כולן נשים. ואלו, שחדות לשון הן ולגלגניות ופיהן נוטף רשעות וקנתור ועיניהן מזרות אש וארשת פניהן מגרה חימה, מצאו לעצמן שעת כושר ללגלג על הגבר־הינוקא שלהן ולהבעיר בו חמת־גבר ורוח תחרות. אמרו לו: — הלא תאמר לנו, יא מעוצה, אם ניתקל באנשי אלמעיינה מה אתה עומד לומר להם ומה בכוחך לעשות כנגדם?

נבוך הנער מעוצה ואמר: — אומר להם שאני הבן של העמיל שלהם וזכותי היא לחטוב עצים אפילו מאמצע הקריה שלהם...

— ומה אם לא ישמעו בקולך ולא יתחשבו בעמיל שלהם ויבואו להחרים את העצים שלך ושלנו, מה תוכל לעשות?

— אני לא מאמין שיעשו לי כדבר הזה, אני בן העמיל שלהם...

הנשים לא הרפו ממעוצה והוסיפו לחממו ולפרוט על נימי גבריותו: — ובכל זאת, ומה אם תגיע שעת האמת, האמת, האמת, ויחרימו עציך, מה תינוק כמוך מסוגל לעשות? האם יש לנו על מי לסמוך? האם תנוס מפני התוקפים ותפקיר אותנו לנפשנו?...

כך דיברו הנשים והתלוצצו, בזמותן להביך את מעוצה ולשלהבו, וכל אותה עת ישבו האורבים מסותרים מאחורי הסלעים ושמעו כל מלה שיצאה מפיהן...

אמר מעוצה: — לא אעזוב אתכן, ואם ימטירו עלינו כידונים מן השמים. סעיד היהודי גורלו כגורל אחיו...

אך אמר מעוצה מה שאמר, וארבעת האורבים זינקו מעל לסלעים וחצצו דרכן של הנשים. ״תחתיכן, עמדו תחתיכן, עמדו תחתיכן״! — צרחו הללו וניגשו להדפן ולהפיל את האלומות מעל ראשיהן.

מעוצה לא התבהל. הוא עמד בפרץ ואמר דברים של גברים: — שמעו, אתם אנשי אלמעיינה! מנועים אתם וגדורים ומוזהרים בכוח אללה ובשם המשפט ובשם האמאם לנגוע באיזו אשה, ולו באצבע קטנה! ראו הוזהרתם!...

שלושה מבין התוקפים נרתעו ועמדו תחתם, ואלו הרביעי, ״אלמלעון אִבְּן אלמלעון״, בנו של ראש אלמעיינה ומנהיג הכנופיה, געד בחבריו ואמר: —

הבהיל אתכם היהודי, הה? אִמרו, האתם גברים או ארנבות?...

וכדי להראות שהוא אינו פחדן שלף את פגיונו מחיקו ורץ אל החמור לחתך את החבלים ולהשליך מעליו את מטען העצים. חבריו ראו במעשיו ואזרו עוז אף הם ואצו לתקוף את הנשים ולשדוד את העצים מעליהן. ה״מנהיג״ היה כבן גילו של מעוֹצה וכן גם חבריו.

מעוֹצה קם על התוקף שחיתך את החבלים החדשים שלו, תפס בו ונאבק עמו ושניהם התגלגלו מראש הסלע למטה. הסכין או הפגיון שביד התוקף פגעה בזרועו של מעוצה ופצעה אותו, ספק במזיד ספק בשוגג. הדם פרץ החוצה וצבע את פניו ואת בגדיו של הנער. הקבילי ראה את הדם ונסוג לאחור. מעוֹצה קרא לעבר הנשים וזירזן להרים קול זעקה: ״שאו קולכן ברמה והילילו, לגלגניות ולעגניות שכמותכן! א־הה, בקולי קולות!״. והן התחילו לזעוק ולהרעיש עולמות: ״הצילו! אלמעייני מתנפל על נשים בסכינים, היכן המלכות? היכן האמאם? היכן אנשי הכבוד״?..

אז יפנה מעוֹצה אל התוקף ויאמר לו: — שמעני איש אלמעיינה! בשבועה, אם לא עוד הלילה תיאלץ לעמוס את הנעלים והאלות על גבך[7], אם לא אציף את עירך חיילים! הזהרתיך והתריתי בך בשם אללה ובשם המשפט ובשם האמאם ולא גדרת את עצמך. עכשיו החמור לך והעצים לך והחבלים לך, ואתה עוד תביא אותם בעצמך אל ביתי...

אנשים מן אלנוואבה, שהיו עובדים בהשקאה למטה בואדי, שמעו את הצעקות ולא באו לעזרה. הם החרישו ולא אמרו מלה, כאלו שלא ראו ולא שמעו...

היהודי יחיא מחפוֹץ, שעמד בראש ההר וראה משם את כל הנעשה, הזעיק את יושבי הערים מסביב לחוש לעזרת הנתקפים. והיו שם ארבע ערים, שלכל אחת מהן היה ענין בנעשה באלג׳רוף. אלג׳רוף לא היתה תחת חסותו של שיך אחד, אלא תחת חסותם של ארבעה שיכים מארבע הערים. חלק מהיהודים היה השיך שלהם אלקְרי וחלק — אלצוּפי וחלק — אלעומיסי וחלק — אלכְּבְסי.

מעוֹצה והנשים שבו הביתה בלי החמור ובלי העצים. ועד שהגיעו הקריה כבר היתה הרחבה של אלג׳רוף הומה מרוב אדם, יהודים וקבילים. פניו וידיו ובגדיו של מעוֹצה היו מכוסים דם. הוא היה גבור היום...

דודו של מעוֹצה אחז בנער והכניסו לביתו ובדק את הפצע שבזרועו. ומשראה שהפגיעה קטנה התאכזב ביותר. ״פצע זה לא יעשה את הרעש הדרוש״, אמר לנפשו והחליט להתחכם לַדָּבָר. מה עשה? כרך את זרועו של

הנער בחזקה בחוט צמר עזים ונטל תער רצענים והרחיב את הפצע מכאן ומכאן עד לְמֶדָה שהניחה את דעתו, כך יותר טוב ויותר מרשים. אח״כ קרא לאביו ואמר לו: — יא מרי סלימאן, יא מרי סלימאן, שלח מיד את בנך אל השיך שלו כדי שזה יבדוק אותו וְיָשׂוּם את הנזק...

הצלקת שהותיר התער בבשרו של מעוצה חרותה עדיין בזרועו עד היום הזה...

בינתים הגיע למקום אחד מארבעת השיכים של אלג׳רוף ועמו כחמשים איש, שנזעקו ובאו מקול הקורא, כדי לדעת מה זה ועל מה זה? השיך שמע את סיפור המקרה מפי הנשים והחליט לבקר בעצמו במקום התגרה ולראות מקרוב את ההוכחות שבשטח. הלך וראה את אלומות העצים הפזורות ואת החמור העזוב והחבלים הקרועים ואח״כ הורה לאנשיו לשוב מיד לבתיהם ולעיסוקיהם. הוא אסר עליהם להישאר במקום או לקבל אפילו כוס קפה, כדי שלא להטריח על היהודים או להפסידם, כנהוג במקרים שכאלה.

הבירורים והמשפט

מעוצה נשלח אל השיך שלו, השיך מחמד אלצופי היושב בקרית אלעֵין, והוא הלך ומצא אותו בביתו שבראש הגבעה. ״מה קרה לך, יא ולד סלימאן״? שאל אותו הצופי לאחר שראה אותו פרוע ומגואל בדם. אמר לו: — יא ג׳ארי מחמד, הענין כך וכך. אנשי מרעיתך הם שעוללו לי זאת. זה מעשה ידיהם של אנשי אלמעיינה...

אמר לו: — לך עכשיו אל הפקיה עַבְדָה יכתוב לך אַרְש [8] ושוב לכאן לארוחת צהרים. אתה אוכל בביתנו.

מעוצה עלה לביתו של הפקיה הנזכר וזה בדק אותו וכתב לו אַרְש ונתן בידו. אח״כ חזר מעוצה לבית השיך הצופי לאכול צהרים. הוא היה רעב מאד. עשו לו הריש וסמן ואכל לשובע.

ואנשי אלמעיינה הקדימו ושלחו שליחים אל הצופי ואל השיך צאלח עלי מהעיר הסמוכה לאלמעיינה, להטותם אליהם, וגוללו את האשמה על היהודים וטענו: היהודים הסיגו את גבולנו ולא אנו אשמים שגירשנו נשותיהם מהאזור שלנו...

השיך צאלח עלי, שרצה להראות שגם הוא שליט ומושל, שלח לכל יהודי אלג׳רוף, הגברים, כששים במספר, לבוא לעמוד לפניו למשפט, ואיים, כי מי שלא יופיע לאלתר ישא בתוצאות ובהוצאות...

והצופי גם הוא שלח שליחים לשני הצדדים המעורבים בסכסוך, לשיך אלמעיינה ולראשי יהודי אלג׳רוף, ואיים כי כל צד שלא יופיע למשפט ישא בתוצאות ובהוצאות.

והנער מעוצה לא ידע מאומה מכל הדברים האלה. הוא את שלו כבר עשה: נלחם, נפצע, הופיע בפני השיך, נבדק אצל הפקיה, סעד הריש וסמן בבית הצופי, ועכשו הוא חוזר הביתה. להפתעתו ראה את אמו הולכת בדרך לקראתו ומכתב בידה. ״מה קרה, אמא? לאן את הולכת?״ אמרה לו: — צאלח עלי בא לאיים עלינו, כי מי שלא יופיע בפניו ישא בתוצאות ובהוצאות. אביך שלח מכתב בידי להביאו אל הצופי ולהעמידו על המצב.

מעוצה המשיך שליחותה של אמו, חזר עם המכתב אל הצופי, והיא חזרה הביתה.

והצופי מלך נער, כבן גילו של מעוצה. משקיבל את המכתב אמר: ״למה יבואו אחרים, כמו צאלח עלי, ו״יאכלו״ את ג׳יראני ואני יושב כאן? אלך אני אליהם ו״אוכל״ אותם אני, כי ראש כל השיכים אני ולי משפט הבכורה״...

כך אמר הצופי. רוצה הוא ללכת ל״אכול״ את בני חסותו היהודים בעצמו, לפני שיקדימנו אחר. סבור היה שהם חלקו ונחלתו הפרטית...

ולא התמהמה עוד. הוא לקח עצמו, ועמו עוד שני שיכים שנענו לקריאתו, ופמליא של עשרים איש, ובאו אל קרית אלג׳רוף לרבוץ על גבם של היהודים. לא הלך להטיל כובד עולו על אנשי אלמעיינה, אלא דוקא נפל על היהודים...

הגיעו סמוך לשקיעת החמה ודרשו מהיהודים כבש לארוחת הערב.

יצאו הג׳רופים לקראתם ואמרו: — למה נישא בעול הפמליא הנכבדה לבדנו ואנחנו לא מורדים ולא סרבנים? את מי באתם לקנוס ולהעניש בשעה שאלמעייני מסרב לבוא להישפט לפניכם? למה השיך מחסן, שיך אלמעיינה, לא כיבד הזמנתכם ולא בא? למה אלקה אני, שאני הצד המוכה, והאשמים יצאו נפטרים?

מפה לשם, ולאחר דין ודברים, סוכם, כי כל ההוצאות של הפמליא יהיו על חשבון הסייד מחסן שיך אלמעיינה שסירב להופיע למשפט. היהודים יספקו איפוא את כל הדרוש, והסייד מחסן, שאיננו יהיה חייב לפרוע את החשבון...

״יהי כך, אבל לא נספק לכם אלא ממה שיש בידינו״, אמרו הג׳רופים, ״הניחו לכבש וניתן לכם תרנגולות״.

נתנו לו חמש תרנגולות ואסוך חמאה וקמח חטה וקפה ועוד ולקח מידם. ״הכלב בן הכלב״ מלק את התרנגולות ומסרן לבישול ופנה עם פמליתו אל

הנחל להתפלל ערבית. משלא מצא מים בנחל הלך אל הבאר. ולא רחוק מן הבאר עמד בית של קבילי שהיה לו עדר צאן. נכנס אליו ובחר לו כבש ע"ח היהודים, ולא חזר מהתפלה אלא והכבש לפניו. ראו אותו היהודים והזהירוהו לבל ישחט את הכבש, כי הם לא ישלמו. "נתנו לך תרנגולות ושחטת אותן ואתה רוצה לשחוט עוד כבש לארוחת הערב?" — אמרו — "דע לך שאנחנו לא נשלם"!...

הצופי לא שעה למחאותיהם ונשבע לאכול את הכבש בו בערב. שחט אותו ואמר: — אתם תשלמו, ואלמעייני יפרע לכם את החשבון. אל דאגה!...

בקיצור, אכלו את התרנגולות ואת הרקיקים ואת החמאה ואת הכל, ואת הכבש השאירו לסעודת רמצאן ואכלו אותו בתחלת האשמורה השלישית של הלילה.

למחרת היום שלחו שליח לשיך אלמעיינה לבוא לבירור וזה סירב להופיע. הוא לא יבוא לקרית היהודים ולא יכפוף עצמו בפני היהודים. אם הם רוצים להתדיין אתו שיבואו אליו, אמר. שלחו לו שליח שני ושלישי, והוא באחת: "לא אכפוף עצמי בפני היהודים ולא אבוא לקרית אלג'רוף"...

והיהודים אמרו: "לא נכפוף עצמנו בפני אלמעייני ולא נלך להתדיין אתו בעירו. מוכנים אנו להתדיין עמו בכל מקום, אך לא בבית שלו".

והשיך הצופי ופמליתו המשיכו לשגר שליחים לאלמעיינה, והם עצמם נשארו רובצים במקומם כאבן ריחים על כתפי היהודים. אוכלים פטומות ושותים ומתעדנים ערב, בוקר וצהרים, ערב בוקר וצהרים, שלושה ימים ושלושה לילות ואין תזוזה. אלמעייני לא נכנע והיהודים לא נכנעו, והצופי אינו חושב על דרך בינים ולא על פשרה. הוא בא ל"אכול" את בני חסותו היהודים ואין לו כל סיבה למהר...

ומושל כולאן, עלי בן עבטלה, ואחיו נאג'י בן עבטלה — אחיו הבכירים של השיך הנער הצופי — יצאו אותה עת מצנעא לשוב אל בתיהם, ובדרכם הגיעום ידיעות על הנעשה בקרית אלג'רוף. סופר להם, כי מחמד אחיהם הצעיר רובץ בקרית אלג'רוף, מסב הפסדים ליהודים ואין יודע עד מתי הוא חושב להישאר שם?

ידיעות אלו הבעירו חמתו של מושל כולאן, ובמקום לשוב אל עירו שם פעמיו אל קרית אלג'רוף. משבא לשם דיבר עם אחיו הצעיר בחרון־אף ואמר

לו: — לא מצאת לך על מי להשתרר, אויל? לא מצאת למי להסב הפסדים והוצאות? המוּכִים הם בני חסותי והפגועים הם בני חסותי ועוד באת להפסיד אותם? למה לא הלכת היכן שיש עדרי־צאן? היכן שיש חתיכת בשר שמנה? עכשיו, אסוף מיד את עצמך ואת אנשיך, שאם לא תסתלק מיד, האשה מגורשת, אם לא אכנס ואדקור אותך בחרבי!!!

האולם שבו ישב הצופי היה מלא מפה לפה, בין חמשים לששים קבילים. הללו קמו מיד והסתלקו בושים ונזופים. מושל כּוּלאן הפנה אותם לקרית אלמעיינה.

נאג׳י בן עבטלה, האח האמצעי של האחים הצופי, שהיה גוי טמא בפני עצמו, נשלח לפני אחיו לאלמעיינה כדי להכין את אנשי המקום לקראת בוא המושל עם פמליתו. כיון שהגיע למקום ציווה על פלוני ופלוני ופלוני להוציא את הכבשים האבוסים השמורים עמהם לחג עַרַפָּה ולשחוט אותם לארוחת ערב בשביל מושל כּוּלאן ואנשיו העומדים להגיע לקריה. אנשי אלמעיינה לא האמינו לדבריו של נאג׳י ולא אבו לצייֵת לו ולא שחטו את הכבשים.

בינתים השיֵג הצופי הצעיר ופמליתו עזבו את אלג׳רוף ופנו לקרית אלמעיינה. המושל עצמו, עלי בן עבטלה, התמהמה מעט במקום ושמע מפי היהודים פרטים על התגרה שהתחוללה בענין חטיבת העצים. היהודים הפצירו בו להכנס לאכול ולא רצה. הוא רק הסכים לשתות כוס קפה ולשאוף שאיפות טבק אחדות מקנה הנארגילה, כשהוא עומד בחוץ, ועל רגל אחת.

משגמר את כוס הקפה פנה בעקבות אחיו לקרית אלמעיינה. הגיע ולא מצא לפניו שום דבר מוכן. הכבשים לא נשחטו והאולמות לא הוצעו והכל יבש. ״מה עשית, יא נאג׳י, עד עכשיו? למה עדיין לא נשחטו הכבשים והארוחה לא מוכנה?״ — שאל את אחיו וזה ענה לו: — אנשי אלמעיינה סירבו לצייֵת לי; אמרו, שאם זה בסיבת הסכסוך עם היהודים הם לא ישחטו את הכבשים שלהם. אבל אם זה אירוח לשם אירוח הם מוכנים לשחוט, יש ביניהם תור, ומי שהתור אצלו הוא ישחט בשביל האורחים...

— ״היכן אתה, יא אחמד חסן״? — קרא מושל כּוּלאן לאחד מאנשיו ששמו אחמד חסן ואמר לו: — קח את הרובה שלי ולך אל חצר צאלח מחמד והוצא משם את העֶגְלָה שלו — אותה קנה בשלושים קרש לחג ערפָה, והעלה אותה אל קרית אלדאדי ומסרנה לקצב לשחיטה. האשה מגורשת, אם לא עֶגלה זו תהיה לארוחת הערב.

ואנשי אלמעיינה שמעו את דברי המושל ואימה גדולה נפלה עליהם

ומעיהם המו. הם הפילו תחנוניהם והשליכו מצנפותיהם לרגלי הצופי הגדול שלא ישחט את העגלה של צאלח מחמד. הם מוכנים עתה לשחוט את הכבשים הפטומים לארוחת הערב ואף לשלם כופר־שבועה שנשבע המושל, כדי שגירושי האשה יהיו בטלים...

מכאן לכאן, ולאחר בקשות ותחינות ונשיקות בראש ונשיקות ברגלים, נעתר המושל לקבל כופר־שבועה בסך חמשה קרוש וקדח ורבע שעורים בשביל הסוס, והשבועה הותרה...

והכבשים נשחטו. והמושל נשאר במקום עם כל הפמליא הגדולה שלו שמנתה עתה כשבעים איש. שחטו ואכלו כל מבחר ושמן, שלושה ימים ושלושה לילות, כנגד הימים והלילות שעשו אצל היהודים...

וביום השלישי לחנותו באלמעיינה שלח מושל כֹולאן ליהודי אלג׳רוף לבוא להתדיין לפניו במקום חנותו. היהודים סירבו. אמרו: ״לא נכוף ראשינו בפני אלמעייני ולא נתדיין עמו בביתו״! הם הציעו שהמשפט יתקיים באמצע הואדי, בשטח שבין שתי הקריות, תחת צל העצים. עמידתם הגאה והעקרונית היה לה על מה לסמוך — ה״מְשֻחָה״ שהקדימו ונתנו... המושל קיבל את ההצעה וקבע את מקום המשפט בלב הואדי.

למחרת היום כבר המה הואדי מאדם ובהמה. הכל זרמו לואדי — ג׳רופי ומָעייני ונוואבי וצופי והמון סקרנים. היהודים בחרו להם בא־כוח שייצג אותם ושיך אלמעיינה נקבע לייצג את עירו. נבחרו גם שני מתווכים ומפשרים (מראג׳עין), שתפקידם לשכנע צד זה או אחר וליישר את ההדורים. והיושב בדין היה מושל כֹולאן שבחר עצמו לשופט בערכאה הראשונה. ומעליו, במקרה של ערעור, הסייד הקאצי עלי יחיא קחוטה מעיר אלכְבְס. ומעליו, האמאם, שהוא הפוסק האחרון.

לאחר שנקבעו נוהלי הדיון וסולם הערכאות הוחל בשלב השני, שלב ההתמקחות והתחרות על גובה האגרה של השופט. בנדון זה הכל הולך לפי ההצעה הגבוהה יותר. אם צד אחד מציע לשלם מאה קרש הצד השני חייב לשלם מאה. ואם מאתים — מאתים, וכן הלאה. וכל המוסיף ומעלה את סכום האגרה כדי לאלץ את יריבו לשלם סכום דומה, הרי זה משובח וטוב בעיני השופט. ואם צד אחד אינו יכול לעמוד בתחרות ולא לשלם סכום מופרז, הרי אפשר לומר שהפסיד את המערכה מראש — והרבה תלוי במדת הגינותו של השופט.

השופט פנה אל נציגי הצדדים ואמר להם לבוא בדברים ביניהם על גובה סכום האגרה ולהביא לפניו את הצעותיהם.

קפץ הנציג היהודי ואמר: — אין צורך בדיבורים, יא נקיב, יא ג׳ארי עבטלה! הם ישלמו מאה ואנחנו נשלם מאה...

מעוצה, שהיה נוכח במקום כעד ראשי וידו חבושה, שמע לעצת יועציו וקם והכריז: — שמעני, יא ג׳ארי עבטלה ואתם הנוכחים, היו כולכם עֵדַי שאני תורם את ה״ארש״ שלי לטובת ג׳ארי סידי עבטלה. ה״ארש״ שלי יהיה לו לאגרה מצד יהודי אלג׳רוף...

קריאות שבח והלל נשמעו מכל עבר. זה אומר לו: ״בַּייַן אללה נַגְ׳הַךְ, יא יהודי״ וזה אומר: ״בַּייַן אַלְלָה נַגְהַךְ, יא יהודי״[9], זוהי נדיבות ראוייה לשבח...

זה היה צעד מחוכם ופקחי, שכן סיכוייו של מעוצה להוציא פיצויים מאלמעיינה היו קלושים ביותר אם לא אפסיים. אבל מושל כּולאן עשוי לגזוז צמרם מעליהם ולא יוותר להם אפילו על פרוטה אחת מהסכום הנקוב בתעודה של ה״ארש״.

ולעצם המשפט. לאחר שמיעת הטענות והמענות משני הצדדים, ולאחר גביית עדויות, נפסק הדין, כי יהודי אלג׳רוף הם תושבי המדינה וזכותם היא לחטוב עצים ולרעות בהמתם בכל מקום שירצו, כשאר התושבים, ואין לשום אדם רשות למנעם, להגבילם או להתאנות להם. וכל העובר על פסק זה יחשב כמורד במלכות ויענש בעונש החמור ביותר... פסה״ד אושר גם ע״י שתי הערכאות העליונות ונחתם בחותמו של האמאם. ומאז לא היה עוד פוצה פה ומצפצף. יהודי אלג׳רוף חטבו עצים ורעו בהמתם בגבול אלמעיינה ובכל מקום, ללא כל הגבלה או הפרעה עד יום עלותם ארצה ישראל.

1. השוה: ״חיי היהודים במחוזות ברט״ — גירסה מקבילה לסיפור זה של עובדיה זנדני (אפיקים, גליון ס׳).
2. מקור: מִן סַפַּכְתֶּם בְּאִלְמָא, סַפַּכְנָאהּ בְּאִלְדַּם.
4. ידוע שמחלת הצרעת הממארת הייתה נפוצה דוקא בקרב הקבילים, אבל לא בין היהודים, וסיבות רבות לכך: הגויים היו פריצים; הם אכלו חיות ועופות טמאים, שרצים ורמסים וזוחלים; אכלו אבר מן החי, שתו את הדם, שכבו עם כל בהמה ושימשו עם הנדה. בקרב בני הקבילים רווחת אמונה, כי דוקא הדם של היהודי, שהוא נקי מסיאוב וזוהמה, משמש כתרופה בדוקה לחולי הצרעת. על יסוד אמונה זו ידועים מקרים רבים של חטיפת יהודים ורציחתם, ילדים בעיקר, כדי להשתמש בדמם לריפוי מצורעים — וראה זכרונותיו של יודא לוי נחום בתוך ״יצירות ספרותיות מתימן״ עמ׳ רנ״ח, חולון התשמ״א.

5. עמיל — בעל קשרי מלאכה. היחסים בין העמיל (בעל המלאכה היהודי) לבין עמיליו (לקוחותיו הגויים) הושתתו על אדני ידידות ואמון הדדיים.
6. מכיון שהיה עדיין צעיר לא היה צריך לחוש לכבודו אם הוא ילך עם הנשים ויחטוב עצים כמו הנשים.
7. **הנעלים והאלות** — של החיילים שינחתו עליו ויאנסוהו לשרתם.
8. אַרְש — תעודה, כתב שומא על נזק גופני הנגרם מחמת תקיפה. הַאַרְש מתאר את מצב החבלות, את מראיהן ואת מקומן בַּגוף וקובע דמי כופר לכל חבלה בנפרד. הארש נכתב ע״י הפקיה המלומד הבקי בדיני נזיקין.
9. תרגום: ״יאר אלהים את פניך״, ביטוי של שביעות רצון.

2. רעב ומלחמה בימי הכיבוש התורכי

בעל־חפץ

מרי סלימאן בן סעיד אלג׳רופי היה בעל־חפץ — ספר רפואות כתיבת יד. את החפץ השאיר אצלו בן דודו, שעזב את תימן בימי התורכים, גלה למצרים ולא נודעו עוד עקבותיו.

ובקרית אלג׳רוף היתה אשה יהודייה ידועת חולי. מכף רגלה ועד קדקודה פרחו בעור גופה נגעים עגולים כמו מטבעות ריאלים — לכל אויב שבעולם! לא הניחו רופא קבילי שלא הלכו אליו ושום רופא ומרפא לא יכל לרפאה (היתה שנאה שורה בין היהודים לבין עצמם, אבל הם היו מתפייסים ומשלימים). קרובי החולָה לא רצו לבוא אל מרי סלימאן, הרב המקומי, שיפתח לה את הספר, והעדיפו רופאים קבילים על פניו. וזאת בגלל השנאה והתחרות, אבל לא הועילו לה לאשה האומללה. להיפך, מצבה של המסכנה הלך והחמיר. היא נואשה מהחיים.

יום אחד החליטה האשה על דעת עצמה לפנות אל מרי סלימאן ולבקש ממנו מזור למחלתה האכזרית. נטלה בידיה קֶרֶש כסף ומספרַיִם ועשתה את דרכה בזחילה על ארבע. לא היתה מסוגלת עוד לזקוף את גווה או לעמוד על שתי רגליה מכובד מחלתה. ביתו של מרי סלימאן עמד במעלה ההר וכל הקריה פרושה היתה מתחתיו כמו על כף היד. משם ניתן היה לְצָפות על הבתים, הגגות, השבילים ולראות כל הנעשה והמתרחש ברחוב היהודי. מרי סלימאן ראה מחלון ביתו את האשה הזוחלת במעלה השביל וידע מי היא זאת, אך לא שיער שהיא עושה דרכה אליו. הן קרוביה מזלזלים ביכלתו, לא מאמינים ב׳חפץ׳

שלו, ואיך אפשר שהיא תבוא אליו? ועל אף זאת הנה היא באה. החולה דומה לשבוי בידי שובה אכזר והוא מנסה כל פרצה אפשרית להימלט משביו ולזכות בחירותו מחדש. גם מעוצֹה, בנו הקטן בן הארבע של מרי סלימאן, ראה את האשה העלובה כיצד היא מתקדמת בזחילה לעבר ביתם, והמראה ההוא הותיר בו רושם שאינו נמחה. גם היום, ממרחק של שמונים שנות חיים, שב וצף אותו מחזה עגום לנגד עיניו, בבהירות רבה, כאלו שזה קרה אך תמול שלשום.

נכנסה לחדר, ובטרם תפתח את פיה, אחזה במספרים שהביאה בידה וגזזה שער ראשה לפני מרי סלימאן. כך יעשה רק אדם נואש הזועק להצלה, המבקש על נפשו מרדת שחת. השחתת שֵׂער ראשה של האשה מהווה ביטוי של מחאה נוקבת כלפי שמים, קריאת תגר על כבוד שחולל, אנקת אסיר מעונה שמעוררת זעם וחרון־אף ומחרידה לבות שאננים.

— למה ככה, בתי, ועל מה? במה אוכל לעזור לך? — ניסה מרי סלימאן להרגיעה ולעודד את רוחה.

— חסיתי באלהים ובך, יא מרי, פתח לי את **הספר**! — שיוועה בקולה המיוסר והושיטה למרי את הכסף שבידה — הקֹרש של "פתיחת־החפץ".

נטל את הקרש מידה ואמר: — למה עד עכשיו, בתי? למה לא הביאוך אלי לפני שתתפשט המחלה? למה היו צריכים לכתת רגליהם אחר כל מיני מרפאים והרפואה שלך נמצאת כאן אצלי? אבל מה שעבר עבר, אל תיראי, את תבריאי בעז"ה!

פתח את **הספר**, עיין בו, ואח"כ הורה לה מה לעשות ובאילו רפואות להשתמש. חלק מהרפואות נועדו לשימוש חיצוני — למריחה וחלק לאכילה, הכל לפי הכתוב בספר. רוב הרפואות מן הצומח, כמובן, והיא צריכה להשיגן בעצמה.

— את תבריאי, בתי — שב והבטיח לה, וכל אותו זמן היתה היא יושבת ומקשיבה ועיניה מושפלות בקרקע.

מרי סלימאן שב ופתח את הספר, והפעם הסתכל ב"תַּחֲלִיהּ"[1] שלה. עיין ונשך בשפתו תוך התעמקות. האשה הבחינה בכך ושאלה בחרדה: "אֱמוּנָה עַלַיִך,[2] יא מרי, למה פתחת את הספר בשנית ולמה נשכת את שפתך"?

אמר לה: — אתן נשים, ולנשים אין מגלים כל דבר ודבר[3]... יש ענינים שמן הראוי לכסותם, כי לא כל מה שכתוב בספר הוא בחזקת ודאי, שאין ודאי אלא אלהים ועלינו לבטוח בו לבדו.

נרגעה איכשהו ושבה לביתה מחוזקת במקצת. לא כן אשת מרי סלימאן. זו

היתה סקרנית לדעת מהו שבעלה החליט להסתיר מהאשה החולה. לא בכדי הוא המהם ונשך בשפתו...

אמר לה: — אשה זו תעמוד מחליה ותשוב לבריאותה. אבל היא תמות מסיבה אחרת יחד עם שני ילדיה, בשנה פלונית, ביום אחד ובשעה אחת... אבל שמרי את הדבר בלבך, כי רק אלהים לבדו יודע את האמת וצופה עתידות...

המעשה הנ״ל אירע בקרית אלג׳רוף שנים אחדות לפני בוא שנות הרעב. האשה החלימה, זקפה קומתה וניהלה חיי משפחה רגילים עד שבא האסון הגדול — המלחמה, הבצורת והרעב.

רעב, נדוד ומלחמה

מרי סלימאן היה יהודי מיוסד; היו לו בתים, פרות, שדות וכל דבר. עד שבאו ימי הרעב גמר כל מה שהיה לו והגיע עד פת לחם. לא יכל עוד להוציא אפילו חופן תבואה מכל הכפרים מסביב. אין עוד כלום, התבואה אזלה מהבתים ואי אפשר היה להישאר עוד במקום. מה עשה? נטל מקלו ושלושת בניו ושתי בנותיו ואשתו והפרה של הבית ויצא לנדוד, לחפש מקום שבו אפשר יהיה לקיים את משפחתו. נדדו ממקום למקום, והפרה הולכת לפניהם, לאטם, ובאו למחוז חֲצוֹר. הגיעו לכפר יַאזִד במעלה בני־מטר, על דרך שוק בַּועאן, שוק יום חמישי, וישבו שם. באותו כפר היתה מעט תבואה בשדות, והמצב לא היה כל כך רע. הקבילים היו קוצצים את שבלי הדרה בעודן ירוקות, מייבשים אותן וחובטים, וזורעים אותן שנית, ומהר, בטרם יתפתו לאכול את הגרעינים וישארו בלי זרעים.

מרי סלימאן השאיר את משפחתו בכפר יאזד והוא עצמו היה נודד בין כפרי הסביבה לחפש עבודה בכל מקום שימצאנה. הוא היה רצען ומומחה בעבודות עור. אשתו עשתה קדרות חמר ומכרה אותן בדמים מועטים. היא וילדיה כבר שכחו אימתי הם אכלו לאחרונה לחם לשובע. תמיד היו רעבים. שני הילדים הגדולים, אברהם ויוסף, היו הולכים לשדות, גונבים שבלים ואוכלים אותן במקום סתר. לא היו מביאים לאחיהם הקטנים שום דבר, למרות שהיה רעב בבית, כי רצו להסתיר מעשיהם. הקבילים היו באים אל אמם להתלונן: ״הילדים שלך גונבים, הילדים שלך מקלקלים, הילדים שלך מחבלים בתבואה״. היתה רודפת אחריהם להלקותם, אך לא היתה יכולה להשיגם. הם היו בורחים מפניה ולא היתה מסוגלת להשתלט עליהם. ומרי סלימאן איננו. רק כאשר היה עולה בידו לקבץ מעט תבואה היה בא לפקוד את אשתו וילדיו ולהביא להם את הנמצא אתו.

ישבו כמה שישבו, אולי שנה או פחות או יותר, והנה מגיעה אליהם שמועה רעה מעירם: אשת יעקוב יעיש ושני בניה מתו בערב אחד ר״ל. כיצד אירע הדבר? אחד מבניה הלך לעבוד אצל עמיליו[4], ואשת השיך הכתה אותו. בו ביום חזר הביתה ובערב נפח את נשמתו.[5]

הבן השני הלך אל הבאר לשאוב מים, ראשו הסתחרר מכובד הרעב ונפל לתוך הבאר ומת. הָאֵם, בראותה שני בניה מתים מוטלים לפניה, נפחה נשמתה ומתה גם היא עמהם. ברוך דיין האמת! כולם מתו בערב אחד ובשעה אחת, כאשר ראה מרי סלימאן בספרו, ושלשתם נקברו כאחד בשדה של מרי סלימאן הגולה.

עברו ימים ומרי סלימאן מוסיף לכתת רגליו. משפחתו יושבת בכפר יאזד והוא נודד בין כפרי בני־מטר, רץ אחרי הפרנסה. היה משתכר ליום רבע השמינית של קרש, כלומר בוקשה ורבע בוקשה ועוד האוכל שלו. והרעב הולך וחזק. והמלחמה בין צבאות האמאם יחיא לבין התורכים פרצה באזור. צבא האמאם כבר נמצא בסנחאן, במַתְנֶה, וצבא התורכים בשוק בועאן. הקבילים של יאזד פתחו במנוסה, והכפר התרוקן כמעט כולו מיושביו. קבילים מקומיים באו אל אשת מרי סלימאן ואמרו לה: — יהודייה, הצילי נפשך ונפשות ילדיך! גייסות התורכים יערכו הלילה מלחמה והם ירמסו כל הנמצא בדרכם. הכפר יאזד עומד בין שני המחנות, על הדרך הראשה, וטוב לך אם תברחי בעוד מועד. אמרה להם: — לאן אברח, יא ג׳יראני? אינני יודעת לאן? אמרו לה: — לכי דרומה, לכיוון בני־מטר, הרחק מאזור הקרבות.

ומרי סלימאן היה באותו זמן עובד במבצר מַיזָעֶה, במחוז בני מטר, המתנוסס בראש הרים ומתנשא לשחקים. מאות מחיילי האמאם התבצרו בהר הזה וירקו אש לכל עבר. מרי סלימאן עבד על גג אחד הבתים, וממרום מושבו היה צופה במוראות המלחמה. יושבי ההר צלפו אש בכל אדם שעבר בתוך הואדי, ללא הבחנה בין אויב לבין מי שאינו אויב, בין תורכי לבין תימני. ההרוגים שנקטלו מצליפות למרגלות ההר הזה, תוך יממה אחת, לפי אומדנו של מרי סלימאן, נע בין ארבע מאות לחמש מאות נפש.

האשה וילדיה ברחו לכיוון דרום־מזרח, בדרך אפיק הנחל. היא לא ידעה היכן נמצא בעלה, ומרי סלימאן לא ידע מה מצב אשתו וילדיו. המשפחה התנהלה לאטה עד שהגיעה לקרית אלאשראף. חיפשו מחסה ללינת לילה

ומצאו חורבה של שמירה בקצה הגורן ונכנסו בה. עד שהתחילו להתארגן בתוך החורבה הופיע מאי שם סייד אחד "עובד־אלהים" והזהיר: "יהודייה, אל תשהי בתוך החורבה הזאת! באלהים, ירטשו אותך ואת ילדיך בכדורים עד שיותז בשרכם לרסיסי רסיסים...

— ולאן נלך, יא סידי?

— פני לך דרומה, לכיוון בני מטר...

יצאו מן החורבה ונעו דרומה במורד הנחל. היה עוד אור יום. טרם הרחיקו ואותו סייד מתחסד שב לאחור ונכנס בתוך החורבה. מסתבר שהוא רצה את החורבה לו לעצמו, ולכך הוא העמיד פני דואג לשלום המשפחה היהודיה כדי שזו תפנה את המקום בשבילו.

בצלע הר מיזעה

הלכו עד שהגיעו למרגלות הר מַיזְעָה. הרים מכאן והרים מכאן ובתווך — אפיק הנחל. רק פס דק מהשמים אפשר היה לראות מהמקום הזה, ואדם העובר בתוך הואדי נראה ליושבי ההר כמו נקודה נעה. היום נטה לערוב וטרם נמצא להם מחסה. הגרנות של מיזעה נמצאים בצלע ההר ורק שם אפשר היה למצוא איזו חורבה ריקה. עלו בשביל, לאור נוגה הכוכבים, עד שהגיעו אל מדרגת הגרנות. למזלם, נמצאה להם חורבה ריקה והם מיהרו לבוא בה. חורף היה וקור־הרים ואימת מלחמה מסביב. לפתע מופיע קבילי ומונע בעדם מלשבת בחורבה. "אני תפסתי ראשון את המקום", אמר, "תפסתי את החורבה בשביל החבר שלי עד שהוא יגיע"... התחננה האשה בפני הקבילי ולא אבה לשמוע תחנתה. ביקשה רחמים, למען אללה ולמען הילדים היגעים והרעבים והקופאים בקור — ואין רחמים. באלהיו ובנביאו נשבע שהם לא יכנסו...

זימן ית' עסכרי, חייל מחיילי האמאם שעשה דרכו אל ראש ההר. עבר על פני הנצים והחליט להתערב בנעשה. "הושיעה, יא סידי, וריבה את ריבי!", התחננה אליו היהודייה. "קבילי זה אינו מסתפק בחורבה אחת אלא הוא רוצה את השתים לעצמו ואינו נותן לנו להיכנס לחסות מהקור בתוך החורבה הריקה הזאת".

— "למה אינך נותן ליהודייה ולילדיה להיכנס לחורבה, יא ההוא"? — שאל החייל את הקבילי וזה השיב לו: "אני מחזיק בחורבה בשביל חברי, הבטחתי לתפוס לו מקום עד שיבוא, וזה מה שאני עושה"...

החייל הוריד את רובהו מעל כתפו ואמר: "נשבעתי באללה, שאם לא תניח

ליהודיה ולילדיה להיכנס, — אם לא תראה את הכדור חולף את גבך; אם לא מות כלב תמות"!

ואל האשה אמר: — היכנסי, יהודייה! לא אלך מכאן עד שלא אראה אותך בפנים עם ילדיך...

והם נכנסו. זכרה לו אלהים לטובה לאותו חייל קבילי!

עכשיו נזכרו שהם רעבים, אבל לא היה מה לאכול. היה להם רק נפר[6] דוחן שהאשה שומרת לשעה הגרועה ביותר; עוד יספיקו לאכול אותם.

שכבו זה לצד זה על הרצפה וישנו. היתה להם פַּרְדָה[7] ושני עורות של בקר, התכסו בהם וחם להם.

למחרת היום קוששה האשה מעט זרדים וקש מסביב לגורן, הבעירה אש, ואמרה לקלות מעט מן הדוחן בשביל הילדים לארוחת בוקר. אבל הדוחן אינו מתאים לקלייה. אך הניחה את קומץ הגרעינים בתוך המקלה ואלה התחילו להתפוצץ ולהתעופף לכל רוח. הילדים ליקטו את הגרעינים הזעירים המפוזרים מעל הרצפה ושמו אותם בפיהם...

השמש זרחה והמלחמה התחדשה. הכדורים שרקו והתנפצו בקירות האבן של החורבה. היריות באו משמאלם, מהר מיזעה, ומימינם, מההר שכנגד. ברוך דיין האמת! האשה השכיבה ילדיה על הרצפה וכיסתה אותם בעורות. סבורה היתה שהעורות יוכלו לעצור בעד הכדורים... למזלם, פתח החורבה פנה לצד דרום והכדורים לא יכלו לבוא מכיוון זה. הם היו איפוא מוגנים. היריות לא פסקו במשך שלושה ימים ושלושה לילות, והם היו עצורים בפנים החורבה מוטלים ברעב. שש נפשות התקיימו על קומץ הדוחן שהיה ברשותם, למחית נפש בלבד...

ביום הרביעי פסקו היריות, היתה הפוגה כלשהי והם יכלו לצאת החוצה. אמרה האשה לבנה הגדול: "הנה יש בידי זוג נעלים חדשות, רד אל הכפר הקרוב ונסה למכור אותן; כמה שיתנו לך במחירן — קח".

הלך ומכר את הנעלים בנפר דוחן. בדרכו חזרה נתחדשו היריות מכל צד ומכל פנה. ולו, לַבֶּן הגדול אברהם, היו שני סימנים[8] עבותים בצדעיו, ארוכים ומתולתלים. כדור אחד חלף סמוך לרקתו וחתך אחד משני 'סימניו' כמו באזמיל. ה'סימן' עף באויר והנער עצמו ניצל בנס. הוא שב אל החורבה עם 'סימן' אחד בלבד.

בינתים, התורכים יצאו מבועאן, כבשו את מַתְנָה ואת יאזד והתקדמו אל עיר

הבירה. והאמאם יצא מעיר הסוּדָה והטיל מצור על צנעא, אין יוצא ואין בא. המצור נמשך חודש ימים עד לכניעתם של הנצורים.[9] הצדדים הלוחמים הסכימו ביניהם על הסרת המצור ועל הפסקת הקרבות. כתוצאה מהסכם זה פינו התורכים את צנעא, והאמאם נכנס לתוכה כמנצח ושפך שלטונו עליה ועל כל גלילות רמת תימן. היריות פסקו כמעט לחלוטין.

וביום החמישי לשבת האשה וילדיה בחורבת הגורן, עבר על פניהם קבילי אחד מאנשי מקומם, מקרית אלנג׳ארי, והיהודייה הכירה אותו. עצרה בעדו וסיפרה לו, שאינה יודעת היכן בעלה נמצא, שהיא אובדת עצות ואינה יודעת לאן ללכת ולמי לפנות לעזרה? הקבילי הבטיח לה, שאם ימצא את בעלה למעלה הוא יספר לו על מצבם והיכן הם נמצאים. והוא אכן מצא אותו. כאשר הגיע לראש ההר ראה את מרי סלימאן יושב ועובד במקום הזה. אמר לו: — ראיתי אשתך עם חמשת ילדיה יושבים בחורבת הגורן, הם רעבים ומעוררים רחמי אללה...

מרי סלימאן ננער ממקומו, השקיף מראש ההר וקרא לתוך התהום הפעורה מתחתיו: ״יא אבראהים! יא יוסף! יא אבראהים! יא יוסף״! הוא שב וקרא בשמות ילדיו, פעם אחר פעם, וקולו התנפץ אל צלעות ההרים ונשמע כשאון עמום. הקריאות החוזרות ונשנות הדהדו סוף סוף באזני הילדים והללו אמרו: ״הקול הזה דומה לקולו של אבינו, אבינו קורא לנו״.

הבן אבראהים עמד על ראש סלע, צר שתי כפות ידיו כשפופרת לפיו וקרא כלפי מעלה, כתוקע בשופר: אבא, אבא, אבא! אני אבראהים, אני אבראהים...

קולו של הנער היה רפוי, כי זה כמה ימים שלא בא אוכל אל פיהם, ועל אף זאת קולו נסק אל על והגיע לאזני אביו.

מרי סלימאן פלט אנחת רווחה וקרא שוב לבנו: — מה שלום אמך ואחֶיך ואם עודם חיים?

— חיים, בריאים, כולנו בריאים ושלמים.

— יודו לה׳ חסדו ונפלאותיו לבני אדם — מלמל מרי סלימאן בינו לבינו ונשא שוב בקולו: — עלה לקראתי, יא מַאל אבוך[10], ואני ארד לקראתך וניפגש באמצע הדרך.

וכדי לעודד את רוחו של הנער ולחזק את ברכיו בעליה הקשה הוסיף ובישר לו: — יש לי משהו בשבילכם שאני רוצה למסור לך...

מרי סלימאן, שכל הגיגיו ומחשבותיו היו נתונים לילדיו בימים קשים אלה, נהג לצבור את ככרות הלחם שהיה מקבל לאכלו ולשימם בתוך התרמיל. היה

מַתָּנָה מראש עם הקבילייה שהיה עושה לה מלאכה, שבכל ארוחה וארוחה תתן לו את מנת הלחם בנפרד ואת הזֵוּם[11] בנפרד. לחם לחוד ורוטב לחוד. קשה היה לו לאכול לשובע בשעה שילדיו עטופים ברעב והיה אוגר את הלחם בשבילם. הזועבה שלו כבר היתה מלאה לחם מכל הסוגים — גְ׳חִין, קֶחוּט, מַלוּג׳[12], מכל הבא ליד...

מרי סלימאן נטל את הזועבה וירד לקראת בנו ופגש אותו באמצע הנַקיל. נתן לו את הזועבה ואמר: — אמור לאמך, שאנחנו שבים הביתה, ג׳רוף כַּוּלַאן, ומה שיגזור ית׳ הוא שיהיה. הרעב שורר בכל מקום ואין עוד לאן לברוח מפניו, בְּלַאדַ־אלְקַבִילי תְעַזְּה - ׳ירצו של האדם מעוזו.

הנער ירד עם זועבת הלחם, קל כצבי, כמי שנושא על גבו אוצר יקר, ואביו שב אל ההר לחסל עסקיו. הילדים אכלו את כל הלחם ואין לומר שהם שבעו.

לחם סובין במקום קמח. השיך יורש את מרי סלימאן בהיעדרו

למחרת היום, ירד מרי סלימאן מן ההר ועל גבו חצי קדח דְרה צהובה משובחת ושמינית קדח דְרה ירוקה שהוקרמה בתוך התנור. אמר לאשתו: — טחני את הדְרה דק דק, מזון לדרך, ואת הירוקה גרסי לגריסים.

האשה טחנה את התבואה בכפר הסמוך ואח״כ יצאה המשפחה לדרכה. הדרך מכאן עד אלג׳רוף, האורכת יום תמים, נמשכה להם חמשה ימים שלמים. הם התנהלו לאטם, לרגל הילדים, עשו הפסקות ולנו בכל ישוב קרוב אליהם. לסוף היום החמישי אמר מרי סלימאן לאשתו: — הנה כפר מסעוד קרוב, נעבור ללון שם אצל בני דודי, אצל מעוּצה מחפּוֹץ ויעקוב מחפּוֹץ, הם בעלי מלאכה ומסודרים, נאכל אצלם ארוחת ערב, אבל אל תגלי להם שיש לנו שמינית גריסים, כדי שלא יאכלו אותם וישאירו אותנו בידים ריקות...

המשפחה נטתה מן הדרך ובאה לכפר מסעוד, אל ביתו של מעוּצה בן הדוד. הגיעו לשם, ומה ראו? עניות דקה מן הדקה. בנו הגדול של בעל הבית, בחור סומא, עמד ליד הריחים וטחן סובין מעורבין במעט גרעינים בשביל פת ערבית... בעלת הבית לשה את הסובין, פרסה את העיסה הפריכה לככרות והכניסה את הככרות לתוך התנור. הלהבה אחזה בככרות ושרפה אותם, משל היו אניצי פשתן. סוף דבר נשארו כולם בלי ארוחת ערב...

אמר בעל הבית למרי סלימאן: — יש לך מזל, יא בן דודי. לכשתגיע הביתה תמצא תבואה מחכה לך — חלקך מיבול השדה שלך — שלא כמונו אנו שאין לנו כלום. גם מרי סלימאן קיווה שאמנם כך הוא הדבר, שכן לפני שיצא לנדוד

עם משפחתו הוא החכיר את שדהו לקבילי, ובשנה האחרונה השדה נתן יבול כלשהו, וחלקו מן התבואה מובטח ...

עם שחר קם מרי סלימאן, לקח את שני בניו הגדולים ואת שתי בנותיו והקדימו לשוב הביתה. המרחק מקרית מסעוד עד לקרית אלג׳רוף אינו גדול. לפני שיצא אמר לאשתו: — אנחנו מתקדמים, ואת צאי אחרינו לאטך, עם הילד. פַּתִי אותו מפעם לפעם במעט גריסים, כדי שלא יעשה לך בעיות בדרך, הצטיידי במים להשקותו כל אימת שיצמא למים, ואל תבזבזי זמן שלא לצורך.

מרי סלימאן לא פנה ישר לביתו אלא הלך קודם לקרית אלמעיינה, אל הקבילי שהחכיר לו השדה. הוא בא לקבל ממנו את חלקו ביבול, שנאסף בחשון שעבר, לפני כשלושה חדשים. הקבילי הרים ידיו בתנועה של התנצלות ואמר: — מה אעשה לך? הגיע לך בחלקך שבעה קדח דְרה, והשיך הצופי בא ולקח אותם. שמועה אמרה שאתה ומשפחתך אינכם עוד בין החיים ואז בא השיך שלך וירש אותך...

ובימים ההם עדיין לא היתה מלכות אמאם. השייכים וראשי השבטים היו שליטים עצמאיים וכל אחד מאלה נהג כמלך באזורו. התבואה היקרה שכה הרבה סמך עליה, הלחם של הילדים לחדשי הקיץ הבאים, נגזלה מבין ידיו... מה יהיה אם גם השנה לא ירד גשם? מה יאכלו הילדים היום ומחר ובימים הבאים?

הקבילי, שראה אותו בצרת נפשו, התעורר להקל מעליו מעט ממצוקתו ואמר לו: — יש לך אצלי עוד מעט שבלים ״כְהוב״[13], כמלוא הזועבה. — הב אותן! — אמר בהתעוררות ונטל את ה״כהוב״ והלך.

הילד מעוצה והגריסים

סעידה אשת מרי סלימאן יצאה מכפר מסעוד עם זריחת החמה והילד הקטן לפניה. על ראשה חבילת הגריסים השמורים עמה ועל כתפה דלעת מלאה מים. ״אלהים, עזור לי״! התפללה בפיה ובליבה וכיוונה תפלתה למען הילד הפוסע לידה בעצלתים בפה מלא גריסים, מכירה היא בבנה זה שילד קשה הוא, עקשן כפרד, שאין לה כוח להשתלט עליו והוא עושה בה ככל העולה על רוחו. ״אלהים, עזור לי״! הוסיפה זו למלמל וידה ממשמשת בכיס הגריסים. הגריסים הטעימים הם משענתה היחידה, שבכוחם לדרבן את הילד לצעוד קדימה. מעוצה היה עושה צעדים אחדים ועומד, הוא רוצה גריסים, בלי גריסים אינו זז ממקומו. אמו תוקעת ידה לתוך הכיס, חופנת לו גריסים מלוא

חפניו, ורק אז היה נאות להזיז את רגליו. וכשהיה גומר את הגריסים היה שוב עומד ומסרב בכל תוקף לעשות אפילו צעד אחד נוסף. ואמו נעתרת לו ונותנת. וכן על זה הדרך. גריסים ומים תמורת מספר צעדים, גריסים ומים ומספר פסיעות. הדרך הקצרה, כמרחק שבין ראשון לציון לבין בית דגן, נמשכה להם מבוקר עד ערב, והבית עדיין לא נראה באופק. בטנו של הילד היתה כבר נפוחה כזיק, אבל תיאבונו לא ידע שבעה. ולמי לא היה תיאבון באותם ימים רעים? השדים היו טורפים את האוכל מבטנם של בני אדם. הילד גמר את כל הגריסים, שמינית קדח, מזון ארבע ארוחות בשביל כל המשפחה, והוא אינו שבע — ממש לא יאמן. הגיע עד הגרגר האחרון ונעצר. לוּ יַמַּדוּ שמים ממעל הוא לא יזוז בלי גריסים. השמש שקעה, החושך ירד על הארץ, והם צריכים עוד ללכת כברת ארץ קטנה, כמו משיכון המזרח של ראשון עד למרכז העיר, ומעוֹצה נטוע במקומו. שידלתו בדברים, התחננה והבטיחה הבטחות — וכל דבריה נפלו על אזנים ערלות. גם לְרֶכֶב על גבה אינו מסכים אלא תמורת גריסים... מה היא תעשה? ישבה על אבן בפאת הדרך ונשאה קולה בבכי מר, שנשמע למרחוק. שמע אותה קבילי אחד, שומר שדות, שישב בצלע ההר וקרא אליה:

— יא סעידה, מה לך? למה את בוכה?

אמרה לו: — הילד, יא ג׳ארי צאלח, מסרב ללכת ואין לי עוד במה לפתותו.

אמר לה: — הביאיהו אלי, יש לי משהו טוב בשבילו...

סעידה ניגשה אל השומר איש אלנוואבה, והילד הלך אחריה ברצון. הקבילי הבטיח שיתן לו משהו טוב והדבר שימח אותו ועוררו לרוץ קדימה...

עד שהגיעו אל השומר פנה זה אל הילד ואמר לו: — יא מעוֹצה, האם אתה שאטר? התוכל לטפס ולעלות על גג הסוכה?

מעוֹצה טיפס ועלה על גג הסוכה בזריזות של קוף, אתגר של מה בכך...

הקבילי השעין גבו אל קיר הסוכה, וגובה כתפיו היו כגובה פני גג הסוכה. ״ועכשיו, יא שאטר, התוכל לשים רגל ימין על כתפי האחת ורגל שמאל על כתפי השניה״? — הוסיף הקבילי בנימה של התפעלות...

— יכול גם יכול — אמר מעוצה ומיהר לרכב על כתפיו של הגוי. ועד שהיה תוהה מהו הדבר הטוב המצפה לו — עקר הקבילי את רגליו ויצא לדרך, כשמעוֹצה רכוב על כתפיו וסעידה הולכת אחריו.

עד שהגיעו למבוא העיר ראו את מרי סלימאן ובניו הולכים לקראתם ולפידים בידיהם. הם יצאו לחפש את האם ובנה. כבר היו מודאגים מדוע עדיין לא הגיעו אלה הביתה?

— יא סעידה, הנה בעלך כבר יצא לחפש אחריכם, תלינו בטוב! — אמר הקבילי והוריד את הילד מעליו ופנה אל ביתו באלנוואבה. זכרה לו אלהים לטובה לאותו נוואבי נבון ובעל לב!

מעוצה אוכל פירות רעילים ומאבד הכרתו

אמה של סעידה היתה עדיין בחיים והיא היא ששמרה על הבית בהיעדרם. הסבתא הזאת, שהיתה חרוצה ויודעת להסתדר בכל מצב, הקבילה את פני השבים בשמחה, ובעיקר, בארוחה טובה. הם מצאו לפניהם שני סלים גדולים מלאים ארבה צלוי ששמרה למענם וכבר לחם לכל אחד ואחד מהם. "יאכל כל אחד את הככר שלו, לבדו, ואל יפרוס לאחרים מפתו". — ציוותה הזקנה, לשמחת לבו של מעוצה. וכולם צייתו לה בחפץ לב, אכלו את הלחם והארבה — ארוחה טעימה בלתי נשכחת. מאז עתידים עוד לחלוף חדשים רבים עד שהם יזכו לאכול שוב ארוחה ראויה לשמה ולראות את ככר הלחם בעיניהם...

הגיעו לבית ריק שאין בו מחית נפש. חיצי הרעב ירו מכל זוית ומכל פנה. מחוץ תשכל חרב־הבצורת ומחדרים אימת זלעפות הרעב והמות. נפַר דְרה היה שווה־ערך לחיי אדם. כל נפשות ביתו של מרי סלימאן — הוא ואשתו וחמשת ילדיהם — היו מתקיימים על נפַר דְרה ליום. סעידה היתה מחלקת את הנפַר לשני חלקים ועושה מזה דיסה דלילה, מַטִיט, כף דיסה לכל אחד. בבוקר כף דיסה ובערב כף דיסה, ולא יותר. מרי סלימאן היה נחשב לאיש החזק ביותר והמבוסס ביותר מכל יהודי עירו, היו לו חמשה בתים פרטיים, היה לו שדה, ארבע עשרה לבנה, כשלושים וחמשה דונם, היה בעל קשרים טובים עם גויי האזור, ואם כך היה המצב אצלו נקל לשער מה היה מצבם של אחרים החלשים ממנו...

מרי סלימאן כילה כל רכושו, מכר כל חפציו היקרים, ובאו ימים שלא יכל עוד להשיג נפַר דְרה, דיסה לילדיו. נפַר דְרה בקרש כסף טהור — ואין להשיג. מה יאכלו הילדים? ממה יתקיימו, יא חי וקיים?

מה עשה? הלך וקנה כרם גדול של ענבים, מערבי עשיר, המשתרע על כמה דונמים. קנה את הפרי בקבלנות במאה קרש. חמשים קרש שילם במזומנים וחמשים בתנאי ארכה, ללא שטר וללא ערבויות וללא קביעת מועדי תשלום.

— אם אין לחם יאכלו ענבים — אמר והכין עצמו לצאת למחוז בני מטר לעבוד כדי שיוכל לפרוע חובותיו. אבל, בעמדו על סף היציאה, אירעו בביתו

שני מקרים עגומים ששיבשו את דעתו ואת תכניותיו. לאחר שקנה את הכרם נטשה כל המשפחה את הבית ויצאה לשבת בשדה לשמור על הענבים. גם בלילות ישנו תחת הגפנים. הענבים עדיין היו בוסר, חמוצים, והילדים אכלו מן הבוסר הזה להשקיט את רעבונם.

יום אחד יצא מעוֹצֵה הקטן את הכרם והלך בדרך אלמעיינה לשוטט בבר, ללקט פירות של צמח אלבטח לתוך פיו. פירות אלבטח עגולים וטעימים ודומים לכפתורים. אכל, אכל, אכל, ובטנו נותרה ריקה כמו שהיתה. המשיך בכך מהבוקר עד הצהרים, עד שלפתע חש עצמו כושל ומטושטש. נכנס לחורבת גורן של קבילי, שכב על הרצפה ושקע בתרדמה עמוקה. נשים קביליות מאלמעיינה נכנסו לגורן ותמהו למראה הילד הישן. מה עושה הילד הזה כאן בצהרי היום? ניסו להעירו ולא התעורר. גלגלו אותו ודגדגו ומשמשו, ולשוא. הילד לא הראה כל סימני חיים. ברוך דיין האמת! ואביו ואמו אינם יודעים היכן נמצא בנם הקטן ואף לא שמו לב להיעדרו. הם היו מיצרים את צרתם: בתם הקטנה התעלפה ומתה ברעב והם עומדים סביבה מנסים להחיותה, וללא הועיל.

אותה שעה עבר בדרך יהודי מאלג׳רוף והקביליות הזעיקו אותו: ״יא יעקוב יעיש, יא יעקוב יעיש״!

— ״מה יש? במה הענין״? — שאל יעקוב יעיש. אמרו לו: ״גש וראה את הילד של סלימאן, הנה הוא מוטל מת בחורבת הגורן״...

היהודי נטה מן הדרך ובא בחורבה ובדק את הילד ולא מצא בו עורק מרפרף. ״ודאי כבר מת״ אמר בלבו והשאיר אותו במקומו והלך. עד שהגיע לשערי הקריה ראה את הורי הילד, ועמם אנשים רבים נושאים את המטה, ופניהם אל בית הקברות. הילדה מתה והם הולכים עתה לקבור אותה. קרא ואמר: ״יא מרי סלימאן, יא מרי סלימאן״! — ״מה יש״? אמר לו: — לך וקח את הילד, הנה הוא מוטל מת בחורבת הגורן של אלמעיינה, נקבור את שניהם יחד. ברוך דיין האמת!

ההורים המבוהלים השאירו את הילדה בידי המלווים והלכו לראות את הילד. מרי סלימאן מישש בבנו וחש שיש עוד חמימות בגופו. אמר לאשתו:

— גופו של הילד חם, יש עוד תקוה, שבי כאן לידו, אלך ואחזור.

סעידה ישבה ליד בנה ובעלה רץ בהול אל קרית אלמעיינה ובא אל ביתו של האכר הגדול במקום. אמר לאשת האכר: — אנא, יא ג׳ארתי, הבי לי מעט לבן ושני בדי ריחאן ומעט בְּסַבַּאס[14] ומעט צעתר; הענין דחוף, פיקוח נפש.

נתנה לו הקבילייה את מבוקשו — ושב בריצה אל הגורן. שם את הריחאן ליד אפו של הילד, שמא יריח ויתעורר, ואין תזוזה. הילד לא מתעורר. אמר לאשתו: — הבה נעשה עוד נסיון נוסף — והדבר יתברר לנו.

מה עשה? שם את הבסבאס והצעתר בתוך הלבן, בחש הכל יחד ואח״כ טפטף טיפות אחדות מהתערובת לתוך אפו של הילד. והנס התרחש: הילד זורר והתעטש ושלח ידו אל אפו לסלק את החומר המגרה. הלבן החריף והריחני השיב אליו את רוחו.

משגילה סימני חיים השקוהו לבן חריף, טפין טפין, והילד התאושש ואח״כ קם על רגליו. זכורה אותה קבילייה לרחמים!

בתום ימי האבל לקח מרי סלימאן את הבגד היקר של אשתו, השמור לחגים, ״שֶׁקֶה־מְסַבֵּג״ מרוקם בחוטי כסף ועדוי תכשיטי כסף, הסתובב בכמה כפרים בנסיון למשכן אותו במעט תבואה ולא מצא אדם שיהא מוכן לתת לו אפילו גרגר אחד. הרעב קינן בכל בית והתבואה לא היתה בנמצא. ברב יאושו הלך לעיר אלכְּבְּס, נכנס לביתו של סייד אחד וביקש את רחמיו. מכאן לכאן, נאות הסייד לתת לו נפַר תירס, ודוקא לא יבש, ולקח את הבגד כמשכון אצלו.

לאחר מכן הלך מרי סלימאן לעבוד בבני־מטר, והאשה וילדיה הוצרכו להסתדר בכוחות עצמם. הענבים הבשילו ומזונם היה רק ענבים. סעידה התחילה לייצר תנורים וקדרות חרס והילדים עזרו לידה. היו דורכים את הטיט ברגליהם, ובתוך כך היו קוטמים חתיכות טיט קטנות ורכות, לועסים אותן בפיהם ובולעים...

ושערי השמים נפתחו. השדה שלהם שתה גשם לרוויה, וסעידה מיהרה לנצל את זאת. היא השיגה שמינית קדח שעורים וזרעה את השדה. קבילי אחד הלך אחר השוורים, והבן הגדול, אברהם, צעד אחריו ופיזר את הזרעים. היה זורק חופן אחד לשדה וחופן אחד לתוך פיו. ראתה אותו אמו שהוא אוכל את הזרעים באה וחבטה בו במקל. אמר לה הקבילי: — יא סעידה, אל תכי את הילד! הניחי לו לאכול כמה שהוא רוצה; אלהים ישלח את הברכה במה שישאר...

היבול היה ארבעה עשר קדח. כל לבנה הביאה קדח אחד.

מרי סלימאן שב מחצור, לאחר שעשה שם קרוב לחמשה חדשים, כדי לפרוע חובו לאחד הקבילים שעמד להפקיע את אדמתו. מועד התשלום כבר עבר ביום אחד. בא לפרוע לו את החמשה קרוש שהוא חב לו וזה סירב לקבל מידו. ״כבר עבר המועד״, אמר, ״והאדמה שלי״... אמר לו: ״רק לילה אחד

עבר מתום המועד וכבר אתה רוצה את האדמה"?

מרי סלימאן הלך אל ידידו האכר העשיר, שהיה עוד חב לו חמשים קרש ממחיר הענבים, ואמר לו: — יא ג'ארי מחמד, סעיד אִבְּן סעיד רוצה להפקיע את אדמתי בגלל חוב של חמשה קרוש, בטענה שכבר עבר מועד התשלום...

האכר הזמין אליו את סעיד אבן סעיד ואמר לו: — השב ליהודי את השטר שלו וטול את כספך, ולא, אתה עלול להפסיד את הכל...

הקבילי קיבל כספו והחזיר את שטר השעבוד.

מרי סלימאן שב לחצֹור לעבוד ונשאר שם עד שנודע לו כי ידידו האכר עומד לחתן את בניו בחג עַרַפָּה. הוא חזר הביתה, ובבקרו של יום החג השכים לביתו של האכר וראה אותו יושב בפנת הבית ולפניו מגש גדול מלא פרוסות לחם. מי שנכנס אליו כיבד אותו בפרוסת לחם. זה היה המנהג שלהם בחג. "חגך טוב, יא ג'ארי מחמד", בירך לו היהודי ולחץ את ידו ותקע לתוך כף ידו חמשים קרש. — "מה זה, יא סלימאן? למה תלחץ את עצמך"? אמר הקבילי.

אמר לו: — יאר אלהים את פניך! לא אשכח את החסד שעשית עמי בימי הרעה. מַן בַּרַג' דַּיְנָה, נַאמַת עַיְנָה — הפורע חובו, ערבה לו שנתו.

האכר לקח חמשה קרוש מתוך החמשים שקיבל ומסרם למרי סלימאן. אמר: — זו ארוחת החג של הילדים שלך ממני, לך לשלום!..

והשנים הטובות התחילו.

1. תַּחְלִיְיהּ — הרוסקופ קבוע לכל החיים המתבסס על מזלו של הפרט. מזלו של הפרט נקבע לא לפי זמן הולדתו אלא לפי שמו ושם אמו. סכום שני השמות מתחלק ל-12, והעודף מציין את המזל של אדם זה או אחר. מכאן, שאם משתנה השם, משתנה גם המזל.
2. אמונה עַלַיְךְ — משביעתני אותך באמונתך. ערבית: אַמַאנַהּ עַלַיְךְ.
3. כי הנשים תמימות באמונתן ואינן מהרהרות או מערערות על מה שכתוב בספר. כל ספר הוא בעיניהן תורת אלהים חיים.
4. ראה לעיל פרק 1, הערה 5.
5. הסיפור תולה את מותו של הנער במכות שקיבל מידי אשת השיך, והדבר תמוה במקצת.
6. נַפָּר — היחידה הקטנה של מדת היבש ושיעורה מלוא חפניים בחופן איש.
7. סַּרְדַּהּ — שטיח צמר עזים או צמר כבשים.
8. סימנים — פאות
9. מצור זה נודע בשם "חַזַּת אלנַפָּר"; בעיר הנצורה נמכר נפר דרה בקרש.
10. מַאל אַבּוּךְ — האוצר של אביך, והוא לשון חיבה.

11. **זוּם** — כְּתֹשׁ. דיסה דלילה של לבן חמצמץ המשמשת לטיבול הפת או העציד.
12. **גְ׳חִין** — לחם דרה. **קְחוּט** — לחם תערובת של קטניות. **מַלוּגְ׳** — לחם שעורים.
13. **כְּהוּבְּ** — מְלִילוֹת. שבלי דֹרה ירוקים או קלחי תירס ירוקים שהוקרמו בתוך התנור.
14. **בִּסְבָּאס** — פלפל חריף. שְׁחוּק.

3. בצל האיום של חולה נפש

ערב של חמאה וצימוקים

יום אחד השכים מעוֹצה להיכנס לשוק צנעא לקנות מצרכים, וקודם לכן הלך לגבות חובותיו מאצל הקבילים שהיו חבים לו כסף. אחד מאלה, צעיר כבן גילו, היה באותו בוקר שואב מים בעזרת צמד שוורים ומשקה את שדהו. בא אליו ואמר לו: — פלוני, שלם את חובך, אני נכנס לצנעא וצריך את הכסף.

אמר לו: — ואימתי אתה מתעתד להיכנס?

— אני נכנס היום, עכשיו אני נכנס.

— אם כך אני נכנס יחד אתך, חכה לי, גם אני רוצה להיכנס לצנעא.

מעוֹצה חיכה לו, והוא זנח את העבודה, הלך אל אמו להודיעה וחזר. לא הביא בידו צידה ולא שום דבר חוץ מאשר מעט קמח ואסוך חמאה. אמר לו מעוֹצה: — אל דאגה! שנינו נאכל את הצידה שלי, וכאשר נגיע לצנעא נכין לנו אוכל במקום. "הייתי אני והוא, הכלב בן הכלב, כמו אחים" אומר מעוֹצה.

הלכו שניהם כאחד, התלוצצו והתבדחו לאורך כל הדרך, ובערוב היום הגיעו העירה ונכנסו לפונדק. גמרו כבר את הלחם שהביא מעוֹצה מהבית והיו כבר רעבים. אמר לו: — אחמד, שמעני, אין לנו ארוחת ערב; צא לשוק וקנה ככר לחם, ואני אלך לקנות מצרכים לבית; לאחר מכן נשב, נסעד ונלעס קאת ונבלה ערבנו בטוב ובנעימים.

זה יצא וזה יצא; זה קנה מצרכים, ובין השאר כעשרה רוטלים שום יבש למכירה קמעונאית, וזה הלך וקנה נפֹר וחצי צימוקים לבנים.

חזרו לפונדק בסביבות השעה שמונה בערב, ומעוֹצה שאל את אחמד: — האם קנית לנו לחם או דבר כלשהו לסעוד את לבנו?

אמר לו: — שֶׁב, ואין לך אלא ארוחת ערב!...

אחמד פרש את האדרת שלו על הקרקע, אדרת חדשה, ושניהם ישבו עליה. אח"כ הוציא את הצימוקים שקנה ואת אסוך החמאה שהביא מהבית והניחם באמצע.

"הנה ארוחת הערב" אמר.

יצק את החמאה לתוך ספל והתחילו לאכול. היו מכדררים את הצימוקים בידיהם ומטבלים את הכדורים בחמאה ואוכלים; צימוקים בלי גרעינים וחמאה; זו היתה ארוחת הערב...

משכילו לאכול פתחו את אגודת הקאת שהביא מעוֹצה מהבית — ובשם הרחמן![1] אכלו קאת ובילו בנעימים עד לאחר חצות הלילה. ישנו אך מעט, ועם זאת אחרו קום; הם צריכים לחזור הבית.

הזה אתה, אחי אחמד?...

יצאו את העיר כחום היום, וכדרכם, שרו והתבדחו לאורך כל הדרך. צעירים היו ועליזים ועצמותיהם תאמרנה שירה. הגיעו למבואות אלג'רוף בשעות הערב ושניהם היו צריכים להיפרד. מעוֹצה צריך היה לפנות אל קרית היהודים, שמעבר לנחל, ואחמד — לבית אביו, שמעבר מזה. אבל לא כך התגלגלו הענינים. אחמד עצר בעד ידידו ואמר: — מעוֹצה, באלהים, שהחלטתי ללון הלילה אצלך, לא אלך עוד לביתנו.

אמר לו: — ברוך הבא! עשה כרצונך!

עמדו על הנחל ועל המים ואחמד אמר שהוא צריך להתפלל, תפלת ערבית השנייה. הוא ירד אל המים, ומעוֹצה עבר את הנחל והתקדם בצעדים אטיים. לא היה בטוח אם אחמד התפלל או לא התפלל, וגם לא ידע שחבֵרו זה הוא נכפה. רק לאחר מכן התברר לו למעוֹצה, כי לילית חשקה בו באחמד וכי הוא שבוי בידה...

לא עברו רגעים מועטים ואחמד כבר עמד מאחורי מעוֹצה. הוא הדביק אותו חיש מהר ועורר ספק אם הוא התפלל בכלל. הלכו שניהם בתוך הואדי ונכנסו לתוך צלליתו של בית בודד, מרוחק ודומם. וכאן, בסתר הבית השמם הזה, שלף אחמד את פגיונו מחיקו, בפתע פתאום, והניח חוד הפגיון על ערפו של מעוֹצה. צמרמורת אחזה את הצעיר היהודי ושערותיו סמרו. "מה אתה רוצה, יא קבילי"? מלמל בחרדה. "הזה אתה אחי אחמד המניח פגיון על צוארי"?... אמר לו: — אשאלך באלהים, עצור במקומך והפוך פניך! רצוני לעשות סיבוב של ריקוד בַּרַעְיוֹהִי,[2] ואתה תשיר ותרקוד אתי...

אמר לו: — יא ג׳ארי, המשל אומר: ״לַא עֻרְס וַלַא עִיד, תְרְקוּץ אַלְעַנַאטִיט״;[3] השב מהר את פגיונך אל נדנו ואל תעשה צחוק מעצמך; השב מהר את הפח הזה למקומו! כבר הבהלתני במעשה האוילי הזה שלך...

טוב; נכנסו לביתו של מעוצֶה, הורידו תרמיליהם מעליהם וישבו לאכול. אח״כ נחו בהסיבה, לעסו קאת ועישנו נארגילה. אשתו הצעירה של מעוצֶה היתה באותו זמן הרה בבן הבכור. עד שקמו לישון רצה אחמד לצאת החוצה, אולי לבדוק בנקביו, אולי לעשות משהו אחר? הגיע עד הדלת ושינה את דעתו; הוא רוצה ללכת לישון בביתו, ללכת באמצע הלילה. השאיר תרמילו והלך. דפק בדלת בית אביו ולא שמעו אותו, או ששמעו אותו ולא רצו לפתוח לו. משם הלך אל בית גיסו ופתחו לו. מסתבר שגיסו יודע על מחלתו. גם המנוח יוסף, אחיו של מעוצֶה, ידע זאת. אשתקד אחמד מכר ענבים בארבע מאות וחמשים קרש, והכפר כולו לא מכר כלום. זו היתה הצלחה בלתי רגילה, שסחררה ראשו של הקבילי. כל הכורמים לא מכרו מאום והוא התעשר בבת אחת, והעושר הטריף עליו את דעתו. היה דופק על דלת גיסו ומקלל את אביו בקולי קולות ואומר: ״הנבל בן הנבל לא רצה לקחת לי אשה״. גיסו, שידע כי הוא מקבל התקפים בזמנים ידועים, יצא החוצה לקראתו, סילק את הפגיון מעליו והכניסו הביתה. הלבישו קמיע והשכיבו, והוא נרגע וישן.

ה״אהבה״ שהפכה לעלילת כישוף

אחמד היה גם חולה אהבה; הוא נתן עינו באחת מבנות הקבילים, אך מבוקשו לא ניתן לו. לפני כן, כשהיה עוד בריא, היה בא אל מרי סלימאן ומבקשו לעשות לו ״אהבה״. ומרי סלימאן היה, ככה ככה, נוח לרצות, ולא גדר עצמו מפעולות כגון אלה. היה הקבילי מכפר פניו בכמה אשכולות ענבים והוא היה נעתר לו, כותב לו פתק ״אהבה״ ונותן בידו. אבל הקבילי היה מתאהב כל פעם בבחורה אחרת, ופתקי ה״אהבה״ לא הועילו לו. יום אחד אמר לו מרי סלימאן: — שמע, יא קבילי! המשל אומר: ״מַן כַּתַּרוּ כַּטַאבַהַא, בַּארַת״[4]. בחר לך אחת, או בת פלוני או בת פלמוני, והחזק בה, ולא תישאר ככה עם עינים משוטטות לכל עבר...

אמר לו: — טוב, אני בוחר בבת פלוני ולא אמירה באחרת. עשה שהיא תאהבני...

עשה לו ״אהבה״ ולא הועילה. הבחורה דחתה אותו. אחמד נהפך לאיש

אחר, מי יודע מה קרה לו? הוא התחיל להשתטות ולטעון שמרי סלימאן עשה לו כישוף"...

למחרת היום השכים ובא אל ידידו מעוצֶה, זרק לו אגודת קאת מהמדרגות ולקח את התרמיל שלו. שאל אותו מעוצֶה: "לאן אתה הולך"? אמר לו: "קבילי אחד בעל־חפץ בא למקומנו, הוא נמצא בבית יהודי פלוני, אני הולך אליו".

הלך אל אותו קבילי בעל־חפץ, נתן לו שמינית קדח שעורים וביקש ממנו לפתוח לו את ה"ספר", לאבחן את מחלתו ולהסיר מעליו את הכישוף שעשה לו היהודי...

הקבילי פתח לו את ה"ספר" והשמיעו דברים כהווייתם. אמר לו: — אתמול חזרת מן הדרך, הנחת פגיונך על צוארו של היהודי וביקשת ממנו לשיר ולרקוד אתך. אכלת בביתו ובלית עמו את הערב על קאת ונארגילה. היהודי פרש לך מצע לישון, משח רגליך בשמן לרככן מעמל הדרך, ואתה משום מה, שִׂנְיָתְךָ דעתך וקמת ויצאת מביתו. יצאת באמצע הלילה, יחידי, וְאָגְרַת[5] נתקלה בך בדרך וזרקה בך חצץ שלוש פעמים. לא הגעת לביתך אלא וכבר אתה שוטה. חדל איפוא להעליל על היהודי או להאשים אותו במחלתך; היהודי לא אשם לך ולא עשה לך כל רע.

כך דיבר בעל־החפץ הקבילי אל אחמד, אבל אחמד סירב לשמוע או להשתכנע. הוא נשאר תקיף בדעתו החולָה, שמרי סלימאן כישף אותו וגרם למחלתו. היהודי לבדו בעל דינו ולא שום גורם אחר...

משפט הכישוף בצנעא

עברו כמה ימים ושני חיילים של האמאם נשלחו אל מרי סלימאן מצנעא ופקודת הֲבאה בידיהם. אחמד תבע אותו למשפט בעוון כישוף... אשת בנו הצעיר, מעוצֶה, יולדת, והוא נאלץ להיכנס צנעא ולהתייצב למשפט.

"והצופי, הכלב בן הכלב, השיך שלנו בעצמו, במקום להיות לנו למליץ יושר הפך לנו למשטין ומקטרג" — אומר מעוצֶה — "עד שהגיע אבי למקום המשפט מצא להפתעתו את השיך הצופי כבר יושב לפניו; הוא בא מעצמו בתור משקיף ויועץ במשפט זה; פעם אחת אני רבתי אתו ועכשיו נפלה לו הזדמנות להיפרע ממנו".

— מה אתה אומר, יהודי? — שאל השופט את מרי סלימאן — האם אתה בעל־חפץ ועוסק בריפוי?

— ישמרני האל! — ענה מרי סלימאן — אני לא בעל־חפץ ולא מרפא!...
לנוכח הכחשתו זו התערב הצופי ממקומו ואמר: "אכן הוא בעל־חפץ והוא גם מרפא"...

"הצופי רצה לנקום בנו, ולא עוד אלא שהיה משוחד" — אומר מעוצה — "אחמד נתן לו כסף רב כדי שיעמוד לימינו ויחזק טענתו".

— והפתקים האלה מי כתב אותן? — הוסיף השופט לשאול.

— לא אני כתבתי אותן — עמד מרי סלימאן על הכחשתו. אבל הכחשותיו כבר לא הועילו. עדותו של הצופי נתקבלה אצל השופט כהוכחה מוחצת לאימות טענתו של הקבילי. הוא אמר: — אם השיך שלך בעצמו מעיד נגדך סימן שהוא יודע מה הוא אומר...

והפקודה ניתנה: "קחו אותו ל"צַנאיע"...[6]

בבית הסוהר "אלצנאייע"

ישב מרי סלימאן בבית הסוהר שבועיים ימים, ואח"כ החליף אותו אחד מבניו והוא יצא לחופשה. משמש הביתה בא אליו הצופי ואמר: — שמע, יא סלימאן, האיש חושד בך ואין להסיר את החשד מראשו; עשה לו משהו שיסיר מעליו את הכישוף, כדי להפיס דעתו, ויבטל את התביעה נגדך...

וכל אותו זמן עינו של הצופי היתה אך לִבְצעו. הוא "אכל" את הקבילי, אכל את כספו, והשוטה ההוא היה הולך ומוסיף ונותן לו, כדי שימשיך לעמוד לימינו.

ושליחים באים מטעם הצופי ושליחים הולכים במטרה לתווך בין הצדדים, והכל לשוא. מרי סלימאן לא רצה לשבת עוד בבית הסוהר, ובמקומו ישבו שני בניו הגדולים, הצופי בא אליהם אל בית הסוהר והציע להם דרך של מוצא. אמר להם: — צאו מכאן ולכו ותנו לָאיש מתת כלשהי; קנו לו משהו לאכול, כגון, מגדנות; האוכֶל מסיר איבה ומַרְבֶּה ידידות; אולי הוא ישכח אתכם...

הבנים קיבלו את ההצעה ויצאו מן המעצר.

"הלכנו וקנינו לו, לכלב בן הכלב, צימוקים ותמרים וממתקים וכל דבר וחשבנו שכבר גמרנו" — אומר מעוצה — "ומה מתברר? הקבילי כבר הוא מנוול בן מנוול, אין פניו לשלום, היה משנה דעתו כל פעם ואי אפשר היה לסכם אתו דבר ולגמור. הוא עמד על כך, שאבי ירפא אותו, שיסיר מעליו את הכישוף, כביכול; בפחות מזה אינו מוכן להניח לנו"...

אצל רופא יהודי בעיר ג׳הראן

אנשים יודעי־דבר יעצו למרי סלימאן ולבניו: — קחו אותו לעיר ג׳הראן; יש שם יהודי אחד "יִגְ׳עַ וְיִפְרַק".[7] יהודי זה נשבה לבין השדים ובתקופת שביו נתנו לו השדים ספר רפואות. ועכשיו הוא מפורסם כרופא גדול. רק הוא יכול לדעת איזה שד נכנס בראש הקבילי ורק הוא יכול לגרש את השד מראשו; הוא יכנס את השדים לאסיפה מיוחדת ויגלה מי מהם האשם...

העצה נראתה להם; הם נסעו לג׳הראן עם אחמד והמשרת שלו ובאו אל אותו יהודי מפורסם, שמו מרי סעיד, והסבירו לו את מטרת בואם. לאחר ששמע את סיפורם, ישב מרי סעיד ודיבר עם אחמד; אמר לו: — שמעני, יא קבילי! אם תשמע לי ותעשה כל אשר אומר אליך ולא תפנה לטיפולים אחרים, הריני מבטיחך לרפא אותך. יהודי זה, שאתה חושד בו, לא עשה לך ולא כלום ולא הוא אשם במחלתך; רק חשד הוא שמקנן בך, חשד מעוות ומוטעה מיסודו. מחלתך, יא ג׳ארי, היא זו: רוח תזזית הוא שדבק בך, רוח קשה שטרם היה כמוהו, רוח כבד ביותר; אבל אני מקבל על עצמי אחריות לרפא אותך, אל דאגה! ועכשיו לכו לישון ושובו אלי מחר בבוקר אתה והמשרת שלך; היהודים ישובו לביתם, אין לי צורך בהם.

הלכו כולם לפונדק וישנו שם. היה זה לילה מלילות רמצ׳אן. המשרת דיבר על לב אדונו ויעץ לו לשמוע, לעשות ולקיים כל אשר יצווה עליו הרופא היהודי. אחמד הסכים עמו והבטיח לעשות כדבריו.

למחרת בבוקר, והנה רוח אחרת עם אחמד. הוא התהפך בן לילה. משראה שהיהודים עומדים לשוב לביתם והוא יצטרך להישאר ולקבל טיפול, אמר "השטן אלוהיו"[8] אם הוא ישאר. אם היהודים ילכו גם הוא ילך; הוא לא יעזוב את בעל דינו מרי סלימאן ולא יקבל טיפול אצל מרי סעיד...

"הלילה האחרון שלכם"

חזרו הביתה, אך הקבילי לא הניח להם; הוא לא חדל מלאיים על חייהם ומלהטריד אותם אף לא יום אחד.

בינתים, מרי סלימאן הלך לעולמו; ה"אשם" העיקרי נשמט מידו של אחמד, והכל סברו, שהגולל נסתם על טענת ה"כישוף" של הקבילי. אך אחמד עצמו, שהיה מודרך ע"י רוח עוינים ועל ידי חבר מרעיו, לא חשב כך. הוא שב לגולל על הבנים את "אשמת" אביהם הנפטר וסירב להרפות מאחיזתו בהם.

GRATZ COLLEGE LIBRARY
PHILADELPHIA, PA.

היה ברור, שכמה מבני הקבילים נהנו לשסות אותו ביהודים וללבות את יצריו המסוכנים. וכך מעוצֹה מספר:

"לילה אחד, נשמעה דפיקה על דלת ביתו של אחי. אחמד, ועוד אדם אחד אתו, באו אליו באמתלא, כאלו שהם רוצים לחפש בחצר ביתו חמור אובד. פָּתחו לו, כדי שלא יטען שהעלימו את חמורו. אולם, התברר שהוא בא בכוונה להרוג את אחי. לפתע שמעתי את בת אחי קוראת לי. רצתי וראיתי את אחמד מחזיק בידו פגיון שלוף ואומר: "אתם בעלי דיני תחת אביכם, אם לא תרפאו אותי, הלילה הזה יהיה הלילה האחרון שלכם"... והוא ניגש לדקור את אחי. ואחי יושב במקומו, מעשן נארגילה, ואינו נרתע מפניו. אשתו וילדיו זעקו, ומקול הזעקה יצאו האנשים מבתיהם ובאו לראות מה קרה? אחמד וידידו, בראותם את המהומה שהם חוללו, מיהרו והסתלקו מהבית, אך לא בלי הבטחה שהם עוד ישובו. למחרת היום, נודע לנו, כי כנופיה שמנתה 12 איש, מאנשי כפרו של אחמד, ישבה במארב מסביב לקריה שלנו נכונה להתנפל עלינו, במקרה שאנחנו ננסה להיפרע מאחמד. פחדנו, ולא יכולנו עוד לשבת בבטחון בבתינו. הלכנו אל השיך הצופי וסיפרנו לו כל מה שאירע. הצופי דרש מאתנו לשלם לו ששה קרוש והוא יתן לנו אישור אל השופט אלעאמל אלג'ברי בצנעא, שאיננו חייבים לאדם הזה שום דבר, וכי לא עשינו לו כל רע. שילמנו לו ששה קרוש והוא נתן לנו את האישור המבוקש. נפטרנו מהמשוגע הזה, אבל לא באופן סופי. לא נפטרנו ממנו ומאיומיו אלא ביום שעזבנו את תימן ועלינו לארץ ישראל. השיך הצופי היה היחידי שהרויח מכל הפרשה הזאת. הסכומים ששלשל אחמד לכיסו הסתכמו במאה וחמשים ריאל"...

1. ובשם הרחמן — אמירה של פתיחה, של תחלת מעשה. ערבית: באסמללה אלרחמאן.
2. בַּרַעְיֵיהּ — ריקוד ערבי בחרבות שלופות.
3. תרגום: לא חתונה ולא מועדים — והנקלים רוקדים.
4. תרגום: כשרבים באים לארסה, (לבסוף) לא יִמָּצֵא לה עוד קונה.
5. אָגְרַת — לילית, אֵם השדים.
6. אלצַנַאיִע — בית הסוהר הגדול בצנעא. צנאיע: מעשה חסד, גמול.
7. יִגְמַע וְיִפָּרֵק — מכנס ומפזר (מכנס את השדים לאסיפה מיוחדת לבירור מצבו של חולה מסוים ומפזרם לאחר האסיפה).
8. השטן אלוהיו — ביטוי של כפירה, של עמדה קשוחה.

4. מעלילותיו של מעוצֶה

א. בדרך מאלג׳רוף לצנעא ובחזרה

השבולת הגדולה

פעם אחת נכנס מעוצֶה לצנעא, הוא וגיסו סלימאן, לקנות מִצווֹת[1] לחג הסוכות. הדרך מאלג׳רוף עד צנעא אורכת יום תמים. בעברם בתוך קאע־אלחַבַּא ראו קבילי עומד בתוך שדהו ועושה תמיכות לשבולת דְּרה שכרעה תחתיה. השבולת בלטה בגדלה משאר שבלים עד שהקנה לא יכל לשאת אותה. אמר מעוצֶה לקבילי: ״השבולת הזאת לא תישאר עוד הלילה במקומה; באלהים, שהיא שלי״... הקבילי שמע וצחק; היה בטוח שהיהודי מתלוצץ. המשיכו משם והגיעו לקאע־אליהוד בעוד יום. קנו מִצווֹת ושאר מצרכים ושבו מיד על עקבותיהם. יצאו מצנעא עם חשכה ועשו דרכם בלילה בחזרה הביתה.

ובסביבות צנעא מרחבי שדות, שדות דְּרה, והקמה כבר בשלה. מעוצֶה וסלימאן מלקו להם שבלים, מעט מפה ומעט משם, תוך כדי הליכה, לקישוט הסוכה, ובעיקר, לאכילה. כל אחד סידר את השבלים שלו בתחתית הזועבה ואת המצרכים שם מעליהן. עד שהגיעו לקאע־אלחבא נטה מעוצֶה מן הדרך ופנה אל אותה שבולת גדולה שכבר הזכרנו. ״לאן אתה הולך, יא מעוצֶה״? — שאל אותו גיסו סלימאן. אמר לו: — חכה לי מעט, השבולת, אני נשבעתי שלא תישאר הלילה במקומה, אקיים את שבועתי...

גם השבולת הזאת מצאה את מקומה בתחתית הזועבה...

בחורבת רימה עם יהודי סייאן

המשיכו משם, הלאה הלאה הלאה, עד שהגיעו לחורבת רַימַה, הנמצאת בשיפולי העיר, על אם הדרך. חצות לילה. נכנסו לחורבה לנוח ולישון מעט, עד שיעלה עמוד השחר. הם בכך, וקבוצת יהודים מסַיַאן, ארבעה או חמשה אנשים עוברי־דרך, נטו אף הם לישון בחורבה. הסייאנים החלו לגשש בקרקע, לפני הכניסה, לבדוק אם אין מכשול לפניהם, והתברר להם שיש אנשים בפנים. מעוצה הכירם אחד אחד והתעורר בו חשקו לתעתע בהם קצת. מה עשה? צנף על ראשו את כיס־השינה שלו וקרא לעברם: ״אַלַלַיל, ומַן״ והם ענו לו: ״אַלַלַיל וַאהְלַה״ [2].

אמר להם: — מי אתם? זהו את עצמכם!

אמרו לו: — אנחנו יהודים, יא ג׳ארי...

משמע, שההצגה מצליחה, אמר מעוֹצה לעצמו. המצנפת הגדולה שעל ראשו הטעתה אותם לחשוב כי לפניהם שני קבילים. ומעוֹצה המשיך, והפעם בחרון אין קץ: — מה? אני קבילי? אני לא קבילי, אני סייד, אדונך ואישון עינך, יא חומט, יא זנב עכבר...

תגובתו הנזעמת של מעוֹצה הרתיעה אותם והם ראו חובה לעצמם להתנצל בפניו. אמרו לו: — לא ידענו, יא סידי ועַיני, שאתה סייד; חושך מסביב, ועמך הסליחה...

באו להיכנס, ומעוֹצה נזף בהם מיד: — אל תעוררו את אבקכם עלינו ותטמאונו, היכנסו לאט לאט!...

והם נכנסו, אחד אחד, כשהם משתדלים שלא להתקרב לתחום ד׳ אמותיו של ה״סייד״, וצופפו עצמם בפנה מרוחקת.

וגיסו סלימאן כבר הוזהר לבל יפצה פה או יצחק חלילה. מעוֹצה מכיר בהם ביהודי סייאן שהם שועלים ערמומיים ורצונו לעשות להם לילה של שדים. סלימאן כבר עמד להתפקע מצחוק ובכל זאת הצליח להתאפק ולא קלקל את ההצגה...

היה קר מאד, והיהודים רצו להתחמם. אחד מהם הרהיב עוז בנפשו ושאל בקול משי: — שמא יש לך, יא סידי ועיני, קיסם של גפרור? רצוננו להבעיר אש, להתחמם קצת, אכל אותנו הקור...

מעוֹצה ידע, שהקור לא היה הסיבה היחידה לרצונם של יהודים אלה להבעיר אש. אחד מהם רגיל לעשן טבק במקטרת ארוכת קנה והוא מתאווה לעשות ״שאיפה״. הוא זקוק לגחלים, שאם לא יעשן לא יוכל לישון.

— ״מה״? — גער מעוֹצה בָּאיש בחומרה יתירה — ״כבר התחלת עם הבקשות שלך, יהודי? ממני אתה מבקש גפרור? אני אתן לך גפרור״?

— ״הלא תבושו לכם, שאתם מבקשים מסידי ועיני גפרור״! — נקט השני לשון חנופה ושלף קופסת גפרורים מכיסו — ״הנה יש עמי גפרורים ולמה זה תפסידו את סידי ועיני״?...

מעוֹצה נהנה מן התעלול שלו והיה רוצה ל״מתוח״ אותם עוד ועוד, למרות שידע כי הם מקללים אותו בסתר לבם. אבל הגפרור שניצת קטע את המשחק. הם בעירו אש, ואור הלהבה חשף את זהותו של ה״סייד״ הָשָׁרוּף[3]. ואז פרץ צחוק רועם משני הכיוונים. מעוֹצה צחק והם צחקו, ובהנאה רבה.

— "נמצא, שאתה בנו של מרי סלימאן צַאחֵב אלג'רוף? איזה לילה עשית לנו ואיך הצלחת לשטות בנו"? — התפעלו אותם יהודים והסירו עתה מעליהם כל מגבלה. כיון שלא היו להם עצים מן המוכן הם התחילו לשלוף את מקלות המעזיבה של תקרת החורבה, מקל אחר מקל, ופירנסו בהם את המדורה. פרעו את החורבה והשאירוה כמעט בלי גג...

הסייאנים ישנו שעה קלה ועזבו את המקום בטרם שחר. מעוצה העיר את גיסו ואמר לו: — סלימאן, קום! אל ירדו אנשי רימה ועודנו ישנים כאן; הם יראו חורבה פרועה ויחשבו שאנחנו פרענו אותה. ולא עוד אלא שהיום ערב חג, השחר עלה, קום ניסע!

מעוצה ומאבקו בנוטרת

עמסו חפציהם והמשיכו בדרכם. לפניהם, בין שעסאן לבין בית אלשאטרי, השתרע ואדי דֵרה. החמה טרם זרחה, אך הקבילי הנוטר כבר היה ניצב במקומו בצלע ההר צופה מסביב. הדרך עוברת בין השדות, והקמה הגבוהה מסתירה מעיני הנוטר את ההולכים בה. מעוצה וגיסו ניצלו את מסתור הקמה, מלקו לעצמם עוד מספר שבלים והמשיכו הלאה. סלימאן העיף מבט לאחור וראה קבילייה רצה אחריהם. הקבילייה היתה גם היא נוטרת והיא עושה עתה את דרכה אל מקום תצפיתה. סלימאן זרק את השבלים מידו ואמר: — מעוצה, הקבילייה רודפת אחרינו, איך תתפטר מהשבלים?

מעוצה תחב את השבלים בחיקו, מתחת לאבנטו, ואמר בהחלטיות: "השבלים ישארו במקומן, לא אשליך אותן"!

משהשיגה אותם, נטפלה אל מעוצה, תפסה בזועבה שעל גבו בחוזקה ועצרה אותו. "מה את רוצה ממני, יא ג'ארתי? אל תעכבי אותי"! — אמר בתרעומת. אמרה: — פרוק את הזועבה מעליך ואערוך בה חיפוש, אתם מלקתם את השבלים.

אמר לה: — לא מלקנו שבלים, יא ג'ארתי, וגם לא אוכל לפרוק את הזועבה. ראי, הזועבה קשורה אל גבי ואל חזי, ואנחנו ממהרים; ערב חג...

הקבילייה לא הרפתה מאחיזתה בזועבה. היתה זו בחורה מַזְנוּטָה — מלאה ושרירית. היה מעוצה מנסה לנערה מעליו, הודף אותה בתנועה סיבובית חדה והיא שבה ונאחזת בו בכל כוח שריריה. הוא מתקדם צעד אחד והיא גוררת אותו שני צעדים לאחור. הוא הודף אותה מעליו והיא שבה ונדבקת אל גבו ואל הזועבה. מה לעשות? התחיל לדחוף אותה הלוך ודחוף, קדימה, ולצעוק: "היו

עדים על הקבילייה הזאת״ ! וכן ע״ז הדרך — דחיפה, התקדמות וצעקות. ראתה שהוא הודף אותה וצועק ומוסיף להתקדם, חסמה את פיו בכף ידה והשתיקתו. נשך אותה באצבעה נשיכה של ממש, והדם פרץ. סבור היה שהיא עכשיו תלמד לקח, תירתע ותעזוב אותו לנפשו, אבל איפה ואיפה ? היא לא נרתעה ולא הרפתה ממנו. והנוטר, היושב בצלע ההר, צופה בהתכתשות בהנאה ומחכה לראות מי ינצח את מי ? כיון שכך, גררו שניהם זה את זו למַעֲלַה הגבעה ובאו אל השומר להכריע ביניהם. פתח מעוֹצה ודיבר אל השומר : קולר אללה בצוארך, אנחנו ממהרים, צריכים להתייצב במועד בפני השופט, והעיר שלנו רחוקה, והקבילייה הזאת חסמה דרכנו ועיכבתנו בתואנה שמלקנו את השבלים שלה ; עכשיו, אמור אתה, קולר אללה בצוארך, מתי הספקנו לפרוק מעלינו את הזועבה ולטעון אותה ? מתי מלקנו שבלים ? מתי ארזנו וקשרנו ? איך אפשר לעשות כל זאת תוך כדי הליכה ? הקבילייה הזאת רוצה שנפרוק משאנו מעלינו ע״מ שתערוך בו חיפוש, הכנס אתה את ידך לתוך הזועבה שעל גבי ומשש בה ובדוק אם יש שם שבלים או אין שבלים !...

הקבילי תחב ידו לתוך הזועבה ומישש ולא מצא שבלים. היו שם רק חבילות מצרכים ואתרוגים. אמר : — לך לדרכך, יא אוצטא ! לכו לכם ! אין אצלכם שום דבר ; הקבילייה הזאת חסרת תבונה...

אמר לו מעוֹצה : — עֲדִי אתה, שאני מזמין אותה אל השופט של סייאן, אל סידי מחמד, שתתן את הדין על העיכוב שעיכבה אותנו ועל כל מה שעוללה לנו...

זהו זה ; מעוֹצה הפך לתובע ולמאשים... הקבילייה נתאיימה במקצת, ועם זאת היא הוסיפה לעקוב אחריהם. ״נראה שהיא עשוייה מעור חזיר״...

הם חזרו אל דרך המלך והיא הלכה אחריהם. צריכה היתה לעלות אל הואדי השני לשמור שם. השומר כבר נעלם מן העין, והדרך שוממה מאדם. עדיין היתה שעת בוקר מוקדמת. משהרחיקו, לא יכל עוד מעוצה לכבוש את יצר ההתגרות שבער בו. הנה השעה והמקום לנקום בקבילייה, ואיזה אדם אשר לב לו ולא יעשה זאת ? מה עשה ? שלף את השבלים מחיקו, הציגן לעיני הקבילייה ואמר : — הנה, ראי, על אפך ועל חמתך, שיצאו עיניך מחוריהן, שתתפוצצי... מה הרוחת מהעקשנות שלך ? הרוחת נשיכה והפסדת את השבלים... רק ביישת בעצמך... אולי רוצה את גם עכשיו לרדוף אחרי ? נסי ! באלהים, ארחץ אותך בדמך !...

הלכה לה...

ב. כיצד מתעתעים בקבילי?

פעם אחת נכנס מעוצה לעיר צנעא ביחד עם שמונה או עשרה יהודים מעירו, ובני לויתו אלה ביקשו ממנו לבדר אותם. מעוצה ידוע היה כבעל שיחה נעים, כבדרן ובדחן וכמספר מצויין. סיפר להם סיפורים מצחיקים, לאורך כל הדרך, ואלה שומעים וצוחקים ואינם יודעים שָׂבְעה. הבדיחות נגמרו, והם מבקשים עוד ועוד. הגיעו לואדי אלגיל, קרוב לצנעא, ואמרו: נְחַלֶּה פניך, יא מעוצה, ספר עוד משהו או עשה משהו שיצחיק אותנו!...

כיצד יצחיק אותם?

הגיעו קרוב להר נקום, למקום הנקרא "עַאר אלקחאב" (יער הזונות), ושדות הדרה מימינם ומשמאלם. בפאת השדה הקרוב עמדה קבילייה נוטרת בראש הסוכה, ובצלע הר נקום ניצבו גברים, שחלשו במבטיהם ובתופיהם על כל האזור. אמר מעוצה: — מה יותן לי ואריץ את השומר אשר בצלע ההר מכאן ועד שער צנעא?...

אמרו לו: — חזק ואמץ, בן חיל! הראה לנו מה אתה מסוגל לעשות!...

טוב; המשיכו ללכת הלאה; מעוצה הלך בצד השדה וחיפש פנה מתאימה להסתערות. וכשזו נמצאה לו זינק בזריזות לתוך השדה והחל למלוק את השבלים הגדולות הגדולות; מהר מהר, בשתי הידים; מלק כעשרים שבלים עם אנקולי גבעוליהן. מעוצה לא צריך היה את השבלים; השנה היתה שנת ברכה; היה שפע גדול; השער שני קדח ורבע בקרש; הוא רק רצה להצחיק את חבריו...

והקבילייה הנוטרת רואה אותו וצורחת ומרעישה עולמות: "יא מחמד, יא עלי, היהודי גונב את השבלים"...

מעוצה אמר לחבריו: — אני מתקדם, ואתם השגיחו על החמור שלי. אם מישהו ירדוף אחרי — דעו את אשר תעשו.

אחד הנוטרים גלש מראש ההר ובידו אַלָּה כבדה, אַלָּה מעץ שׁוּחַט ובראשה גולָה כגודל אגרוף. השיג את החבורה באמצע הדרך ועצר את החמורים. "היכן היהודי שגנב את הדרה"?, שאל בחימה שפוכה. אמרו לו: — איננו יודעים מיהו ומאין הוא ולא מכירים אותו, הוא כבר רחוק מכאן וספק אם תוכל להשיגו...

ומשראה מעוצה כי הקבילי רודף אחריו, השליך את השבלים מידו, אחת אחת, אל בין השיחים ואל מאחורי סלעים והמשיך במרוצתו. בלאו הכי לא חפץ בהן, רק להצחיק חבריו רצה. והחברים לא פיגרו אחריו. משהתקרב לשער

באב־אלימן ועמד מעל המעין אלמַאגִ׳ל, הקבילי כמעט הדביק אותו. בידו הותיר שבולת אחת בודדת. הוא נשען על קיר הקֶבָה וקרא: מַחְגִ׳וּר, יא קבילי, בְּחַגִ׳ר אַלְּהָ וְחַגִ׳ר אלשריעה וְחַגִ׳ר אלאמאם אִנַּךְ תְקַארְבְנִי; כַּזַאךְ מַא אַגִ׳זַמַךְ עַלַא־אִישׁ לְחְקֶת, ואלבקר בְּתְצַּפַּע חַב... תְּלְחַקְנִי הַאדַא־אלַלְחַקַה מִן עַרְץ נַקוּם לַא הַאנַא עַלַא סְב סַבוּלֶה וַאחְדַה? סַבוּלֶה וַאחְדַה, צְעִיפַּה, מַא כַּלַיתַנִי אַצְתְעִפַּהַא? וַאלְבַקַר בְּתְצַּפַּע חַב, מִן קַדַחַין בְּקַרש?[4]

וחבריו של מעוֹצה, שכבר הספיקו להדביקו, קראו אף הם לעבר הקבילי ואמרו לו: — מנוע אתה, יא קבילי, לנגוע ביהודי; גורה לך; אתם כבר נמצאים תחת חלונו של האמאם, מקום המשפט...

הקבילי נרתע ולא העז לקרב אל היהודי. מה יעשה אותה שעה? לקח את השבולת הבודדת, השליך אותה בכעס אל האשפה וסינן לעבר מעוֹצה: "יא מלעון"!

אמר לו מעוֹצה: — אין מלעון בן מלעון אלא זה שרדף אחרי; על מה הוא רדף? איך העזת לרדוף אחרי בגלל שבולת אחת? הלא תבוש ותכלם!...

הקבילי הפך מיד את פניו ועשה כל הדרך בחזרה, מרחק שש פרסאות, מלא חימה ומאוכזב עד להשחית...

ג. הכובסת מֵרַימֶה

פעם אחת חזר מעוֹצה מצנעא עם קבוצה מאנשי מקומו, עשרה קבילים ושני יהודים. וכדרכו, הצחיק אותם לאורך כל הדרך. הגיעו למרגלות העיר רַימֶה, והנחל היה מלא מים. זה היה בעונת הגשמים. והיתה שם קבילייה כובסת בגדים על שפת הנחל, וחומר הכביסה הפך את הנחל כולו לבן. מעוֹצה עמד על שפת הנחל ובידו שני מקלות ארוכים. אמרו לו הקבילים חברי הקבוצה: — אנא ממך, יא מעוֹצה; אל תהיה קמצן בדברים; אמור משהו או עשה משהו להצחיק אותנו...

מה יעשה מעוֹצה ויצחיק אותם? הניף שני המקלות בשתי ידיו והחל לחבוט במים, סתם כך, מתוך משובה.

הקבילייה קראה לעברו: — אתה עוכר את המים, יהודי...

לה, לקבילייה, מותר לטנף את הנחל בבורית של כביסתה, אבל ליהודי אסור לטבול את המקל...

קבילי מחברי הקבוצה, שרצה להשתיקה, אמר לה: — יהודי זה הוא משוגע, אל תתגרי בו; הזהרי ממנו!...

גם חבריו הזהירו אותה מפני היהודי ה"משוגע" ויעצו לה לכבס ולשתוק... הקבילייה נבהלה. היא נטשה את הכביסה וברחה, ברחה לכיוון העיר, ותוך מנוסתה קרה הדבר המביש והמצער ביותר; היא רצה והרטיבה, הרטיבה מרוב פחד...

ראו הקבילים שהיא נתפסה לבהלה, וחרדו מן התוצאות. אנשי רִימָה עלולים להזדעק ולרדת עליהם, ושני הצדדים היו נכתשים עד דק לעפר. אלה לא היו עוברים בשתיקה על כבוד ערוותם המבוזה ואלה לא היו מפקירים את בן חסותם, ואפילו יעלה הדבר בראשיהם...

מעוצה המשיך לחבוט במים, למרות שהיה כבר רועד מפחד; ירא היה פן תפרוץ תגרת דמים בין אנשי רימה הקנאים לבין הקבילים שלו, אך המשחק חייב היה להימשך...

אחדים מחברי הקבוצה פעלו במהירות להרגעת האשה ואחדים הרחיקו את היהודי ה"מסוכן" מהשטח. האשה נרגעה ושבה אל כביסתה. הקבילים נשמו לרווחה...

עד שהרחיקו מרימה הוכיח אחד הקבילים לריעיו ואמר: — רואים אתם עד היכן קלות הדעת היתה מובילה אותנו? אתם מגרים את היהודי, תובעים ממנו להצחיק אתכם עוד ועוד, והבהלתם את הקבילייה באמרכם לה שהיהודי משוגע. המסכנה הרטיבה מרוב פחד. באלהים, אלו נזעקו אנשי רימה היו נסחבות מכאן גוויות רבות של הרוגים. אנחנו לא היינו מפקירים את היהודי שלנו והם היו נלחמים על כבוד ערוותם עד מוות. מזל שיצאנו מן הענין הזה בשלום...

1. מְצוּוֹת — אתרוגים לחג הסוכות או כל ארבעת המינים.
2. אַלַיִל, וּמַן? — לילה, מי שם? (קריאה לילית לעבר דמות או דמויות בלתי מזוהות כדי שיזהו עצמן). והתשובה: אַלַיִל וַאהְלָה — אנו אנשי הלילה, בני בית של הלילה.
3. שָׁרוּף, שְׁרוּפִים — כינוי יהודי לסיידים השריפים קנאי הדת.
4. תרגום: מנוע אתה, יא קבילי, בשם אללה ובשם המשפט ובשם האמאם לבל תהין לקרב אלי! הלא תבוש על עזות מצחך! על מה רדפת, והפרות צופעות גרעינים (מרוב טובה)! רדפת אחרי מצלע הר נקום עד לכאן בגלל שבולת אחת, מְלִילָה ירוקה, לא נתתני לאכול אותה, והפרות צופעות גרעיני תבואה, והשער שני קדח בקרש?!

5. משפט התלתן

גונבי התאנים

בקצה השדה של מרי סלימאן היה עץ תאנה עבות. רועי אלמעיינה היו באים ועולים על התאנה, מלקטים את התאנים ובורחים. בני המשפחה היו רואים אותם מחלון ביתם וצועקים: "מי בתוך התאנה? מי גונב את התאנים"?, והרועים שומעים ואינם נרתעים, אלא ממשיכים בשלהם, בעזות, מורטים את התאנים ומסתלקים. וכן ע"ז הדרך, פעם אחר פעם, שנה אחר שנה, ולא היה קץ לדבר.

יום אחד, לאחר שליקטו תאנים מלוא הסל וברחו, רדף מעוצֶה אחריהם, עד למקום המרעה, בהחלטה להוציא את התאנים מידם. משהשיג אותם ליד הצאן, חיפש בכליהם ולא מצא דבר. הם החביאו את התאנים במקום מסתור ורחצו בנקיון כפיהם. מעוצֶה חיפש בסביבה ומצא את הסל תחת אחד השיחים ושם ידו עליו. הרועים אחזו אף הם בַּסל וניסו להוציאו בכוח מידי מעוצֶה. אולם, מעוצֶה, שהיה חזק מהם בצדקתו, גבר עליהם והחרים את הסל מידיהם. המשל אומר: אלסארק בַּלִיל[1].

ומאותו זמן, רועי אלמעיינה שמרו עברתם בלבם. היתה להם עוד סיבה נוספת לשטום את מרי סלימאן ואת בניו. מרי סלימאן היה בעל־חפץ, וכשהיו הגויים פונים אליו ונותנים לו מתנות פעוטות כגון, מעט ענבים או בדומה לזה, היה נעתר להם ועושה את מבוקשם. לא היה לו ריוח של ממש מעיסוק זה, ורק היה נותן להם לפי דעתם ושוחק לטפשותם. הם האמינו שהוא שולט בכוחות על־טבעיים, וכשלא היו מתגשמות משאלותיהם היו תולים בו את האשם, שהוא, כביכול, עשה מלאכתו רמיה או לא השתדל למענם די הצורך...

בתוך המלכודת

עברו שנים. מעוצֶה כבר היה נשוי ואב לילדים והיה גר בבית מבתי השיך, בקרית אַלְעַיִן הקרובה, מקום מושבו של הצופֶי. ביום היה עובד בכפרי הסביבה ולערב היה חוזר לביתו לישון בתוך משפחתו. והיתה לו פרה, שגם לה היה צריך לדאוג. יום יום, בעת שהיה שב לביתו עם ערב, והואדי כבר ריק מאדם,

היה נוטה אל שדה התלתן הקרוב של אחד הקבילים, קוצר חבילת תלתן לפרתו וממשיך הלאה. לא היה חוזר הביתה בלי תלתן...

בבָקרו של יום, כאשר מעוצֶה עבר בתוך הואדי, בדרכו למקום עבודתו, ראו אותו שני צעירים מבני אלמעיינה, שהיו עובדים בשדה התלתן ושאלו אותו: "לאן אתה הולך, יא וַלַד סלימאן"? אמר להם: "הולך אני למקום פלוני". — "ואימתי אתה עומד לשוב"? — "אימתי שאשוב — אשוב" — ענה מעוצה, לפי תַמוּתו, והמשיך הלאה. הוא לא חשד בשום דבר מיוחד.

הוא הלך, ושני הקבילים אמרו: "עכשיו יודעים אנו מיהו שגונב את התלתן לילה אחר לילה; אין ספק שזה מעשה ידיו של היהודי; ולד סלימאן הוא איש חרמנו ולא מישהו אחר; זו הזדמנות מאין כמוה ללכוד אותו ולהיפרע ממנו"...

והם ארבו לו במשך כל היום ולא משו ממקומם גם לאחר שהחשיך. ומעוצֶה שב אותו יום באיחור; הדרך כבר היתה ריקה מאדם, ובכל הואדי אין למצוא עוד נפש חיה. כל העולם כאלו התקפל לקראת הלילה.

והואדי משתרע בתוך גיא סגור בין הרים ואין כל ישוב סביבו. יכול אדם לצעוק לעזרה ואין מי שישמע אותו. מעוצֶה אמר לעצמו: "אמנם כבר חושך, אך אי אפשר לי לשוב הביתה בלי תלתן; הפרה צריכה תלתן"... והוא נטה מן הדרך, נכנס אל השדה הקרוב והחל לקצור תלתן לעיניהם הצופיות של האורבים. הוא היה כל כך רגוע בשעה זו, ולא עלתה על דעתו שום מחשבה על מלכודת אפשרית. הוא קצר את התלתן בנחת בנחת, כאדם הקוצר בשדהו שלו, אילם אותו לאלומה וקם להמשיך הלאה.

הוא בכך, ובטרם יספיק להתייצב על שתי רגליו, הגיחו שני האורבים מאחוריו ולכדו אותו. כפתו שתי ידיו וזרועותיו אל גבו וקשרו בחבל. שני האורבים ומעוצֶה היו בני גיל אחד.

— "הרפו ממני, שחררוני, מה עשיתי לכם? מה מצאתם בי עוול"? — התחנן מעוצֶה, ותחנוניו עוררו אך שמחה ולגלוג...

— "מסתבר שאתה הוא הגנב, יא ולד סלימאן! לילה לילה אתה קוצר את התלתן, בסתר ובאין רואים, ועכשיו אלהים נתן אותך בידינו. והנותן — נתן ביד נדיבה...[2] התזכור את התאנים שהחרמת מידינו? התזכור איך היית מגרש אותנו מתוך התאנה?"...

מעוצֶה הבין שהם טמנו לו פח, אך לא התייאש מהמצב. תחלה ניסה לפרוט על נימי רגשות שוביו ולנפח את האגו שלהם; אמר להם: "אני תחת חסותכם, אני ינקתי מאותו שַד שינקתם ממנו[3], אני אחיכם, היו נדיבים אלי, כבר טעיתי, העבד חוטא והאדון סולח[4], אנא, אַא, אַא, אַא"...

תחנוניו של מעוצֶה נפלו על אזנים ערלות. שוביו, ששמחו לאידו, היו תאבי נקמה והרחמנות זרה להם. מעוצֶה השחית דבריו והשפיל עצמו לשוא...

הורו לו ללכת לפניהם וסירב. בדעתם היה להובילו שבוי עד לעירם ושם יתקלסו בו ויפליאו מכותיו. משסירב לזוז גררו אותו בכוח. הוא נשכב בקרקע, כפות, והם סחבו אותו הלוך וסחוב. סחבו אותו בחולות, עד למרחק מה, והתיגעו. הם היו עמוסים באלומת התלתן ובזועבה של מעוצֶה והסחיבה קשתה עליהם. בתוך הזועבה היו כלי מלאכתו של מעוצֶה, כיס השינה שלו וכמות של תבואה שהביא עמו ממקום עבודתו. כדי להקל מעל עצמם החליטו להסתיר את הזועבה ואת התלתן בתוך חורשת האשלים הקרובה, עד שישובו לקחתם, ובינתים יהיו ידיהם חפשיות לטפל בקרבנם. לפני שיפנו לחפש מקום מחבוא מתאים, קשרו את מעוצֶה אל גזעו של אחד העצים, כדי שלא יברח, ואח״כ הלכו והתרחקו בתוך החורשה עם השלל שבידיהם.

מעוצֶה משתחרר מכפיתתו ובורח

משנותר לבדו התחיל מעוצֶה להיאבק בחבלים הכופתים אותו וגייס כל מאמציו ע״מ להשתחרר. הוא נאבק בחבלים, בכל עוז רצונו, כדי להשיב לעצמו את כבודו ואת חירותו, התפתל כנחש, ומאמציו הוכתרו בהצלחה. הוא השתחרר. ומשהריח את ריח החופש המשכר, לא איבד אף לא רגע אחד, אלא זינק ממקומו וגמע את ההר הניצב מעליו, כמעט בנשימה אחת, בדומה לצבי מדבר.

הוא נמלט, ושני שוביו עסוקים היו עדיין בחיפוש אחר מקום מתאים שבו יטמינו את שללם. הם לא היו מוטרדים. ״השבוי״ שלהם כפות אל גבו ואל העץ ולא יכולות להיות הפתעות. ולפתע — בור שחת ושאול תחתית וכל השדים ! השבוי כבר עומד בראש ההר, לידו ערימת אבנים גדולה וכולו דרוך לקרב. והוא צועק בקולי קולות ואומר : — שמעני, איש אלמעיינה ! נשבע אני בנביא, שאם לא תחזירו לי את כֵּלַי, אם לא הלילה הזה אמלא את עירך חיילים !...

משראו שהוא למעלה מהם, ואבנים גדולות בידו, והוא גם צועק, שינו טעמם ודיברו אליו רכות ואמרו : — רד וקבל את חפציך, ונשכח מה שהיה !...

אבל לא פתי הוא מעוצֶה שיאמין להם. יודע הוא, שהם זוממים לתפוס אותו שוב ע״מ להוביל אותו לעירם, ושם יוקיעו אותו לעיני כל ויאמרו : ״זה גנב, זה גנב, זה פושע״ !...

אמר להם : — אם מישהו מכם ינסה להעפיל אלי,אל יאשים אלא את

עצמו; ראו הוזהרתם! אם כנים אתם, הניחו חפָצַי למטה, ממולי, ולכו; הראוני את הגב שלכם!...

עודם מדברים, ושיירת נוסעים גדולה נכנסה לואדי. השיירה באה מעיר אֵב והיא שבה אל ארצה למחוז בני שדאד. — "מי אלה? אני מבקש הגנתכם, יא ג'ראני"! — צעק מעוצֶה מראש ההר.

— מי אתה? מה שמך? מי רודף אותך?

— יהודי אני, אני מבקש הגנתכם, שודדי דרכים שדוני, הכוני פצעוני, הנה הם מסתתרים בין האשלים...

— "יא מחמד, יא עלי, יא מָחסן, חפשו את השודדים, היכן הם? אל תתנו להם להימלט"! — קראו אנשי השיירה זה אל זה, ומעוצֶה מדריך אותם ממקום עמדו: "הם מסתתרים בחורשת האשלים, בחורשת האשלים"...

והאנשים הקיפו את החורשה ולכדו את שני התוקפים. "מי אתם ומאין אתם ומה עשיתם ליהודי"? — שאלו השדאדים את שני הצעירים. הם כבר ראו את עקבות הגרירה והמאבק על החול. ובטרם ישיבו אלה דבר, הקדים מעוצֶה וקרא בקול משוע ומעורר רחמים: — הרגוני, ולא הרגני אלהים[5], שדוני פצעוני! אני מבקש הגנתכם!...

השנַים אספו עשתונותיהם והשיבו בשאלה על השאלה. "רְאֵה איזה "בני מְחָרָם" הם היו". הם שאלו — ולא במעט פיקחות: — מה אתם אומרים, יא קַבָּאיִל[6], מה דינו של הגנב? היחתכו ידו? זרועו? או מה יעשו לו?

אמרו: — אכן, הגנב דינו כך.

אמרו: — והיהודי הזה הוא גנב, תפסנו אותו בגנבתו והכינו אותו והוצאנו את הגנבה מידו; הנה התלתן שגנב, ראו אותו!...

— ומה אתה אומר, יהודי? הגנבת את התלתן כפי שאלה טוענים?

— ישמרני אללה מעשות כדבר הזה! — הכחיש מעוצֶה נמרצות — אנשים אלה אויבים הם לי, שונאים ומעלילים! ישמרני אללה! היש להם עדים שאני גנבתי תלתן, או שמא הם בעצמם הגנבים? הם גנבו וטופלים את האשמה עלי... זוהי מלאכתם ולא מלאכתי... הם גנבים וגם שודדים...

— הֲשיבו ליהודי את כליו! — ציוו אנשי השיירה על השניים, ואלה נענו והחזירו את הכל, למעט אלומת התלתן שמעוצֶה התכחש לה...

— ועכשיו, עד כאן ולא יותר — אמרו האנשים — אנו מבקשים מכם לראות את הענין סגור; מה שהיה ביניכם כאלו לא היה...

אמר מעוצֶה: — מלאתם חובתכם, יא ג'ראני, הצלתם שדוד מידי שודדיו,

אבל לא אוכל להבטיחכם ולומר שהענין סגור; יש לי ג׳אר, והג׳אר שלי הוא שיחליט אם הענין סגור או לא?

— ומיהו ג׳ארך, יא יהודי?

— ג׳ארי הוא השיך הצופי הנודע. ואתם מהיכן?

— אנחנו מן בני שדאד.

— והיכן תלונו הלילה?

— נלון במערת אלפִּבס או בבני שדאד, בבית שלנו.

— אלהים עמכם, יא ג׳יראני! ובקשה לי אליכם: אם תתבקשו להעיד על מה ששמעתם וראיתם — הנה העדות לאלהים היא. עשו את רצון אללה!...

— ועוד בקשה, יא ג׳יראני — הוסיף מעוצה — החזיקו בשני הרשעים האלה עד שאגיע אל פסגת ההר. אם תלכו ותעזבוני עלולים הם לרדוף אחרי ולהרגני, אויבים הם לי...

— טוב, יהודי, לך ואל תירא, אנחנו משגיחים!...

בעקבות השדאדים וגביית העדות

מעוצה לא התמהמה; אך הפך פניו, ופתח מיד בריצה, ולא נעצר אלא בפסגת ההר הצופה על קרית אלעין. הקריה כבר היתה שרויה באפלה ורק נר אחד ויחידי עוד נצנץ מאחד הבתים. באותו בית עדיין היו כורכים כריכות ומאכילים את השוורים העושים כל היום בחרישה וזריעה. מעוצה שם פניו לעבר אותו בית שבו היה דולק הנר ומצא בַּמקום את השיך הצופי הקטן, הנקיב יחיא. מלבדו לא נמצא אף לא אחד מהצופים המבוגרים. נער היה עדיין יחיא, אך בהליכותיו ובמעשיו הוא פועל כשיך זקן ורגיל, כאלו נולד ושרביט המנהיגות בידו.

— מה קרה, יא ולד סלימאן? מאין באת בשעת לילה זו? למה אינך ישן בביתך? — המטיר יחיא את שאלותיו על ראש מעוצה.

אשתו של מעוצה שמעה אותו וקראה לו: ״ לאן אתה הולך, יא רג׳אל״? היא היתה מודאגת מסיבת איחורו ומשום שלא חזר ישר לביתו.

— ״הירגעי, אשה! אני בא מיד״ — הרגיע מעוצה לאשתו, אך זו הוסיפה למלמל בדאגה: ״אהה! מי יודע מה קרה הלילה? מי יודע מה קרה לו למעוצה? מדוע הוא לא בא ישר הביתה״?

מעוצה ישב למולו של השיך הנער וסיפר לו את גרסתו על כל אשר עוללו לו אנשי אלמעיינה. הוא טען שהוכה ונשדד ע״י שניים מאויביו, הלא הם פלוני

ופלוני, ואלמלא בני שדאד שהצילו אותו מידיהם מי יודע מה היה מצבו עכשו?...

— ואם יתברר שזה שקר, יא מעוֹצה? — הִקשה השיך

— אם יתברר ששיקרתי, חתוך את זרועי, יא שיך! — אמר מעוצה בכל התוקף...

— ואנשי השיירה, שהיו עדים, היכן הם לנים הלילה?

— לפי דבריהם הם ילונו או במערת אלכְבס או שימשיכו לבני שדאד וילונו בבתיהם.

— טוב, יהודי, לך עכשיו לישון, וכאשר אעיר אותך עליך לקום מיד.

הקריה כבר נמה את שנתה. מעוֹצה עזב את השיך, שישב עדיין ליד השוורים, ויצא לשוב לביתו. איש מאנשי המקום, שעמד בחוץ והקשיב לַשיחה, החליט לעוץ לשיך את עצתו בנדון. הוא החזיר את מעוֹצה לחצר, נכנס עמו ואמר: — מה אתה עושה, יא נקיב? אתה הולך לישון בחיקה של פאטמה ומשלח גם את היהודי לישון? ככה חושב אתה להיות שיך? אם אתה איש מעשה ואתה רוצה ל"אכול", הנה כבר זימן לך אללה מנה יפה ולמה תחמיצנה? עצתי לך לשלוח את נאג'י בן יחיא עם היהודי, עוד הלילה, ויגבה עדות מאנשי השיירה במקום שימצאנה, לפני שיהיה מאוחר, כי הכל תלוי בעדותם של העדים...

העצה נראתה לו לשיך. הוא קם ממקומו והלך עם מעוֹצה להעיר את נאג'י בן יחיא, בן דודו. נאג'י היה כבר בתוך הכיס ישן. אמר לו: — קום והתלבש וטול את הרובה ולך עם היהודי לגבות עדות מאנשי השיירה; תמצא אותם או במערת אלכבס או בביתם בקרית מַהֲוָה במחוז בני שדאד...

נאג'י גירש את קורי השינה מבין עיניו, קם, התלבש, נטל את הרובה ויצא עם מעוֹצה לדרך. כמוהו כשאר בני השֵיכים והסיידים, נכון היה לרוץ לכל מקום, בין ביום בין בלילה, בשביל להשתכר קֶרֶש. הקֶרש היה משמח את לבם.

הגיעו לאותו ואדי שבו התחולל המאבק, ומעוֹצה הראה לנאג'י את עקבות הגרירה על החול. בתוך כך מצא גם את הכובע שלו שאבד לו בעת התגרה. משם המשיכו לכיוון אלכְבס, ועד מהרה ראו מרחוק אור מדורות. אנשי השיירה העלו אש בְמקום מרבץ הגמלים להחם גופם מקור הלילה ולהרתיח קפה. משהגיעו לשם עמד נאג'י בפתח המערה וקרא: "לַיל, ומַן? מי בתוך המערה"? אמרו: "אַללַיל וַאהְלָה[7], נוסעים, מן בני שדאד, מי אתה ומה בקשתך"?

מעוֹצה לחש לנאג׳י: ״אלה האנשים שאנו מבקשים, הזדהה בפניהם, שיכירו בערכך״...

— ״אני מחפשׂ אתכם, צופי אני״ — אמר נאג׳י.

אמרו: התכבד והכנס! ודאי באת בענין היהודי.

— אכן לא טעיתם, באתי לגבות עדות מכם.

— ויש עמך נייר ודיו? אם יש נייר ודיו, אנחנו נעיד ואתה תכתוב את דברינו.

— אין בידי לא נייר ולא דיו.

— ואם נשמיעך את עדותנו, התזכור בע״פ את כל הפרטים מבלי לשנות דבר? אנחנו צריכים להשכים עם שחר...

נאג׳י היסס, לא היה בטוח שיוכל לזכור את העדות בע״פ לכל פרטיה.

אמרו לו: — שוב עתה לביתך אתה והיהודי, ובבוקר ניפגש אצל הסייד אחמד אלשמאע בעיר אלכְבס. אנחנו נמסור עדותנו בפני הסייד הנזכר ונלך לדרכנו.

הצעה נכונה. נאג׳י ומעוֹצה הפכו פניהם ושבו על עקבותיהם. היכן ילונו? נאג׳י בחר לפנות אל קרית אלמעיינה הקרובה, אצל בעלי דינו של מעוֹצה...

דפקו על דלת ביתה של אמו של אחד הנאשמים, אשה אלמנה, אמרו לישון אצלה, אך היא סירבה לפתוח להם את הדלת. אמרה: ״אינני פותחת את ביתי בלילה, לך חפש לך היכן לישון אתה והיהודי״...

— פתחי לנו, יא סעידה! — לא, אינני פותחת!

הלכו אצל אשת נאצר, אמו של הנאשם השני, ודפקו על דלתה: — פתחי לנו, יא פַאטמה! רוצים אנו לישון, פלוני המדבר אליך.

פתחה להם, אבל רק לאחר מאמצי שכנוע. אמרה: ״מה הענינים, יא נאג׳י בן יחיא?״ אמר לה: ״וכי אינך יודעת עדיין מה עשה הבן שלך הוא ובן נאג׳י? אם לא ידעת, את עוד תדעי״...

— מה יש? מה יש? מה אתה עושה לנו, יהודי? יש לנו אלהים והשריעה!

אמר לה: — יש לנו אלהים והשריעה!

נכנסה ופרשה שני מצעים. בשביל הנקיב היא הציעה את ה״מַרְתַבה״[8].

אמר לה: — לא, לא, לא! לא אני אישן על ה״מרתבה״, יכנס היהודי לישון על ה״מרתבה״, היהודי חולה, היהודי מוכה, היהודי פצוע וחבול...

מעוֹצה לא סירב. הוא נכנס למטה הרפודה, נהנה מהפגנת הדאגה היתרה לו שמפגין ידידו, והיה מלווה כל תנועה מתנועותיו באנחות כאב קורעות לב. ״אַח! אַח! אַח!״ — היה נאנח ונאנק — ״הרגוני, ולא הרגני אללה״...

נאג׳י ניגש אליו והיה מעסה את גופו וממשש באבריו ואומר: ״היהודי חולה״...

(״גויים, בני־מְחֻרָם, יודעים כיצד לנפח ענינים״ — אומר מעוֹצֶה).

ופאטמה אשת נאצר רועדת מרוב פחד מפני הבאות. ובניה הסתתרו ולא הראו את פרצופיהם.

ישנו עד הבוקר וקמו. מעוֹצֶה המשיך להתאנח, כדי שתשמע אותו בעלת הבית ותדע שהוא חולה... נאג׳י אמר לו: ״חולה אתה, מעוֹצֶה; אינך צריך לבוא אתי; שוב אל ביתך ואני אלך בלעדיך לגבות את העדות״.

אח״כ פנה נאג׳י אל האשה ואמר לה: — יא אשת נאצר, האם בנך רוצה לבוא אתי לשמוע את דברי העדים אצל הסייד אחמד אלשמאע?

אמרה לו: — לא ילך בני עמך; יש לנו אלהים והשריעה; איננו מכירים את היהודי הזה ואין לנו כל ענין אתו...

— כרצונך — אמר נאג׳י ויצא עם מעוֹצֶה מביתה מבלי שתוגש להם כוס קפה. בדרכם נתקלו בבנו של ראש הקריה שעה שעמד לצאת משער החומה. הלה ראה את הנקיב ושאל אותו: — מה מעשיך כאן בשעת בוקר מוקדמת זו, יא נאג׳י בן יחיא?

אמר לו: — באתי בענין בן נאג׳י ובן נאצר, שארבו ליהודי בליל אמש, היכו אותו ועשו בו מעשים שלא יעשו; באתי להזמינם לבוא עמי לשמוע את העדים וסירבו לבוא. הם מכחישים את היהודי מכל וכל...

אמר לו: — איך זה יכול להיות? הנה אנשי מקומנו יכולים להעיד שראו את שני הצעירים האלה במסגד בזמן תפלת ערבית... איך יכול להיות שהם יהיו גם פה וגם שם בעת ובעונה אחת?...

— איך זה יכול להיות? עוד תשמע על כך — פטר נאג׳י וגלש לבדו בַּמורד בדרך לקרית אלכבס.

מעוֹצֶה עשה דרכו לקרית אלעין בריצה. אור דמדומים של הנץ החמה נגה על הארץ. מעוֹצֶה רעב. הוא ישן על בטן ריקה וטרם טעם פת שחרית. כל חפצו היה להספיק להגיע לארוחת הבוקר בביתו של השיך הצופי. הוא רץ, חלילה לו להחמיץ את זמן הארוחה. השעה רעה, שמינית קדח דֹרה בקרש.

מעוֹצֶה הגיע לבית השיך בַּזמן. הצופי הצעיר הזמינו לשבת וציווה להגיש לו פת שחרית ולהתקין לו את הנארגילה. אמו של השיך התערבה וגערה בבנה: ״עד מה טיפש אתה, יא יחיא! היאך מזמין אתה את היהודי לשבת לאכול כאן ושוכח שיש לו בית ואשה וילדים המחכים לו״? אח״כ פנתה אל מעוֹצֶה ואמרה

לו: — קום, יא עיני, קח את הלחם ואת קנקן הקפה ולך לסעוד עם אשתך וילדיך בביתך...

נתנה לו שני ככרות לחם וקנקן קפה קשֶׁר וחופן טבק ושילחה אותו.

ההכנות למשפט

השיך יחיא שלח באותו בוקר שליח אל ראשי אלמעיינה והזמינם לבוא להיפגש עמו בתוך הואדי שבו אירעה התקיפה. מעוצֶה ישב ליד חלון ביתו מעשן נארגילה וצפה פני הדרך לראות אימתי יחזור השליח. השליח חזר בלוית בן נאצר, אחד הנאשמים, וזה נשא על גבו את אלגמת התלתן. בן נאצר בירך את השיך בברכת בוקר טוב ואמר: — יא נקיב, היהודי היה גונב את התלתן לילה לילה; היינו עובדים בלילה ותפסנו אותו; עכשיו היהודי אצלך והתלתן לפניך, אכול אותו...

אמר לו: — נצא לשטח, נבדוק ונברר ונחקור, אנחנו כבר זזים.

בן נאצר הוסיף ללגלג על השיך הצעיר ואמר: — אני הולך לבקש מהאמא שלך מעט קני דרה כדי לעשות לך כריכות עם התלתן להאכיל אותך; אתה עדיין זקוק להאבסה, כמו בן בקר, כדי שתהיה גבר...

יחיא התעלם מלגלוגו של בן נאצר וקרא למעוצֶה: — "מעוצֶה"! — "כן, יא נקיב" — השיב מעוצֶה בקול מעונה. אמר לו: — אם אתה חש בטוב, התעטף בטליתך לבל תתקרר ובוא לכאן.

מעוצֶה התכרבל בטליתו ויצא. הוא בירך את הנקיב בברכת בוקר טוב, כאלו שהוא עדיין לא ראה אותו מאז הבוקר, וחיכה לשמוע מה בפיו. אמר לו: — משוך ברסן הסוס והתקדם במורד, אנחנו באים מיד אחריך.

— "אינני יכול, יא נקיב, אינני יכול!" — אמר מעוצֶה בקול מיוסר — "הנה בן נאצר לידך, הוא יוביל את הסוס"...

ובן נאצר הוא עומיסי, חושב עצמו מי יודע מה, וחרפה היא לו למשוך ברסן הסוס כאחד העבדים או המשרתים. ועם זאת הוא נאלץ למחול על כבודו ועשה זאת כמי שכפאו שד...

הנקיב יצא לדרך בלוית עשרים איש מאנשיו והגיע ראשון לתוך הואדי. הם ישבו וחיכו. המוזמנים מאלמעיינה עדיין לא הופיעו. בינתים הראה מעוצֶה לשיך את עקבות הסחיבה שסחבו אותו — תלם ארוך בתוך חולות הואדי.

והשמועה פשטה בסביבה כי הצופי ירד לואדי וכי יש לו ענין נכבד לענות בו. והבריות החלו לנהור לתוך הואדי מכל הכיוונים, סקרנים לדעת על מה ולמה

רגשו שֵׂיכִים. כל מי שבא ניגש אל השיך, בירך אותו לשלום והמתין עם הממתינים. מספר המוזמנים והסקרנים כבר הגיע למאה איש, ואילו אנשי אלמעיינה טרם הופיעו. בינתים, נתן השיך את דעתו על מעוֹצה וסבר שאין זו מן התבונה שזה ימשיך להתרוצץ בין האנשים החוגגים האלה כחתן במסבו. הוא ציווה עליו לפרוש הצדה ולשכב, שהרי הוא חולה... ומכל מקום הוא חייב להראות עצמו חולה, כדי שיהיה תוכן לאירוע... מעוֹצה קלט את הרמז ואנס עצמו לפרוש. אוהב הוא מקהלות־עם, אבל מה יעשה והשיך מצווה עליו לכבוש יצרו ולנהוג כחולה לכל דבר? הוא הלך והטיל עצמו על אחד הסלעים וגנח בכבדות כמי שאין שלום בעצמותיו...

שכב היכן ששכב, ובנו של אחמד מחסן, אלמְזַיין[9] של קרית אלמעיינה, בא אל מעוֹצה בשליחות הנאשמים ואמר לו: — יא ולד סלימאן, אל תכלול את בן נאג׳י בתביעתך, טהר אותו מכל אשמה, הוא מסכן, אין לו אדמה משלו ולא כלום, הוא רק הלך לעבוד כשכיר עם בן נאצר. אם תוציא אותו מהתביעה תקבל ממנו פיצוי...

מעוֹצה, שהיה בעל חוש מפותח לעסקים, שכח שהוא ״חולה״ וקפץ ואמר:

— שיתן משכון, אם הוא רוצה שאני אפטור אותו, שיתן משכון...

זה הלך, והצופי בעצמו בא אל מעוֹצה ושאל אותו: — מה אמר לך ולד אחמד מחסן?

אמר לו: — הוא בא לבקש ממני להוציא את בן נאג׳י מהתביעה, תמורת פיצויים, ואמרתי לו, שאם יתן משכון — אוציא אותו.

אמר לו הצופי: — בחכמה דיברת; משוך, משוך את דעתו, נַסה להוציא ממנו משכון, זו תהיה הודאה באשמה.

תשובת מעוֹצה נמסרה לנתבעים ע״י שליחם ואלה החליטו להמשיך במשא ומתן. בן נאצר, הנאשם העיקרי, בא בעצמו אל מעוֹצה וניסה לשכנעו שיוציא את חברו מהתביעה ושלא לערבו בענין זה. ״בבקשה מאללה וממך, יא מעוֹצה, אל תערב את בן נאג׳י באשמה, ראה ביקשתיך!״...

— אם יתן לידי משכון כערבון על נכונותו לפצותני — לא אערב אותו...

— הוא יגנוב מאמו תבואה וימכרנה ויפצה אותך בשני קרוש...

— יתן לידי את הפגיון, הפגיון שלו, בתור משכון, ואז אאמין לו...

בן נאצר ניסה לשכנע את חברו למסור לידי מעוֹצה את הפגיון, כמשכון, ולהיפטר מהמשפט, ולא השתכנע. קשה היה לו להיפרד מהפגיון שלו, ומה גם שלא היה בדעתו לתת למעוֹצה דבר וחצי דבר מלבד דבר־שפתים.

ובעוד בן נאצר הולך ובא, מעביר דברים ממעוֹצה לבן נאג׳י ומבן נאג׳י למעוֹצה, ומנסה לתווך, הופיע בתוך כך נאג׳י בן יחיא הצופי שחזר משליחותו לעיר אלכְבס ובידו עדות כתובה וחתומה, שנגבתה מאנשי השיירה ע״י הסייד אחמד אלשמאע. הנקיב שאל את שליחו: — מה העלית, יא נאג׳י, שׂערה או חוט?

אמר לו: — לא שׂערה, יא נקיב, אלא חוט משולש[10].

הצדדים בוחרים בנציגיהם. מסירת משכונות.
הגרלה בנושא האירוח. המשפט ופסק הדין.

הכל מוכן עתה לעריכת המשפט. התובע והנתבעים וכתב העדות והשיך השופט וקהל הצופים, הכל נמצאים במקום הזירה. חסרים רק ראשי אלמעיינה הנוגעים בדבר. הללו החליטו להתעלם מן המשפט ומן השיך ואיש מהם לא הופיע...

— ״אנשי אלמעיינה מתמהמהים לבוא״ — אמר השיך — ״הבה נלך אנחנו לקראתם״. ואז עלה השיך על סוסו וכל הפמליא הגדולה הלכה אחריו. משהגיעו לראש הגבעה הנשקפה על פני אלמעיינה עמדו תחתם וחיכו. השיך פקד על אלמְזַיין אחמד חסן לרדת לשדה־התלתן הקרוב של איש אלמעיינה ולקצור תלתן לסוסים. התלתן כבר עמד בשיא פריחתו. בעליו יעד אותו לזרעים. אלמזיין ירד וקצר חמש אלומות גדולות והשליך את התלתן לרגלי הסוסים. וכי מישהו יעיז לומר לשיך למה השחתת את שׂדי אשר יעדתי לזרעים?...

ואנשי אלמעיינה ראו והבינו את הרמז. הם נטשו מלאכתם בשדות ובאו להקביל פני השיך ופמליתו. רובם ככולם התממו והעמידו פנים שאינם יודעים בשל מה כל המהומה הזאת? אמר להם השיך: — באתם לשאול אותי? וכי אינכם יודעים עדיין מה עשו אנשיכם אתמול בערב ביהודי שלנו?

אמרו: — אנו לא מכירים בטענתו של היהודי, אנו לאלהים ולשריעה, מוכנים למשפט...

— ״בחרו את נציגיכם״ — אמר השיך — ״והביאו משכונות״.

מעוֹצה זינק ממקומו וקרא: — יא חאג׳ עלי, יא חאג׳ עלי!

— כן, מה רצונך? — ענה החאג׳ עלי

— הֱיֵה אתה בא כוחי וערב לי וַדַבֵּר וחתוך בשמי ומכוחי; הלא אני העמיל שלך...

חאג׳ עלי הוא מאנשי אלמעיינה ומעוֹצָה בחר בו בכוונה תחלה. מעייני יכה מעייני.

חאג׳ עלי סירב לייצג את היהודי, הוא לא רצה להתייצב נגד בן עירו...

כיון שסירב קרא מעוֹצָה לאיש מעייני אחר ואמר: — יא חַסַן מְחְסַן, יא חסין מחסן, היה אתה בא כוחי ומגני!

חסין מחסן סירב גם הוא לְהיענות לבקשה. מעייני לא יתייצב נגד מעייני...

״הַכְלבים בני הכלבים האלה, שאני מעלה זכרם היום הזה בא״י, ממרחק של שנות דור ודור, סירבו לעמוד לימיני״ — אומר מעוֹצָה — ״מעייני לא ילחם במעייני״...

אז פנה מעוֹצָה אל איש אלנוואבה וקרא: — יא צאלח עלי, האם אתה עדיין ג׳ארי או לא? האם תערוב לי ותייצגני או שמא גם אתה נופל עם הנופלים?...

אמר לו: — בְּטַח בְּגַ׳ארַך! וגם אם אקריב את חַדַאלַה וכַּיְרֶה וַאתַוּתַרַה[11] לא אסוג אחור ולא אעזבך!

— ואני הנני לרשותך בכל עת — אמר מעוֹצָה — כל עוד ימיני אתי, ימיני היא שלך...

צאלח עלי, שלא היה לו רובה, שאל את הרובה של נאג׳י בן יחיא הצופי, רובה מוזר, ומסר את הנשק לידי השיך, בתורת משכון מטעם התביעה.

ונציג אלמעיינה ניגש אף הוא, שלף את פגיונו מתערו והגישו לשיך כמשכון מטעם הנתבעים. אמר לו צאלח עלי: — הלא תאסף את הפח הזה שלך אל חיקך ותתן רובה כנגד הרובה שלי. דע לך כי לא נפקיר את בן חסותנו, איננו משחקים משחק ילדים...

נציג אלמעיינה אסף את פגיונו והביא רובה תחתיו.

לאחר שנמסרו המשכונות אמר השיך: ״עכשיו ארוחה, והארוחה היום תהיה אצל איש אלמעיינה״. נציג אלמעיינה התנגד. הוא לא הסכים בשום אופן להיות ראשון. הוא דרש הגרלה ועמד בתוקף על דרישתו זאת.

היה ויכוח ארוך מי הוא שצריך להתחיל, וסבלנותו של מעוֹצָה פקעה. הוא קם ואמר: — דורש אתה הגרלה, יא מעייני? סבור הנך שאינני מכיר את דרך השריעה? מכיר אני את השריעה ומכיר את המאסר והכבלים. אני בנו של מרי סלימאן, כבר ניהלתי משפטים עם גדולים ומפורסמים ומכיר את הנוהלים...

אח״כ פנה מעוֹצָה אל נציגו ואמר: — יא צאלח עלי, האמנם נשב להתווכח עם איש אלמעיינה או נגריל הגרלות? הבה נתחיל אנחנו. לך והכן קדח חטה

הריש ורבע קדח פטיר ושניים או שלושה כבשים, והקץ לויכוחים המחפירים האלה...

אמר צאלח עלי: — אעשה כדבריך, אשחט אפילו עשרים כבשים...

השיך הצעיר, אבל גם הנבון, היסה את היהודי הרתחן ואמר: — שתוק ובלום פיך! אתה חולה. לֵך לשכב לְךָ שם וחלה את חליך ואל תתערב! יש לך נציג שידבר בשמך...

מעוצה שתק. שני הנציגים הפילו גורל, והגורל נפל אצל איש אלמעיינה, "אצל ההוא, הכלב בן הכלב, שבא להתחנן אצלי למחוק אותו מהתביעה" — אומר מעוצה — "אצל בן נאג'י, שאמר כי הוא עני ואין לו כל"...

אמר השיך: — הלא אמרתי לך, יא מעייני, אצלך, וסירבת; רצית הגרלה. המשל אומר: "הטח את הטיט בקיר, ואם לא ידבק — את רישומו ישאיר"[12].

והאות ניתן. האנשים פינו את הגבעה וירדו לאלמעיינה ונכנסו אצל סעידה אשת נאג'י לסעוד את סעודת הצהרים. הסוסים קיבלו חצי קדח שעורה ושק תבן, ולשיך ופמליתו הוגשה ארוחת הריש וסמן. מעוצה ישב לבדו. סעידה הגישה לו חתיכת עציד קטנה ומעט לבן, וסמן לא נתנה לו. אבל השיך לא הסיח דעתו ממעוצה. הוא שאל בקול רם: "איזה אוכל הוגש ליהודי? מה הגישו לך, יא מעוצה"?

— חתיכת עציד ולבן, יא נקיב — ענה מעוצה באופן שהביע את מורת רוחו...

הנקיב נזעק: "אוי לאותה חרפה"! — אמר — "אנחנו אוכלים הריש וסמן ופטיר וכל דבר, וג'ארי, שספג את המכות בגופו, יושב לבדו ואוכל עציד ולבן? אחמד חסן, טול קערה ומלאנה הריש וסמן והגש ליהודי"!...

אחמד חסן, המשרת, עשה כפי שנתבקש, ומעוצה אכל הריש וסמן לשובע. וסעידה נכנסת ויוצאת ורואה ושומעת ואוכלת את עצמה. בניה לא העיזו להיכנס לאולם או להראות את פניהם.

בתוך כך, קם אחד מאנשי הפמליא, ניגש אל מעוצה ושאל אותו: — יש לך כלי?

— לשם מה כלי? — שאל מעוצה — יש לי רק אלמַסַב[13], טול אותו!

האיש נטל את אלמסב, מילא אותו ככרות לחם מהעודפים שנותרו על השלחן והחזירו למעוצה. "בשביל הילדים שלך" — אמר — "למה להשאיר את הלחם בשבילם"?...

משגמרו לאכול, יצאו להתפלל ואח״כ נכנסו לבית מחמד סעיד למסיבת הקאת. הנקיב הזמין בחמשה קרוש קאת ובשני קרוש טבק, והמסיבה התחילה. חבילות הקאת נפתחו, והנקיב חילק אגדים לכל המסובים. משהגיע אצל מעוצה אמר לו: — מעוצה, לא אתן לך קאת; היום יום ששי; לך לעשות שבתך בביתך וקטוף לך קאת מהכרם שלי; יש לך בא־כוח והוא כבר יעשה מלאכתך בהיעדרך.

לפני שיעזוב את המקום פנה מעוצה אל בא כוחו ואמר לו בלשון משפטית יבשה: — שמעני, איש אלנוואבה! הבא־כוח מנוע מההודאה ומהפשרה, רק לפי הצדק והמשפט...

את הדרך מאלמעיינה עד לקרית אלעין עשה מעוצה בריצה. המחשבה על קטיף הקאת שיוותה רגליו כאיילה. הקאת הוא אחת מתאוותיו העזות של מעוצה. וכדי לא לבזבז זמן עקף את ביתו והלך ישר אל הכרם של השיך לפני שיראה את אשתו. נכנס והחל לקטוף. השיך נתן לו יד חפשית. והכרם נמצא סמוך לבאר שממנה שואבות הנשים מים. אמו של השיך באה לשאוב מים וראתה את מעוצה בתוך הכרם. קראה לו ואמרה: — יא מעוצה, מי שלחך לקטוף קאת? האם זה ג׳ארך יחיא?

אמר לה: — ג׳ארי יחיא לא צריך עוד קאת, כבר הביאו לו די סיפוקו מאלנוואבה, אני רק קוטף לי לעצמי.

— לבריאות לך! — אמרה ושאלה אותו על מצב הענינים ועל התקדמות המשפט. ובטרם תציל דבר מפיו התירה קובעה מעל ראשה ונשאה עיניה למרום בתפלה: ״אלהים ירויח לך, יא יחיא, ויאיר מזלך״!

אמר לה: — אלהים ירויח לו, לבטח, יא ג׳ארתי! אל תדאגי! חי ראש מעוצה! עוד תראי את הריוח בעת הדיש, בעזרת אללה ובזכות מעוצה...

מעוצה שב לביתו, והקבילים בני המקום באו לשבת אצלו ולשמוע מפיו על דבר התקיפה ועל מהלך המשפט המתנהל כעת. מעוצה הוא איש שיחה מבריק ומרתק, לשונו עממית, רצופה קללות עסיסיות, והגויים אהבו את חברתו ושתו בצמא את דבריו. הם ישבו אצלו לאכול קאת, עד כניסת השבת, וקמו ללכת מעצמם תוך שהם מזרזים זה לזה ואומרים: ״שבת, שבת, הניחו ליהודי לשבות שבתו״.

מעוצה נשאר לבדו. הנסיבות גרמו לכך שהוא חי במשך תקופה מסוימת כיהודי יחידי בקרית הצופי. הוא קיבל את השבת והתפלל יחיד ושב לאכול

קאת עד שעה מאוחרת בלילה. מחשבתו והגיגיו התרוצצו בו כל העת וכל כולו היה דרוך לנעשה ונאמר בקרית אלמעיינה בהיעדרו.

למחרת היום קם מעוֹצה, התפלל ולמד וסעד את סעודת השבת, ואח״כ יצא החוצה לראות אימתי יחזור הנקיב יחיא. הוא רצה לשמוע מה היו תוצאות המשפט.

בערוב היום באה אליו קבילייה מקומית ואמרה לו: בשׂורה לי אליך, יא מעוֹצה, פסקו לך כבש, הכבש של בית נאג׳י, ועוד חמשה קרוש...

לשמע ידיעה זו אמר מעוֹצה בלבו: ״אותה אלומת תלתן עלתה להם לכלבים בני הכלבים ביוקר, במאה קרש לפחות — אגרה של הנקיב, קנס והוצאות״...

עודו מדבר עם עצמו, והנקיב חזר עם אנשיו בסמוך לשקיעת החמה. מעוֹצה חיכה עד לאחר צאת השבת ועד שהנקיב גמר לאכול ואח״כ עלה אליו לביתו. נכנס, בירכהו לשלום ואמר: — באתי לשמוע מה עשית? מה פסקת?

מעוֹצה עשה עצמו כאלו שהוא עדיין לא יודע דבר...

אמר לו הנקיב: — מה יש לדבר ולספר? אין להאמין לא ליהודי ולא לאשה... האשה והיהודי עושים מהומה על לא מאומה... כמה שווה לכם, החלשים, הפרסום והכבוד שאנו עושים לכם... גם אלו נקצר תלתן מכאן ועד מַארֶב לא היה זוכה לפרסום כזה ולכבוד כזה כמו שעשינו לך, וזה לכשעצמו שווה יותר מכסף...

הנקיב, לאחר שסיים דברי הקדמה אלה, כדרך כל שיך טוב המגן על זכויות החלשים, הוסיף כלאחר יד: — לא קופחת, נפסק לך קרש אחד...

— מה אתה אומר, יא נקיב? קרש אחד? אם רק קרש אחד, קחנו לך! — אמר מעוֹצה בכעס ופנה אל הדלת.

עד שהגיע למדרגות שמע את הנקיב קורא לו לחזור. ״אינני חוזר״, הגיב מעוֹצה בטון מרוגז, ״הכבוד שלי שווה קרש? אינך מתבייש״?...

עבר יום ראשון ויום שני ויום שלישי, והנקיב חַסַין, אחיו הגדול ממנו של הנקיב יחיא, שנעדר כמה ימים מביתו, שב עתה אל קרית אלעין והוא שהסדיר את הענין. מעוֹצה ישב בביתו עסוק במלאכתו שעה שהנקיב ירד מעל סוסו ברחבה שממול ביתו ובירך לו: ״בקרך טוב, יא מעוֹצה״! מעוצה לא ענה לברכתו ולא הסביר לו פנים. שֵׁיֵדע לו כי מעוֹצה ברוגז, מעוֹצה מקופח, קיפח אותו השיך שלו, הצופי בעצמו ולא מישהו אחר...

אמרה לו אשתו: — יא מעוֹצה, הנקיב חסין כבר נכנס לביתו, גש אליו, הרוגז לא יועיל.

מעוֹצה נשמע לאשתו. הנקיב חסין עמד אותה שעה על גג ביתו בחברת אמו, וזה ניגש אליו ובירך את שובו לשלום. שאל אותו הנקיב: — הלא תספר לי, יא מעוֹצה, מה עשית אתה ואנשי אלמעיינה?...

אמר לו: — וכי לא סיפר לך יחיא אחיך? בטוחני שכבר סיפר לך והכל ידוע לך. די לי בחוסר הבושה שלו. בא לפסוק לי קרש. הנחתי לו את הקרש והכל בכל. למעשה, כל יגיעי יגעתי בשבילו ואני יצאתי בידים ריקות... הוא הרויח את הכסף ואני רק את הרעש, כמו שאומר המשל: "הביצים לך, יא דֶרֶה, והקרקור לעַמראן"...[14]

אמר לו: — פסקו לך חמשה קרוש וכבש. הכבש — חלקך בהוצאות האירוח. נשארו לך חמשה קרוש...

— טוב, הנה חצני פתוח, איפוא החמשה קרוש?...

— ובשביל ג'ארך חסין מה אתה נותן?

— לכבוד ג'ארי חסין אני מוריד קרש...

— ובשבילי, יא מעוֹצה, מה אתה נותן? — ביקשה האֵם אף היא.

— ובשבילך, יא ג'ארתי, אני מוריד קרש.

נשארו שלושה קרוש, מעוֹצה ביקש לקבלם.

אמר לו: — אין כסף בנמצא, יא מעוֹצה, ניתן לך תבואה...

אמר לו: — אני חייב שלושה קרוש לבן מחמד צאלח איש אלמעיינה, דמי ענבים. אני מעביר חוב זה אליך ותן לי זיכוי על כך.

הסכים מיד, ובשמחה, ונתן לו זיכוי בכתב ידו. מחמד צאלח נמנה על אנשי מרעיתו והוא כבר יֵדע כיצד ל"אכול" אותו ולא לשלם לו...

מיד לאחר מכן קראה האם למעוֹצה, והוא הלך אחריה למחסן. נתנה לו שמינית קדח תבואה ונפר מלח ורבע רוטל קֶשר ורבע רוטל טבק, בשיווי כולל של שני קרוש ויותר, כנגד שני הקרוש שהוריד להם. משפט התלתן הגיע לסיומו וכאן גם נפסקים זכרונותיו של ר' מעוֹצה ומתחילים סיפוריו.

1. תרגום: הגנב חסר אומץ לב.
2. מקור: אַדַאךְ אַלְלָה, וַאלְמִדִי כַּרִים.
3. מקור: אַנָא רַצַעְתְּ מִן חַיִת רְצַעָתוּ.
4. מקור: אַלְעַבְד יִלְטִי וַאלסִיד יִעְפִי.
5. מקור: קַתַלוּנִי, ומַא קַתַלְנִי אַלְלָה.

6. קאבאיל — קבילים. יחיד: קבילי. בני השבטים של ישמעאל.
7. לַיל, וּמַן? — אַלְלַיל וַאהְלֵה — ראה לעיל פרק 4, הערה 2.
8. מַרְחַבָה — קתדרה גבוהה של מצעים, מדרגה רמה, המקום המכובד שבבית.
9. אַלְמְזַיְין — הַמְשַׁפֵּר או הַסַפָּר; משרת אדונים, בן המעמד השפל העושה כל העבודות הנחשבות לבזויות, כגון סַפָּרוּת, קַצָבוּת, ירקנות ועוד.
10. מקור: שַעַרַה אַו כַּיט (כלומר, עדות חזקה כחוט או חלשה כְשְעָרָה)?
11. שמות של שָׁדוֹת.
12. מקור: אַרְג׳וּם אַלְכַלַבָּה בְאלְבַּ׳דְר, אִן צַבְטָת, וְאלַא קַד עַלַמַת.
13. אַלְמַסַב — תרמיל עור ארוך ושלם של כבש או עז.
14. מקור: אלְבַיְן לַש, יא דֵרָה, וַאלְבַקְבַקַה לְעְמְרַאן.

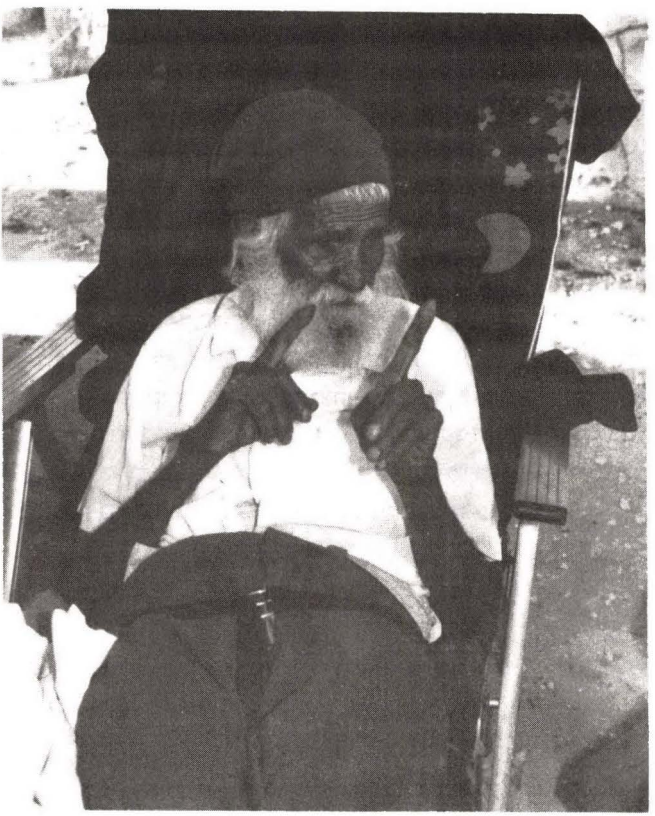

סיפורי אלג׳רוף

1. בין ישראל לגויים

א. "או ממונך או ראשך או דתך"

מעשה ביהודי אחד ממחוז סנחאן, שמו יוסף סעיד, עשיר אדיר. היו לו קשרי מלאכה ומשא ומתן ועסקי הלואות עם חמשה או ששה כפרים שלמים. היה לו בית בכל כפר, ואוצרות תבואה לרוב. בתקופת האסיף היה כונס, עדשים בלבד, בין ארבע מאות לחמש מאות קדח — שלא לדבר על החטה והדורה ושאר מיני דגן וקטניות — והיה אוצר את תבואותיו בבורות חצובים אצל הקבילים. יהודי זה ישב קבע בכפר, שכולו גויים, ורק בחג הפסח ובחג הסוכות היה יורד לעשות את המועד בקרית אלג׳רוף.

והקבילים של קרית אלמַעְנָה, השכנה לקרית אלג׳רוף, היו עויינים את היהודי בגלל עשרו ותקיפותו. יוסף סעיד היה עומד כנגדם וכנגד כל קבילי, כופה עליהם את החוק והמשפט ולא היה נרתע משום אדם.

פעם אחת ירד יוסף סעיד לקרית אלג׳רוף לעשות את החג, כמנהגו. אלג׳רוף היתה קריה יהודית נבדלת בפני עצמה ולא היו קבילים בתוכה או לצדה. יהודי הקריה יכלו איפוא לשחק ולהשתעשע בחגים, כטוב בעיניהם. בית אחד היה פתוח תמיד למשתה ולמסיבות, לצחוק, לבידור ולמשחק.

ערב אחד, באמצע חוה״מ של חג, נלקטו ובאו כמה מיהודי המקום אל הבית הזה, ובתוכם האורח יוסף סעיד, ושרו ורקדו והתבדחו והיטיבו את לבם באכילה ושתיה. לקראת סוף הערב נמשכו המסובים לדברי צחוק והיתול. הם החליטו לשחק "שייכים וקבילים" וחילקו ביניהם את הדמויות הפועלות המוכרות להם במציאות היומיומית. זה נקבע לשחק בתפקיד שיך פלוני וזה שיך פלמוני, זה מושל צנעא וזאת אשת אלוּלאיה. יוסף סעיד נבחר לתפקיד הנכבד ביותר — לגלם את דמות השיך חסין אלצופי — השיך הגדול של האזור. שאר המסובים שיחקו בתור קבילים בני העם הפשוט. תפקידם של הקבילים היה לריב ולהסתכסך ביניהם לבין עצמם, לחמוס ולגזול איש את רעהו, ותפקידם של השייכים והגדולים היה לשפוט בין הנצים, לכבלם בכבלי ברזל ולרוששם מנכסיהם, עד כמה שאפשר...

זו היתה הצגה מחייהם של הקבילים, שכולם נטלו בה חלק. הדיואן היה מלא מפה לפה, אנשים, נשים וטף, והצחוק והצהלה פרצו אל הרחוב. אנשי המקום כולם יהודים ולא היה להם לחשוש מעינא בישא של מקנאים ושונאים.

למחרת היום, והנה "חדשות" מרות. "מה קרה, יא בני אדם"? אמרו: "יש "טַבְוַה". כלומר, הלשנה. מי הלשין? יהודי אחד, שהיה איש ריב עם אנשי מקומו, מצא לעצמו הזדמנות להיפרע עתה מיריביו; הוא הזמין בסתר שני קבילים, מראשי כפר אלמעיינה השכן, העלה אותם על גג ביתו ונתן להם להאזין לנעשה ונאמר בבית שכנו. כך, שנאת חנם...

והשיך הצופי ירד באותו יום לקרית אלמעיינה, דרך מקרה. שני הקבילים באו אליו ואמרו: — הלא תשמח לשמוע, יא שיך, את אשר קרה הלילה באלג׳רוף. היהודים פלוני ופלוני ופלוני הפכו עצמם למסלמים ולסיידים ועשו כך וכך וכך... שני העדים הוסיפו ובדו דברים מלבם, כי כמהים היו להפיל את היהודי יוסף סעיד ואותו הם מבקשים. והצופי שמע ושׂשׂ על המציאה, עינו היתה אדומה על היהודי העשיר; כבר מזמן השתוקק הוא ל"אכול" אותו, והנה עתה נפל זה לידו, בהיסח הדעת, כפרי בשל. היהודים האחרים לא עניינו את השיך, כי עניים היו ולא מהם יפיק תועלת. בה בשעה ובו במקום הזמין הצופי את כל "הנאשמים" לבוא להופיע לפניו, והם באו. הם הואשמו בעוון הידמות למסלמים ולשייכים, והעדים העידו ואישרו.

— כך, יא יוסף סעיד, דימית עצמך לשיך אלצופי, הה? — דיבר הצופי בזעם אל היהודי ואיים עליו בגזר דין מות, לא פחות... הוא נתן לו שלוש אפשרויות לבחירה: — יהודי, בחר לך אחת מהשלוש — או רכושך או ראשך או דתך.[1]

אמר היהודי: — שמע, יא ג׳ארי חסין! אם עינך לרכושי, קח אותו מעל גב נעלי. ואם אתה מחפש ראשי, קח אותו מעל לרוח הנושבת. אבל אם אתה מחפש את דתי הרי אתה כפרה על דתי ועל מי שייסד אותה...[2]

כך דיבר יוסף סעיד, יהודי עם־ארץ שלא למד תורה. איש זה מוכן היה להקריב את ממונו או את ראשו, אבל לא את דתו. ברוך דיין האמת!...

לשמע דברים אלה יצא הצופי מכליו; כך היהודי הזה מעיז פנים? מיד שלח כיתת חיילים, ואלה הלכו ובזזו את בית היהודי. היתה לו קתדרה של שטיחים, שהיה מיסב עליה, שטיחי צמר עזים, שגבהה הגיע עד החזה. שוויים של השטיחים היה כמה על כמה, והחיילים בזזו את כולם והובילו לביתו של הצופי.

ואנשי הכפרים אשר במחוז סנחאן, ידידיו של יוסף סעיד, שמעו את אשר עשה הצופי שיך כַּוּלַאן ליהודי שלהם, ואת אשר בזז את ביתו ואת מצעותיו,

והחליטו לנדב לו שטיחים חדשים תחת השטיחים אשר נבזזו. כל עדר, שְמָנָה מאה ראשים, תרם שטיח אחד. ועדר של חמש מאות — חמשה שטיחים. ועוד בטרם יחשיך היום, קתדרה של שטיחים, שהתרוממה עד גובה החזה, כבר היתה מוצעת בביתו של היהודי במקום מושבו...

והצופי יצא את קרית אלמעיינה ועלה אל המצדה שלו, 'אלחַצָן', חַצָן־אלצְביאני. ובדרך, הסוסה שלו שרכב עליה, כרעה תחתיה במעלה ההר ומתה. ובתימן, הסוסה האצילה, כל הון לא ישווה לה. הצופי התאבל על סוסתו אבל כבד מאד.

וישמע דודו, המושל באלגְרַאס, על האסון שפקד את בן אחותו ויבוא אליו לנחמו על מות סוסתו ויאמר לו: — נענשת על התאנותך ליהודי; היהודי, באלהים, יביא כלייה עליך ועל זרעך אחריך. איך נפתית להאמין לדברי אנשי אלמעיינה? ומה אם הללו שונאים אותו? הלא אפשר שהם העידו עדות זוממת? ולא עוד; בני אדם בתוך בתיהם יכולים לקלל אפילו את האמאם עצמו; בני אדם רשאים לעשות בתוך בתיהם, ככל העולה על רוחם, ולמה זה צריך להיות מענינך? מה יגיד על כך האמאם?...

אמר לו: — עכשיו, מה אתה מייעץ, דודי? מה הוא הדבר הנכון שעלי לעשותו? אמר לו: — קודם, שלח לראשי אלמעיינה ויבואו לכאן לחקירה.

שלח להם ובאו. שני העדים באו ועמם שני אנשים נוספים.

אכלו ושתו וישבו. הצופי פתח ואמר: — הלא תספרו לנו האמת מה היה המעשה עם היהודי הארור הזה? האמת לאמיתה, אל תוסיפו דבר ואל תגרעו! אמרו: — הואיל ואנחנו מדברים בינינו, אנו מודים שלא כל עדותנו היתה עדות אמת. הכלב בן הכלב יורד מסנחאן לעשות את החג אצל היהודים שלנו ואח"כ הוא מסתובב לעברנו, מטריד אותנו בתביעות שונות וגורר אותנו למשפטים.

הם שוחחו על כוס קפה ונארגילה, שיחת ריעים גלוית־לב, והיו בטוחים שהצופי תמים דעים אתם; הלא הם עשו לו רק טובה שלכדו עבורו דג שמן, והוא הוא שיצא נשכר מכל הענין הזה ולא הם... השיך אלגראסי ישב מאחורי הקיר ורשם את דבריהם על ניר. הוא היה מעונין לחלץ את בן אחותו מהבוץ ששקע בתוכו...

משכילו לדבר אמר להם הצופי: — משמע, שהעדתם עדות שקר, הטעיתם אותנו. היהודי עשוי להגיע אל האמאם, ותהיה חקירה ודרישה, ואתם עלולים לשלם ביוקר על שקריכם... עצתי לכם לפצות את היהודי על הנזק שכבר נגרם לו ונקבור את הענין... ואם לאו אהיה חייב לאסור אתכם...

ראשי אלמעיינה הבינו שהם נפלו בפח שטמנו ליהודי. מי חכם ויגיע עד חקר תככיהם של השליטים...

יום לאחר מכן שלח הצופי שליח אל היהודי וביקש ממנו לבוא לקחת את השטיחים והחפצים שבזזו החיילים מביתו. היהודי סירב. הוא אמר לשליח:
— אמור לו לצופי, שהשטיחים שלי כבר נידבתים לאלהים; אינני חפץ בהם עוד; הג׳יראן שלי כבר פיצוני פצוי מלא — יברך אותם אלהים!...

1. מקור: אַמָּא חַקָּך, אַמָּא רַאסָך, וְלָא דִינָך.
2. מקור: קָאל: הַיָּא אִסְמַע, יא ג׳ארי חִסִין! קאל: אַיש? קאל: אַנָּה מִן חַקִי — שִלָּה מִן פּוק אַלְחַלָּא. וְאַנָּה מִן קִטָע ראסי — שִלָּה מִן פּוק אַלרִיח. וְאַנָּה מִן דיני — פְּקַדָּך פְּדָא לַה וּפְדָא לַאצְלָה.

ב. הסייד שהוכה ולא נטר איבה

סבא דאוד היה יהודי עני. פעם אחת שלחו לו השלטונות עסכרי להענישו, ולא ידוע בסיבת מה. ולא עסכרי פשוט היה זה אלא סייד מיוחס מזרעו של הנביא. והאגרה של העסכרי היתה שמינית קרש. היהודי דחה את תשלום האגרה ממועד אחד למשנהו ולא עמד בו. השלטונות שלחו לו עוד פעם את אותו עסכרי, בעוון אי תשלום אגרה לחייל, והוא חוייב בתשלום נוסף בסך שמינית קרש. וכן על זה הדרך; השלטונות היו שולחים לו עסכרי והוא היה דוחה את תשלום האגרה ומסרב לשלם. "אין לי" היה טוען. והשמינית קרש הלכה ותפחה עד שהגיעה לקרש ורבע ושמינית.

יום אחד בא אותו חייל לגבות את האגרה המצטברת, היכה בדלת בחימה שפוכה ואיים להשחית ולהחרים כל אשר תמצא ידו. הפעם, הוא גמר אומר ליטול את שלו בכוח הזרוע. ואם לא ימצא מה לקחת הוא יחרים את רגדאן. רגדאן היה שֵם החמור של סבא דאוד.

— אל תשבור את הדלת, יא סידי, אני בא לפתוח לך — קרא סבא דאוד בכעס כבוש ופתח לפני החייל את הדלת. — היכנס, יא סידי, וטול את אגרתך!...

החייל נכנס ודאוד סגר את הדלת אחריו.

— שָלֵם, יהודי, קרש ורבע ושמינית — פקד החייל.

— אין לי — ענה סבא דאוד וניער בגדו ביאוש — כיסי ריק וביתי ריק...

— אם אין לך — אני לוקח את החמור — נהם החייל בזעם ופנה לעבר

האורווה. החמור היה רכושו היחיד של סבא דאוד ומשענת קיומו.

היהודי רץ אחרי החייל לאורווה, תפס בו — ובשם הרחמן! — הפילו ארצה, פילש אותו בין הגללים ותחב גללי חמור לתוך פיו. "טול את האגרה שלך, יא סידי, טול את האגרה"! — היה אומר ומוסיף לכתוש אותו ולהאכילו גללים...

החייל נשבר והתחיל להתחנן: — אחסה באלהים ובך, יא דאוד, הנח לי! לא אבקש עוד ממך מאום!...

— ולא תוסיף עוד להטרידני כל יום שני וחמישי?

— באלהים, לא תשמע ממני עוד מלה!...

— אם כך אתה מבט..., — די לי בהבטחתך — אמר היהודי ועזר לו לחייל לקום על רגליו ולנקות בגדיו מהרפש שדבק בהם. אח"כ כיבד אותו בכוס קפה ונפרדו כידידים...

למחרת היום העמיס דאוד על חמורו שני תנורים והובילם אל אחד הכפרים. אשתו היתה עושה תנורים והוא היה מוכר אותם ומתפרנס בדוחק. בדרכו פגש בו אותו חייל, שהתכתש עמו יום אתמול, ואמר לו: — יא דאוד, גברתך תַקַנַא צריכה שני תנורים חדשים. היא רוצה אותם מיד.

אמר לו: — על עיני ועל ראשי, יא סידי! מחר התנורים יהיו אצלכם בבית.

כשחזר לביתו סיפר דאוד לאשתו, שהסייד פלוני הזמין אצלו שני תנורים, וכי הוא צריך אותם תיכף ומיד.

אמרה לו: — אם רצונך ללכת — לך. הכלב בפתח ביתו אריה;[1] רד אליו יאכילך גללים בתוך מרתף ביתו; דע לך שהוא ינקום בך, ולא תחזור הביתה אלא עם הנשמה בלבד...

אמר לה: — אני בוטח באלהים, אלך ומה שיהיה יהיה.

ובהשכמת הבוקר העמיס דאוד את שני התנורים ומכסיהם על שני צדי החמור וירד אל הכפר של הסייד. משעמד פתח הבית ראהו הסייד מהחלון וקרא לאשתו: — יא תקוא, יא תקוא, היהודי הביא את התנורים, רדי לפתוח לו את הדלת!

תקוא היתה עסוקה אותה שעה במטבח, והסייד ירד בעצמו ופתח את השער. הוא קיבל את היהודי בסבר פנים ועזר לו לפרוק את התנורים ולהעלותם למקומם במטבח.

דאוד ניגש מיד לעשות מלאכתו — להרוס את התנורים הישנים ולהציב במקומם את החדשים, אך הסייד ואשתו עצרו בעדו ואמרו לו: "קודם, ארוחת בוקר, יא דאוד". הגישו לו **נַפַר**[2] צימוקים לבנים וקנקן קהוה ואכל ושתה. אח"כ שאף כמה שאיפות עשן מצינור הנארגילה וקם לעבודה. הוא הרס את התנורים הישנים והציב את החדשים ובנה וטח והסיק בהם אש לחנוך אותם.

אמר לבעלת־הבית: ״יא ג׳ארתי, צריך ״קלי אלמג׳נונה״ (הקליות של המשוגעת). כל תנור חדש צריכים לחנוך אותו בקליות של המשוגעת. נתנה לו מעט גרעינים וקלה אותם ואכלו את הקליות. משכילה עבודתו ישב לנוח ולעשן נארגילה. היתה כבר שעת צהרים. בעלת הבית אפתה רקיקי חטה משוחים בחמאה והגישה לו לאכול. גמר לאכול ואמר לעצמו: תמהני מה עלול לקרות עכשיו? העוד הסייד נוטר לי איבה ואם הוא זומם לנקום בי? ובעוד הוא חושב כך, קרא לו הסייד ואמר: ״יא דאוד, כמה מגיע לך במחיר התנורים ושכר עבודה?״ אמר לו: ״אתה כבר יודע״... אמר לו: ״אתה צריך לומר לי מה מגיע לך.״ אמר לו: ״קדח וחצי חטה״. אמר לו: ״פתח את שקך״! פתח את שקו ומדד לו קדח וחצי חטה והוסיף לו עוד שמינית וחצי השמינית צימוקים לבנים, לילדים...

וכשעמד לשוב לביתו, ניגשה אליו תקוא וסכה אותו בחמאה[3] ושמה על ראשו תפרחת של ריחאן, ושילחו אותו בשלום.

1. מקור: **אלכלב באב בֵּיתה אסר**.
2. **נַפַּר** — מדת יבש קטנה; 1/64 של קדח, שיעורה מלוא חפנים.
3. הסיכה בחמאה מהנה מאד את אנשי הכפרים; היא מזינה ומרככת את עור הגוף ומפיחה ריח נעים.

ג. גמולו של קבילי צר־עין

מעשה בשלושה יהודים עניים מקרית אלג׳רוף, שהלכו לחפש עבודה במחוז בני מטר. הגיעו לאמצע ואדי אחד וראו קבילי יושב ואוכל את פתו ליד מחרשתו ושווריו. והם היו רעבים מאד, אביונים מסכנים, והשעה רעה. אמרו לו: — אנא, יא ג׳ארי, תן לנו פרוסת לחם לשבור את צומנו, כי זה כמה ימים שלא בא אוכל אל פינו! הקבילי סירב להם, קילל אותם וגירשם מעל פניו בעזרת כלבו. ככה? אך חלפו מעל פניו, והשמים התחשרו בעבים והרעמים רעמו וזלעפות רוח בישרו את בוא הגשם. הקבילי התיר את שווריו ואת מחרשתו ושב מהר הביתה לפני שהגשם ידביק אותו. משעזב את המקום שבו שלושת היהודים אל השדה של הקבילי, עקרו את מקלות הסימון שבין החלקות והסתלקו. והגשם ירד, הרס תעלות וטשטש גבולות.

למחרת היום השכימו הקבילים אל שדותיהם וראו, שהגבולות טושטשו ונמחקו ומקלות הסימון נעלמו. כל הבא ראשון, רץ לתקוע מקלות־סימון בגבול חלקתו והלך והוסיף לעצמו מהאדמה של שכנו. התחוללה קטטה גדולה והוחלפו צעקות ומהלומות. זה אומר "הישגת גבולי" וזה אומר "לקחת משלי".

מה עשו? הזמינו את המושל וכל השיכים הגדולים לבוא לסמן את הגבולות מחדש ולשים קץ למהומה והמריבה. ואלה באו, כדרכם, עם המון חילם ומשרתיהם והנלוים אליהם והקימו מחנה אוהלים בשטח המריבה. ישבו שם שלושה ימים ושלושה לילות אוכלים ושותים ומתעדנים על חשבון בעלי השדות. גם שלושת היהודים הנזכרים יצאו נשכרים. הם התערבו בתוך ההמון החוגג את חגיגת סימון הגבולות, אכלו עם כולם **מלווח והריש וסמן**, ולא החמיצו שום ארוחה. מסכנים היו ומחוסרי עבודה. הקבילי סירב לתת להם פרוסת לחם, צדקה למען ה', והוצרך עתה להוציא כמחצית יבולו בשביל האירוח של המודדים...

ד. שלושה חכמים מבהילים את השדים לבוא לסעודה

פעם אחת נכנסו שלושת היהודים הנזכרים לביתה של קבילייה ועשו לה עבודה. ביום הראשון הגישה להם בעלת הבית לארוחה מלוא קערה עציד[1] שתספיק לששה אנשים. היא ידעה שהם אכלנים ולכן הכפילה את מנתם. היהודים ראו את הקערה ונרתעו. אם הם לא יגמרו את כל העציד עשוייה הקבילייה למחרת היום להקטין את ארוחתם. מה לעשות כדי שהעציד תיגמר?

ושלושת היהודים האלה היו חכמים מופלאים ובעלי חפץ. שבילי עולם השדים היו נהירים להם כשבילי בני מטר ולכל אחד מהם היה שד מיוחד הכפוף למרותו. אמרו איש אל ריעו: אתה, פלוני, הזמן את השד פלוני ואתה, פלוני, הזמן את השד פלוני ואתה — את השד פלוני.

וכך היה: כל אחד מהם הזמין שד אחד הכפוף לו, ושלושת השדים באו, חטפו את כל האוכל והגיעו עד לתחתית הקערה...

ראתה הקבילייה שהם רוקנו את כל הקערה, מבלי להותיר שום שיירים, ואמרה בלבה: נראה, שהיהודים כל כך רעבים ועדיין לא שבעו. מה עשתה?

הלכה וחלטה למענם מלוא קדרה **הריש** והגישה לפניהם. והשדים חשו גם הפעם לעזרתם ואכלו עמהם את ההריש עד בלתי הותיר לה שריד. והקבילייה לא התעצלה. היא עשתה להם עוד ארוחה שלישית, וגם אותה חיסלו עד גמירא.

למחרת היום, הגדילה הקבילייה את הארוחה פי שניים משל יום אתמול, כי אמרה: יהודים אלה אכלנים גדולים ולמה אטרח בשניה ובשלישית כדרך שטרחתי אתמול? היהודים ראו את הקערה הגדולה והבינו, שהקבילייה היא אשה נדיבה וכי אין להם עוד לחשוש בענין האוכל. הם שחררו את השדים.

אכלו ואכלו ולא הגיעו עד חצי הקערה. הם שבעו. ראתה הקבילייה, שהקערה עודנה מלאה, והיהודים כבר משכו את ידיהם מתוכה, ואמרה בלבה: אפשר שמצאו בתוך האוכל גוף זר או איזה דבר שהגעיל אותם. מה עשתה? הלכה ואפתה למענם **פִּטִיר וסמן** והגישה לפניהם, שהרי הם לא אכלו דיים... והם ראו וצחקו. אמרה להם: "אשאלכם באלהים, למה אתם צוחקים? שמא מצאתם דבר בתוך האוכל שהגעיל אתכם?" אמרו לה: "לא, יא ג׳ארתי, האוכל שלך נקי, ללא רבב."

— ובכל זאת, למה צחקתם? משביעתני אתכם לספר לי את האמת.

אמרו לה: "הענין כך וכך, יא ג׳ארתי". הם סיפרו לה על הזמנת השדים.

אמרה: — ולמה תעשו כך, יא כלבים בני כלבים, שהעבדתם אותי בפרך? לא אמותיכם ולא נשותיכם ולא אחיותיכם הן שטחנו בריחיים ואפו ובישלו אלא זרועותי שלי. למה נזקקתם לתחבולה מעין זו? הלא אתם **שֵׂיבִים** במקצועכם ואינכם אוכלים נדבה! אם רעבים אתם תוכלו לבקש אוכל ותקבלו. למה תתאפקו ותחטאו בנפשותיכם?

השלושה שמעו ולמדו לקח ולא הוסיפו לעשות עוד כדבר הזה.

1. **עַצִיד** — מורבכת; דיסה נוקשה חלוטה מקמח דֹּרה או תירס ונאכלת ע״י טיבול ברוטב; הארוחה העיקרית של יום־יום.

ה. "להט הככרות"

העולם היה שרוי בצער, השער שמינית קדח בקרש, ופרנסה אין, ובני אדם התנכרו איש לאחיו.

דאוד סעיד השכים באחד הימים, על בטן ריקה, הלך אל אחד הכפרים ונכנס לביתו של קבילי ממכריו. בעלת הבית רדתה באותה שעה ככרות לחם מן התנור — אותם אפתה בשביל הפועלים החורשים בשדה. והיהודי הופיע והפתיע אותה בקריאת "בוקר טוב, והיכן בעלת הבית" עד שלא היה סיפק בידה להחביא הלחם.

לרוב מבוכתה, מיהרה והתיישבה על ככרות־הלחם הלוהטים, תוך נסיון נואש להסתירם מעיני היהודי, כדי שלא תיאלץ לפרוס לו פרוסה. אותה קביליייה, שבימים כתיקונם קיבלה כל אדם בסבר פנים יפות, היתה מעדיפה עתה לראות את איבליס בעצמו ולא לראות אורח. היא ענתה לברכה בעצבנות, כזו שיושבת על גחלים: "ברוך הבא, יא דאוד, אתך הסליחה, המצב קשה, באת בזמן גרוע...

— ואיך העולם, יא ג'ארתי?

הקביליייה מנועצת שתותיה מצד אל צד, נשרפת מחום הככרות, וזה, לפי תומו, מאריך ושואל שאלות של נימוס ומוסיף שמן על מדורתה...

— קשה, המצב קשה, יא דאוד, הבית ריק, מחכים לגשם — פלטה האשה בקוצר נשימה והיתה קרובה לבכות מהכוויות שהיא סובלת...

התנהגותה המוזרה ותגובותיה העצבניות של האשה ציערו את היהודי. משמע, שהמצב קשה מאד באמת, ואשה זו זקוקה למלות עידוד. ואז הוא נשא משלו על דרך השיר ואמר לה:

ואללה, יא גַ'ארַתי, לַא־בֻּד מִן כַּיר יְעוּד
וַאלְמַסַאבַל עַא תְנוּד
וַאלְגִ'חֶר יְחֶרַק מִן חַוּם־אַלְקַחוּט...

תרגום: באלהים, יא ג'ארתי, שהטובה עוד תפקדנו,
והשבלים — עוד ינודו
והשַׁתוֹת, מלהט הככרות עוד יִפָּוו...

ובאמרו "והשתות, מלהט הככרות עוד יכוו", רצה לומר בזה, שבני אדם עוד יאכלו לשובע עד שילהטו שתותיהם מעומס האכילה. אולם, הקביליייה, הבינה זאת אחרת. היא סברה, שהיהודי גילה את מה שהיא מסתירה — שהיא יושבת על ככרות הלחם הלוהטים. וכיון שכך הבינה, קמה מיד ממקומה, מבויישת כלשהו, ואמרה: "ביצד ידעת, יא דאוד, שאני יושבת על הלחם? אי אפשר להסתיר דבר מפניך"...

ואז נטלה פרוסה והגישה לו ארוחת בוקר...

ו. מומרים להכעיס

המעשה אירע לפני שנים רבות[1], בשוק של יום שלישי, במדינת גורפה.[2] כיום, עיר חרבה, וחורבותיה משתרעות על שטח גדול. פעם אחת קמו אנשי העיר הזאת וקנו שמונה או עשר פרות לשחיטה ערב חג הפסח. והיו שם שמונה או עשרה בני־מרי, שוחטים, כל מרי שחט פרה אחת, וכל הפרות נטרפו, כולן, אפילו אחת מהן לא היתה בסדר. בני־מרי כעסו מאד, והקהל

כעס מאד, ובשעת כעסם החליטו כולם להמיר דתם, להכעיס להקב״ה. לא רצו עוד להישאר יהודים. וכל זה בסיבת הפרות שנטרפו. אפילו פרה אחת, של מרי אחד, לא יצאה כשרה. מה עשו? הלכו אל בין־אלקובתין[3] והמירו דתם וישבו שם והפכו לדוואשין.[4] הם אינם קבילים.

1. מקבילה מובהקת לסיפור זה — ראה ספרי ׳חדרי תימן׳ עמ׳ 207; 2. במקבילה, שם המקום, ׳אלסַלָף׳ במזרח בני מוקאתל אזור מנאכֹה; 3. **בַּין אלקוּבַּתַין** — בין שתי הקובות, והוא שם מקום; 4. **דַּוּאשין** — נוודים יושבי אוהלים, בעלי מעמד חברתי נחות.

ז. אהבה נכזבה שגרמה להמרת דת

היה יהודי אחד בעל מלאכה, שגר בכפר של גויים, והיה לו בן בחור, כבן עשרים. והבן הזה אהב את הנערה רומייה מקרית אלג׳רוף, ורצה להתחתן אתה. אבל אביו לא הסכים עמו. האב רצה נערה אחרת בשביל בנו. והבן באחת: או רומייה או המוות. הבחור אף חיבר שיר־אהבה לרומייה — אותו היה שר תמיד ואומר:

אוּמַא פי רומייה שַא־אדִּי מִייהּ,
אוּמַא עַלַא אלְגַיר מַא אדִּי רוּבִייהּ.

תרגום: אשלם מאה בעד רומייה,
ולזולתה לא אתן רובייה.

פעם אחת ירדה המשפחה מכפרה לחוג את ר״ה בקרית אלג׳רוף, כמנהגה בכל חג ומועד. אך הגיעו לַקריה ונתברר להם שהם שכחו את מפתח ביתם על הדלת. השעה היתה קרובה לצהרים, והכפר שלהם לא היה רחוק. הבחור נתבקש לחזור הביתה להביא את המפתח, וזה סב על עקבותיו וחזר. הוא הלך ושר, שר על רומייה. ובדרך מקרה נקרתה לפניו רומייה והכד על ראשה. משראה אותה נשתטה מרוב אהבה וגמר אומר לנקום באביו על סירובו לקחתה לו לאשה. כשהגיע לכפר מצא את הקבילים נכנסים למסגד לתפלת צהרים. נכנס יחד אתם והכריז: זַאד אַללַה פִּי דִין אַלְמִסְלִמִין (ירחיב אלהים את דת המסלמים).[1] זרק את הכובע[2] והמיר.

אביו חזר לחפשו, לראות מדוע התעכב הבחור. ומשהגיע לכפר ראה שהקבילים מוליכים את בנו בתהלוכה, בתופים ויריות שמחה ובקריאות: **זאד אללה פי דין אלמסלמין**. בא להתקרב אליו ונרגם באבנים. "ידידיו" הקבילים היו ראשונים שרגמו בו באבנים ולא נתנו לו לגשת אל בנו. הם גירשו אותו. המומר קיבל שם חדש ונקרא שמו בישמעאל עבד־אלרחמאן אלמְהַדי. הוא התחתן עם גוייה מבנות הכפר והוליד בנים ובנות. לאחר שנים ברח אל בלאד אַנס ושם חזר ליהדותו ומת כיהודי.

נכדו של עבד אלרחמאן, שמו היה **עבדה**. פעם אחת ירד עבדה אל קרית אלג׳רוף ובא אל בית מרי סלימאן לקנות עורות. הוא היה רצען כמו אביו ואבי אביו. מרי סלימאן הצביע על בית מסויים ואמר לו: — רואה אתה, יא עבדה, את הבית ההוא? זה היה הבית של סבך היהודי... ועבדה השפיל את עיניו והתבייש מאד...

1. קריאת נצחון בפי המסלמים בעת שיהודי ממיר דתו; 2. ערבית — **נַדַּק אלכוּפַּייה**. הסרת הכובע חשובה כהמרת דת, כי רק הגויים הולכים בגילוי ראש.

ח. מעשה בסייד ש"לא היה שווה צפיעה"

היה יהודי אחד, סאלם שמו, שהיה לו קשר מלאכה קבוע בביתו של קבילי, שיך מפורסם. כשסאלם היה מגיע לבית השיך היו הללו משפיעים עליו רוב טובה ולא חוסכים דבר ממנו. הם האכילוהו פת חטה, השקוהו קפה משובח, הושיבוהו בתוך הדיואן לימינו של השיך, ושילמו שכרו ביד נדיבה.

פעם אחת הוזמן לבית השיך איש דת, סייד שפל "לא שווה צפיעה". וסאלם ישב אותה שעה בפנים הדיואן של בית השיך, לועס קאת ומעשן נארגילה. ראה הסייד שיש יהודי בתוך הדיואן ונעצר ליד הדלת. אמר: — אם יש יהודי בתוך הבית אני לא אכנס לתוכו; היהודי טמא, היהודי יטמא אותי...

אמרו לו: — אנא ממך, יא סידי ועיני, לא ככה! זהו סאלם ידידנו, יהודי טוב ונאמן, איך נוכל לגרשו מן הבית והוא העמיל שלנו?!

— טוב, יֵצֵא מהדיואן ויעבור לחדר אחר, לא אשב במחיצה אחת עם יהודי.

נכנעו לו, לא היתה ברירה. סאלם עזב את הדיואן, ואנשי הבית התקינו לו מקום מושב במרפסת פנימית. גם את ארוחתו והנארגילה והקאת הגישו לו למרפסת.

והסייד נכנס לדיואן, ערך את התפלה וקרא בקוראן ובילה כל הערב בחברת בעל הבית ואורחיו בדברי הלל ושבח לנביא.

הגיעה שעת השינה. הסייד ובעל הבית ישנו בתוך הדיואן, ואשת השיך ישנה לבדה בחדר העליה. סאלם שכב לישון במרפסת.

סאלם התהפך על יצועו ולא יכל להירדם. יחסו המחפיר של הסייד כלפיו הדיד שינה מבין עיניו. הוא רצה לנקום בו, לפגוע בכבודו.

חצות לילה. כל הבית שקוע בתרדמה. דפיקה בדלת חדרה של אשת השיך. — מי זה דופק בדלת? — שאלה האשה

— אני הוא אדונך פלוני — ענה קול כקולו של הסייד מבעד לחור המנעול.

— מה רצונך, יא סידי ועיני?

— רצוני לברך אותך, ועוד משהו...

— מה ועוד משהו?...

הקול נדם, לא באה כל תשובה.

עברה שעה קלה ושוב דפיקה בדלת חדרה של בעלת הבית. ״מי זה דופק בדלת״?

— אני הוא פלוני, סִידִש וְעַינִש...

— מה רצונך, יא סידי?

— פתחי לי, רצוני לברכך, ענין הכרחי...

— איזה ענין, יא סידי, בשעה זו של הלילה?

דממה, אין תשובה,

הפסקה ארוכה ולאחריה שוב דפיקה בדלת, ושוב אותן שאלות ותשובות. אשת השיך חששה לפתוח את הדלת ואף לא להרים קולה, אבל לא יכלה עוד לישון. היא חשבה: הסייד ישן בתוך הדיואן, בחברת השיך, ואפשר שהשיך שמע אותו יוצא ונכנס. ואם הוא שמע אותו — מה הוא עלול אז לחשוב על אשת חיקו? לא, אסור לה להוסיף ולשתוק.

ואז היא קמה, פתחה את הדלת וקראה: ״פלוני, פלוני, פלוני!״

השיך שמע אותה וקפץ מעל משכבו: — מה רצונך, אשה?

— דבר לי אליך, בוא מיד!

והשיך קם, עלה אל אשתו, וזו שפכה בפניו את כעסה ובכתה: — למה הבאת לנו את הסייד הזה, למה הכנסת נחש לתוך־ביתך? הטרידני כל הלילה: ״אני סִידִש וְעַינִש, פתחי לי, ענין הכרחי״...

— ככה? הנבל בן הנבל הזה? ככה עשה? — רתח השיך מזעם וחזר אל הדיואן, חבט בסייד הישן במקלו וקרא: — ״קום, יא בן הכלבה, יא צואת כלב, קום צא מביתי בטרם אכך נפש״...

הסייד נעור בבהלה, הוא היה המום לחלוטין מהמכות היורדות עליו, לא היה לו כל מושג על מה ולמה יצא הקצף נגדו.

ומשהתמהמה לקום, תפסו הבעל ואשתו ברגליו, סחבו אותו לאורך כל המדרגות והשליכוהו החוצה כשרץ מאוס...

סאלם שכב במרפסת והעמיד פני ישן. השיך ניגש אליו ואמר לו: — קום, יא סאלם, והיכנס לישון במקומך בדיואן! יקר אתה בעיני מחובשי המצנפות הפרוצים הללו. עשינו לך עוול, ידידי.

ט. הילד היהודי, הסייד והאש שכבתה

היה חכם אחד בעיר צנעא, שמו מרי דוד. והיה לו בן למדן וחריף. רוב ילדי היהודים בצנעא לא היו מכירים את הרחוב, אלא כל ימי חייהם היו יושבים פנימה ולומדים ועוסקים בתורה יומם ולילה. כזה היה גם בנו של מרי דוד. הילד לא היה יוצא מפתח הבית אלא בעת שהיה מעלה את הארוחה לאביו לחנותו אשר בשער באב־אלימן. מרי דוד היה מוכר בוואר של הנארגילות.

יום אחד, לקח הילד את הארוחה של אביו — פַּתּוּת וחלבה ובשר, ועלה העירה. עד שהגיע לשער באב־אלסבח[1], נקרה לפניו סייד אחד — טמא לא יטהר, ואמר לו: — יַסַר, יא מלעון, יַסַר (השְׂמֵאל, מקולל, הַשְׂמֵאל)[2], כך תבע ממנו, והוא אך נער קטון, והילד סירב לשמוע ולא רצה להשמאיל. והסייד, כרוב רשעו וזדון לבו, בעט בו בחמתו והפילו ארצה. והארוחה הועפה מידו ונשפכה לארץ. הילד ישב ובכה, חרה לו עד מאד על אבדן הארוחה של אביו. ברב כאבו נטל נייר, כתב עליו את השם הקדוש[3], והרוח אספה את הנייר מידו. אותה שעה התרחשו שני מעשה־פלאות: כלב שהופיע מאי שם אכל מן הארוחה ומת בו במקום — וזהו פלא אחד. והפלא השני — האש כבתה בכל המדינה של הגויים, משער באב־אלסבח ועד ארמון המלך ועד בכלל. ומשער באב־אלסבח דרומה, כל קרית היהודים, האש נשארה בוערת. והנה הגויים בצרה צרורה, האש שבתה בבתיהם, ובלעדי האש אין חייהם חיים. לא יכלו עוד לבשל ולא לאפות ולא לעשן ואף לא להדליק את הנר. ובימים ההם לא היו עדיין גפרורים בעולם. בני אדם היו שומרים את האש בתוך האפר, ומלבים אותה לפי הצורך.

וכאשר שמעו הגויים שיש אש ב"קאע־אליהוד", ירדו בהמוניהם ליטול משם גחלי אש. אבל ברגע שהיו מגיעים עד שער באב־אלסבח האש היתה נכבית בידיהם. פלא פלאים! למה אצל היהודים יש אש ואצל המסלמים כבתה האש?

אין אש, המסלמים במדינה עומדים ללכת לאיבוד, מה לעשות? "אין זאת אלא מזימה של היהודים, היהודים חייבים להחזיר את האש"...

אז עמד האמאם וזימן אליו את ראשי היהודים וחכמיהם, ובראשם מרי סלימאן אלקארה (אבל רק אלהים יודע אימתי ובאיזה דור אירע זה המעשה). אמר להם: — למה האש דולקת במשכנותיכם ואלו במשכנות המסלמים אין האש דולקת? גוזרני עליכם להחזיר את המצב לקדמותו, שאם לא תעשו כן, נשבע אני באללה האחד להשחית את קאע־אליהוד עד כלה!

אמרו לו: — הארך אפך לנו, אדוננו, ונרד לעירנו ונחקור בדבר.

טוב, קבע להם זמן והלכו.

הגיעו לקאע אליהוד וקראו לצום ועצרה. כל היהודים התכנסו בחצר הגדולה של בית הכנסת אלג׳רשי, לבשו שק ושמעו דברי תוכחה השוברים את הלב. בנו של מרי דוד שאל את אביו על מה ולמה העצרת הזאת והאבל הכבד הזה, ואביו סיפר לו על גזרת האש של האמאם.

אמר לאביו: — לך אל האמאם ואמור לו: יצווה אדוננו על הסייד פלוני לנפוח בפי הטבעת של הכלב המת, הנמצא במקום פלוני, והאש תבער מיד. אם הסייד יעשה כן — תהיה אש ואם לאו — אין אש...

מרי דוד ומרי סלימאן הלכו אל האמאם ומסרו לו את דבר השליחות של הילד.

— מה? הסייד יִפַּח בפי הטבעת של הכלב?!!

אבל לא היתה ברירה, הסייד חייב לעשות כן, וכי מה יקרה לו אם יפח בפי הטבעת של הכלב המת? לא יקרה לו כלום. אסור שעיר הבירה צנעא תיחרב בגלל כבודו של הסייד...

קרא האמאם לאותו סייד ואמר לו: — גוזרני עליך לעשות כאשר אמר הילד היהודי, כלומר, לנפוח בפי הטבעת של הכלב המת, תיכף ומיד!!!

— אַא, דַא, יַאבִי יַאבָא, יַאוּמִי יַאוּמָא, כלב טמא, לא אוכל, אסור!...

— אתה חייב לעשות כן, ומיד, לעיני אוּמָיָא וְעָלְמָיָא, ואם לאו — אחתוך את ראשך!...

לא היתה לו ברירה; נפח בפי הטבעת של נבלת הכלב, והאש שבה לבעור בכל רחבי המדינה. הכלב קם לתחייה, והסייד נפח את נשמתו ומת בו במקום.

1. **באב אלסבח** — שער בחומה הפנימית המפרידה בין קאע אליהוד לבין עיר הגויים; 2. הערבי רשאי לצוות ליהודי הבא ממולו לעבור מצדו השמאלי; שמאל היא דרך היצר הרע; 3. **השם הקדוש** — אין הכוונה לשם השם, אלא לשמו של אחד המלאכים.

י. כיצד התעשר יהודה עמר?

יהודה עמר, העשיר המפורסם מצנעא, בא אליו **המַנַבַּה** [1] באחד הלילות, העירו משנתו ואמר לו: "סע לעיר מכה וטול משם את המציאה המזומנת לך, תמצאנה בבית הקברות ליד קבר פלוני". גם בלילה השני גם בשלישי דיבר אליו **המנבה** כדברים האלה והאיץ בו לצאת לדרך...

לקח לו פרד חזק ולבש בגדי סייד והצטרף אל אחת השיירות העולות אל מסגד הכעבה לקיים את מצוות החג'. נסע הלאה הלאה הלאה, ללא כל עכבה, עד שהגיע לשערי מכה. וכאן, בשערי העיר הקדשה, ראה בין עולי הרגל סוחר הודי ונזדווג לו. נכנס עמו העירה, ושניהם התגוררו בחדר אחד.

למחרת היום הלך היהודי אל המקום אשר אמר לו **המנבה** ולא מצא שום מציאה. לא ראה שם אלא נעל בלה דוקא... הרים אותה נעל, אולי ימצא בה רמז כלשהו, והשליכה מידו באכזבה גדולה. המסע הארוך עד למכה הסתיים איפוא במפח נפש...

עם שובו לחדר מלונו ישב בחברתו של ההודי וגילגל עמו שיחה. פתח ההודי וסיפר: — שמע נא, יא סידי, יא בן שליח אללה, את אשר בפי, והנחני בעצתך הטובה. בליל אמש בא אלי **המנבה** בחלום הלילה ואמר לי, כי יש מציאה גדולה מזומנת לי בתימן, במדינת צנעא, בבית אלאצטא אשר בקאע אליהוד...

— איך? — שאל יהודה עמר את עצמו כנפעם; הלא זה מדבר בביתו שלו...

וההודי הוסיף וסיפר: — עוד אמר לי המנבה, שהמציאה טמונה בתוך הנדבך של קיר הבית, מאחורי אבן גזית שחורה, וצריך לה קמיע כזה וכזה..

והיהודי מריח את העושר ושואב את הדברים ומתענין בכל פרט... מה מתברר לו? המציאה שהוא בא לחפש אותה במכה נמצאת בביתו שלו...

אמר לו היהודי: — אל תהיה שוטה, ידידי, וקח לך דוגמא ממה שקרה לי אני עצמי. גם אלי בא המנבה בלילה ואמר לי: "לך למקום פלוני ושם תמצא מציאה, שם המזל שלך". הלכתי. ומה מצאתי? במחילה מכבודך, נעל בלה... לך תאמין עתה לשטויות האלה. דברי חלומות הבל הם ורעות רוח...

ההודי התייאש ממחשבתו והחליט שלא לנסוע עוד לצנעא...

והיהודי לא התמהמה עוד. אך עלה השחר של יום המחרת והוא קם, עלה על פרדו ונסע. נסע יום ולילה, הלאה הלאה הלאה, ללא הפוגה, עד שהגיע לביתו. פרץ פרצה בקיר הבית, בַּמָּקום שאמר לו ההודי, וכתב את הקמיע הנחוץ, והנה לפניו **מציאה, מציאה** גדולה, פחים שלמים מלאים כסף וזהב... לאחר מכן דרך כוכב בית יהודה עמר, נהיו עשירים אדירים... וההודי שב לארצו בלא כלום. הוא לא בא למכה אלא כדי להודיע ליהודי על המציאה הנמצאת בביתו שלו... הרבה שלוחים לַמקום...

1. **הַמְּנַבֵּה** — המעורר; דמות נשמעת, אך בלתי נראית; יצירת הדמיון העממי הגויי.

יא. "הוּ מוֹעֲדָךְ, מַא הוּ מוֹעֲד־אוּמִי"

בעיר אחת היה חי יהודי עני, דך מך, ולו אשה ושמונה או עשרה ילדים. וחג הפסח הולך וקרב. היתה אשתו אומרת לו: — "יא רַגַ׳אל, אנחנו צריכים מזון לחג. יא רג׳אל, הילדים בלי נעלים, בלי בגדים. אין לנו חטה ולא קטנית, לא בשר ולא שום דבר". מסכנים, לא היה להם שום דבר, עניים דבקים.

היה מפייס לה ואומר: "עַא־יְדִי יתברך, יתברך אַכְּבַר" (עוד יתן יתברך, יתברך יודע). החג כבר עמד בשער, נותרו יומים בלבד, והוא אומר: "יתברך אכּבר". וכאשר כלו כל הקצים, ישב וכתב מכתב לרבש"ע וביקש ממנו להחיש לו עזרה. אמר לו: "הוּ מוֹעֲדָךְ, מַא הוּ מוֹעֲד־אוּמִי"[1].

והמכתב עף ברוח, הלאה הלאה הלאה, ונחת על הגג של בית השופט מושל העיר. מעשה ה׳ — אותו יום עלה השופט על גג ביתו, שלא כמנהגו, ומצא את המכתב. התבונן בו וראה שהכתב כתב עברי ולא ידע לקרוא בו. שלח להביא את הרב אליו, והרב בא. אמר לו: — "קרא נא את הכתוב בפתק הזה"! הרב קרא וצחק. אמר לו: "למה אתה צוחק"? אמר לו: "האיש שכתב מכתב זה אינו אלא שוטה; הוא כתב לרבש"ע לתת לו את צרכי החג של ילדיו"...

אמר לו: — הלא אתה רבה של הקהילה? הלא אתה צריך לדעת מי הם העניים והנזקקים? למה לא ערכת מגבית לחג בין היהודים?

אמר הרב: — ומה אעשה לו? אלך לחפש אותו? הוא היה צריך לפנות אלינו והיינו עוזרים לו. אם יבוא נעזור לו...

טוב. הרב חזר לביתו, והמושל שלח להביא אליו את היהודי כותב המכתב. והיהודי בא, סַעְיַה סַעְיַה (בריצה בריצה). אמר לו המושל: האתה הוא שכתבת את המכתב הזה?

— כן, זה מכתבי וזו חתימתי.

— מה ראית על כך לכתוב לרבש"ע?

— כתבתי לבעל הרחמים, אב הרחמים, הזכרתי לפניו את צרכי החג למרות שאין שכחה לפני כסא כבודו.

— למה לא פנית אל הרב שלכם? הוא בודאי יכל לעזור לך.

— מה? אני? אלך להתחנן בפני בשר ודם? לא אתחנן בפני בשר ודם! אתחנן רק בפני רבש"ע שבראני...

— אבל אתה אומר שאין לך צרכי החג, מה תעשה בינתים?

— אקבל עלי את הדין באהבה, וכי מה בידי לעשות?

— טוב. הואיל והזמן דוחק אני אלוה לך בינתים לצרכי החג, אמר המושל ונתן לו אלף קרש. אלו לא היה היהודי מטופל בילדים, לא היה נותן לו אפילו קרש אחד. המושלים נוהגים אך לקחת, לא לתת.

היהודי לקח את הכסף ולא הוגיע מוחו בשאלת מה יהיה? ואיך? קודם — חָג, ואח״כ — יִפְרְגְּהָא יתברך (יושיע אלהים יתברך). קנה בגדים, נעלים, חטה, חמאה, בשר, יין וכל הנצרך, לא החסיר דבר. הוא חגג את חגו בשמחה ובהרחבה ועוד נשאר לו כסף.

לאחר החג הלך היהודי אל המושל, כפי שנתבקש, וזה אמר לו: — עכשיו כבר החג מאחריך, החזר לי את ההלואה!...

אמר לו: — הלא יודע אדוני שאני איש עני, אין לי בלתי אם גווייתי וילדַי, מהיכן אחזיר לך את ההלואה?

אמר לו: — אתה חייב להחזיר את ההלואה מיד, ואם אין בידך — אעוץ לך כיצד להחזיר לי וכיצד תוכל גם אתה להרויח כסף...

— איך? מה העצה?

— מכיר אתה בודאי את הסוחר פלוני, וכי מי לא מכיר אותו? איש זה לא משלם מסים וארנוניות, אוכל כספי בית־אלמאל, בולע את הקטנים ממנו, מערים על המלכות, מדמה עצמו שהוא הוא המושל ולא אני המושל, לא יכולתי להגיע אליו, אני רוצה שתתחכם לו, שתגרור אותו אלי בתחבולה, שתתן לי סיבה משפטית להניח ידי עליו, אתם היהודים חכמים, ומכך שנינו נצא נשכרים...

— טוב, אדוני, אחשוב בדבר, בקרוב תשמע ממני...

והסוחר שמדובר בו היה עשיר אדיר ובעל זרוע. היתה לו שורה שלמה של חנויות בשוק ומחסנים גדולים מלאים סחורות — בדים יקרים מכל העולם, רק סוחרים גדולים ובעלי ממון יכלו להיכנס לחנויותיו, אבל לא אנשים קטנים.

מה יעשה היהודי? ישב וגזר כמות גדולה של עיגולי פחים ועיגולי חרסים ומילא בהם את ילקוטו. אח״כ לבש את בגדי החג החדשים, נטל את הילקוט ושם פעמיו אל חנותו הראשית של הסוחר. עמד בפתח וראה חנות ענקית מלאה עד אפס מקום, בדים מינים ממינים שונים. איש מהעובדים והפקידים לא השגיח בו אלא לאחר שנענע בילקוטו והפחים והחרסים צלצלו. ״הנה סוחר עשיר בפתח״ — אמרו הפקידים זה לזה. — ״מה מבוקשך, יהודי״?

אמר להם: — רצוני בד מן המובחר שבמובחר.

סקרו אותו וראו שהוא לבוש נאה, מכובד, ואמתחתו כבדה בקרושים. הפכו לפניו את כל החנות, אבל שום דבר לא מצא חן בעיניו, שום דבר... הפנו אותו אל החנות השניה, וגם שם נטרדו כל הפקידים והמוכרים בחיפושים ולא מצאו את הבד שהוא מבקש. הוא נכנס לכל החנויות שבאותה שורה, וכל חנות הציגה לפניו את מבחר הסחורה, והוא אינו קונה ולא כלום. שום בד לא מצא חן בעיניו...

עמד ללכת, אך הפקידים עצרו בעדו ואמרו לו: — אל תלך! חכה עוד מעט, עד שיחזור הסוחר הגדול מן הַדַּוּדָה. הוא, לבטח, ישיג לך את מבוקשך. אין בד בעולם שאינו מצוי אצלו...

עודם מדברים, והסוחר הגדול שב מטיולו היומי. פקידיו יצאו לקראתו ואמרו לו: — הנה יהודי עשיר שמחפש בד מיוחד במינו. אמתחתו מלאה קרושים וחבל יהיה להפסיד אותו.

טוב. הסוחר פתח את המחסן הראשי לפני היהודי — ובשם הרחמן! שלף חבילה אחר חבילה, מן המובחר שבמובחר, וערם אותן בערמות על השולחנות. והכל לשוא. אף חבילה לא ישרה בעיני היהודי. משהפך את כל המחסן, נמצאה סוף סוף חבילה אחת, נדירה מסוגה, שסיפקה אותו בקושי.

— ״טוב. כמה אתה רוצה ממין זה״? — שאל הסוחר.

ועל ראש היהודי היתה כיפה, שהיה בה חור קטן בגודל מטבע. היהודי הסיר כיפתו מעל ראשו, הורה באצבעו על אותו חור ואמר: — רצוני חתיכה מהבד הזה, שיהיה בה כדי להטליא את החור שבכיפה...

— ״מה״? — צרח התגר בחרי אף ולא יכל עוד לשלוט בעצביו. הוא סטר ליהודי שלש סטירות על פניו ובעט בו שלש בעיטות ברגליו...

צעק היהודי חמס, אבל לא היו עדי ראיה בַּמָּקום שיעידו על התקיפה. אז יצא היהודי החוצה וקרא בקול באזני כל באי השוק: — עדים אתם שאני מזמין לו לסוחר פלוני לדין בפני השופט! עדים אתם!...

ברוך דיין האמת! עוד לא קרה שאדם כלשהו העיז לתבוע את הסוחר רב־ההשפעה לדין בפני השופט, עוד לא קרה כדבר הזה!...

היהודי פנה אל השופט, קבל בפניו על התקיפה שתקף אותו הסוחר, והשופט לא הסתיר את נחת רוחו מהמקרה. הוא שיגר מיד עסכרי להביא את הסוחר לפניו, אך הסוחר שילם לעסכרי את האגרה שלו והוא עצמו סירב להתייצב למשפט. שלח לו עסכרי שני, ולא בא. שלישי, ולא בא. הסוחר הזה היה מִתְעַסֵּר — בלתי נכפף, חזק, והיתה בו גאוות סוס. רק לאחר שנשלח לו עסכרי רביעי כבש גאוותו והופיע.

— ״למה הזמנתני, יא סידי״? — שאל הסוחר בגִבְהַ אפו. — ״למה שיגרת חייליך אלי? מה אני חב לך?״

— לא אני הזמנתי אותך, אלא היהודי הוא שתבע אותך למשפט; היהודי טוען שתקפת אותו, בעטת בו וסטרת על פניו.

— יהודי טמא זה ראוי להלקותו באבות אבותיו ולרמסו ברגלים. הוא עשה צחוק מכל העובדים שלי והתל בי עצמי, והענין היה כך וכך. ודאי שבעטתי בו וסטרתי לו, ועדיין אין זה מספק אותי. וכי מי אביו? יהודי כלב...

אמר היהודי: — הנה שמעת באזניך, יא סידי, את הודאתו של בעל דיני.

הוא הודה, ללא כל מורא, שהוא בעט בי וסטר על פני, בזדון ובגבהות לב. אני דורש משפט אללה, משפט אללה...

ברוך דיין האמת! משפט אללה?

— לא משפט אללה, יא יהודי, נעשה ביניכם פשרה — אמר השופט.

— לוּ יתן לי את כל עושר הארץ לא אסכים לפשרה. אני דורש משפט אללה ואך ורק משפט אללה...

ברוך דיין האמת! איך משפט אללה? משפט אללה קובע: עין תחת עין, סטירה תחת סטירה, בעיטה תחת בעיטה... האם יסכים הסוחר העשיר, שהיהודי יבעט בו ויסטור על פניו בפני אומייא ועלמייא? בודאי שהוא לא יסכים. הוא יעדיף להפסיד כל עשרו ובלבד שלא יושפל כבודו...

אמר השופט: — אני נותן לכם זמן שלשה ימים להתיעצות, והיה אם תסכימו לפשרה — מה טוב! ואם לאו אין לכם אלא משפט אללה.

הסוחר שב לעסקיו, והיהודי יצא מלפני השופט וחזר שוב אליו להתייעצות. אמר לו השופט: — אל תזוז מעמדתך! המשך לתבוע משפט אללה, ואני אֶכָּנֵס ביניכם ואכפה עליך פשרה... אפסוק לך פיצויים, ומה שנצליח להוציא ממנו, נתחלק בו לחצאין, חצי לי וחצי לך...

טוב. כעבור שלשה ימים הופיעו שוב שני בעלי הדין למשפט, והשופט יעץ להם להתפשר על פיצויים. היהודי לא הסכים, הוא רוצה רק משפט אללה...

הסוחר נכנע. הוא הסכים לשלם פיצויים, אך לא פיצויים מופרזים. הֵנָּה וָהֵנָּה, הֵנָּה וָהֵנָּה, אלה מעלים ואלה מורידים, עד שהגיעו לעמק השוה. היהודי "נכנע" ללחצו של השופט להסתפק בפיצויים, והסוחר שילם לידו ארבעים אלף ריאלים...

היהודי נטל חלקו והשופט נטל חלקו — לחצאין כשרה. היהודי העני הפך לעשיר גדול, סלטאן בפני עצמו. ואנחנו כאן והם נשארו שם.

1. תרגום: "הוא המועד שלך, לא המועד של האמא שלי", שהרי כתוב: אלה מועדי ה' מקראי קודש. 2. דַּוְרַהּ — סיבוב, טיול קצר.

י"ב. צאלח אלמְתַּרְבּ

היה יהודי אחד מהעיר צנעא ושמו צאלח אלמְתַּרְבּ, על שום עיסוקו בכריית עפר. יום יום היה כורה עפר במחפורת שמחוץ לעיר ומוביל את העפר לביתו על גבי שמונה עד עשרה חמורים. אשתו של צאלח היתה מייצרת קדרות, כדים ושאר כלי מטבח, ומזה היתה פרנסתם.

יום אחד, בעת שהיה צאלח עודר במחפורת, ראה חרדון עומד על קיר סלע, עומד באפס תנועה. לפתע חלף באויר ארבה אחד ונחת ישר לתוך פיו

של החרדון. החרדון בלע את הארבה וחיכה למנה השניה העתידה להישלח לו על ידי הזן ומפרנס לכל...

אמר צאלח: — ככה, יא רבש״ע? מזונו של זה בא לו **עד לפה שלו, עד לפה שלו**, ואני יושב ומתייגע בכריית עפר בשביל מזוני הדל? בשבועה, שלא אקח עוד לביתי אפילו קומצוץ אחד של עפר! מה? יום יום לעמוס עפר? יום יום להתעפר בעפר? מי שקצב לו לזה מזונותיו **עד לפה שלו** הוא יכול לקצוב לי מזוני **עד לפה שלי** מבלי עמל וטורח...

שב לביתו בלי עפר, וגם למחרת היום לא רצה עוד ללכת להביא עפר. קונם עליו שלא יראה עוד את המחפורת. ילך אחד מהבנים שלו, אבל הוא לא ילך...

אשתו של צאלח ביקשה מבניה ללכת להביא עפר, אבל הבנים לא אבו לשמוע על כך. אף לא אחד מהם הסכים ללכת למחפורת. גם הם רצו שיותן להם מזונם **עד לפה שלהם**. אימצו לעצמם את המלה של אביהם: ״**עד לפה שלו! עד לפה שלו!**״

כיון שלא רצו לעבוד עוד — שָׂכרו פועל גוי שילך להביא עפר. לא היתה ברירה: הם מוכרחים לייצר קדרות, שאם לא כן לא יהיה אוכל...

הוביל הפועל את החמורים של צאלח והלך למחפורת. אך התחיל לחפור, ולפתע — כל התפלות והנסים והנפלאות! הוא נתקל באוצר של מעות אשר לא ימד ולא יספר. היה ממלא את השקים בריאלים ועל פי השקים היה שם שכבה דקה של עפר למראית עין. אח״כ העמיס את השקים על החמורים וגמר בלבו להוביל את כל האוצר לביתו ולקפח את מעבידיו מכל וכל. עד שעלה מן המחפורת נזכר שהוא שכח את המעדר והמכוש והיה מוכרח לרדת לקחתם. אמו ואֲחָיו יריבו בו אלו לא היה מחזירם. אך הגיע למטה וגוש גדול של עפר התמוטט וקבר אותו תחתיו. אלהים הענישו על כוונתו הזדונית, שכן הוא זמם לקחת לעצמו את האוצר שלא היה מיועד לו. האוצר היה מיועד בשביל הקדר ובני ביתו ששכרו אותו לעבודה.

והחמורים העמוסים פסעו קדימה, לאטם, ללא מכוון ומנהיג. הלכו הלאה הלאה הלאה עד שהגיעו העירה ואיש לא הפריע להם בדרכם. הכל מכירים שאלה הם חמוריו של צאלח אלמתרב. נכנסו אל החצר ועמדו שעה ארוכה, ואיש לא ניגש לפרוק מעליהם את מטענם...

ביקשה האשה מבנה הראשון לקום לפרוק את שקי העפר מעל החמורים, ביקשה את השני, ביקשה את השלישי ואף לא אחד מהם רצה לקום. קונם עליהם שלא יגעו ולא יושיטו יד. היו אומרים: ״**עד לפה שלו, עד לפה שלו**״. תפסו את המלה של אביהם...

חמור אחד כרע תחת כובד משאו, והריאלים נשפכו אל רצפת החצר.

ראתה הָאֵם את הממון וקראה בהתרגשות: "קומו, יא כלבים, יא חמורים! אתם אומרים "**לפה שלו, לפה שלו**", הנה קיבלתם "**עד לפה שלכם**"...
נעלה את הדלת, והם קמו אח"כ ואספו את האוצר. מזל שלהם...

י"ג. שוטה שבעולם

איש היה בעיר צנעא, חסר־דעה ושוטה למופת. יום אחד שוטט האיש ברחובות המדינה ומצא קרש. נטל את הקרש והיה משתעשע בו, זורקו בימינו ומקבלו בשמאלו ואומר: "יַא־אִלָּה חַוּל בַּאכְּבַּר מִנָּה, יַא־אִלָּה חַוּל בַּאכְּבַּר מִנָּה" (אלהים, זֶמֶן גדול יותר ממנו, אלהים, זֶמֶן גדול יותר ממנו). הוא בכך, ולוויה של מת נקרתה לפניו, לוויה של אדם חשוב, סולטאן גדול. המלווים היו נושאים קולם ב"תַּהְלִילָה" ואומרים: "לַא אִלַאהּ אִלַּא־אִלָּה", והשוטה, שלא ראה לנגד עיניו אלא את הקרש, עבר בתוך התהלוכה וקרא: "אלהים, זמן גדול יותר ממנו, אלהים, זמן גדול יותר ממנו"! תפסו בו שני אנשים מן המלווים ואמרו לו: "מקולל בן מקולל, מי עוד גדול יותר מהמת הזה?" משכוהו הצדה ונתנו לו "של הברכה"[1] (הפליאו מכותיו).

אמר להם: — למה אתם מכים אותי? וכי מה הייתי צריך לומר?

אמרו לו: — עליך היה לומר כך: "יַא־אִלָּה אִרְחַמּה, מַא כַּאן אַחְלַא מִנָּה! יַא־אִלָּה אִרְחַמּה, מַא כַּאן אַחְלַא מִנָּה"! (אלהים, רחם עליו, לא היה טוב ממנו! אלהים, רחם עליו, לא היה טוב ממנו!).

נחלץ מידיהם והלך וקרא: "אלהים, רחם עליו, לא היה טוב ממנו"!

נתקל בחמור מת ועמד לידו וקרא: "אלהים, רחם עליו, לא היה טוב ממנו".

חלפו לידו שני אנשים ונתנו לו "של הברכה". אמרו לו: — מקולל בן מקולל, האיך אתה מתפלל לנשמתו של חמור מת?

אמר להם: — וכי מהו שעלי לומר?

אמרו לו: — עליך לומר: "אוּפְּ־פִּיהּ מִן יַא־אִלְגִ'יפְּהּ, אוּפְּ־פִּיהּ מִן יַא־אִלְגִ'יפְּהּ" (אוּפְּ־פִּיהּ מהסרחון הזה, אוּפְּ־פִּיהּ מהסרחון הזה).

הלך ואמר: "אוּפְּ־פִּיהּ מהסרחון הזה, אוּפְּ־פִּיהּ מהסרחון הזה". נקרתה לפניו תהלוכת חתונה. ריחות בשמים וניחוח עדנים וקטורת סמים אפפו כל חלל האויר. עבר בתוך התהלוכה ואמר: "אוּפְּ־פִּיהּ מהסרחון הזה, אוּפְּ־פִּיהּ מהסרחון הזה". תפסו בו שני אנשים ממלווי הכלה ונתנו לו "של הברכה". אמרו לו: — שוטה שבעולם, היאך מְלָאֵךְ לבך לומר דברי שטות ולזהם את האוירה החגיגית של תהלוכת הכלה?

אמר להם: — וכי מהו שאני צריך לומר?

אמרו לו: — עליך לומר: "יַא־מַחְלַאהַא יַא־מַזַיְנַהַא, יַא־מַחְלַאהַא יַא־מַזַיְנַהַא" (מה נאה, מה יפה! מה נאה, מה יפה!).

טוב; תפס דיבור זה מפיהם והלך וקרא: "מה נאה, מה יפה! מה נאה, מה יפה!" נתקל בשני אנשים נצים, שהחליפו מהלומות ביניהם ועמד להתבונן בהם. כשהיה האחד נותן מכת אגרוף ליריבו היה השוטה אומר: "מה נאה"! וכשהשני היה מחזיר אגרוף היה אומר: "מה יפה!" הם נלחמים והוא עומד מולם וקורא: "מה נאה, מה יפה", לפי קצב המהלומות, ומשסה אותם זה בזה...

שני אנשים, שעברו במקום, תפסו בו ונתנו לו "של הברכה". אמרו לו: — אויל, האיך אתה משסה את המסלמים איש באחיו ומוסיף שמן למדורתם?

אמר להם: — וכי מהו שאני צריך לומר!

אמרו לו: — אתה צריך לומר כך: "יַא־אִלָּהִ, סִדִּ בַּיִן אַכְוַאן אַלְמִסְלְמִין, יַא־אִלָּהִ, סִדִּ בַּיִן אַכְוַאן אַלְמִסְלְמִין" (אלהים, תן שלום בין אחים המסלמים, אלהים, תן שלום בין אחים המסלמים!)!

הלך משם עד שהגיע לשער באב אלימן ושם מצא סיעת כלבים נאבקת על העצמות המושלכות מבית המטבחים הסמוך. ישב מול הכלבים הסוערים ואמר: — אלהים, תן שלום בין אחים המסלמים! אלהים, תן שלום בין אחים המסלמים!...

שמעו אותו שני אנשים בְּדַבְּרוֹ ונתנו לו "של הברכה". אמרו לו: — מקולל בן מקולל, היאך הפכת את הכלבים למסלמים?

אמר להם: — וכי מהו שעלי לומר?

אמרו לו: — אתה צריך לומר: "זִר זִר הִנָּהּ, זִר זִר הִנָּהּ, זִר זִר הִנָּהּ" (צְבוֹת והסתלק, צְבוֹת והסתלק!)!

הלך משם והגיע לשוק הרצענים. נכנס לחנותו של רצען, סייד, שמצנפתו כופפת את ראשו לרוב גודלה. והסייד היה אותה שעה רוצע נעלים ומרצעו בין שיניו. כל אימת שהיה מושך את המרצע בשיניו, היה השוטה אומר: "זִר זִר הִנָּהּ, זִר זִר הִנָּהּ, זִר זִר הִנָּהּ". ניסה הסייד להתעלם מהשוטה והתאפק הרבה, אך זה לא חדל מלהתגרות בו ומלהרעימו ולא אבה לעזוב את המקום. "מה זה? עד מתי יֵשֵׁב לו המקולל בן המקולל הזה נכחי להכעיסני ולהתגרות בי? כל אימת שאני צובת את המרצע הוא אומר לי: "זִר זִר הִנָּהּ", משל הייתי כלב בעיניו?"

וכאשר לא יכל עוד להתאפק שלף את המרצע מבין שיניו ונעץ אותו בלבו של השוטה עד הניצב. הרג אותו.

1. מקור: טַרְחוּ לָהּ חק אלבַרַכָּה, כְּפַעוּהּ.

י"ד. סיפור חידה

מלך תימן נוהג היה להתחפש בתחפושות שונות ולצאת אל רחובה של עיר לשמוע מה אומרים הבריות על המלך ועל ביתו. לפעמים היה יוצא בשעות היום, מתערב בתוך השוק הסואן, ולפעמים היה יוצא בלילה, ורק מתי סודו ידעו את צאתו ואת בואו.

ובעיר צנעא היה יהודי צורף בעל חנות בשוק, בתוך המדינה של הגויים. ולאותו יהודי היה סדר יום קבוע: כל יום בבוקר היה משכים לבית הכנסת לתפלת שחרית בציבור, ובתום התפלה היה יושב עם החכמים לשלש בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ. לאחר השילוש היה חוזר לביתו, אוכל ושותה, יוצא אל האיטליז ואל שוק הירקות לקנות את צרכי הבית ומשתהה עד ארבע שעות ביום. לאחר כל אלה היה עולה למדינה, פותח את חנותו ומתחיל יום עבודתו, שהיה נמשך אל תוך הלילה.

פעם אחת, בערב מערבי צנעא השוקטים והשאננים, עבר המלך ברחוב השוק וראה אור בוקע מבעד לדלת אחת החנויות. הציץ מבעד לסדק שבין הקרשים וראה יהודי צורף יושב רכון על עבודתו. כל החנויות שבשוק היו נעולות בשעה זו ובעליהן כבר עלו על מטותיהם. ויהודי זה עודנו יושב ועובד. דפק המלך בדלת ונכנס. הוא היה מחופש בבגדי חיל פשוט, אך היהודי לא התקשה לזהותו. רק המלך יכול להרשות לעצמו לשוטט ברחובות קריה בשעות **אליסף** ללא פנס ביד.

היהודי קם בפני המלך, בירך אותו בברכת ערב טוב והגיש לו שרפרף לשבת עליו. המלך החזיר ברכה, ישב, ושאל את הצורף: — מדוע אתה עובד **עד שעת ערב מאוחרת? מדוע אינך סוגר כשאר בעלי חנויות לפני שעת אליסף?**

אמר לו: — אני צריך לעבוד כדי להספיק למלא את מכסת יומי, כיון שאינני פותח את חנותי אלא כחום היום. בשעות הבוקר רץ אני לעבוד את בוראי, לומד ויוצא לשוק לערוך קניות בשביל הבית.

— וכמה אתה משתכר ליום?

— לא פחות משמונה קרוש.

— שמונה קרוש? — השתומם המלך והפטיר — אפילו ראש השרים אינו משתכר שמונה קרוש ליום; אתה ודאי אמור להיות עשיר גדול...

— אכן, שמונה קרוש הם סכום הגון; אבל, עשיר, אינני עשיר כלל; עד היום לא חסכתי אפילו קרש אחד...

— ומה אתה עושה בכל הכסף שאתה מרויח?

— מה שאני מכניס אני מוציא.

— על מה כבר אפשר לבזבז סכום בגודל כזה? מה הן הוצאותיך?

היהודי פירט הוצאותיו באזני המלך בלשון חידה וכך אמר: — קְרֻשַׁיִן מַקָּצָא וְקְרֻשַׁיִן סַלַף. וְקְרֻשַׁיִן לַא מַקָּצָא וַלַא סַלַף. וְקְרֻשַׁיִן לִי וּלְמַרַתִי (שני קרוש פַּרְעוֹן ושני קרוש הלואה. ושני קרוש לא פרעון ולא הלואה. ושני קרוש לי ולאשתי).

המלך שמע את החידה וגם את פשרה והתפעל מאד לא רק מתוכן הדברים אלא גם מהאיש עצמו. ועם שעמד לצאת אמר: — לַא תְּבִיע בְּרַכְּיִץ (אל תמכור בזול)!

והיהודי ענה: — לַא תְּעַלַם חַרִיץ (אל תלמד פיקח)!

למחרת היום זימן המלך לשריו ויועציו ואמר להם: — ישנו אדם אחד המכניס שמונה קרוש ליום ומוציא שמונה קרוש. וזה פירוט הוצאותיו: "שני קרוש פרעון ושני קרוש הלואה; ושני קרוש לא פרעון ולא הלואה; ושני קרוש לו ולאשתו". אני שואל אתכם, מה פשר הוצאותיו של האיש, ולאילו צרכים הוא מוציא את כל הכנסתו?

אמרו לו: — אדוננו המלך, תן לנו זמן!

אמר להם: אם לא אשמע מכם תשובה ברורה בתוך שמונה ימים לא תהיו עוד ראויים לעמוד לשרת לפני...

אך יצאו מלפני המלך ומיהרו לפשוט בעיר; הם סרקו את השווקים והחנויות, חיפשו אדם שמשתכר שמונה קרוש ליום ולא מצאו. לסוף היום השמיני הגיעו אל הצורף היהודי, שאלו אותו את שאלתם וזה ענה להם, שהוא משתכר שמונה קרוש ליום. אמרו לו: — מה עוללת לנו? הרגת אותנו! אנו מחפשים אותך זה שמונה ימים ואתה נמצא בקרבתנו...

אמר להם: — מהו שעוללתי לכם, אדונים, ולשם מה אתם מחפשים אותי? אמרו: — פתור לנו את החידה שֶׁחִדַּתָּ למלך ותבוא על שכרך!...

היתמם היהודי ואמר: — לא איש חידות אני ואינני יודע על מה אתם מדברים. אמרו לו: — יהודי, אין לנו זמן; מהר פתח פיך ותקבל אלף ריאל...

היהודי סירב לדבר; הסכום המוצע רחוק היה מלהשביע את רצונו. הם הכפילו ושילשו את המחיר, וגם שלושת אלפים לא סיפקו אותו. בסופו של דבר עלו לחמשת אלפים ריאל ורק אז הוא התרצה להם. משקיבל את הכסף, פתר להם את החידה ואמר: — **שני קרוש פרעון** — הוא הסכום היומי שאני מוציא לכלכלת הורי הזקנים, כפרעון על כל מה שהשקיעו בי בגידולי ובחינוכי.

שני קרוש הלואה — אני מוציא לכלכלת שני בני ולחינוכם על מנת שהם יחזירו לי בבוא העת ויכלכלוני לעת זיקנה.

שני קרוש לא פרעון ולא הלואה — אני מוציא אותם לכלכלת שתי בנותי, שלא על־מנת להחזיר. הבנות יעודות להינשא, ובהיותן נשואות לא יהיה ביכולתן לפרוע את חובן.

ושני קרוש לי ולאשתי — זה מבואר.

השרים שמעו את פתרון החידה ומיהרו למסור את הדברים למלך. המלך הזמין אליו את הצורף ואמר לו: — למה הזדרזת למכור? הלא אמרתי לך: **אל תמכור בזול!** אמר היהודי: — ואני הן עניתי לך: **אל תלמד פיקח!**

— בכמה מכרת?

— בחמשת אלפים ריאל.

— מחיר נאה, שיהיה לך לבריאות: מעתה תוכל לעבוד את בוראך בנחת ולא תצטרך לעבוד עד שעה מאוחרת בלילה...

ט״ו. אין מוריש לבן סורר ומורה (מַחַד יְוַרַת לְעַאצִי וַאלְדַיהּ)

המלך סעד אלכאמל ובנו

אשה אחת הלכה לבקש צדק ולקבול בפני המלך סעד אלכאמל ולא מצאה אוזן קשבת. יום יום, שעה שהמלך יצא לטיולו היומי, רדפה האשה אחרי מרכבתו וזעקה: ״יא מולאנא, יא מולאנא, יא מולאנא״!, אך המלך לא ראה ולא שמע ולא הניד עפעף לעברה.

והמלך סעד אלכאמל היה בעל שתי פנים: צד אחד של פניו דמה לפרצוף של חמור והצד השני — לפרצוף של אדם — דמות מבעיתה ולא נעימה. ולכך, כשהיה יוצא לטייל או להתראות לפני ההמון, היה יוצא מעוטף (מתַגַלְמַש), בדומה לסייד יראי־שמים, ואיש לא יכל לחזות בכיעורו...

בנו של סעד אלכאמל אמר לה לאשה: — עניה, עד מתי את יושבת וזועקת ״יא מולאנא, יא מולאנא״? הלא תדעי לך, שהמלך אוטם אזנו משמוע זעקת דלים ואין דעתו פנויה בשביל כיוצא בך...

אמרה לו: — ומה אעשה כדי שהמלך יאות לשמוע אותי?

אמר לה: — למחר, בעת שיצא המלך לטיולו היומי, קרבי אל מרכבתו וקראי אליו כדברים האלה: ״הוי פרצוף חמור, אשאלך באלהים, הלא תשמעני!״...

התחלחלה האשה ואמרה: — חלילה לאמתך לבטא בשפתיה דברי נאצה אשר לא כדת; לא, לא פתיה שפחתך ולא בת בליעל כי תרחיב פיה על אדון הים והיבשה, כי מי יחרף את המלך סעד אלכאמל וניקה!?

אמר לה: — אל תיראי, אשה! עשי כאשר דיברתי לך ונושעת!

למחרת היום, אָרְבָה האשה למרכבת המלך עד שזו יצאה מחצר הארמון, ואז היא קמה וקראה לעבר השליט הספון בתוכה: — הוי פרצוף חמור, אשאלך באלהים, הלא תשמעני! הלא תריב ריבי!

המלך עצר מיד את מרכבתו וציוה לטפל בענינה של האשה. ומששב אל ארמונו, והוא כאיש אשר עברו יין, אמר בלבו: האיך אשה זו חגרה עוז לפגוע

בכבוד המלך ולחרפו בראש כל חוצות? אין זאת אלא שבני אשר יצא ממיעי הוא שיעץ לה בפחזו לדבר כן; בני חפץ להבאישני לעיני בני עמי ולרשת חיש את כסאי...

ומשידע את אשר עשה לו בנו, קם והדיר אותו מנכסיו ומאוצרות ממלכתו ואמר: מַחַד יְוַרְתֹ לְעָאצִי וַאלְדַיֵהּ — אין להוריש לבן סורר ומורה...

מה עשה? גנז את אוצרות כספו וזהבו במערות צורים נסתרות מעין איש, חסם את פתחי המערות בסלעי מגור ולא ידע איש את מקומם.

סעד אלכאמל, שגם רוחות סרו למשמעתו, חסם את מקורות הנהרות והמעינות, כדי להשאיר אחריו ממלכה ענייה ושוממה, ובתוך זה את גֵּיל אַלטַבַּקַה, שמימיו זרמו בתעלות לתוך העיר צנעא. **גֵּיל־אלטבקה** היה יוצא ממערות כְּנִין, שליד קרית אלג׳רוף, במחוז בני מטר, וסעד אלכאמל חסם אותו בגושי סלעים, "כל סלע בגודל של בית", וכלא אותו לנצח...

סעד אלכאמל נקבר בג׳בל אלנַבְלַה, בין מחוז אלחַדַא וַאלג׳הַארִיַה, ומכל עשרו וגבורתו נותרו רק אגדות ושמועות פורחות באויר. אבל האגדות מדרכן שאינן מתות, אלא מוסיפות הן לטוות חייהן איש מפי איש, פושטות צורה ולובשות צורה ואינן גוועות לעולם. הנה שתים מהן:

גֵּיל אלטבקה והיהודים

דורות חלפו; ה"כופרים" הקדמונים ספו תמו מן הארץ, ומלכות אללה ושליחו בַּכֹּל מָשָׁלָה.

ובקרית אלכְּבָּס קם סייד אחד, צופי קדוש, מתנבא וחולם בהקיץ. באחד הלילות, בא "אַלמַנַבַּה" אל אותו סייד, העירו משנתו ואמר לו: — לך חפור במערות כְּנִין, וגֵיל אלטבקה, אשר חסם אותו "הכופר" סעד אלכאמל, יפרוץ שוב מכלאו וימלא את הארץ מברכתו!

הסייד שימע את בני הכפרים מסביב, ציוה להם לחפור ולחצוב בְּמָקום אשר הָרְאה בחזונו, ואת היהודים לא קרא לעבודה. "היהודים הם כופרים, ונוכחותם באתר החפירה עלולה לעורר חרון אללה ולעצור בעד הטובה" — אמר הסייד ושב והזהיר מפני נוכחותם של יהודים.

ובני הכפרים עבדו ימים רבים; ביקעו צורים, העתיקו סלעים, הסיעו חול ואבנים ומים לא מצאו.

יום אחד, ירד איש קבילי אל תוך המחפורת, עקר אבן קטנה מקרקעיתה, ופרץ מים עזים פרץ מתחתיה ויהי לנחל שוטף...

הקבילי קפץ למעלה וצעק בקולו לכל עבר: — בשורה לי אליכם, עובדי־אללה: גֵּיל אלטבקה יצא על פני הארץ! גֵּיל אלטבקה יצא לדרך! מים, מים, מ־י־ם!!!

ובשורת המים נישׂאה ברוח, וכל איש אשר רגלים לו נטש את מלאכתו ורץ אל המחפורת לחזות עין בעין בנפלאות הבורא ישתבח ויתעלה! ובין ראשוני הרצים היו גם יהודים, כי מי לב לו ויוכל התאפק לשמע הבשורה המרנינה?!

הרצים הגיעו אל המחפורת יגעים וסחוטים, אולם את הנחל לא זכו עיניהם לראות. הנחל שב ונבלע באדמה ולא נודע כי בא אל קרבה. צעקותיו הרמות והנרגשות של המבשר עוררו חרון השטן המקטרג, הרץ להרע לבני אדם, והנחל שב אל חשכת כלאו...

הסייד המתנבא אמר: — היהודים הם סיבת הַגֶּרֶם; היהודים הגיעו ראשונים למחפורת וגרמו לחסימתו המחודשת של הנחל...

הקבילים ה"מאמינים" חזיקו באמונה זו, דור אחר דור, ועודם דבקים בה ומספרים בה עד היום הזה...

פסל הזהב של סעד אלכאמל. מרי יחיא סאלם אלכמימי והסיף אחמד

באחד הלילות בא "אלמנבה" אל הסיף אחמד, בנו של האמאם יחיא ויורש העצר, העירו משנתו וגילה לו היכן טמונים אוצרותיו של סעד אלכאמל.

אחמד יצא אל ג'בל אלנַכְלה עם חילו, חנה מתחת להר והחל בחפירות ובחיפושים. שבטי הסביבה לא קידמוהו בתשורות ולא סיפקו צרכי אנשיו במזון ומים, כי טרם ידעו ידו החזקה ותוקף ממשלתו. לא סייד ולא שיך ולא קבילי, אף לא אחד מאלה לא ראה חובה לעצמו לתת למלכות את אשר למלכות...

ובעיר אלכַּמַיים היה יהודי בעל יזמה, שמו מרי יחיא בן מוסא סאלם אלכַּמַימי, שהיה ממונה על גביית הג'זיה במחוזו. יהודי זה הקדים להיות ראשון העושים והחרדים לכבוד בן המלך. מה עשה? לקח עגל בן בקר, והרבה ביצים, שקיבץ מאשר מצאה ידו, ולחם חטה, וקפה, וקאת משיב נפש ליעפים במדבר, וינהל את הכבודה לפניו עד בואך ג'בל אלנכלה, ויערוך סעודה גדולה לאחמד ולכל חילו במקום חנותם.

וייטב המעשה בעיני בן האמאם ויאמר: — הנמצא כזה איש מעשה ובעל יכולת ביצוע"? מיד קם והמשילו על כל גויי האזור, מינה אותו לכלכל ראשי של מחנהו והעמיד לפקודתו חיילים לרדות בראשי השיכים ולהטיל עליהם את האספקה היומית הסדירה של צבאו. בכתב המינוי שנתן בידו כתב: — "יִנְפֹּד אלעסכרי וסאלם[1] בַּעְדָה". (ישלח החייל, וסאלם אחריו). כלומר, החייל ירדה בכוח ויבצע את ההוראות של סאלם.

לאחר כמה חדשי חיפושים וחפירות גילה בן האמאם במערת סתרים את

1. קרא לו סאלם ולא יחיא; יחיא הוא שמו של האמאם

ארון קבורתו של סעד אלכאמל וחלק מאצרותיו. המציאה החשובה והמדהימה היתה פסל הזהב של המלך ה״כופר״, פסל זהב טהור בגודל טבעי.

מרי יחיא בן מוסא סאלם אלכמימי עלה לארץ לעת זקנתו בעלית ״על-כנפי-נשרים״ ונפטר בראש העין.

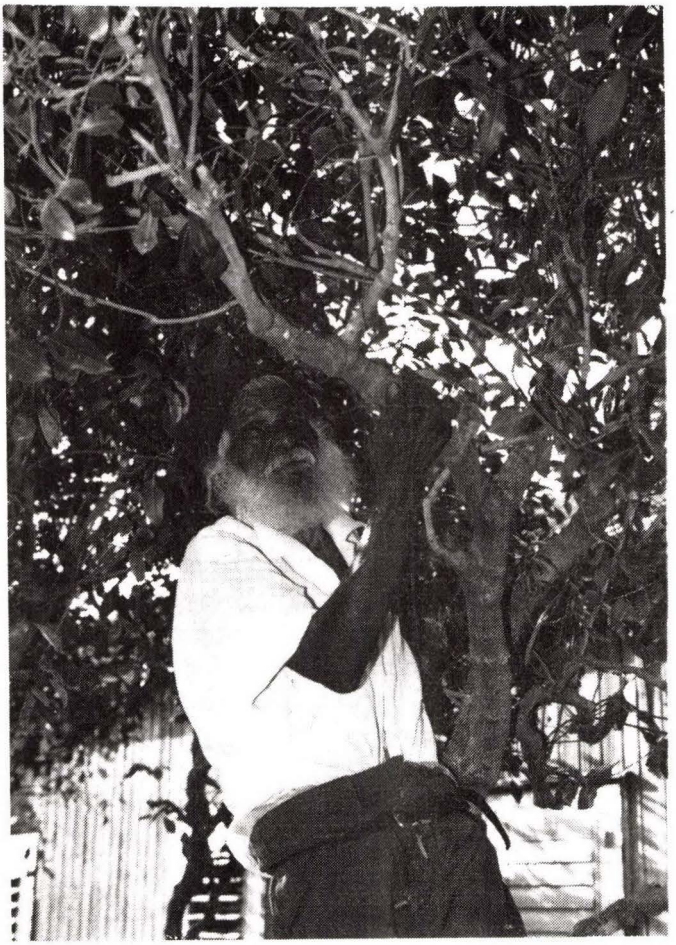

המסַפֵּר מטפס על עץ הקאת

פשיטות, גניבות ומעללים

ט״ז. יחיא סאלם והכורם צר־העין

יחיא סאלם, סבו אבי אמו של מעוֹצה, היה איש עני. לילה לילה היה יוצא לפשוט בשדות, חוטף מכאן וחוטף משם, לכלכל את הילדים.

פעם אחת, בשובו לביתו מכפר בית־אנעם, עבר יחיא בתוך ואדי. ובאותו ואדי היה קבילי מכפר אחר, שהיה שואב מים מתוך באר בעזרת גלגל וצמד שוורים ומשקה את כרמו. הקבילי ראה את יחיא הולך בדרך וקרא אליו: — יא יחיא, יא יחיא!

— ״הה״ — ענה יחיא — ״יא־אללה בְּדַעְוֻנת כַּיר (יהי רצון שתהא זו קריאה לטובה)״!

אמר לו: — גש הנה ותפור לנו את הדלי, הדלי כבר קרוע.

יחיא ניגש בזריזות, ישב סמוך לקיר הבאר ותפר את קרעי הדלי.

והיתה לו ליחיא מקטרת ארוכת קנה, **כּוּוַיסי**, שלא היה נפרד ממנה. **הבורי** של המקטרת היה מכיל **נַפַּר** גחלים והיה מספיק לו לעשן למשך יום שלם.

משגמר לתפור את הדלי, התבונן יחיא בכרם שלפניו וראה שהענבים כבר בשלים. אמר לקבילי: — פלוני, הב לנו שני אשכולות ענבים, נשמח בהם את לב הילדים...

אמר הקבילי: — באלהים, יא יחיא, שעדיין לא טעם אותם שום אדם. אפילו בני ביתנו טרם טעמו טעמם... אבל, כאשר הכרם יבשיל, בוא ותקבל את שכרך...

— יא ג׳ארי, מעט, הב אך מעט, אשכול אחד או שנים.

— אין, יא יחיא, עוד לא פרצתי את הכרם...

— טוב, אמוֹר שאתה לא רוצה לתת — אמר יחיא ויצא מהכרם מאוכזב.

הגיע לביתו, אכל ארוחת ערב, נח וחיכה עד השעה המתאימה. ואז הוא אמר לאשתו: ״פלונית, הבעירי גחלים״! וכאשר הוא אומר לה ״הבעירי גחלים״, אות היא בידה שהוא עומד לצאת להביא טרף לילדים...

המקטרת מולאה טבק וגחלים, ויחיא נטל אותה ואת הזועבה הגדולה ויצא. דממת לילה מסביב. הלך עד שהגיע אל אותו כרם, ששם תפר את הדלי, ונוכח לדעת שהשומרים כבר ישנים. הם ישנו בתוך מגדל השמירה. הכרם מגודר בתרסה של אבנים, ומעל לאבנים משוכה קוֹצנית רחבה וגבוהה בלתי עבירה. מה יעשה? כיצד יכנס? בְּאין דרך אחרת, נאחז בקורה של גלגל הבאר וקפץ פנימה.

התחיל לבצור אשכול אחר אשכול עד שמילא את הזועבה, שהיתה

מכילה שני קדח וחצי, והוציאה החוצה. אח״כ חזר, המשיך לבצור לתוך **אלמַעוַד** (טלית צמר עזים), ומחוסר זהירות נגע באחד העמודים התומכים של רשת ההדלייה וזה התמוטט ברעש גדול. וכל השורה כרעה ארצה מעומס האשכולות. והשומרים נעורו מקול הרעש ויצאו החוצה. זה אומר ״הֶנָּה״ וזה אומר ״הֶנָּה״. סבורים היו, שכלבים או שועלים הם שדרדרו את האבנים. הם ירדו מהמגדל, הקיפו את הכרם סביב סביב לראות אם יש פרצה בגדר, וחלפו מעל יד יחיא מבלי שיבחינו בו. ליל ירח היה. יחיא נצמד אל קיר הבאר השרוי בצל, והשומרים לא יכלו לראותו מחמת קרני האור של הירח החוזרים מעל פני המים. משלא מצאו דבר, שבו אל המגדל וישנו שנית.

יחיא קם ממקומו, מילא שוב את טליתו בענבים והסתלק עם שללו. הוא עמס את הזועבה על גבו, והטלית מעליה, וחזר הביתה כורע תחת משאו. משנכנס לביתו נזכר שהוא שכח את המקטרת שלו ליד הבאר.

למחרת היום, קם יחיא ויצא לעבודת יומו אצל מכיריו בכפר בית אנעם. אבל המקטרת היתה חסרה לו ובלעדיה אינו יכול לעבוד. בדרכו, סר אל אותו כרם שבו פשט ליל אמש ומצא את בעל הכרם מסייר בכרמו ועומד על מעשה ההרס שנגרם לו באישון לילה. קרא לו בשמו ואמר: — פלוני, פלוני, שכחתי את המקטרת שלי ליד הבאר, הנחתי אותה אתמול כשתיקנתי לך את הדלי, אני לא מוצא אותה במקומה...

הקבילי, שהיה בטוח כי יחיא הוא שגנב את הענבים, שם מחסום לפיו ואמר: — ״המקטרת שלך נמצאת במגדל, עלה וקח אותה״... ״שמא ראית שהוא יעיז להכחישו או להאשימו בגניבה?! אלו היה פוצה פה היה יחיא נוקם בו בלילה הבא ומכאיב לו שבעתים. הניסיון לימד את הקבילי שלא להתגרות ביחיא ושעליו להזהר מפניו״...

יחיא עלה למגדל, נטל את מקטרתו והלך. ושִתְקָה שִתְקָה, כאֵלו לא אירע דבר...

יז. אלסרק אכּוה (הגנבים אחים)

ערב אחד, בימי ביכורי ענבים, בא קבילי בעל כרם **ראזקי** אל בית יחיא סאלם, ועמו שלשה או ארבעה נוטרי־כרמים, ודפקו על דלתו: — יא יחיא, יא יחיא!

יחיא הציץ מן החלון ושאל: — מי קורא לי? מה רצונכם, יא ג׳יראני?

אמרו לו: — צא החוצה, דבר לנו אליך!

אמר: ״יא־אללה בְּדַאעי כַּיר״ ויצא אליהם.

אמרו לו: — אם רצונך בשני ארגזים ענבי ראזקי תוכל לקבלם עוד הערב...

אמר להם: — איך?

אמרו לו: — הנוטרים אשר בואדי אלעֲנִיב גנבו היום טלה, לא ידוע מהיכן גנבוהו, וכבר שחטו אותו והם עומדים לאכלו...

— ולמה באתם אלי?

— באנו לשאול בעצתך. למה יאכלו, הכלבים בני הכלבים, את הטלה לבדם?

— וכי איזו עצה אוכל לייעץ לכם?

— אתה האיש שביכלתו להביא לנו את הטלה, אתה ולא אחר, ושכרך שני ארגזים ראזקי כאשר דיברנו...

אמר להם: — אם תלכו עמי — אין לכם אלא טלה.

הלכו עמו.

ומלונת השומרים אשר בואדי אלעניב היתה ניצבת על ראש גבעה, ושריגי הגפנים הגיעו עד לפתחה. המדורה בערה, ודוד הבשר המוצב על הכירה נראה למרחוק. אמר יחיא לאנשיו: — בחרו לכם, או שתטרידו את השומרים או שתבטיחו את דוד הבשר.

אמרו לו: — אנחנו נטריד את השומרים ואתה תסלק את הבשר.

אמר להם: — לו יהי כדברכם, אבל היזהרו לבל תיפלו בידיהם! ולא — נקי אני מכם. נוסו מפניהם לכיוונים שונים, והמפגש שלנו יהיה בכרם אלראזקי.

בסדר; יחיא עלה על הגבעה, מאחורי המלונה, והקבילים באו מכיוון נגדי והתחילו להרעיש ולדרדר את אבני הגדר. היה חושך. השומרים שמעו את דרדור האבנים וצעקו זה אל זה: "גנבים, גנבים, גנבים"! הם גלשו מן הגבעה עד האחרון שבהם והחלו במרדף אחרי הגנבים הנסים... חברי הכנופיה משכו אותם לתוך חורש, תעתעו בהם אנה ואנה במשך שעה ארוכה ונמלטו.

דוד הבשר היה רותח. יחיא נכנס למלונה הריקה לחפש מטלית כלשהי ומצא שם שני מעילי פרוה של השומרים. אחד המעילים היה חדש לגמרי והיה עשוי מתשע פרוות. הוא פרש את המעיל החדש על הרצפה, חבק את הפארור החם במעיל הישן והניחו עליו. אח"כ עטף את הפארור במעיל היטב היטב, נשא אותו על ראשו והסתלק.

חברי הכנופיה הגיעו אחד אחר השני למקום המפגש וביקשו את הבשר. אמר להם יחיא: — שמעו, שמעו! אני הבאתי, בנוסף על הבשר, מעיל פרווה, וזה שלי. והפארור הריק גם הוא שלי. ושני ארגזים ענבי ראזקי הם שלי. אבל כמו שאומר המשל: "הגנבים הם אחים", והכל מונח באמצע, לבחירתכם. המעיל והענבים חלק אחד והטלה עם הפארור חלק אחד.

אמור לו: — אנו בוחרים בטלה ובפארור.

בסדר; יחיא נטל את המעיל והענבים, והם נטלו את הבשר עם הכלי.

למחרת היום, לבש יחיא את המעיל להחם בו את גופו ויצא אל הרחוב. "שמא אותו קבילי בעל המעיל יעיז לומר "זה המעיל שלי"? איפה ואיפה! אלו היה פוצה פה, היה מעורר עליו את חמתו של יחיא, שלא היה מהסס לפשוט על כרמו ולגרום לו נזק גדול פי כמה". ובימים ההם עוד לא היה דין ולא דיין, ובני אדם לא נִפלו מן הזאבים שביער".

י"ח. נקמתו של יחיא בשומר הכרם

פעם אחת עבר יחיא ליד כרם ענבים בואדי אלעניב, לתור מוצאו ומבואו, וביקש מבעל הכרם מעט ענבים: — הושט לנו אשכול, יא ג׳ארי, ואלהים ישלם לך — קרא יחיא.

בעל הכרם, שהיה שומר כרמו בעצמו, דחה את יחיא ואמר: — "עוד לא טעם אותו שום אדם, אפילו לא בני הבית"... היה ברור שאין בדעתו של זה לתת, לא מן הבציר ולא מן העוללות.

חיכה יחיא עד הערב, ובשעה המתאימה התקין מקטרתו ויצא. הגיע לאותו כרם, והשומר כבר היה ישן. והעולם — דממה. הוא הרים את המשוכה שליד המלונה וחדר פנימה. התחיל לבצור מהשורה הקרובה, הסמוכה למלונה, כל אשכול בגודל טלה, והנה הזועבה מלאה. כבר היה בדעתו להסתפק בכך ולהסתלק, אלא שהשומר התעורר משנתו וריתק אותו למקום רבצו. השומר עמד בפתח המלונה והטיל מי רגליו למטה. הוא השתין, במחילה, לתוך אזנו של יחיא, שרבץ מתחתיו כאבן דומם וחרק שיניו בזעם... לאחר שרוקן עצמו, סקר השומר את הכרם המשתרע מתחתיו בכל הדרו, וקרא בהנאה והתפעלות: "**לַא אִלַאהּ אִלַּא אִלְלָה! סוּבְחַאן אִלְלָה אַלְעַצִים אַיש כַּלַק**" (**אין אלוה מבלעדי אללה! ישתבח אללה העזוז ברב עוזו איזו בריאה ברא!**)!

יחיא, שאולץ לכבוש עברתו ממה שקרה לו, ענה לו לזה בלבו ואמר: "טוב, שוב למלונתך, ארור בן ארור! השתנת לתוך אזני, הה?"

השומר חזר למלונתו, ויחיא חיכה לו עד שנרדם — ובשם הרחמן! כל פעם שמילא את הזועבה היה מוציאה החוצה, מרוקנה במקום סתר וחוזר וממלאה שנית. כך עשה ארבע או חמש פעמים עד שרוקן את כל השורה ועד שלא השאיר בה אלא גפנים ערומים.

בבוקר קם השומר וראה לפניו שורה שלמה ריקה מענבים. אמר: "זה הוא מעשה יחיא סאלם". "אבל מה הוא יכול לעשות? וכי מי אביו שיעיז להרחיב פה או להתגרות ביחיא סאלם? הלא זה עלול להנחית עליו מהלומה מכאיבה יותר ומוטב לו להיזהר בלשונו"...

י"ט. מעיל פרווה

היה חורף קר, ויחיא סאלם זקוק היה למעיל פרווה להחם בו את גופו. אבל כיון שלא יכל לרכוש לעצמו מעיל כזה הלך וגנב את המעיל החדש של הקבילי בן כפרו. ובמעיל הזה היתה פרווה אחת שחורה, ששימשה בו כסימן לזיהוי. מה עשה יחיא? פירק את הפרווה השחורה ותפר במקומה פרווה לבנה. למחרת היום לבש את המעיל ויצא החוצה. ראה אותו הקבילי ובא להתבונן במעיל הפרווה שעליו. הוא זיהה אותו. אמר לו יחיא: — מה אתה מחפש אצלי, יא ג'ארי? במה אתה מתבונן?

אמר לו: — בטוחני שזה המעיל שלי...

אמר לו: — לא טעית, המעיל הזה שלך והפרוות שלך... רצונך לתבוע אותי למשפט? — לך, אתה מכיר את הדרך...

"כך אמר לו יחיא, ללא כל חשש. וכי מה הקבילי יכול לעשות? היש לו עדים? היש לו סימנים? אין לו לא עדים ולא סימנים"...

כ'. יחיא איש חאפּד ובעל הגורן

יחיא איש חַאפּד היה עמיל של אנשי כפר בֶּלְסָנָה, היה עושה להם מלאכה במשך כל ימות השנה ומקבל שכרו בתקופת הדיש והגורן.. אנשי בלסנה היו העמילים שלו והוא העמיל שלהם. יחיא היה מסייר בגרנות, לקבל את שלו, ולא היה מי שיעיז לדחותו.

פעם אחת, פנה אל גורן של קבילי וביקש את המנה שלו, כמוסכם וכמקובל. החטה כבר היתה נקייה, ערומה בערֵמה ומוכנה למדידה. יחיא חיכה לקבילי שימדוד את ערֵמתו, שאין נהוג לחלק ולֶתת ולפרוע חובות אלא לאחר שמודדים. הערימה לא היתה גדולה. היו בה כשמונה עד עשרה קדח חטה בסך הכל. יחיא חיכה וחיכה, עד שהחשיך, והקבילי אינו מתחיל במדידה, אלא מוסיף להתמהמה ולהתלהלה ולבזבז את שעות האור האחרונות לבטלה. וכל זאת בסיבתו של היהודי. הקבילי רצה להשתמט מתֵת לעמיל את המנה שלו. "ומה יש לפנינו? כמה היה צריך לתת לו? היה נותן לו שמינית חטה, ולכל היותר שמינית וחצי. ובכל זאת עינו היתה צרה על כמות זעומה זו; הוא העדיף לישון בגורן ליד הערימה מאשר למדוד אותה ולהובילה הביתה, ובלבד שלא לתת ליהודי את חלקו"...

"היום כבר איחרנו את המדידה, יא יחיא, הערב רד" — אמר הקבילי — "מחר נמדוד ונפריש את חלקך, אינשאללה! בוא מחר"!...

יחיא שב לכפרו בפחי נפש ועשה דרכו תחת שמים זרועי כוכבים. היום הלך לאיבוד. הקבילי מתכווין לדחות אותו. בכך לא היה לו עוד כל ספק. רוצה להערים עליו, הכלב בן הכלב, בגלל שמינית חטה"?

לפני שיגיע לביתו, ראה ברחבת הכפר להקת דַוַואשין חונה מסביב למדורה, ובה ארבעה גברים, מלבד הנשים והטף והכלבים. הדוואשין נודדים בעונה זו בשדות ובגרנות, מבקשים "מתת הקציר" מבעלי השדות ושולחים ידם בגזל. ואוי לו למי שמסרב לתת להם! מי שעושה כן, הם מחרפים אותו בשיריהם והופכים אותו לשמצה, למשל ולקלסה.

יחיא קרא לארבעת הגברים ואמר להם: — הוי עובדי אללה, רצונכם חטה?

הדוואשין, שהריחו ריח שלל, אמרו לו: — אחריך, יא יחיא, היכן החטה?

אמר להם: — פלוני בן פלוני איש בלסנה ישן הלילה ליד ערימת החטה שלו; חיטה ברורה ונקייה. איש זה דחה את המדידה בגללי והשאיר ערימתו בגורן. אני שואל אתכם, האפשר לסמוך עליכם?...

אמרו לו: — הב לנו חיטה, יא יחיא, ואנחנו אחריך באש ובמים...

— אם כך — הביאו שקיכם בידיכם ובואו אחרי!

הלכו אחריו. לילה היה. וליד הקבילי בעל הגורן היה כלב טורף עז נפש. יחיא שאל: — מי מכם מוכן לטפל בכלב?

אמרו לו: — אתה תטפל בכלב ואנחנו נעמיס את החיטה...

— טוב, אני אטפל בכלב — אמר יחיא והלך בָּראש ובידו שק פתוח. משקרב אל הגורן, הסתער עליו הכלב בשצף קצף וזינק ישר לתוך השק הפתוח המוחזק בשתי ידיו. הוא סחב את הכלב לאחור ונסוג. שומרי הגרנות, ששמעו את קול הכלב הולך ומתרחק ונמוג, אמרו: — "אהה, הצבוע טרף את הכלב, הצבוע טרף את הכלב". הם תפסו בגרזניהם ורצו בעקבות הנביחות, בתקוה, להציל את הכלב מפי הצבוע...

ויחיא תעתע בהם: בעת שהיה סוחב את השק, הכלב היה משתתק, והרודפים היו מתיאשים ממנו. וכשהיה עוצר, הכלב היה משתולל, והרודפים שומעים ומוסיפים ללכת אחריו בכיוון נביחותיו. וכן על זה הדרך: כשהרודפים היו מתיאשים, היה יחיא עוצר, והכלב מרים מיד את קולו ומעודד את הרודפים להמשיך במרדף. וכשהיו קרבים להשיגו, היה הולך ומתרחק, והכלב משתתק. "מה אומר לכם? הוא סחב אותו כמו מראשון לציון ועד בית דגן, והרודפים תועים אחריו"...

ובינתים מילאו הדוואשין את שקיהם חטה מן הערימה, בכל שק שני קדח, והסתלקו עם שללם. ומששיער יחיא שכבר נעשתה המלאכה, פתח את פי השק, והכלב זינק החוצה. והרודפים, אך ראו את הכלב רץ לקראתם, צהלו והריעו. הם פצחו פיהם בשיר לכת וחזרו אל הגורן, כלוחמים עטורי נצחון השבים מן המערכה. הם גברו על הצבוע האיום והצילו טרפו מפיו...

ולפתע — שוד ושבר! השירה נדמה. ערימת החטים של בעל הכלב נעלמה. "ברוך דיין האמת!"...

החטה הגנובה הובאה ע"י הדוואשין אל בית יחיא ונמדדה וחולקה בשווה בין חמשתם, כחוק: "הגנבים אחים"...

למחרת היום, השכים יחיא אל כפר בלסנה וירד אל הגורן לתפוס את הקבילי לפני שייעלם. ראה אותו חמוץ סבר ואמר לו: — בקרך טוב, יא ג'ארי! מה? כבר מדדת? אני לא רואה עוד את הערימה...

אמר לו: — השתטה לך, יהודי! אפשר שאלהים העניש בגללך. אלו הייתי נותן לך את שלך יום אתמול, לא הייתי מאבד את היבול. עכשיו בוא הנה ניתן לך מלוא חופנים מאלה שעוד נותרו; יכולנו לאסוף אותן רק במטאטא...

אמר לו: — רואה אתה מה עושה הרמאות? זה הוא שאמר המשל: "מַן זַרַע אַלְחִילַה, צַרַב אַלְפַקַר" (הזורע מרמה, קוצר מאומה)...

כ"א. כבש אבוס

יחיא איש חאפד היה איש רב תעלולים ומעללים. יום אחד עשה מלאכה בביתו של קבילי בעל צאן. ולקבילי היה טלה אבוס — "ישתבח הבורא והיוצר!" — קשור בתוך אַלְכִּרְס[1] פנימה. יחיא חמד בטלה וביקש לקנותו בכסף מלא, אבל הקבילי סירב למכרו לו. יחיא הציע במחירו ארבעה קרוש ועלה לחמשה קרוש, והקבילי עמד בסירובו. מה? יאכל את הטלה יהודי? באלהים, לא ימכור אותו ליהודי ואפילו יציע זה מחיר כפול ומכופל." "יהנה ממנו רק קבילי, מסלם, לבריאות לו"...

— "יא ג'ארי, לא ככה! מה אכפת לך מי יאכל אותו? קח חמשה קרוש ותן שבח לאללה!"...

והקבילי באחת: לא! לא יהודי יאכל את הטלה!...

"ככה, יא מְחָרָם יא אִבְן אלמְחָרָם? בסדר, עוד תקלל עצמך על איוולתך, וְלא — אל תקרא לי יחיא אלחאפדי"...

יחיא גמר מלאכתו ויצא והמתין בקרבת מקום עד שהחשיך היום. הוא נשבע לא לחזור לביתו בלי הטלה...

לעת ערב, לאחר שוב הצאן מן המרעה, ולאחר החליבה, הפך יחיא את מעיל הפרווה שלו — הצמר מבחוץ והעור מבפנים — ולבש אותו הפוך. הוא נראה עכשיו ככבש, הלך על ארבע והתערב בתוך הכבשים.

דמדומים אחרונים שלאחר בין ערבים. העדר נדחף דרך פתח המכלאה, ויחיא נדחף אף הוא, כשאר הולכי על ארבע, ונכנס פנימה. הרועה סגר את המכלאה והלך לישון; הוא לא חשד בכלום.

יחיא חיכה עד לשעה המתאימה, עד שכל הכפר שקע בתרדמה, ואח"כ

ניגש אל הטלה, משך אותו מתוך אלכְּרֵס והניפו על כתפיו. הוא צבת פיו בידו האחת ויצא, ואת הדלת סגר אחריו.

משהגיע לביתו, השכיב את הטלה ושחט אותו. יחיא היה בעצמו **מרי** ולא היה זקוק לאחרים. ועד שהאיר היום הכל כבר היה גמור ומסודר: הבשר חתוך ומנוקר ותלוי על מתלים, והפרווה מרוחה ומלוחה ומתוחה על רצפת החדר. החֵלֶב כאן והקרבים כאן וכל דבר מונח במקומו.

הבוקר אור, והקבילי קם משנתו ולא מצא עוד את הטלה. הוא ספק כפיו בחרון ואמר: "אין זה אלא מעשה ידיו של אלחאפִּדי"! מה עשה? נשא רגליו והלך אליו לביתו. ומה הוא ראה לפניו? את הבשר המנותח של הטלה שלו ואת הפרווה הטריה. הפך בפרווה להתבונן בה על מנת לזהותה, אבל לא היה לו עוד כל צורך בחיפוש הוכחות. יחיא הפסיק אותו ואמר לו בלשון מתגרה:

— מה אתה מחפש כאן, יא ג׳ארי? הלא עיניך הרואות שהפרווה היא פרוות טלייך והבשר בשר טלייך! אם רצונך לתבוע אותי למשפט — אתה מכיר בודאי את הדרך אל בית השופט...

הקבילי עמד מסומר במקומו ולא ידע מה לעשות ומה לומר. אין לו עדים ואין לו הוכחות ואנוס היה להשלים עם הפסדו. יחיא אכל את הטלה על אפו ועל חמתו ועיניו רואות...

ו. **אַלכְּרֵס** — מרתף סגור לפיטום כבשים שאינם יוצאים למרעה.

כ״ב. איך לכד יחיא איש חאפִּד את הנמר?

פעם אחת עלה יחיא משפלת בני מטר אל אחד הכפרים אשר ברמה ועבר בתוך בקעה אחת. ובאותה בקעה היה מסתובב נמר חברבורות, שהטיל פחד ומורא בלב הבריות. יחיא הבחין בנמר מרחוק ומיהר לחפש לו מקלט להיסתר בו עד חלוף הסכנה. לא רחוק ממנו היה מבנה קטן ונמוך, ששימש כמלונת שמירה, בקיר החומה של הגורן. יחיא נכנס לאותה מלונה דרך פתחה הצר והתפלל. הנמר הריח את ריח האדם, והריח הובילהו עד לגגה השפל של המלונה. הוא התחיל לחתור בכפותיו בגג ועד מהרה יצר חור בתקרה סמוך לקורה אשר הגג נשען עליה. הטורף השחיל אחת מכפותיו דרך החור, במגמה להרחיבו, ויחיא עמד מול הסכנה פנים אל פנים. מה יעשה? שלף את המרצע שלו ותקע אותו בכפת הנמר עד שחלף אותה ורצע אותה בקורה הסמוכה. יחיא, הרצען המומחה, סימר את החיה לקורה, במכת בזק אחת ולא שנה.

הנמר נאבק בכל כוחו ועד כלות כוחו לחלץ כפתו מן המלכודת ולא עלתה בידו. לבסוף רבץ על הגג, חסר אונים, ולא מש עוד ממקומו עד שנפח את נשמתו. כל אדם שעבר במקום וראה את מפולת גוויתו היה אומר: "יברך אלהים את האיש שהרג את הנמר"...

כ״ג. גרעין פול

היה היה אדם אחד, אין אחד אלא אלהים — ישתבח! יום אחד, חפר באדמה לחפש משהו לאכול ומצא גרעין פול גדול מכל בני מינו. נטל את הפול והלך. ראה אשה אחת, שהיתה קולה פולים, סר אליה ואמר לה: — באלהים עליך, קלי לי את הפול הזה יחד עם הפולים שלך ואשבור בו את רעבוני!

האשה שרתה את הפול במים וקלתה אותו והניחתו על גב התנור. קפצה אחת התרנגולות ובלעה אותו.

ובעל הפול בא לבקש את פולו. אמרה לו האשה: — מה אעשה לך? הנחתיו על גב התנור והתרנגולת ניקרתו.

אמר לה: — רוצה אני את הפול שלי בעינו, הפול שלי מיוחד בגדלו, ואם לאו — הביאי לי את התרנגולת תחתיו...

האשה נאלצה למסור לו את התרנגולת ושמחה להיפטר ממנו.

הלך האיש, והתרנגולת בידו, עד שהגיע לכפר אחד והחליט ללון במקום ההוא. ביקש לול להלין בו את התרנגולת שלו ולא מצא לול. אמרו לו אנשי המקום: — אין בכפרינו תרנגולות ולא לולים של תרנגולות, אנחנו מגדלים רק כבשים.

אמר להם: — יהי כך, הכניסו את התרנגולת בין הכבשים ותלון שם עד הבוקר.

נתרצו לו והכניסו את התרנגולת שלו לתוך אחד הדירים.

למחרת היום, בא האיש ליטול את תרנגולתו ומצא אותה מתה. אחד הכבשים מעך אותה בלילה והרגה. אמרו לו: — מה נעשה לך? לא אנחנו אשמים, רצינו אך לעשות לך טובה...

אמר להם: — אחת מהשתים — או שתחזירו לי את תרנגולתי או שתתנו לי תחתיה את הכבש שמעך אותה...

לאחר ויכוח ודין ודברים הוכרחו בעלי הדיר לתת לאיש את הכבש המבוקש, לפי בחירתו, ונפטרו ממנו.

הוביל האיש את הכבש לפניו והלך כל היום, עד שהגיע למקום אחד ושם נטה ללון. ובמקום הזה לא היה צאן בנמצא. אנשי המקום מגדלים רק בקר. ביקש מהם לתת מחסה לכבש שלו ונענו לו; הם הכניסו את הכבש לרפת, בין הפרות, ולא חששו לו. למחר, והנה הכבש מת; הפרות לעסו את אליתו ואת צמרו והמיתוהו...

אמרו לו: — מה נעשה לך? לא אנחנו אשמים במות הכבש, רצינו אך לעשות לך טובה...

אמר להם: — אחת מהשתים — או שתחזירו לי את הכבש או שתתנו לי פרה תחתיו.

נתנו לו פרה וסילקו אותו; לא רצו מריבות וצרות אתו...

הוביל האיש את הפרה לפניו והלך. לעת ערב נכנס אל הישוב הקרוב וביקש רפת להלין בה את פרתו. אמרו לו אנשי המקום: — אין לנו לא רפתות ולא פרות; יש לנו רק גמלים. אמר להם: — הכניסוה בין הגמלים!

נענו לו והכניסו את הפרה בין הגמלים. בלילה נשך גמל את הפרה בצוארה והרגה. למחרת היום, דרש האיש את פרתו או גמל תחתיה. נתנו לו גמל ונפטרו ממנו...

רכב האיש על הגמל ונסע, הלאה הלאה, עד שהגיע לחוות סוסים ועמד תחתיו. ביקש מאנשי המקום לתת מחסה לגמלו למשך הלילה, והם אמרו לו:

— אין לנו מקום בשביל גמלך, אנחנו מגדלים רק סוסים.

אמר להם: — הכניסוהו בין הסוסים!

עשו כדבריו והכניסו את הגמל בין הסוסים ולא חששו לו. אחד הסוסים בעט בראש הגמל והמית אותו...

למחרת היום, קם האיש ודרש בחוזקה את גמלו. אמרו לו: מה נעשה לך? לא אנחנו אשמים במות גמלך, רצינו אך לעשות לך טובה...

אמר להם: — אחת מהשתים — או גמל או סוס תחתיו...

נתנו לו סוס והלך.

בדרכו ראה קבוצת אנשים מתעסקים בקבורתה של אשה צעירה, המתין להם עד שסיימו את עבודתם ואחר כך הלך והוציא את האשה מקברה. הוא הרכיב אותה לפניו על הסוס והמשיך לנסוע הלאה.

לעת ערב הגיע לעיר אחת ונקלע לתוך חתונה גדולה. האיש סמך את המתה בזרועותיו, הכניסה לבית החתונה אל אולם הנשים, השעינה אל הקיר ליד הכלה וביקש: — אשתי עייפה מטלטולי הדרך, רדומה, נא לא להעיר אותה עד שתתעורר מעצמה...

וציבור הנשים הלך ומילא את האולם עד אפס מקום. ומרוב הדוחק והצפיפות לא ראתה עוד אשה את רעותה. האשה המתה נהדפה ממקום מושבה אל הרצפה ואף אחת מהנשים לא יכלה לתת דעתה עליה.

למחרת היום, בא האיש והרעיש עולמות וטען שאשתו נרמסה והומתה ע״י המון הנשים החוגגות. ניסו לפייסו ולא נתפייס; הציעו לו כופר ולא אבה לקבל; הוא איים לתבוע את בעלי השמחה למשפט בעוון מות אשתו...

מכאן לכאן, נכנסו ביניהם מתווכים ומפשרים והציעו לו אשה בתולה תחת אשתו המנוחה... ההצעה נתקבלה על דעתו, אך דרש שיתנו לו את הכלה עצמה... והוא אכן קיבל אותה...

האיש הרכיב את הכלה לידו על הסוס ושב אל עירו. הוא הלך ושר:

יא גַ׳נַתי יא סְעִד קַלְבִי! — לְאָשְׁרִי לְמְשׁוֹשׁ לִבִי
סַרַחְת אִבְכֶּשׁ וְאנִי בְקַלַאיַה — חָפַרְתִי וּפוֹל מָצָאתִי
וַאלְקַלַאיַה שוּקְרִי — וְהַפוֹל הָפַךְ לְתַרְנְגוֹלֶת
וַאלשוּקְרִי טַלִי — וְהַתַרְנְגוֹלֶת לְכִבְשָׁה
וַאלטַלִי בַקַרַה — וַהַכִּבְשָׁה לְפָרָה
וַאלְבַקַרַה גַ׳מַל — וְהַפָּרָה לְגָמָל
וַאלגַ׳מַל חְצַאן — וְהַגָּמָל לְסוּס
וַאלמַיִת חְוִי. — וְהַמֵּת קָם לְתְחַיֶּה

וגִ׳ינָא וחַיִת כַאנוּ

המספר בחברת חלק מבניו ונכדיו

נשים נשים

כ״ד. בין שתי נשים

היה היה איש אחד — אין אחד אלא אלהים, ישתבח!

היה איש אחד מקרית וַקַש במחוז בני־מטר ושמו השיך מחמד אלרמאח. והאיש גדול מאד, שיך וקצין על כמה כפרים, בעל שדות וכרמים ומקנה וקנין, ושמו הלך למרחוק. הכנסתו מיבול קליפות הקפה בלבד היתה בין שלוש מאות לארבע מאות ריאל בשנה.

והיה איש אחר ממחוז בני־שַדַאד, שמו אלנקיב צאלח אשדאדי, שיך מצד יחוסו, אלא שהוא נשא לו אשה זרה שאינה ממינו, שהקלה בכבודו, דלדלה אותו והפכה אותו לאיכר עני ובן בלי שם. אותה אשה היה הדיבור דיבורה, פיה מלא אלה וקללה, ובעלה לא היה מעיז להניע צואר כנגדה.

ובראש כל שנה נוהג היה השדאדי להוביל ענבי כרמיו למכירה בשוק בַּוּעָאן — שוק יום חמישי במחוז בני מטר — ובדרך היה עושה חניית בינים ללינת לילה.

פעם אחת, בהיותו בדרכו לשוק, היטה גמליו וחמוריו לכפר וקש ופנה ללון בביתו של השיך אלרמאח, שיך המקום. אלרמאח לא היה אותה שעה בביתו, אך אשתו קיבלה את האורח בסבר פנים יפות ועשתה את המתחייב לעשות. היא הכניסה את השדאדי הביתה, האכילה אותו, טיפלה בבהמותיו, הציבה לפניו את הנארגילה והגישה לו אגודת קאת להיטיב את לבו. משבא אלרמאח, מצא גמלים מוּבְרָכים בתוך חצרו והבין שיש לו אורח בביתו. הוא לא נטרד מכך, כי היה לו על מי לסמוך. אשתו יודעת לקבל אורחים ולכבדם כיאות. נכנס אל הדיואן, בירך את אורחו וישב עמו ובילו ערבם בטוב ובנעימים.

ובהשכמת הבוקר הטעין השדאדי את סחורתו על בהמותיו ונפרד ממארחיו, ולאות תודה על הכנסת האורחים הנדיבה שזכה לה, הניח להם משׂאוּי חמור אחד ענבים והלך לדרכו. ומאותו יום נקשרה הידידות ביניהם. בכל עונת בציר, כשהשדאדי הוביל ענבים לשוק, היה לן בדרכו בבית אלרמאח והיה נותן למארחיו משׂאוי חמור או משאוי גמל ענבים כמתנה.

אלשדאדי השתוקק לגמול לשיך אלרמאח על הכנסת האורחים שהוא זוכה לה תמיד בביתו, ובאחד מביקוריו אמר לו: — יא דוֹד מחמד, זה לי כמה שנים שאני נוהג להתארח בביתך ועדיין לא זפיתי לראותך בביתי. רצוני שתכבדני, ולוּ בביקור אחד, ואל תשיבני ריקם!

אמר לו: — אבוא, אינשאללה, אבקר בביתך ביום פלוני.

— זאת הבטחה?

אמר לו: — הבטחה!...

אבל מדרכם של הגדולים שאינם עומדים בדיבורם. הם קובעים מועד ומתעלמים ממנו. למה? אם יבואו לַמועד שהם בעצמם קבעו, המארח יכין עצמו כראוי לקראתם — ואין בכך מן הגדלות ולא מן העמידה במבחן־היכולת. שיך אמיתי צריך להיות נכון לקבל אורחים בכל עת ובכל שעה וללא כל הודעה מוקדמת, וביקור־הפתע הוא המבחן שלו...

כך נהג גם אלרמאח; הוא פסח על מועד הביקור ובא ביום אחר מבלי שאיש ציפה לבואו. בא רכוב על סוסו, ומשרתו — על חמור, ומצא את אשת השדאדי יושבת בחצר מאכילה את הפרות. "הזהו בית פלוני"?, שאל אותה, והיא ענתה קצרות: "כן, זהו בית פלוני", ולא זזה ממקומה ולא קמה להקביל פניהם ולא בירכה את בואם. המשרת קשר את הבהמות ושניהם נכנסו פנימה. ברוך דיין האמת! לא היה מי שיגיש להם שאיפה טבק או כוס קפה, והאשה יושבת להאכיל את הפרות ומתעלמת מהם.

והשדאדי בא מן השדה, ראה סוס קשור בחצרו וקרא בשמחה לעבר אשתו: — זהו סוסו של השיך אלרמאח! האם כיבדת אותו, אשה, ודאגת לצרכיו?

תפסה האשה לשון בוטה ופוגעת וזרקה לעברו: — סוסו של אביך![1] סור מנגדי! אין לי לא שיכים ולא בני דודים, ואורחיך לא מענינים אותי!...

הבליג על כאבו ונכנס, בירך את אורחיו ועמד בעצמו לשרתם. — "אוי לאותה בושה, יא שיך, שלא קידמנו פניך כיאות! לא ידענו על בואך"! — התנצל השדאדי ושלח את המשרת לקנות קאת. הוא מסדר את המצעים, מתקין את הנארגילה, מתרוצץ, ואשתו אינה נוקפת אצבע. וַדלְהּ (עור קשה, קהת רגש), שום דבר אינו מזיז אותה...

עד שהגיע הקאת, ירד השדאדי למטבח ודיבר תחנונים אל אשתו: — יקירתי, גרסי מעט חטה ועשי מַלוג׳ ושחטי התרנגולת! יש לנו אורח רם מעלה. אינך יודעת כיצד אשתו מכבדת אותי ומשרתת לי כשאני נקלע לביתם.

אמרה לו: — שחט את אביך ולא התרנגולת! באלהים, שלא יִשָחֵט לה וריד!...

המשרת ירד במדרגות ללקוט גחלים מהמטבח לתוך הבורי[2] ושמע את האשה מגדפת לבעלה ורבה אתו על הארוחה. הוא שב על עקבותיו, ללא גחלים, ואמר לאדונו: — עדיין אין גחלים, האש טרם שקעה...

ישב קצת וירד שוב למטבח ושמע שעדיין היו רָבים. השתעל, והם נשתתקו, ורק אז יכול היה להיכנס וללקוט גחלים. כשחזר, שאל אותו אדונו: "למה איחרת"? — וזה סח לו את אשר שמעו אזניו במדרגות...

הגיעה עת התפלה. השדאדי הציע לאורחו לצאת למסגד וזה סירב. הוא אמר: — באלהים, שאין שלום בגופי, מיחושי בטן, לכו אתם ואני אתפלל כאן.

השדאדי והמשרת יצאו, והשיך אלרמאח נשאר לבדו בבית.

שעת בין ערבים. הנארגילות, פסולת הקאת וכדי־המים פזורים באולם ואין מאסף ומכבד. אלרמאח התכרבל במקום מושבו וחיכה להדלקת הנר. אשת השדאדי נכנסה, ראתה אותו מכורבל באדרתו, בקרן זוית, וסברה שהוא בעלה. היא התנפלה עליו ואמרה: — יא מלעון יא־אִבְן אלמלעון, אכפתני לשחוט את התרנגולת ולגרוס את החטים, הה? אביך בא להתארח אצלך, הה?

ציפתה שהוא יגיב, כדי שתוסיף לשפוך עליו את רתחתה, והוא אינו מגיב. כינן שכך, בעטה בו שלוש בעיטות ברגלה והסתלקה — ועדיין לא באה על סיפוקה...

ישבה שעה קלה וחזרה אליו. — "קום, קום"! — אמרה בחירוק שינים ומשכה בשתי אזניו ומירסה אותן עד שהאדימו מדם. — "קום קום העלה אור בחדר, חדל אישים"! והוא — כאבן ידמו, מקבל ושותק, לא הגה ולא חצי הגה...

השדאדי חזר מהתפלה ומצא שהחדר חשוך ולא מסודר. הוא הדליק את הנר, כיבד את הרצפה וקרא: — אוי לאותה בושה! האיך השאִרתְ את דודי מחמד בחושך עד עכשיו, יא אשה?!

האשה שמעה את קול בעלה ומעיה חמרמרו. רק עכשיו היא נוכחה בטעותה — לחרפתה ולבשתה. התברר לה שהיא פגעה בכבוד האורח וביזתה בו בחשבה שהוא הוא בעלה — ואת אשר קלקלה לא ניתן עוד לתיקון...

הגיש השדאדי את קערת הנטילה ואת הארוחה ואמר: — ברוכים הבאים על המצוי, יא דוד מחמד!

אלרמאח סירב לטבול ידיו במים ולא לאכול. הוא אמר: — לא, לא אוכל לאכול! אל תפציר בדודך מחמד! דודך מחמד נתון במחשבות, שכחתי ענין חשוב מאד. קבעתי פגישה עם פלוני לשעה זו וחייב אני ללכת, כבר איחרתי, אלהים ירבה בטובכם!...

— אוי לאותה בושה, יא דוד מחמד! איך תלך מביתנו ולא טעמת דבר?

— ברוכים תהיו! כאלו שכבר אכלנו, אנחנו ממהרים, אבל נשוב למחר, נבוא אליכם לארוחת צהרים...

והאורחים יצאו לדרך, הלכו כל הלילה, גוועים ברעב, ולא הגיעו לכפר

וקש אלא למחרת היום לפני הצהרים. אלרמאח לא סיפר לאשתו דבר וחצי דבר ממה שאירע לו.

שנה לאחר מכן הטעין השדאדי ענבים על בהמותיו ונסע לשוק ולן, כמנהגו, בביתו של אלרמאח. האורח והמארח ישבו ושוחחו ביניהם. אמר השדאדי: — אוי לאותה בושה, יא דוד מחמד! באת לביתנו ולא טעמת מאומה, הבטחת לבוא למחרת היום ולא באת, חכינו לשוא.

אמר לו: — בני, לא תמיד יכול אדם לעמוד במלתו, התעכבנו בדרכנו ולא היה עוד טעם לשוב אליכם...

אמר לו: — לבי כבד עלי, גמרנו, לא עוד ידידים אנחנו...

אמר לו: — אל יחר בעיניך על זאת, ועוד אפצה אותך! וקודם, רצוני שתאמר לי מאין לקחת את אשתך זאת? האם היא מבשרך[3] או הבאת אותה מן החוץ?

אמר לו: — לא היא ממשפחתי ולא מבית אבי.

— ואין לך בת דוד, שהוצרכת להביא אשה מן החוץ?

— יש לי בת דוד, היא גרה בכפר סמוך לכפרנו.

— ולמה הלכת להביא אשה זרה ולא לקחת את בת דודך?

— אָחִיהָ הקשה עלי והכביד את תנאיו, הוא דרש ממני את המוהר המשומן — שמונה שמונה מכל דבר — ולא יכולתי לעמוד בדרישותיו.

אמר לו: — אם רצונך שנישאר ידידים, לך והתחתן עם בת דודך! שלם לאחיה כל שיבקש וקח אותה לאשה!

— ומאין אקח את הכסף הדרוש?

— דודך מחמד יעמוד לימינך; אני אלווה לך את הריאלים ובלבד שלא תפסיד את בת דודך.

— ומה אעשה עם אשתי?

תן לאשה הזאת את השלוש החותכות[4] שלה ופטור עצמך מרעתה. אבל אל תגרשנה אלא לאחר שתכניס את בת דודך לתוך הבית...

טוב. נתן לו את הממון הדרוש וזירזו לפעול במהירות. השדאדי חזר לביתו עם הכסף והלך מיד לארס את בת דודו. עמד בפתח ביתה ושחט כבש, לאות, כי הוא בא לדבר בה נכבדות...

ראתה אותו מהחלון והריעה בקול חוגג: לְלְ לְלְ לְלְ לְלְ... אמרה: — אַרְחֵב מַרְחַב אַלצוּת, יא וַלַד עַמִי, אַהְלַא וסַהְלַא (תבורך בברכת "קול רנה", יא בן דודי, ברוך הבא!)!

ירדה אל פתח הבית ושחטה אף היא כבש לפני בן דודה, לברכו בברכת "קול רנה", והכניסה אותו פנימה.

ו,קול־הרנה' נשמע בכל הכפר ועד אוזן אחיה הגיע. הוא בא מן השדה

ושחט אף הוא כבש פתח הבית לברך את האורח בברכת 'קול רנה'. כך הוא המנהג במחוז כולאן ובכל ארצות מזרח תימן, שמברכים הם את ברכת 'קול רנה' ע"י שחיטת כבשים, כדי לתת פרסום לאירועים משמחים.

ישבו במסיבה ופתחו בדברים. אמר אחי הנערה: — בן דודי, ברוך בואך! מה בקשתך?

אמר לו: — קַבלני במה שהבאתי עמי! רצוני בבת דודי...

אמר לו: — הוספת על החמאה דבש וזכותך קודמת לכל אדם. ואשר לַתנאים — הנה הם לא השתנו. מה ששמעת קודם תשמע גם עכשיו. הכל משומן...

אמר לו: — חזור על תנאיך ואדעם!

אמר לו: — שמונה מאות ריאל ושמונה ראש בקר ושמונה מן הצאן ושמונה קדח חטה ושמונה קדח דרה ושמונה קדח צימוקים ושמונה רוטלים קשר, לבד מבגדיה ותכשיטיה ומתנות לאחיה ולאמה ולדודיה...

שילם כל הנדרש ולקח ארוסתו לצנעא לקנות לה בגדים ותכשיטים, כחפץ לבה, וכשתם הכסף, לקח עוד הלוואה מהשיך אלרמאח והזמינו לבוא לחתונה.

כעבור שבועים ימים, התקיימה החתונה, אך הרמאח לא בא כפי שהבטיח לבוא.

אך עברה הכלה את סף ביתו, נתן השדאדי לאשתו הראשונה את ה"שלוש החותכות" שלה ושילח אותה החוצה. והכלה נכנסה והפכה את כל הבית, מגגו ועד קרקעיתו ועד חצרו. היא סידרה וניקתה וצבעה ועקרה ונטעה והשיבה רוח מרענן בכל אשר נגעה ידה. הרועים והחורשים והשכירים פעלו לפי הוראותיה, וכל דבר התנהל על פיה ותחת שליטתה. היא רוממה את בעלה ונישאה אותו והפכה אותו למִשַיאַך מפורסם שמדובר בו (לא כמו ההיא, שהיתה רוהבת בו ומבזה בו ומשפילתו). אמרה לו: — באלהים, שאינך חורש עוד אפילו מענית אחת או תלם אחד. אתה עכשיו השיך צאלח אלשדאדי ולא אכר פשוט. הפועלים יעשו את העבודה ולא אתה...

והברכה ירדה עליהם כמטר השמים: הגמלים נתנו שפעתם, הצאן — עשתרותיהם, השדות והכרמים — את יבולם ופרים. והנה הם בעושר גדול...

ובאחד הימים הופיע הרמאח עם עבדו לביקור, בא במפתיע, לראות מה נשתנה אצל ידידו השדאדי, ומצא את האשה יושבת בחצר ומאכילה את הפרות. שאל אותה: — הזהו בית פלוני? אמרה לו: — זהו בית השיך פלוני...

— והשיך צאלח היכן הוא?

אמרה: — הוא לא לקח את הבית עמו, הוא יבוא, היכנסו, על העין ועל הראש, וברוכים הבאים בברכת 'קול רנה'!

והיא קמה ושחטה כבש לפניהם, לפני אורחים שלא הכירה ולא ידעה מי הם, הכניסה אותם לדיואן וכיבדה אותם בכל הכבוד הראוי: קודם — ארוחה, ואחרי הארוחה — קפה וקאת ונארגילה. וכטוב לבם במסיבתם הניחתם לנפשם ונפנתה לעבודת ביתה.

השדאדי בא מן השדה, ואשתו יצאה לקראתו ובישרה לו: — יש לך אורח, היכנס והסב לצדו, ואני כבר דואגת לכל השאר...

ומשנודע לו מי הוא האורח, עמד וסיפר לאשתו על כל הטובות אשר עשה עמו האיש, ומה הוא ומי הוא. אז גדל כבוד האורח בעיניה, וכל יום שחטה כבש לכבודו.

האירוח נמשך שבעה ימים, וביום השמיני נשבע אלרמאח כי לא ישאר עוד, כי הוא מוכרח לשוב לביתו.

אמרה האשה לבעלה: — הבא לי שני כבשים!

הביא לה שני כבשים, והמשרת[5] שחט אותם. לקח הבעל את הכבשים השחוטים, הביאם אל פתח הדיואן ואמר לאורח: — כיון שכבר נשבעת, טול שני כבשים אלו אתך הביתה. הם נועדו לאירוח שלך וחייב אתה לקחתם...

ברוך דיין האמת! הה? לא היתה לו ברירה. כבר שחטו את הכבשים לכבודו ואין זה מן הנימוס לבעוט בהם וללכת. הוא נשאר עוד יומיים.

עמדו והפצירו בו להישאר עוד ולא רצה. "האשה מגורשת אם עוד אשאר"! — אמר.

ירד השדאדי למטבח וסיפר לאשתו, כי האורח אסר איסר וגירש את אשתו אם הוא עוד ישאר. אמרה לו: — שב לידו ואל תצא מהדיואן עד שאבוא אליכם.

קראה למשרת ללוות אותה בדרך והלכה עמו אל בית אחיה. הגיעה לשם ודפקה בדלת — דק דק דק, דק דק. פתח אחיה את הדלת וראה אחותו לפניו. אמר לה: "אחותי, מה לך"? הוא סבר שהיא רבה עם בעלה וכבר התעורר בו חשקו ל"אכול" את בן דודו. אמרה: — אין בי שום דבר, באתי אך לקחת כסף.

לא שאל אותה לשם מה היא צריכה כסף ולא כמה כסף, אלא אמר לה: — הנה המפתח של הארגז, קחי כמה שאת רוצה!

והם היו עשירים גדולים. ומה שהיא תקח, היא תקח משלה. היא בת שיך ולה שליש הירושה.

נטלה כסף כמה שרצתה ושבה לביתה. התלבשה והתקשטה וציוותה למשרת לשחוט לה שני כבשים ולהעלותם אל הדיואן. הכבשים נשחטו, והיא עלתה אל הדיואן, בירכה את האורח ואמרה לו: — עד היום היית אורח של בעלי, ושבועתך שבועה. מעכשיו אתה אורח שלי, הנה הכבשים ששחטתי לכבודך, ואל תבישני משברי!...

האורח לא ידע עוד מה לומר, הוא נאלץ להישאר עוד יומיים נוספים...
בערב האחרון, נטלה את הכסף שהביאה מבית אביה ועלתה אל הדיואן.
אמרה לאורח: — הוֹ דוֹד מחמד, הלא תאמר לי מהו סך החוב שבעלי חב לך?
אמר לה: — בעלך חב לי סך כך וכך.
אמרה לו: — פרוש את אדרתך!
פרש את אדרתו — ובשם הרחמן! פתחה את צרור הכסף ומנתה לו קרש על גבי קרש, לתוך האדרת, ערימה גדולה...
— הזהו כל החוב? — שאלה
— כן, זהו כל החוב, יאיר אלהים את פניך!...
— ועכשיו אחזי בשולי בגדך — הוסיף אלרמאח ואמר לאשה וחפן לה מלוא חפניו קרושים מן הערימה — אחזי בשולי בגדך! את יגעת הרבה למעננו ולא נוכל לגמול לך.
עצרה בעדו ואמרה בתרעומת: — חזור בך, יא שיך, ומיד! תחת קורת ביתי תעליבני עלבון שכזה? וכי מה אני בעיניך? יהודייה? נוצרייה? שולית? קבצנית [6] (ובאמת, לְמָה הוא חשב אותה?) ? וכי מחכה אני לכספך? אני פלונית בת פלוני...
התנצל ואמר: — שגיתי, סלחי לי!
הלך וקנה שור, כופר לאשה בעד עלבונה, והמשרת שחט אותו פתח הבית. כבודה של האשה הושב למקומו.

לפני שיצא מהמקום השקיף הרמאח מן החלון ואמר למשרתו: — ראה, ראה איך השתנה הנוף! ראה איזה הבדל בין השנה שעברה לבין השנה הזאת? ראה את הפועלים בעבודתם, את השדות המוריקים, את החצר הנאה! אכן זה דרכן של נשי החיל! היא הרימה בעלה מהארץ לשמים ועשתה אותו שיך בעל שם. אשתו הראשונה מחקה את דמותו וצלמו, הפכה אותו ליוגב עלוב, וזו בנתה אותו והשיבה לו את כבודו. לא לחנם אמרו: "מַא בַּיִת אִלַּא מַרַה, ומַא חַב אִלַּא דְּרַה" (אין בית אלא אשה ואין תבואה אלא דְּרַה).
ואל השדאדי אמר: — מאושר אני שסייעתי לך לשאת את בת דודך. על אשה זו תוכל לסמוך ולישון בטח, שאין האיש יכול לדעת במעשה אשתו.
אמר לו: — ידעתי שאתה שיך גדול ונדיב, אבל אינני יודע עדיין למה זכיתי לאהבתך, כאהבת אב את בנו?
אמר לו: — כיון ששאלת, הנני ואספר לך דבר שלא סיפרתיו לשום אדם, ואפילו לא לאשתי: באלהים, שאזני שורפת אותי עד היום הזה מהצביטות והמריסות של אותה אשה רעה, שהתעמרה בך והשפילה אותך! באלהים, שצלעותי עודן כואבות מבעיטותיה! חסתי עליך.

1. לשון חירוף, דיבור פוגע ומעליב; 2. **בּוּרי** — גביע חרס המוצב בראש הנארגילה; בית קיבול לטבק ולגחלים. 3. מקור: הי מן בדנתך? 4. מקור: **אלתְלאתּ אלנַוַאגִ׳; שלוש מלות הגירושין. 5. מעשה הזביחה נחשב לאחת המלאכות הבזויות, ורק עבדים ושוליים עוסקים בה. 6. קבילי אציל נותן, אך לא מקבל; חרפה היא לו לקבל מתת יד; יקבלו מתת יד רק מי שאינם אצילים, יהודים, נוצרים או שוליים.**

כ״ה. גּוּנְדַל וּדְנְדַל וּמַשְׁפַּר־אַנְטַל

בעיר אחת ושמה ״חַגְּבַה״ היו שבעה מסגדים, והיו בה מאה ״פאטמה״ שתומות־עין ומאה ״עלי״ שתומי־עין[1], והיו בה שלושה שיכים מהוללים, אנשי־שם — גּוּנְדַל וּדְנְדַל וּמַשְׁפַּר־אַנְטַל. בקיצור עיר של דת, של אדיקות ויראת שמים, של תפלה, של דבקות ואמונת אומן בעלי ובפאטמה.

אולם, מי שרוצה היום ללכת לתור בעיר הזאת, ליהנות מזיו קדושתה ואוירת מסגדיה, צפויה לו אכזבה גדולה. העיר חַגְּבַה איננה קיימת עוד. היא נכחדה במלחמה בין שבטית ולא נותרו ממנה אלא שלושה קברים של גּוּנדל ודנדל ומשפּר־אנטל. שמות אלה חרותים על מצבות אבן ואותם אפשר לראות.

למה יצא הקצף על העיר חג׳בה? למה נמחקה מעל פני האדמה כאחת הערים החטאות? האם לא עבדה אלוהיה בדבקות ולא הרבתה תפלה ולא צמה בחודש רמצאן? למה העיר אללה עליה את אויביה לעשות בה כלה ובמה חטאה? אכן לאלהים פתרונים ולא לנו להקשות קושיות. נסתפק בסיפור המעשה, שהביא לחורבנה של חג׳בה, והקורא ישפוט אם הדין היה דין צדק. הנה הסיפור:

לאיש מאנשי חג׳בה היה שדה דְּרה גדול ורחב ידים. גובה הקמה היה מכסה את הגמלים. הדְּרה בשלה ועת ה״שְׁרַיאף״[2] הגיעה. בעל השדה גייס לעזרתו את אנשי מקומו לעבודת ה״שריאף״ והם באו לעזור. העובדים עלו על השדה טורים טורים ומרטו את העלים בשירה ורינה ובסדר נאה. תופים וחלילים ליוו אותם בעבודתם, הרנינו את רוחם, והשמחה היתה רבה. גם הלצות ובדיחות המעלות סומק בלחיי הנשים הצנועות התגלגלו בין הטורים ו״פוצצו״ את השומעים מצחוק. היתה שמחה של ברכה, של שבלים בריאות וטובות, רינה של ערב קציר.

באופק נראתה לעיני העובדים פמליא גדולה של מלווי כלה (שַׁוַאעַה), שבאה מכיוון מזרח ממחוז בני שדאד. הכלה רכובה היתה על גמל, ומלוויה — על חמורים צביאניים[3] ועל פרדים. כולם היו אנשים חשובים, שיכים, לבושים חג ועדויים במיטב נשקם.

ואנשי חג׳בה מזלזלים היו בבני שדאד הגאים והפראיים, שאין בהם לא ערמה ולא חכמה. השדאדים נחשבו בעיניהם לפתאים, שכל נער חג׳בי יכול להוליכם תועה. אפילו דתם קלושה, ומסגד ראוי לשמו אין בכל גבולם...

אז יקפוץ אחד האנשים ויתרברב באזני ריעיו ויאמר: — מה יותן לי ואבתול את הכלה השדאדית?...

אמרו לו: זה בלתי אפשרי ואינך אלא רברבן. איך תוכל לגשת אל הכלה והיא מוקפת באנשי רובים? אבל אם גבר אתה — הראה לנו את **השטארה** שלך!...

אמר להם: — אם תעזרו לי — לא יקשה הדבר לעשותו.

— איך נעזור לך?

— הרעיון פשוט: יצא אחד מכם לקראת **השוואעה** ויאמר להם, שאשתו כרעה ללדת בתוך הקמה, שישלחו את הכלה שלהם לעזור ליולדת. השוואעה כולם גברים, והכלה היא האשה היחידה ביניהם.

רעיון מטורף, הרפתקה משעשעת, קדימה, תשוגל ערות בני שדאד — קראו כולם פה אחד... האלה הם אנשי חג׳בה המתפללים חמש פעמים ביום?

בעל המזימה שכב בתוך הקמה וגנח כאשה אחוזה צירי לידה. חבריו יצאו וחיכו באמצע הדרך.

משקרבה הפמליא של הכלה, יצא לקראתה איש בליעל ואמר: — באלהים, אנשים טובים, אשתי כרעה ללדת באמצע השדה ואין בתוכנו אשה שתעזור לה; אנא מכם, עשו מצוה ושלחו אשה מתוככם שתטפל בה!...

אמרו לו: — אין בינינו שום אשה מלבד הכלה.

— יהי כך, שתהיה הכלה...

טוב; הבריכו את הגמל והורידו את הכלה ושלחו אותה אל היולדת. מה לעשות? פיקוח נפש.

הכלה נכנסה לתוך הקמה, אל מרכז השדה אשר שם ה״יולדת״, ואנשי חג׳בה הקיפו את **השוואעה** במחול וזמר לשעשעם ולהסיח דעתם...

הללו רוקדים ושבים, ובן הבליעל תפס בכלה וביצע בה את זממו. היתה הכלה צועקת: ״הצילו״!, ואלה מכים בתופים ומחרישים את צעקותיה במצהלותיהם וצחוקם. וכך, כל אימת שהשמיעה צעקה, הגבירו הללו את הרעש עד שלא ניכרו צעקותיה מפני קולות השמחה ורעם התופים...

אנשי חג׳בה חשבו שהם עושים מעשה **שטארה** ולא יראו לאחרית דבר. הם היו בטוחים שהכלה תעבור על הענין בשתיקה, שהיא לא תעיז לגלות חרפתה ברבים, אבל לא כך היה הדבר. הכלה יצאה מתוך השדה חבולה ונובלת ופיה מלא אלה וקללה לעבר מלוויה: — לאן אתם הולכים, יא כלבים בני כלבים? פנו ושובו הביתה, והדרך שהביאה אתכם תחזיר אתכם! אין עוד

לאן ללכת, כבודכם חולל, אין עוד בתולים, הדבר קרה כך וכך...

במעשם זה, גזרו אנשי חג׳בה כליה על עצמם ועל עירם. שדה־הדרה הפך לשדה קטל — שם מצאו מותם כל עושי הנבלה. השדאדים לא הסתפקו בכך, אלא קידשו מלחמת השמד על כל חג׳בה ולא סרו מעליה עד שהפכוה לעיים. מאז, נקרא אותו שדה בשם "ג׳רַבַת אַלשַיבַה"[4], לזכר מוראות המלחמה, שהלבינה אפילו את שערות העוברים במעי אמותיהם. ואנחנו כאן והם שם.

1. אם יש מאה 'פאטמה' שתומות־עין ומאה 'עלי' שתומי־עין, נקל לשער עד כמה יש 'עלי' ו'פאטמה' בין אלה שאינם בעלי מום. זוהי איפוא לשון לגלוג על הערצת עלי ופאטמה ועל אדיקותם הדתית השקרית של אנשי חג׳בה, כפי שמוכח מהמשך הסיפור. גם שמות השייכים שלהם המתחרזים הם סימבוליים ולגלגניים: **גּוּנְדַל** — עב־בשר; **דְנְדַל** — מפל־בשר; **מַשְׁפַר־אַנְטַל** — שפתים שמנות ונפולות. ואפשר לתרגמם כך: **שְׁמַנְתָּ, עֲבִיתָ, כָּשִׁיתָ.** 2. **שְׁרַיְאַף** — פישוט העלים של הדרה בעודם ירוקים ושימורם כמאכל לפרות בתקופת החורף. 3. **צבייאנים** — חמורים גבוהים וחזקים הדומים לפרדים. 4. תרגום: שדה השיבה.

כ״ו. עלי הַמְיַיבֵּל (אַלְמְוַוּבַּל)

היה איש עני ושמו עלי המייבל (אלמוובל), על שם עיסוקו בעבודת היבלית. יום יום היה עודר בשדות, משרש את היבלית מתוך האדמה ומוכר אותה לבעלי הבהמות. היה מוכר ליום ברבע קרש, ברבע ושמינית, ולפעמים בחצי קרש. זו היתה עבודתו וזו פרנסתו.

יום אחד, כשהיה עלי עובד בשדה, חלפה למולו בתו של הצלטאן בעת שטיילה בגנים. איפה היא ואיפה הוא? ראשה בעננים, לבושה מלכות, יפה, הדורה, מרשימה. התבונן בה עלי בהערצה ואמר: "באלהים, אלך ואנשק את ארכובותיה"[1]! כך נשבע עלי, שבועה נחרצה, ורץ אליה, כרע לפניה ושלח ידיו המאובקות לאחוז בשולי בגדה על מנת לנשק ארכובותיה. בת הצלטאן, שהופתעה מהתנפלותו של זה, בעטה בעלי בכל כוחה עד שגלגלה אותו כמה גלגולים והמשיכה בטיולה. מה? הוא היה עלול להכתים את בגדיה במגע ידיו המטונפות. עלי נפגע עד עומק נפשו ודמעות זלגו מעיניו. היתה לו כוונה טהורה, והבעיטה לכן הכאיבה לו מאד.

חזר לביתו באמצע היום בוכה ומדוכדך. ראה אותו שכנו, סייד, עשיר אדיר, ושאל אותו: — מה לך, יא עלי? מדוע אתה בוכה?

אמר לו: — הענין כך וכך. בת הצלטאן בעטה בי עד שגלגלה אותי למרחוק. רציתי לנשק ארכובותיה לאות הערצתי לה והיא בעטה בי ברגל גאוה. אני בוכה שכה שפלתי בעיניה...

אמר לו: — מה תאמר על כך אם אחתן אותך בה? אתה שומע? אחתן אותך בה...

אמר לו: — איך, יא סידי? איך תוכל לחתן אותי בה? היא בת צלטאן, ואני, מי אני? עלי אלמוובל, שפל אנשים...

אמר לו: — קונם עלי אם לא אחתן אותך בה. עליך רק למלא אחר הוראותי והדבר יקום ויהיה.

— מה עלי לעשות?

— ראשית, עליך לחדול מעבודת היבלית. ושנית, קח מידי את חתיכת הסבון הזאת ולך להתרחץ ולהתנקות ולהתמרק, שלשה ימים בזה אחר זה, ואח"כ שוב אלי ואורך את אשר תעשה.

לקח את הסבון והלך לבית המרחץ והסתבן והתאמבט והתמרק, שלשה ימים בזה אחר זה, עד שנהיה לבן כמו נר. אח"כ שב אל שכנו הסייד וזה הלבישו בבגדים חדשים ואמר לו: — מעתה לא יִקָּרֵא עוד שמך עלי אלמוובל כי אם הַתַּגָּר עלי אלמְכַּאוי...

לאחר מכן נתן הסייד לעלי דינר זהב ועוד חמשה קרושים, אמר לו מה לעשות בכסף הזה ולקח אותו עמו להתפלל צהרים במסגד.

הצלטאן ראה את עלי במסגד, הדור בלבושו, ושאל את הסייד: — מי האיש הלזה הנמצא בחברתך?

אמר לו: — זהו התגר עלי אלמכאוי, אדוני הצלטאן. הוא אורח שלי...

— מדוע בא למקומנו? מה היא מטרת בואו?

— הוא מחפש לו אשה; רצונו אחת מבנותינו, נערה שתהא ראויה לו מכל הבחינות, הכסף לא נחשב בעיניו...

הידיעה הזאת עוררה בצלטאן ענין רב. הוא פנה אל עלי אלמכאוי ואמר לו: — יא חאג' עלי, הלא תבוא יחד עם הסייד להסב עמנו היום על עלה קאת!...

— כבוד רב הוא לי, אדוני הצלטאן, להסב היום במחיצתך — אמר עלי ושלף את דינר הזהב מחיקו ומסרו לידי הוד מעלתו. — הלא תמצא איש, אדוני הצלטאן, שילך לקנות לנו גֶּזֶן קאת (נצר קאת) הוסיף עלי.

קאת בדינר זהב? הנשמע כדבר הזה? אין זאת אלא שהזהב אינו נחשב בעיני התגר עלי אלמכאוי...

ובעוד הצלטאן תוהה על מדת פזרונו של האיש המוציא דינר זהב בעד קאת, הגדיל עלי להרשים כאשר הושיט לצלטאן עוד חמשה קרושים בשביל "לקנות לנו עלעל טבק"...

תמה התפלה. הצלטאן שלח את עבדו לקנות קאת וטבק וחזר אל ארמונו עם כל הפמליא שלו ועם אורחיו. בדרכם אל הארמון, הדריך הסייד את עלי וכה אמר לו: — כאשר יגיע הקאת, הו אדום העין!, חלק לכל אחד מהמסובים, לזה אגודה אחת ולזה שתים, ותן לצלטאן חצי "בַּרְכַּס"[2]. הצלטאן

להוט מאד אחרי הקאת; הוא אוכל קאת בחמשה עד עשרה קרוש ליום. ואתה, עליך יהיה להפגין מדה גדולה של אסטניסות וברירנות, כדרכם של עשירים מפונקים. אל תאכל מהקאת אלא את הניצנים האדומים, העלעלים הרכים, ואת השאר השלך לרצפה. התגר עלי אלמכאוי אינו אוכל אלא את הַאֶלְיָה, את הטוב והמובחר...

טוב. נכנסו לאולם הדיואן, והצלטאן הזמין את עלי להסב לידו. ישבו, והקאת הגיע. אלומה גדולה. עלי הסיר את האריזה, חילק קאת לכל המסובין באמצעות השמש, ונתן לצלטאן 'בַּרְכַּס' שלם. הצלטאן כבר עמד לעוף מרוב תאוה לקאת.

התחילו ללעוס קאת. עלי היה נוטל מערימת הקאת שלפניו נצר עסיסי רך וטוב, בורר לפיו רק את העלעל האדום שבראשו, וזורק את השאר לרצפה. והצלטאן היה רואה ו״נשרף״ על בזבוז הקאת. ברוך דיין האמת! בזבוז משווע! היה מחכה עד שעלי יפנה מבטו הצדה — ושולח ידו אל הענף שהשליך ואוכל אותו... חבל! למה ילך לאיבוד? חראם!...

בתום מסיבת הקאת, שנמשכה עד הערב, הפציר הצלטאן באורחיו לשבת לסעוד עמו על שולחנו. ישבו ואכלו, בטוב ובנעימים, ואח״כ פתחו בדברים ובגישושים.

— ״מה חפצו של עלי אלמכאוי ומה הוא בא לחפש בארצנו״? — שאל הצלטאן, והסייד ענה לו: — אדוני הצלטאן, עלי אלמכאוי חפץ בבתך, התאבה להכניסו תחת כנף אדרתך?

(והסייד כבר הקדים ולימד לעלי ואמר לו: ״כל אשר ידרוש ממך הצלטאן בעד בתו, קבל ללא ערעור. אמור לו: ״חַאמֵל חַאמֵל מִן גַּיר מְרַאגַ׳עָה״ — מקבל עלי, מקבל עלי, ללא פשרות).

הצלטאן נתן הסכמתו והציג תנאיו, ועלי קיבל עליו כל התנאים ללא פשרות. נשאר רק דבר אחד שעלול היה לעכב את החתונה: הסחורה של עלי מתעכבת עדיין בים ולא יוכל לשלם עכשיו...

— לא נעכב את החתונה בשל כך — אמר הצלטאן לעלי. — אתן לך עכשיו את בתי, ואחר כך אתה תשלם, לכשתגיע הסחורה...

הצלטאן נפתה איפוא לדברי הכזב של הסייד, השיא לעלי את בתו ואף נשא בכל הוצאות החתונה. עלי אלמוובל זכה בבתו של הצלטאן מבלי שהוצרך לשלם אפילו פרוטה אחת. הוא לקח כלתו לביתו, ומזימתו של הסייד קמה ונהייתה...

ישב עלי עם אשתו לילה ראשון, לילה שני, לילה שלישי, וכל יום שחלף הלך והפחית מעצמו עד שהסיר מעליו כל אותה תחפושת של עלי אלמכאוי וחזר להיות הוא עצמו, עלי אלמוובל העני. ובת הצלטאן היתה רואה את

הירידה של עלי ואת הדלות מסביבה, וסוברת לתומה שזוהי דלות זמנית, עד שתגיע סחורתו של חתנה מדרך הים...

בלילה הרביעי שלאחר החתונה, ישב עלי ליד כלתו וצחק, צחק הרבה.
אמרה לו: — למה אתה צוחק, יא עלי? הלא תספר לי?
אמר לה: — הניחי, לא אוכל לספר לך!
אמרה לו: — השבעתיך באלהים לספר לי מהו שמצחיק אותך? למה תכסה את הדבר ממני?
אמר לה: — התזכרי אותו איש שבעטת בו בנעלך בפאת השדה עד שגלגלת אותי למרחוק? אותו איש יושב עכשיו לידך, אני הוא עלי אלמוובל מעריצך העני, שבעטת בו ברגל גאוה. אני צוחק על תהפוכות הגורל. הנה עכשיו את אשתי ואני אדונך, הישגתיך בערמה ומזמה. היכולת לדמות בנפשך שתינשאי לעלי אלמוובל? מה את אומרת על כך? האם את מצטערת או חשה עצמך מרומה?
אמרה לו: — לא, אינני מצטערת, אתה המזל שלי הכתוב לי ואין בלבי עליך ולא כלום. ואם תשמע בקולי ותלך בעצתי, אתה בעלי בעל הזמן.
אמר לה: — כל אשר תאמרי אלי אעשה.
נתנה לו שני קרוש, קרש אחד להוצאות הדרך וקרש אחד לשמור בארנקו. שני קרוש, לא יותר, ושלחה אותו לעדן ויעצה לו מה לעשות ואיך להתעשר מבלי להתאמץ, אמרה לו: — כשתגיע לעדן, קנה כל אניה הנכנסת לנמל ושלם של "קשר־הקניה"[3] את הקרש שיש בחיקך. לאחר שקנית, מכור את האניה לכל מי שיתן לך את הריוח הגבוה ביותר, ואל תשוב אלי אלא לאחר שתצבור רווחים שיהיה בהם כדי למלא אניה בסחורה. רוצה אני שאתה תהיה התגר עלי אלמכֹאוי באמת...
עלי נסע לעדן, ואשתו השכימה למחרת היום אל המעין לשאוב מים. הסייד השכן כבר חזר מהתפלה במסגד וישב כמנהגו ליד חלון ביתו לקרוא בקוראן ולהשמיע בשער קולו. ראתה אותו בת הסולטאן ואמרה לו: — "בקר טוב, יא סידי!" היא כבר ידעה מהו שעולל לה איש זה ואיך הוא רימה את אביה ואותה, ולִבָּהּ מלא עליו. אמר לה: — "יברך אלהים את בָּקְרֵך בבריאות!" התבונן בה וראה שהיא יפהפיה שאין לתארה. לא ידע שהיא בתו של הצלטאן.
למחרת היום, לבשה והסתדרה והלכה לבית הסייד. דחפה בדלת בבטחה, הפילה עצמה לפניו ואמרה: — אני חוסה באלהים ובך, יא סידי, הושיעני! חלצני מן המיצר!
הסייד נחפז לקראתה להרגיעה ואמר: — מה לך, יפהפיה? מיהו שמאיים עליך?

אמרה לו: — אבי בעוכרי, יא סידי! קרוב לארבעים בחורים באו לארסני ואבי מסרב להשיאני. מבקשת אני ממך שתדבר על לבו, רוצה אני להתחתן, עד מתי אשב ואחכה בבית?

— ואם אשכנע אותו להסיר התנגדותו, התאותי להינשא לי?

— לכבוד הוא לי, אדוני. שפחה אהיה לך...

— אם כך, אני אסדיר את העניין. בת מי את?

— אני בת הקצב פלוני.

(ולקצב הנזכר היתה בת גבנת, פסחת, חרשת, מונחת בקרן זוית, לא תצלח למאומה).

אמרה לו: — אני לא מאמינה שאבי יסכים לך, הוא ידחה אותך באמתלאות שונות כשם שדחה אלה שבאו לפניך, הוא יאמר לך: "בתי פסחת, בתי אלמת, בתי חרשת", על מנת להבהיל אותך, ומה תענה לו על כך?

— אענה לו: "חַלַא, קַאבֵל לְהַא לַחְם פִּי כַּבֶּש, לַחְם פִּי כַּבֶּש" — יפה, אקבל אותה אפילו בשר בתוך סל, בשר בסל...

— אם כך תאמר לו — הצלחתך מובטחת, לא יהיה לו עוד פתחון פה...

נניח לו עתה לסייד ונשוב אל עלי אלמובל ונראה מה מעשיו ומהו שעלה בידו?

משהגיע עלי לעדן, הלך אל הנמל, וכשראה אנית סוחר נכנסת לנמל, בא אל משרדי החברה וביקש לקנות את כל הסחורה שבתוכה. — "מי אתה? ומה אתה"? אמר: — אני הסוחר הנודע, אני עלי אלמכאוי.

נקבו לו מחיר והוא קנה וחתם ושילם קרש אחד, של "קשר הקניה" (חַק רַבְּט אַלְבַּיע וַאלשְׁרַא). אחר כך הלך לפונדק שבו התאכסן וישב לו שם לנוח ולבלות את שארית היום.

ובינתים באו סוחרים אחרים ידועי שם אל הנמל, ביקשו לקנות את הסחורה שבאניה ונאמר להם שהיא כבר קנויה. — "מי קנה?" — "קנה אותה הסוחר פלוני המתגורר בפונדק פלוני"...

הלכו אליו והציעו לו למכור את הסחורה בריוח. עלי בדק את ההצעות השונות ומכר לו לזה שהציע לו הריוח הגבוה ביותר. בעיסקא אחת, תוך שעות אחדות, הרויח עלי כמה מאות קרושים מבלי שינקוף אצבע.

למחרת היום, השכים עלי ראשון אל הנמל, קנה את האניה שנכנסה אותו יום לנמל ושילם קרש של "קשר הקניה". כעבור שעות אחדות מכר את הסחורה בריוח הגון — ושב לפונדקו שמח וטוב לב.

וכן על זה הדרך: עלי המשיך במקח וממכר בסחר האניות וצבר רווחים גדולים עד שיכל לקנות בכספו אניה שלמה. ואז החליט כי כבר הגיע הזמן

שהוא ישוב הביתה אל אשתו. והוא שב בעושר גדול, בכל חמדת הודו ואטון מצרים. הלך עני במקלו ותרמילו וחזר עשיר אדיר. בדרכו הביתה, הריץ אל אשתו מכתבים וביקשה לשכור עבורו בתים ומחסנים ומגרשים לאיחסון הסחורה והכבודה שהוא מביא עמו. ושיירות הגמלים הגיעו בזו אחר זו ופרקו מטענן ברחבה שממול ביתו. והבתים והמחסנים נתמלאו בסחורות ובדים ובכל דבר שעולה על הדעת ועל הלשון, עד כי צרו מהכיל. עלי אלמוובל חזר לביתו בתור עלי אלמכאוי, פלוני בן פלוני, ששמו נישא בפי כל ביראת כבוד...

ועתה נשוב אל הסייד ונראה כיצד בת הצלטאן הוליכה אותו שולל וגמלה לו על תרמיתו.

ובכן, הסייד הכין עצמו, לקח כבש והלך לארס לו את בת הקצב. שחט את הכבש פתח הבית, והקצב חש לקראתו ומיהר להזהירו. אמר לו: — אִרְחַבּוּ פִּי מַא גִ׳ית פִּיהּ מִן דוּן אַלְבַנַיִּה (ברוך הבא!, וכל שתבקש תקבל, מלבד הנערה)...

אך אמר לו: "מלבד הנערה" — אַפְתַלַק מִשְהּ (נבקע מוחו לשנים)... אמר לו: — אינני מבקש אלא הבת שלך...

— לא, אי אפשר, בתי כך, בתי כך, בתי כך. היא לא תצלח לאשה...

אמר לו: — אין דבר! מקובלת היא עלי עם כל מגרעותיה ומומיה, אקח אותה אפילו בשר בתוך סל... הצג את תנאיך!

ניסה הקצב שוב ושוב להניאו ממחשבתו ולא יכל לו. ומשראה כי האיש חזק בדעתו וכי הוא יודע מה הוא לוקח — נתן הסכמתו בחצי רצון.

הסייד שילם כל שנדרש ממנו וביקש שיקדשו לו את הנערה מיד. הוא היה חסר סבלנות... קידשו לו. האנשים באו לרקוד ולשיר, אבל הסייד לא רצה ריקודים ולא שירים. הוא רצה לקצר את הדרך ולקחת מיד את כלתו הביתה.

טוב. הרכיבו הכלה על גב הסוס, ושני אנשים תמכו בה מימינה ומשמאלה לבל תיפול. גבנת היתה המסכנה ולא היתה יכולה להחזיק עצמה. הסייד חיכה בביתו, בוער כולו מצפייה, והתהלוכה של הכלה הגיעה סוף סוף אל פתח הבית. והוא ירד, נשא את הכלה בזרועותיו, כנהוג[4], והכניסה פנימה. הביא אותה החדרה והניחה על קתדרא של מצעים. בא לדבר אתה, ולא דיברה. גילגלה מכאן לכאן ונתגלגלה תחת ידו כבול עץ (גִ׳סְפָּה). הסיר המטפחת מעל פניה — ומה ראו עיניו? אשה כעורה מלאה מומים וחסרת אונים... אוי לעינים שכך רואות! איזו תרמית איומה! איזה מפח נפש!...

ומלווי הכלה עודם מתמהמהים בחדרים ועל המדרגות, סקרנים לדעת כיצד יגיב הסייד למראה בחירת לבו?... והסייד הגיב כמצופה: הוא קרא לָעבד המושך ברסן הסוס ואמר לו: — חכה! אל תלך! השב את הכלה אל בית אביה! כבר היא מגורשת, מגורשת, מגורשת!...

החזירו אותה. הסייד כיבה את כל האורות, סגר על עצמו את הבית, וידום. משל נפל לתוך בור עמוק...

למחרת בבוקר, פתח הסייד את החלון, אך קולו לא נשמע עוד. מצב רוחו היה עכור. בת הצלטאן עברה על פני חלונו ואמרה לו: — "בקרך טוב, יא סידי!" לא ענה לה, לבו היה מלא עליה על מה שעוללה לו. "מה קרה, יא סידי? מה שלומך? מדוע פניך רעים היום"? — ולא מלה!

נכנסה לביתה, התלבשה והתקשטה ולקחה בידה מן הסחורות היקרות שהביא בעלה והלכה אל בית הסייד. דחפה את הדלת ונכנסה. — "מדוע אתה סר וזעף, יא סידי?" — אמרה לו. — "ראה היאך אני סבלתי את עלי אלמוובל ואיך בניתיו והפכתיו לעלי אלמכאוי! ראה נשות החיל מה רב כח הסבל שלהן ומה הן מסוגלות לחולל! ואתה, שהנך סייד וגבר בגברים, לא יכולת לסבול את בת הקצב אפילו שעה אחת בביתך? היכן הגבורה שלך? הַיְיָא פְּתַח, פתח את שולי בגדך ואפרע לך את החוב שבעלי חב לך"!

ותוך כדי דיבור מנתה לו את כספו, ריאל ע"ג ריאל, והוסיפה לו כהנה וכהנה. אמרה לו: — גרמתי לך הפסד של החתונה עם בת הקצב — הנה לך כל הכסף שהרוצאת, והסר כעס מלבך! נתפייס.

ובאנו הנה והם נשארו שם.

1. נישוק הראש והארכובות היא דרך מקובלת של כבוד והכנעה לשליט, לחכם, לזקן, להורים ולמורים. 2. **בָּרְכָּס** — אגודת קאת גדולה המכילה ארבעים אגדים קטנים, כמנין 40 בוקשה — הפרט של הקרש. כל אגד קטן נמכר בבוקשה וברכס שלם — בקרש. 3. **קשר הקנייה** — תשלום ראשון. מקור: **חַק־רַבְּט־אלבַּיְע וַאלשְׁרַא**. 4. מנהג ערבי: כאשר הכלה מגיעה לפתח ביתו של החתן, החתן מרים אותה בין זרועותיו ומכניסה הביתה.

כ"ז. הסולם, החתול והתוף

א. מתקן ה"לַוַּלַה"

לאיש אחד היו שלושה בנים, אבל היה עני, אין לו כלום, מלבד שלושה דברים: סולם, תוף וחתול. כאשר קרבו ימיו למות ציווה לִבכור־בניו את הסולם, לשני — את החתול ולשלישי — את התוף. זה היה כל מה שהוריש להם.

מת האיש, ובנו הבכור נשא סולמו על גבו והלך לשוט בארץ. הגיע לעיר אחת, הסמיך את הסולם על קיר אחד הבתים, מתחת לחלון, ועלה להאזין לשיחת אנשי הבית. שמע אשה מדברת עם בעלה: "אישי היקר, אנא, הרשה לי לצאת לחתונה! הערב יש חתונה במקומנו".

הבעל חמד לו לצון ואמר לה: — חוששני לשלוח אותך, הלא אינך יודעת לא לרקוד ולא לשיר — ומה תעשי איפוא בחתונה?...

אמרה לו: — אני פדיון עיניך, הנח לי ללכת!

— טוב, אם את כל כך משתוקקת ללכת — לכי. אבל הייתי רוצה לראות קודם איך את רוקדת?, שלא תביישי בנו בין הנשים...

בסדר; קמה לרקוד, והוא שר והכה בתוף. היתה רוקדת ומנענעת בגופה ושואלת: — הַיְיָא איך? איך אני לדעתך?

— את בסדר גמור, רוקדת יפה.

— לא, אתה ודאי צוחק עלי, אינך אומר את האמת...

— אני אומר את האמת, האמיני לי, יְזַתַּאד רַאסְי פִּיש (ירום ראשי בך!)...

— אוי עד כמה מומחה אתה לשקר, מכירה אני בך, אי אפשר לדעת מתי אתה אומר אמת ומתי לא...

ראה שאינה מאמינה לו, עמד ו"תיקן" דבריו. אמר לה: — אגיד לך עכשיו את כל האמת. את רוקדת יפה, אבל יש בך קצת "לַוַוַדָה" (עקומה)...

— יש בי לַוַוַדָה אתה אומר?

כן, יש בך לווּדָה, לווּדָה קלה...

הלכה לחתונה בהרגשה לא מרוממת. ענין הלַוַוַדָה הטריד אותה ועכר את מצב רוחה.

למחרת היום הלך הבעל לעבודתו, ובעל הסולם הסתובב בקרבת מקום והכריז: "מְיַישֵר לַוַוַדָה, מְיַישֵר לַוַוַדָה"...

קראה לו האשה ושאלה: — מה מלאכתך, נערי?

אמר לה: — מְיַישֵר לַוַוַדָאת...

— התאות ליישר לי את הלַוַוַדָה שבי?

— זוהי מלאכתי, גברתי. היש לכם מרתף בתוך מרתף בתוך מרתף?

— יש לנו.

הראתה לו את המרתפים ואלה ישרו בעיניו. הם היו חשוכים ועמוקים. אמר לה: — לפני שאתחיל בטיפול, הניחי את כל המפתחות של הבית בתוך חורי המנעולים, שאם יבוא בעלך ולא ימצא אותך יוכל להיכנס לכל חדר שירצה מבלי להטרידך. ואם הוא יחפש אותך או יקרא לך, אל לך לענות לו אלא בהמהום, כך: המ־מ־מ־מ־מ, וכך תעשי עד שיעבור זמן הטיפול...

טוב; האשה שמה את מפתחות הבית בתוך חורי המנעולים, נתנה לאיש חבל ארוך כפי שביקש ונכנסה עמו לתוך המרתף השביעי העמוק ביותר. מיישר הלַוַוַדָאת השעין את הסולם אל הקיר, כרך אליו את האשה בחבל לכל ארכה וציווה עליה לא לזוז ולא לדבר, במשך כל היום, עד שתתיישר הלַוַוַדָה...

לאחר שגמר, יצא, פתח את הדלתות, אסף כל דבר יקר וחמוד הנמצא בבית והסתלק. האשה נשארה קשורה לסולם, לא נוח לה, אבל בשביל היופי כדאי אפילו להתענות...

לפנות ערב, שב הבעל מהשדה ומצא כל הדלתות פתוחות, החדרים הפוכים והבית ריק. ״פלונית, פלונית, איפה היא? לאן נעלמה האשה הזאת״? — קרא הבעל. חיפש אותה בחצר, אצל השכנים — ואיננה.

האשה שמעה אותו, אבל מנועה היתה מלדבר, עד סוף היום. לכל קריאה שלו היתה רק הומה כהמית יונה: המ־מ־מ־מ... הבעל מתרוצץ ונשרף, והיא מקפידה למלא אחר ההוראות של מיישר הלַווַדָה...

— ״פליאה, מנין בוקעים ההמהומים האלה״? — אמר הבעל לנפשו ורגליו הוליכוהו אל תוך המרתף החיצון. ההמהומים נשמעו כאן ברורים יותר; הם באים מלפני ולפנים. הבעל הדליק נר, נכנס ממרתף למרתף ומצא את אשתו קשורה לסולם בעומק המרתף השביעי. ״מה את עושה כאן? מי קשר אותך לסולם? מה פשר המעשה המוזר הזה״?

אמרה לו: — המ־מ־מ־מ־מ...

— אני מדבר אתך ואת מהמהמת, יא כלבה, יא בת כלבה? איזה משחק מטופש את משחקת? — רתח הבעל והניף מקלו להכותה...

האשה נבהלה מהמקל, נאלצה להפר את ההוראות ואמרה: — עבר היום מְיַישֵר הלַווַדָאת ואני הזמנתיו לטפל בלַווַדָה שלי. הוא קשר אותי אל הסולם עלי את הדיבור עד סוף היום... על מה אתה איפוא כועס? הלא אמרת בעצמך שיש בי לַווַדָה...

— א־הה? יַישֵר לך את הלַווַדָה? רוקן לך את כל הבית, יא כסילה...

ובשם הרחמן: הוא חבט באשה במקל, עד ששככה חמתו, ואח״כ שיחרר אותה מהחבל ושילחה מביתו. אמר לה: — הַיַיא לכי, יא טפשה, את כבר מגורשת, אינני צריך אשה כסילה כמוך...

בעל הסולם שב אל אחָיו ואמר להם: — ירחם אללה על נשמתו של אבינו איזו ירושה מועילה הוריש לי. ראו מה שהבאתי, ראו את הזהובים, את התכשיטים, ראו כל השלל שנפל לידי בעזרת הסולם...

ב. חתול הפלאים

ראה בעל החתול את כל הממון שנפל ביד אחיו ואמר: ״אף אני אלך לשוט בארץ־יה ואראה מה תועלת תביא לי הירושה שקיבלתי מאבי״.

נטל את החתול תחת בית שחיו ונסע. הלך הלאה הלאה עד שהגיע

לעיר אחת. ראה אכר ואכרה מאכילים את הפרות בחצר ביתם ועמד להתבונן בהם. אמר לו האכר: — התאבה לשבת לידי להאכיל את הפרות, והאשה תוכל להתפנות להכין ארוחת צהרים בשביל כולנו?

שמח להזמנה וישב להאכיל את הפרות. ישב שעה קלה וקם לשתות. הציץ לתוך המטבח וראה שאשת האכר כבר הכינה מלוא קערה **מעצוב וסמן ועסל**. אמר בלבו: "ארוחת מלכים מזומנת לנו היום". ובעוד הוא חושב כך, ראה את האשה מצפינה את הקערה בפנת המדף העליון, רחוק מן העין. למה הרחיקה את הקערה? למי היא מועידה את **המעצוב והסמן**?

שעה קלה לאחר מכן קראה להם האשה לארוחה, והם קמו. ישבו ליד השולחן וזו הגישה להם **חִין וְנַשוּף**... איזו אכזבה! היכן המעצוב והחמאה והדבש? ברור עתה שיש לה לאכרה חבר מאהב והיא הכינה את המעצוב בשבילו...

התחילו לאכול. האכר אכל **גְ׳חִין ונַשוּף**, בתיאבון רב, ואלו בעל החתול לא רצה לטעום מהאוכל הזה. הוא חשב כל הזמן על המעצוב שהחביאה האשה...

— למה אינך אוכל? — שאל אותו האכר, וזה, במקום לענות לו, צבט באוזן החתול צביטה חזקה.

"מיאו, מיאו" — יילל החתול מכאב וזה היסה אותו בחומרה: — שתוק! אִסְתֵר מַא סַתַר אַלְלָה (כסה מה שכיסה אלהים!)...

מעך באזנו עוד פעם, והחתול שוב יילל: "מיאו מיאו". ובעליו חוזר וגוער בו: — שתוק! אִסְתֵר מַא סַתַר אַלְלָה!...

שמע האכר את האורח והחתול מדברים זה עם זה ואמר כמשתומם: — אשאלך באלהים, הלא תגיד לי מה אומר החתול הזה? מדוע חזרת ואמרת לו: "אִסְתֵר מַא סַתַר אַלְלָה"? מה הוא מתבקש להסתיר?...

אמר לו: — זהו חתול חסר בושה, אל תשגח בו!...

אמר לו: — משביעני אותך באביך לספר לי מה הוא אומר.

אמר לו: — החתול שואל למה אנחנו אוכלים **גְ׳חִין ונַשוּף** בשעה שיש **מעצוב וסמן ועסל**?...

— איפה יש **מעצוב וסמן ועסל**?

— החתול אומר שהם נמצאים בקערה במדף העליון במטבח...

האכר קם ממקומו, הלך לחפש במטבח ומצא את הקערה האמורה. נטל אותה והביאה אל השולחן, ושניהם אכלו **מעצוב וסמן ועסל**, למורת רוחה של האשה. האכר התלהב מחתול הפלא וביקש לקנותו, אולם האורח סירב לדבר על כך. — "לא, לא אמכור את חתולי בעד כל הון! ירשתי אותו מאבי, והוא יקר לי, ולא עוד אלא שהוא מגלה לי נעלמים ומביא לי מזל"...

— השבעתיך בלחם והמלח שאכלת על שולחני, מכור לי אותו ואל תשיבני ריקם!

הפציר בו הרבה עד שנתרצה ומכר לו אותו באלף קרש...

אמר לו: — סגור את החתול במחסן שלושה ימים, עד שישכח את עברו ויתרגל לביתו החדש, ואח״כ הוא יתחיל לדבר. אם לא תסגור אותו, הוא יברח לבלי שוב...

האכר סגר את החתול בתוך מחסן צר, בלי אוכל ובלי מים, וכעבור שלושה ימים מצא אותו מת...

ובעל החתול שב אל אחיו, ואלה שאלו אותו: — מה הרוחת? מה חיל עשית?

אמר להם: — ירחם אללה על נשמת אבינו איזו ירושה מועילה הוריש לי. ראו מה הרוחתי: אלף קרש...

ג. ליל רעם התוף (לַילת צַרבַת אַלטַבל)

אמר בעל התוף: ״עכשיו התור שלי; אלך אף אני לשוט בארץ־יה ואראה מה יעלה בגורלי״?

נשא את התוף על גבו והלך. הלך כל היום, עד שהחשיך, ונכנס לתוך מערה ללון בה. אך עצם את עיניו והנה שבעה שודדים ושודדת אחת נכנסו למערה. ובידי השודדים ממון רב, שאין יודע להעריכו אלא יתברך. והמערה גדולה וגבוהה ואין יודע ממדיה ומחילותיה ומסתריה אלא בורא עולם. התחילו לחלק ביניהם את השלל, היו מודדים מלוא כובע זהב וכסף לכל אחד מהם וחצי כובע לאשה. בעל התוף היה מתקרב אליהם, שולח ידו בחושך וחוטף כובע אחד מלא זהב וכסף וחוזר למקומו. השודדים היו נבוכים, היו סופרים עוד פעם ועוד פעם, ובכל פעם היו מוצאים כובע חסר. חיפשו כאן וגיששו כאן, ואין שום דבר. ״פלא פלאים! אנו מודדים שבעה כובעים ונשארים רק ששה; לאן נעלם הכובע השביעי״? — היו השודדים תוהים ולא ידעו להסביר לעצמם את פשר התעלומה. אמרה להם האשה: — אל תשתטו! מי לוקח מכם? אתם ודאי טועים במדידה. נחסה באלהים מתעתועי השטן, רק שלא יהיה הלילה ״ליל רעם התוף״...

אך אמרה האשה ״שלא יהיה הלילה ״ליל רעם התוף״ — ובעל התוף הכה בתוף: טַם טַם טַרַם, טַם טַם טַרַם, טַם טַם טַרַם. והקופים וכל החיות למיניהם גלשו מנבכי המערה ומחגויה בהמון קולות וצריחות נרגזות ונפלו כאבנים על קרקע המערה, עדרים עדרים... תמהים היו מי הרגיז את רבצם? השודדים נסו על נפשם מנוסת בהלה ונטשו את כל הממון אחריהם. רק האשה לבדה לא עמד לה כוחה לברוח עמהם. פיק ברכים אחז בה מרוב בהלה והיא נשארה

שרועה במקומה, משלימה עם גורלה. עד שחזר השקט לשרור במערה, יצא בעל התוף ממחבואו, אסף את כל הממון הנטוש ולקח את האשה עמו לביתו. לא רק שהוא חזר עשיר גדול, אלא גם הביא לו אשה...

— "מה הבאת, אחינו"? — שאלו אותו אחיו, והוא ענה להם: — ירחם אללה על נשמתו של אבינו איזו ירושה מבורכת הוריש לי — בית והון ואשה... ובאנו הנה והם נותרו שם.

כ"ח. הפֻקיה שהשלים את יצירת העובר

היה אדם אחד שהיתה לו אשה פתיה. יום אחד החליט האיש לנסוע למכה לקיים את מצות החג׳ וביקש מהפֻקיה המקומי, עובד אלהים ירא שמים, להשגיח על ביתו ועל אשתו בהיעדרו. אך נסע, והפֻקיה בא לראות את הנעשה בבית ידידו וראה שכרסה של האשה הצעירה תפוחה במקצת. אשה נאה היתה, אבל תמה ופתיה, אין בה שום פיקחות. אמר לה: — באיזה חודש כבר את? אמרה: — בחודש הרביעי. אמר: — הכיצד? היאך הלך אל החג׳ ועזב אותך במצבך זה? הלך לזכות במצוה מכאן ונמצא עושה עבירה מכאן?

— למה? מה הבעיה?

— אינך יודעת מה הבעיה? איך עזב אותך בחודש הרביעי והלך בטרם ישלים את יצירת העובר? הלא את עשויה ללדת בבוא העת תינוק בעל מום; בחודש הרביעי העובר חסר עדיין כמה חלקים חשובים בגופו; עדיין אין לו רגלים ולא ידים, לא ראש ולא צואר... הרי לך חוסר אחריות מצדו...

— ומה אעשה עכשיו עם עצמי? — שאלה האשה בדאגה וחרדה.

— מוכרחים להשלים את יצירת העובר, למנוע חרפה ממך, כדי שלא יוולד לך ולד מן הסוג השלישי[1], יצור מעוות...

האשה פרצה בבכי: — מה עולל לי הכלב בן הכלב? לאיזו צרה הכניס אותי? לואי ותישבר רגלו ויחזור מאמצע הדרך.

— אל תבכי, הענין עוד לא אבוד ואפשר לתקן את המעוות. אם רצונך בכך אני מוכן להשלים את היצירה...

האשה הפתיה נשמה לרווחה. היא הודתה לפֻקיה על דאגתו וקיבלה הצעתו ללא כל היסוס. מאז לא חדל הפקיה מלשפר ומלשכלל את העובר ולא מש מעל משכב האשה עד שמלאו ימיה ללדת.

ובאחד הלילות ילדה האשה בן. הפֻקיה בא לבקרה ושאל אותה איך התינוק נראה ואם היצירה מושלמת?

אמרה לו: — הילד בסדר גמור, אתה היצלת את המצב...

והבעל שב ממכה. אנשי מקומו ערכו לו קבלת־פנים נלהבת — בתופים ובזבחים ובירכוהו על זכייתו בתואר חאג׳. באו אליו אורחים גם ממקומות

אחרים וישבו בביתו כעשרה ימים, אוכלים ושותים ומהללים ומשבחים את הנביא.

ובכל אותם ימי זבח ושמחה, לא הוא נפנה לדבר עם אשתו, מחמת היותו טרוד עם אורחיו, ולא היא דיברה אתו מטוב ועד רע. האשה עשתה עבודת ביתה ושתקה. היא היתה כעוסה מאד.

לאחר שנגמרה החגיגה, והאורחים שבו למקומותיהם, נזכר האיש באשתו ובא ודפק על דלתה: — "פלונית, פלונית"! האשה נעלה את עצמה וסירבה לפתוח את הדלת...

— מה קרה, יא פלונית? למה את כעוסה? האם לא תכיריני עוד?...

אמרה לו: — סור מעלי, יא אַבַּס דַּבִּיכָּה[2] אתה יודע מה שעשית...

— מה עשיתי?

— הלכת ועזבת אותי בחודש הרביעי ולא חשבת על העובר; הייתי מביאה לעולם ולד בלי ראש, בלי צואר ובלי גפים, אלמלא...

— אלמלא מה?

— אלמלא הפֻּקיה שהשלים את היצירה ומנע חרפה ממני... אלמלא הפקיה הייתי יולדת יצור מן הסוג השלישי...

כיון ששמע כך, דיבר אליה בערמה לכסות על חרפתו ואמר: — הלא ידעת, יקירתי, שאני סמכתי על הפֻּקיה ומיניתי אותו במקומי בהיעדרי... הפקיה עשה את המוטל עליו ויש לברכו על כך... הלא השארתיך בידים נאמנות, ואם כן על מה הרוגז?

האשה נרגעה ונתפייסה ועברה לסדר היום.

למחרת היום, נפגשו החאג׳ והפֻּקיה ברחוב ובירכו איש את רעהו לשלום, כאלו לא אירע דבר ביניהם...

עבר שבוע ימים והחאג׳ יושב ורוקם וחורש מזימת נקם. הוא החליט לגמול לפֻּקיה על ניצול אשתו הפתיה ועל המעילה באימון שהוא נתן בו. הפֻּקיה כַּזַק-עַרְצָה (דקר אותו בגב) וחילל כבודו, והנקמה על כן צריכה להיות ממין הפגיעה. לפקיה יש שבע בנות בתולות וגבו פגיע יותר מאחרים...

מה עשה? הזמין אליו את אלעג׳וז אלכאהנה (הזקנה התחבלנית) ואמר לה: — הכניסיני לבית אלפֻּקיה פלוני, בתור בתך, על מנת להישאר שם למשך כמה ימים, ואתן את שכרך...

ראתה שהוא "אַמְרַד" כמו אשה, אין לו, לא שפם ולא זקן ולא שיער ונענתה לו. היא הלבישתו בגדי נערה ולקחה אותו אל בית הפֻּקיה. דפקה בדלת ואמרה: — פֻּקיה, פֻּקיה!

— כן, סבתא, מה רצונך?

— נוסעת אני אל החג׳ ורצוני להשאיר בתי אצלכם עד שובי. בתי רוצה להיות בחברת בנותיך; אם היא תהיה תחת השגחתכם אוכל לנסוע בלב שקט. אשלם לך הוצאות כלכלתה.

הפּקיה התבונן ב״נערה״, ראה שהיא נאה ואמר: — טוב, השאירי אותה וסעי לשלום...

טוב; הזקנה הלכה, וה״נערה״ נשארה בבית הפּקיה.

לעת ערב התחילו בנות הפקיה להתקוטט ולריב ביניהן על הזכות לישון בחברתה של האורחת, כל אחת מהאחיות רצתה שהיא תישן אצלה...

הפּקיה התערב בין בנותיו ופסק: — תור! האורחת תישן אצל כל אחת מכן לפי תור. הבכירה — תהיה ראשונה והצעירה — אחרונה...

בסדר, לפי תור...

האורחת ישנה איפוא בערב הראשון אצל הבת הבכירה, וזו טעמה לראשונה את טעם ״מרק־הדוד״...

למחרת היום נשאלה האחות הבכירה ע״י אחיותיה, אם היא נהנתה מהשינה בחברת האורחת, וזו ענתה להן: — מה אספר לכן? נערה מקסימה, משעשעת, תענוג לשכב לצדה; ישנה כל הלילה ולא הניעה אבר, קשה היה לשמוע את נשימתה...

שיקרה להן. למה רק היא תאבד בתוליה ויהיה לאחיותיה יתרון עליה?...

בערב השני ישנה האורחת אצל הבת השניה, וגם זו טעמה את ״מרק־הדוד״ והסתירה את הסוד משאר אחיותיה...

וכן על זה הדרך: האורחת ישנה אצל כל האחיות, לפי הסדר, עד שהשלימה את כולן.

נשארה אשתו של הפּקיה — האם החורגת. כל האחיות עמדו על כך, שהתור צריך להיות עכשיו אצלה, כדי שלא תבאיש ריחן על אבדן בתוליהן ותוציא דבתן רעה אל אביהן; אם תהיה שותפה לעבירה היא תיאלץ לסכור פיה...

וכך היה: האורחת ישנה בלילה השמיני אצל אשת הפּקיה...

למחרת היום התשיעי שאל הפּקיה את אשתו: — איך האורחת שלנו. יא מַרַה? האם את מרוצה ממנה?

אמרה לו: — מה אתה יודע? נערה חרוצה, קשה לי כבר להיפרד ממנה, יכול אדם להניחה בתוך אישון העין ולא תעכיר את מקומה. לא פלא שבנותיך אוהבות אותה...

— אם כן, תישאר היום אצלי ותשרתני, התור אצלי...

לא עברה שעה קלה, וכמה מאנשי המקום התקהלו תחת חלונו של הפּקיה וביקשוהו לצאת לשפוט ביניהם. התגלעה מחלוקת בין בעלי השדות על

התור של חלוקת המים. הפקיה הוציא ראשו מן החלון לדבר עם האנשים, והאורחת, שעמדה בחדרו, ניצלה את הרגע ולחצה אותו אל תוך החלון הצר. "אַא־אַא־אַא" — נאנק הפקיה ולא יכל לדבר או לזוז. רק עתה הבין, ש׳הנערה׳ אינה נערה...

— "השלמנו לך את יצירת הראש, הצואר והגפים, יא פקיה" — הזכיר לו החאג׳ את מעשה בגידתו והסתלק מיד מן הבית. נקמתו היתה נאמנה...

לאחר שיצא, קרא הפקיה לאשתו ואמר לה: — תני לי, יא מַרַה, את העט והקסת, ארשום את התאריך, שמא הבנות כבר מעוברות...

1. הסוג השלישי — מפלצתי. מקור: אַלְכַּלַק אלתַאלת. 2. תרגום: התבשיל הכי גרוע.

כ״ט. האשה והמאהב

היה איש אחד חשוך בנים, שיך, מן בלאד אנס, בעל אדמות. והיתה לו אשה צעירה ונאה, שתינתה אהבים במסתרים עם גבר מקומי, והוא, השיך, איש תמים, לא ידע על מעשיה.

פעם אחת, בעונת החריש, חיפש השיך פועלים לעבודה בשדותיו ולא מצא. אמרה לו אשתו: — יא שיך, הנה טורח אתה כל שנה לחפש פועלים ולא תמיד מוצא אותם, וביחוד לא בעונה הבוערת. אנשי המקום כולם עסוקים בשדות שלהם. עצתי לך למצוא לנו עובד קבוע שישב עמנו בביתנו, ישגיח על השוורים, יחפש פועלים ויעשה עבודה בכל עת. עובד כזה יקל מעליך, אבל צריך להביאו ממרחקים, אולי מסביבת צנעא.

ובעוצה כן, זממה האשה להרחיק את בעלה מהבית, לזמן מה, כדי שתהיה חפשיה לבלות עם מאהבה ולשחוט למענו את הטלה האבוס...

והשיך שמע לעצת אשתו והלך. משהגיע קרוב למדינת צנעא פגש בדרויש אחד, הולך בטל, ושאל אותו למעשיו ולאן מגמת פניו. אמר לו הדרויש: — הולך אני לשחר פני אלהים, לחפש לעצמי פרנסה...

— התרצה לבוא לגור עמנו ולעבוד אצלנו כפועל וכמשגיח?

— מה תתן בשכרי?

הסכים אתו על השכר ועל התנאים והביאו הביתה.

אמר השיך לאשתו: — הנה הבאנו פועל, דרויש ירא אלהים, הוא ישב עמנו ויעשה מלאכתנו בבית ובשדה.

טוב, אכלו ושתו — לבריאות להם — וקמו לשבת בדיואן. השיך ביקש מהדרויש להציב את הנארגילה ולרדת למטבח לחתות גחלים בשביל הבורי. הדרויש ירד, ובעודו במדרגות, שמע את אשת השיך מדברת עם איש הנמצא אצלה במטבח.

איש זה היה המאהב שלה. היא שאלה אותו: "היכן אתה חורש מחר, יא רוחי"? והוא ענה לה: "אחרוש בשדה פלוני, יא אהובת לבי". אמרה לו: "מחר, לכשאביא את ארוחת הצהרים לפועלים שלנו, אסור קודם אליך להביא לך את הארוחה שאכין למענך"...

כאן, לא יכל עוד הדרויש לשמוע יותר. הוא השתעל, נכנס, חתה גחלים מלוא הבורי ושב על עקבותיו.

האשה חשדה בַּפּוֹעל החדש, כי הוא האזין לשיחתם, והדבר הדאיג אותה. היא אמרה למאהבה: — הלך והביא לנו פועל מַלְעוּן אִבֶּן מַלְעוּן; בטוחני שהוא עמד במדרגות והאזין לשיחתנו; עלינו להיזהר בו...

הדרויש חזר עם הבורי, הרכיב אותו על הנארגילה ושאל את בעל הבית:

— יא שיךְ, היש לך שדה במקום פלוני?

— כן, יש לי, למה אתה שואל?

אמר לו: — מחר נתחיל לחרוש שם.

— למה דוקא בשדה המרוחק הזה?

אמר לו: — הנח לי לקבוע סדרי העבודה, אתה צריך לסמוך עלי, רצוני להכיר את כל אדמותיך הקרובות והרחוקות..

טוב, למחרת היום הובילו את השוורים לפניהם והלכו לחרוש באותו שדה מרוחק, הסמוך לשדה המאהב. האשה לא ידעה על השינוי בסדרי העבודה.

לעת הצהרים, נראתה האשה באופק, מקושטת ומפורכסת, והסל על ראשה. בתוך הסל — הארוחה של הפועלים והארוחה של המאהב. של הפועלים — גְ׳חין וְנַשׁוּף[1] ושל המאהב — מַעְצוּב וְסַמְן[2]...

ראה אותה הדרויש בנטותה לעבר השדה של מאהבה ואמר: — יא שיךְ, כמדומני שזו אשתך, בטוחני שהיא היא עצמה, תועה היא בשדות, כסבורה היא שאנחנו חורשים למעלה, נקרא לה...

— "יא דוֹדָה פְּצֵה, יא דוֹדָה פְּצֵה"! — קרא הדרויש — "אנחנו חורשים כאן, אנחנו חורשים כאן"...

האשה לא יכלה עוד לחמוק מנגד עיניהם של השיךְ והדרויש ואנוסה היתה לסור תחלה אליהם ולדחות את המאהב. באה, הניחה את הסל מעל ראשה והלכה להשקות את השוורים.

היא הלכה, ואלה ניגשו לאכול. פשפשו בסל וראו שתי קערות: אחת מלאה **ג׳חין ונשוף** ואחת **מעצוב וסמן**.

השיךְ סבר לתומו, ש**המעצוב והסמן** נועדו לו, ו**הג׳חין והנשוף** — לפועל. אמר לו לדרויש: — בני, בוא ואכול עמי **מעצוב וסמן**, הקערה גדולה והיא תספיק לשנינו.

והשיךְ — לפי תֻמּוּתוֹ; הוא לא חשד במאומה באשתו...

טוב, אכלו **מעצוב וסמן** ושבעו — **והג׳חין והנשוף** לא נגעו בהם.

האשה החזירה את השוורים, נטלה את הסל ושבה הביתה. היא לא יכלה עוד לסור אל מאהבה. כיצד תסור אליו? מה תתן לו? **ג׳חין ונשוף?**

המאהב, שהיה רעב, התיר את שוורים והקדים לשוב לביתו. הדרויש, שעקב אחריו, אמר לו לאדונו: — שמעני, יא שיך! די לנו חריש להיום; השוורים עייפים ולמה נייגע אותם? נשוב מוקדם הביתה, נאכילם ונאביסם, ומחר הם ייטיבו לחרוש משחרשו היום...

— טוב, בני, הביתה.

הם שבו, בעוד היום גדול, שלא כרגיל. הדרויש הספיק לשמוע מאחורי הקיר איך המאהב מתרעם על האשה ואומר לה: "מה עשית לי? איך השארת אותי בלי ארוחת צהרים"?

והאשה מתנצלת ואומרת: "מה שקרה, קרה שלא באשמתי, יא רוח רוחי. יש לנו עכשיו פועל דרויש, מלעון אבן מלעון, העומד לשטן בדרכי. אבל אני אפצה אותך. היכן אתה חורש מחר"?

— מחר אחרוש בשדה פלוני.

— בסדר, הארוחה תגיע אליך לשם, היה סמוך ובטוח...

למחרת היום, הלך הדרויש לחרוש בסמוך לשדה שבו חורש המאהב, והשיך הלך עמו. וגם היום סיכל הדרויש את תכניתה של האשה ועשה לה כאשר עשה יום אתמול. הוא ואדונו אכלו את הארוחה הטובה, והמאהב קרא "מזי־רעב"[3]. כך עשה לה יום אחר יום עד שראתה עצמה כנתונה במצור...

יום אחד, ישבו האשה והמאהב במטבח ונועצו ביניהם מה לעשות וכיצד לסלק את הדרויש מדרכם? אמרה האשה: — באלהים, שזהו דרויש ממזר בן ממזר, כלב מכלבי צנעא, שלא מצאתי לו תחבולה — הלואי ויסתמאו עיניו!...

אמר לה: — הלואי ויסתמאו עיני השיך שהביא אותו.

אמרה: — צץ בי רעיון, מה דעתך עליו?

— איזה רעיון?

— מכיר אתה את הפקיה פלוני הישב כל היום במסגד ועובד את אלהיו? אלך אליו ואבקשו לקללם שיסתמאו עיניהם...

— רעיון חכם, לכי אליו עכשיו, עכשיו, הוא קדוש וסגי נהור וקללתו מתקיימת...

הדרויש שמע את הדברים והקדים והלך אל המסגד. ראה את הפקיה הסומא ואמר לו: — השאילני את בגדיך ומקלך לשעה ותקבל ממני קרש... הסומא, ששמח לקבל את הקרש, לא היסס להתפשט ולמסור את בגדיו. הדרויש לבש את הבגדים וישב במקומו של הפקיה באולם התפלה.

ואשת השיך באה, דפקה בדלת ונכנסה: — פְּקִיה, פְּקִיה!

הדרויש המחופש עצם עיניו והתחיל להנהן בקול מתנגן: "נִן־נִן־נִן־נִן־נִן"...

אמרה לו: — יא פְּקִיה, נדרתי לך בחמשה קרוש, למען אללה, קבל אותם!

— ומה בקשתך, יא מבורכת? — שאל הפקיה וקיבל מידה את הכסף.

— יש לי שני אויבים, קלל אותם שיסתמאו עיניהם, שיסתמאו עיניהם...

— יש לך שני אויבים, טוב, ארבעים יום אתפלל ואקלל, ובמלאת ארבעים יום הם יהיו סומים ועולמם יחשך,

— אתה כבר יודע מה לעשות; העיקר שיהיו סומים...

— אני אעשה וגם את תעשי...

— מה עלי לעשות?

— עָלַיִךְ להאכילם יום יום בְּר־אַלעַקָר, וּבַיְץ־אַלשֶקָר, וּסַמְן־אַלבַקָר[4], במשך ארבעים יום, והם יסתמאו בהדרגה עד שיכהה מאור עיניהם לגמרי...

בסדר; האשה חזרה לביתה, והדרויש מסר לסומא את בגדיו ושב לעבודתו. הוא אמר לשיך: — הענין כך וכך, לאשתך יש מאהב, וכדי שתראה את הדבר בעיניך עליך לעשות כל אשר אומר אליך. אשתך תתחיל לפטם אותנו מהיום במאכלים אלו ואלו, ואתה אכול ואל תשאל שאלות...

— מה אתה אומר? לאשתי יש מאהב? אל תשתטה!...

אמר לו: — אם אין לה מאהב, חתוך את ראשי. אבל שב, נתעדן אני ואתה במשך ארבעים יום, ונאביס את השוורים. השוורים רזים, ואם נדאג להם בימים אלה הם יעשו עבודה של שלשה ימים ביום אחד.

טוב, ישבו להאכיל את השוורים, והאשה האכילה אותם "**בְּר־אַלעַקָר, וְסַמְן־אַלבַקָר, וּבַיְץ־אַלשֶקָר**"...

והיא סופרת את הימים והם סופרים. וכל יום עובר הלכו והתאוננו על קוצר ראייה ועל חושך בעינים... והיא שומעת ולבה מתמלא חדוה.

ערב אחד הגישה להם את האגנית לטבול ידיהם לפני הארוחה והם לא נגעו במים. "למה אינכם טובלים את ידיכם"?, שאלה אותם, והם ענו לה: "היכן האגנית"?

— הנה היא מונחת לפניכם.

— אנחנו לא רואים אותה כלל, אין זאת אלא שחשכו עינינו, אוי מה היה לנו!

ואז היא ניגשה, שיקעה ידיהם בתוך קערת המים והגישה לפניהם את הארוחה.

היו שולחים ידיהם אל קערת האוכל, וידיהם שוקעות ברצפה ולא בתוך הקערה. היו מגששים ימינה ושמאלה ואל הקערה לא יגיעו... והאשה רואה

וגוערת בהם: ״לא ככה, לא ככה, יא עֻמַיַאן! מה אתם מגששים ברצפה והקערה לפניכם״?

— אנחנו לא רואים כלום, יא פְּצָה! קוננו עלינו, קוננו! מתים אנחנו...

אחזה בידיהם, תקעה אותן לתוך הקערה ואמרה: — אכלו עכשיו!

אכלו והיא משגיחה עליהם. וכל אימת שאיבדו כיוון היתה מחזירה ידיהם לתוך הקערה וגוערת בהם על משגיהם. משנמאס לה הדבר — והם גילו עד כמה הם קשי־תפיסה — נטלה את הקערה, נתנה אותה בידיהם ואמרה: — אכלו עכשיו, יא סתומים, והיזהרו ללכלך בגדיכם!.. אתם כבר יותר גרועים מתינוקות... מה קרה לכם פתאום?...

— אנחנו לא יודעים מהו שקרה לנו, יא פְּצָה? אפילו הנר כבר לא רואים, העולם חושך, חושך וצלמות, מעתה אנו תלויים בצוארך, אל תטשי אותנו לעת צרה!...

עמדו לקום, והתנודדו ונתקלו בקירות... ״תני לנו מקלות להישען עליהם, יא פְּצָה! אנחנו כבר המצוה שלך״...

פְּצָה נתנה להם מקלות עבים והובילה אותם למקום משכבם...

שכבו לישון והתחילו מיד לנחור ולהפריח עיטושים (יִדְרְטוּ), כאלו שהם כבר שקועים בעומק השינה.

והמאהב נכנס ומצא כל דבר מזומן לפניו: צלי־אש ומגדנות ופרפראות ובשמים ונרות דולקים וכל דבר ודבר... ואז ישבו הוא והאשה ואכלו ושיחקו והשתעשעו והשתוללו והסירו מעליהם כל מעצור, לנגד עיני הבעל והדרויש השוכבים ונוחרים ומתעטשים (יִדְרְטוּ)...

וכטוב לבם במסיבתם, קראה האשה דרור ליצריה ופרקה מעליה כל רסן וכל מסוה של צניעות, וכדרך הַשַׁטְיוּת של הנשים, גבר בה חשקה להתקלס בבעלה ״העוור״. היא אמרה למאהב: — אל תחשוש עוד מאלה, הם כבר סומים, אינם רואים בין ימינם לשמאלם, והם גם שקועים בתרדמה... קום איפוא ונתקלס בהם, נרמוס אותם ברגלינו, נבהיל אותם ונשתעשע לאידם...

ואז יצאו שניהם אל המרפסת, נעלו מגפים מסומרות לרגליהם והתחילו לצהול כסוסים ולרקוע בנעליהם — טרק, טרק, טרק, טרק... הסוסים נכנסו אל החדר בדהרה ואיימו לרמוס בפרסותיהם את שני ה״עוורים״ הישנים...

הדרויש ניעור בבהלה מעושה וקרא בחלחלה: — יא שיְך, יא שיְך, קום, הסוסים עלינו, הסוסים ירמסו אותנו, היכן אנחנו נמצאים?..

ושניהם קמו, ומקלותיהם בידיהם, ונעלו את הדלת — ובשם הרחמן! השיְך תפס את המאהב והדרויש תפס את האשה (כך הם הסכימו, כי השיְך עשוי היה לחוס על אשתו) והיכו אותם במקלותיהם עד אשר דק לעפר...

— ״אנא, בשם אלהים, חוסו על חיינו״! — התחננו שני המנאפים, והם

חננו אותם ושילחום החוצה...

למחרת היום, שלח השיך לאשתו בידי שליח את שלוש החותכות שלה: "מגורשת, מגורשת, מגורשת" ונשא לו אשה אחרת תחתיה. ובאנו הנה והם נשארו שם...

1. **ג׳חין ונשוף** — לחם דרה ולבן מורתח. 2. **מעצוב וסמן** — מאפה לחם חטה עם חמאה. 3. **מזי רעב** — לשון אירוני; מה יעשה אדם רעב שאין לו מה לאכול? יקרא את הפסוק: מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי. 4. **בר־אַלעקר** — חטה שגדלה על אדמת בעל, שהיא משובחת ביותר. **בַּיְן־אַלשקר** — ביצי תרנגולות. **סמן־אלבקר** — חמאת בקר.

ל. הכלה וחמותה

היה היו בחור ובחורה, שאהבו זה את זו והחליטו להינשא. אמר הבחור לבחורה: "הינשאי לי, בתנאי, שאמך ואמי יגורו עמנו בבית אחד". הבחורה הסכימה לתנאי הבחור ונישאה לו.

ימים אחדים לאחר החתונה באה האשה אל בעלה ואמרה לו: — הרחק את אמך ממני, שאם לא תעשה כן — אינך עוד לי ואינני עוד לך!...

אמר לה: — לא אוכל לעזוב את אמי! על מי אטוש אותה, ואני לה בן יחיד? הלא כך התניתי עמך!

אמרה לו: — זהו זה, עליך לבחור באחת משתינו, בי או באמך!...

לבו של הבחור נחצה לשנים; הוא אהב את אמו ואהב את אשתו ולא היה מקום לבחירה בין שתיהן. אבל הוא היה מוכרח לבחור, והוא בחר באשתו..

בבקרו של יום תפס ביד אמו ולקח אותה למקום רחוק. הלך הלוך ובכה, הלאה הלאה הלאה, עד שהביאה אל חורש שמם, בראש הרים, ושם הניחה. נתן לה שלשה ככרות לחם ואמר לה: — שבי כאן, אמא, עד שאשוב לקחתך!..

טוב. ישבה הזקנה במקום שישבה, והבן חזר אל ביתו ואל אשתו.

הלילה רד, וחיות הטרף יצאו ממעונותם. הזקנה רעדה מקור. עד שעבר חלק מן הלילה, ראתה אור מדורה עולה מן העמק שמתחתיה ואמרה: "ארד אל העמק ואתחמם כנגד המדורה ולא אמות בקור". ירדה ומצאה אנשים יושבים מסביב למדורה, אוכלים ושותים. ראו אותה ואמרו: — מה הביאך לכאן, אמא? אמרה: — קר לי, באתי להתחמם כנגד האור.

— ומה מעשיך במקום הזה?

— בני הביאני לכאן והלך. אמר לי שהוא יחזור ולא חזר.

נתנו לה אוכל ושתיה חמה והיא אכלה ושתתה. אח״כ קם אחד מהם, נתן לה גוש של זהב ואמר: — אם יבוא בנך לקחתך — מה טוב! ואם לא יבוא —

הזהב הזה יועיל לך ובו תוכלי לכלכל עצמך ולא תזדקקי עוד לשום אדם.

לאחר שלשה או ארבעה ימים הלך הבן לראות מה עלה בגורל אמו. הוא רצה לראות אם היא עוד חיה או שכבר אכלו אותה אַלְקֶשַׁאת (חיות הטרף)? משהגיע אל אותו מקום פתח פיו וקרא בקול גדול: — יַא־אוּמַה! יַא־אוּמַה! יַא־אוּמַה!

שמעה אמו את קולו וענתה לו בלב נפעם ונרגש: — אוּמִי וְאַבִי! אוֹ־מִי ואבי! לאן נעלמת, בני? חיכיתי לך הלילה הראשון, השני, השלישי ולא הופעת!

— ואיך מצבך, יַא־אוּמַה? איך עברו עליך הימים והלילות במקום הזה?

— אלהים לא שכחני. ראה מה יש לי! אנשים טובים נתנו לי את גוש הזהב הזה.

משראה הבן את גוש הזהב, אורו עיניו. הוא החליט להחזיר את אמו הביתה. אשתו תשמח עתה לקבלה, שהרי היא כבר עשירה.

תפס בידה והחזירה. אשתו ראתה את שניהם הולכים ובאים והתחילה להשתולל ולאיים. הוציאה ראשה מהחלון וצעקה לעבר בעלה: — בשבועה, שאם תכניס אותה לבית — אעשה לך ואעשה ואעשה!...

היא צועקת, ובעלה משגר לה רמזים מְבַשְּׂרֵי־טוב, מאחורי גבה של אמו, ומפציר בה לשתוק. היה רומז לה בתנועות ידים ובהבעת פנים, שהזקנה חוזרת עם אוצר זהב. אמו עלולה לרגוז מקבלת הפנים הזאת ולהסתלק עם העושר שהביאה עמה, והם יהיו המפסידים... הזקנה לא זקוקה עוד להם, אלא הם שזקוקים לה...

רמזיו המבטיחים של הבעל עוררו סקרנותה של האשה ופיתוה לנצור את לשונה. והבן ואמו נכנסו. ומיד עם כניסתם הראה הבעל לאשתו את גוש הזהב שהביאה אמו ומסרו למשמרת אצלה... האשה היתה מאושרת. הזהב שימח את לבה שמחה גדולה וסייע לה לשנות את יחסה כלפי הזקנה. היא לא העיזה עוד להקל בכבודה של חמותה.

אולם שמחתה של הכלה לא האריכה ימים. עצם העובדה, שחמותה היא זו שהביאה את הזהב, ולא אמה, עוררה בה רגשי קנאה ותחרות. הזהב לא שלה הוא, אלא של הזקנה ושל בנה ואינה רשאית לעשות בו כחפץ לבה. האוצר אמנם מונח אצלה, אך לא היא בעלת הבית עליו.

יום אחד באה אל בעלה ואמרה לו: — רצוני שתקח את אמי אל המקום שאליו לקחת את אמך; רצוני שאמי תביא לי גוש זהב שיהיה כולו שלי...

— יא ההיא! יא ההיא! יא ההיא! לא ככה! אין כל ודאות שאמך תביא זהב! את תגרמי לה לקפד חייה. המקום רוחש חיות רעות. לא! לא אשמע לך ולא אסכן אותה...

אמרה לו: — אין זאת אלא מזימה שלך ושל אמך. כל רצונכם הוא לשמור את הסוד לעצמכם. באלהים, שאם לא תקח את אמי, לא אשאר בבית הזה ולא תקרא לי עוד אשתך!...

אמר לה: — אם כך — בשם הרחמן! נצא מיד לדרך...

לקח את חותנתו אל אותו חורש שאליו לקח את אמו, הניחה שם וחזר. החותנת צריכה להישאר במקום זה שלשה או ארבעה ימים, כמספר הימים ששהתה אמו, ואח"כ הוא ישוב ויחזירה.

כעבור שלשה ימים אמרה האשה לבעלה: — "לך והחזר את אמי"! הלך ולא מצאה עוד. החותנת לא החזיקה מעמד אפילו לילה אחד. חיות הטרף אכלו אותה עוד בלילה הראשון ולא הותירו ממנה אלא שברי עצמות...

אסף את העצמות לתוך שק וחזר הביתה, וראה אשתו משקיפה מן החלון מחכה בקוצר רוח לבואה של אמה. אמר לה: בישתא בת בישתא, רדי וראי מה עוללת לאמך! הנה אמך בתוך השק. אמך אינה אמי. אמי כיבדה את הוריה, ולכך היתה ראויה לזכות באוצר ולהינצל ממיתה. אבל את שאינך מכבדת הוריך לאיזה נס יכולת לצפות?...

לאחר מות אמה שינתה הכלה את יחסה לטובה כלפי חמותה. היא כיבדה אותה ואף אהבה אותה. אחרי הכל היא הביאה לה אוצר זהב...

ואנחנו כאן והם נשארו שם.

ל"א. רוטל בשר

היה אדם אחד, שהיה מלקט עשבים ומוכר אותם לבעלי הבהמות. פעם השתכר ברבע קרש, פעם בשמינית קרש — והסתפק במה שהרויח. כל ערב היה שר ומזמר, מאיר כל הבית באור גדול, איפה אנחנו? עני שהשמחה שרתה במעונו.

והיה לו שכן תגר, עשיר גדול, שהיה מקנא בו על עליצותו ונוטר לו טינה. התגר ישב כל היום בחנותו, עסק בסחר מכר, ובערב היה שב לביתו ומחשב חשבונותיו — כמה הרויח? כמה הפסיד? היה יושב ומגלגל אלפים, וקשה לו להירדם בלילות, וזה שר ושמח ואין בלבו כל דאגה. ומה יש לפנינו? רבע קרש, שמינית קרש, הכי הרבה חצי קרש..

אמר התגר בלבו: עד מתי אסבול טרחו של זה? עד מתי יהא זה מדיד שינה מעיני לילה לילה בשיריו וזמרתו? קונם עלי אם לא אטרידנו ואשבית שירו מפיו.

יום אחד, קרא התגר לשכנו ואמר לו: — פלוני, סורה אלי, יש לי הצעה בשבילך!

— במה הענין?

אמר לו: — עד מתי תכלה כוחך בליקוט עשבים? כמה אתה מרויח מעבודה זו? למה לא תעסוק במשא ומתן?

אמר לו: — אני שמח בחלקי ומסתפק בעבודתי.

אמר לו: — לא נכון שתהיה מתפלש בעפר כל ימיך בשעה שאתה יכול להיות סוחר מכובד.

— איני רוצה להיות סוחר...

— אל תמהר לדחות עצת ידיד! אתן לך חנות ואתן לך קרן לסחור בה...

— מה הקרן שתתן לי?

— אלוה לך רוטל זהב, ואתה תפרע לי מהרווחים שתרויח...

— ומה אם לא יהיו לי רווחים? ושמא אפסיד את הקרן?

— לא יתכן שלא יהיו לך רווחים או שתפסיד חלילה את הקרן! הרי אינך חדל־אישים! אבל בוא ניקח את האפשרות הגרועה ביותר ונניח שתפסיד את הקרן. במקרה כזה אדרוש ממך רוטל בשר מבשרך תמורת רוטל הזהב...

— ומה תועלת תצמח לך מזה?

— לא תהיה לי שום תועלת ולא הנאה מכך, ואינני מציב תנאי זה אלא כדי לדרבן אותך להצליח בעסקיך.

— אם זהו התנאי — אקבל אותו...

— כיון שאתה מסכים, כתוב לי שטר על כך ותקבל מיד את הזהב!

בסדר; היבלן קיבל את הזהב והתחייב בשטר, לפני הפקיה, לפרוע לתגר, במועד שנקבע, רוטל זהב או רוטל בשר מבשרו...

לא עברו ימים מועטים, והיבלן הפך לסוחר מכובד. הוא לבש בגדים נאים, נשא לו אשה בת גדולים ונהג בפזרנות. עסקיו נעשו רעים מהיום הראשון. היה בא הערב ואין עוד שירים, ואפילו לא צפצוף־פה. במקום השמחה והשירה, באו הדאגות וחישובי החשבונות — מה הרויח? מה הפסיד? הוא איבד את כל כספו.

ומועד הפרעון הגיע; התגר דרש את פרעון השטר.

התחילו במשפטים. הופיעו בפני השופט הראשון, השני, השלישי, הרביעי, החמישי, עד השופט העשירי ואף לא שופט יכל להכריע ביניהם.

ערב אחד אמרה לו אשתו: — הלא תאמר לי מהו שמדאיג אותך ומעיב על חייך? מהו שדורש ממך הסוחר הזה ומה אתה חייב לו?

אמר לה: — אל תחקרי במכוסה ממך!

אמרה לו: — למה תסתיר ממני את דאגתך? חייב אתה לספר לי.

דחקה בו הרבה עד ש״נשבר״ וסיפר לה את סיפורו. אמר לה: — לויתי מהסוחר פלוני רוטל זהב על מנת להחזיר לו זהב או רוטל בשר מבשרי. עכשיו הגיע מועד הפרעון ואין לי מה לתת לו. הופענו כבר בפני עשרה שופטים ואף

לא שופט רצה לפסוק בדיננו. נותר לנו השופט הגדול, העליון, הפוסק במשפטים סבוכים וקשים. מחר נופיע לפניו לשמוע את פסק דינו.

אמרה לו: — אם כך, עליך יהיה להשכים לבל תאחר למשפט. זה יהיה פסק־דין גורלי.

למחרת היום, השכים היבלן והקדים להתיצב בחצר השופט, כאשר יעצה לו אשתו. עד שהלך, ואשתו קמה, לבשה בגדי חמודות מבגדי אביה, חגרה חגורו וצנפה מצנפתו ויצאה לדרך. היא רכבה על סוס ונראתה כסייד רם מעלה או כאמיר מן האמירים. בעלה הלך מדרך אחת והיא — מדרך אחרת.

השופט הגדול נהג כל בוקר לצאת לטיול בגנים, לפני שיתחיל יום עבודתו, ואשת היבלן ידעה מנהגו זה והצטרפה לפמליא שלו. השופט ראה אותה, סבר כי לפניו אמיר מבית המלוכה והקביל פניו בחמימות רבה. לאחר שהתוודעו ובירכו זה לזה, סיפר "האמיר" לשופט כי הוא עובר דרך וכי הוא נוסע למקום מסויים בשליחות מלכותית.

אמר לו השופט: — יבורך היום שבו זכינו לחזות בהדר זיו פניך, יא אמיר! אתם מוזמנים אצלנו היום לסעודת צהרים...

הטיול התמשך עד חצות היום. חצר השופט היתה מלאה אנשים הממתינים למשפטם.

אמר האמיר: — רואה אני, כבוד השופט, שמחכה לך עבודה גדולה היום; תמהני איך תספיק לשפוט את כל האנשים האלה ביום אחד?

אמר לו: — אינני מוטרד מכך. כל בעלי־הדין האלה ניתן לפסוק בענינם תוך שעה קלה. מה שמטריד אותי הוא משפטם של הסוחר והיבלן...

— למה משפט זה צריך להטריד אותך?

— כי זה משפט בלתי רגיל, מסובך וקשה, ועדיין אינני יודע כיצד לפסוק בו?

— הלא יואיל כבודו לספר לי באיזה משפט מדובר ואפשר שאוכל להיות לו לעזר.

אמר לו: — הסוחר הלוה ליבלן רוטל זהב, והיבלן התחייב בשטר להחזיר את ההלואה בעינה או רוטל בשר מבשרו. עכשיו שלא יכל לעמוד בתשלום חובו הוא נתבע לתת רוטל בשר מבשרו...

— ואיך אתה אומר לפסוק בנדון זה?

— זאת השאלה שגדולי השופטים לא רצו להכריע בה. אני עודני מתחבט ומתלבט, לא אוכל להתחמק מהכרעה...

— העבירם אלי ואפסוק בדינם! התנסיתי כבר במשפטים מסובכים...

— יבורך פיך, יא אמיר! פסוק אתה ביניהם ואשלם אגרתך מכיסי!...

נכנסו הביתה, סעדו והתפללו ואח״כ הסבו בתוך האולם וקיבלו קהל. כל האנשים שהיה להם דין ודברים נקראו להופיע, לפי תור, והשופט חתך ביניהם במהירות ופטרם מלפניו.

הסוחר והיבלן היו אחרונים; הם נכנסו וישבו כורעים על ברכיהם.

אמר להם השופט: — כבר מסרנו משפטכם לידי אורחנו הנעלה השריף בן שליח אללה שנקלע היום לעירנו. השריף המרומם, ברוחב בינתו ועוצם למדנותו ונסיונו הרב, הוא שישפוט ויפסוק ביניכם — והאל העוזר והמושיע.

האמיר פנה מיד לתובע ואמר: — השמיענו בקיצור את תוכן תביעתך!

התובע הושיט לשופט האורח את שטר החוב ואמר: — אני דורש רוטל בשר מבשרו של איש זה...

— ומה אתה אומר להגנתך? — שאל השופט את הנתבע.

— מודה, יא סידי! הסוחר הזה הלוה לי רוטל זהב, לפי תנאי השטר שכתבתי לו. הזהב אבד מבין ידי. שפטו כראות עיניכם!...

— ואתה, התובע, האם אתה עומד עדיין על תביעתך ודורש רוטל בשר?

— אני עומד על תביעתי...

— הדין עמך, ועם זאת אני מייעץ לך לרחם ולמחול; זה יותר טוב לך בעיני אלהים ואדם...

— אינני זז מתביעתי: או רוטל זהב או רוטל בשר....

האמיר שלף סכינו מחגורו ואמר: — אם אינך רוצה לרשת גן עדן, הרי לך הסכין וחתוך רוטל מבשרו, כאשר ביקשת. אבל, בי נשבעתי, שאם תגרע מרוטל או תוסיף על רוטל, אפילו כמשקל שעורה, שהדבר יעלה לך בראשך! לא בשר אטליז מונח לפניך, שיותן לך לחתוך בו איך שתרצה. חתוך חתיכה אחת, ממקום שתבחר, אחת ולא יותר ולא פחות, ונגמור ענין! אני נותן לך זמן של חצי שעה לשקול בכדאיות המעשה ולהיוועץ בטרם תחליט סופית...

הסוחר יצא לאכסדרה להיוועץ עם עצמו, וכמה אנשים הקיפוהו ויעצו לו לוותר. אמרו לו: — יא בן אדם, לא תוכל למלא אחר תנאי השופט! למה תחייב את ראשך? על דתנו ועל צוארנו שאתה תמחל לו, וכך תציל חייך וחייו.

הסוחר חזר אל האולם והצהיר: ״התודה וההלל לרבון העולמים על כל אשר גמלני והנני מוחל וחונן לאיש הזה ומוותר על תביעתי, למען אלהים״!...

אך כילה את דבריו, וקריאות שבח והלל עפו לעברו מכל צד ומכל פינה. זה אומר לו: ״צַאפַּחְת אַלְגַ׳נַּה״ (ירשת גן עדן) וזה אומר לו: ״צַאפַּחְת אַלְגַ׳נַּה״...

ה״אמיר״ מיהר וקרע את השטר, ואת הקרעים שם בכיסו.

אמר לו השופט: — יברכך אלהים, יא אמיר! גַלוֹתָ מעלי אבן כבדה, מן השמים שלחו אותך היום הזה לעשות משפט אמת וצדקה...

ה"אמיר" נפרד מהשופט, וגם בעלי הדין עזבו את המקום ופנו איש איש לעברו.

אשת היבלן החזירה את הסוס והבגדים לבית אביה והקדימה לשוב לביתה לפני בעלה. היבלן הגיע לאחריה ופניו היו קורנים מאושר. הקבילה פניו ושאלה: — שַׁעַרַה אַוּ כַּיט? (שערה או חוט?)[1]

אמר לה: — חוט, חוט משולש...

— מה היה? ספר לי!...

אמר לה: — זימן אלהים היום שופט זר, אמיר יפה תואר דומה לחרמש הסהר. באמונה, שהוא דומה לך, צורתו כצורתך — יצחצח אלהים את לשונו ויאשר דרכו! אמיר זה הוא שפסק בינינו ברוב חכמתו ואילץ את הסוחר לוותר ולמחול על תביעתו...

— אתה אומר שהוא דומה לי?

— באלהים שהוא דומה לך בכל פרט — ישתבח שאין לו דמיון!

— אם כן, לא טעית, אני היא האמיר.

— אל תשטי בי, לא יתכן הדבר!...

משלא האמין לה, הוציאה מכיסה את קרעי השטר ופרשה אותם לפניו. גם את הסכין שהושיטה לתובע הניחתה לפניו על השולחן...

היבלן עמד המום מול שני המוצגים שלפניו ולא ידע איך לעכל את ההפתעה. הוא הבין עתה, שאשתו, ברוב חכמתה, נחלצה להציל חייו, ולא ידע את נפשו משמחה. לרוב אושרו והתפעלותו קם וחיבקה ונישקה אפילו במקום שלא יאה לנשק... ובאנו הנה והם נותרו שם.

1. **שַׁעַרַה אַוּ כַּיט?** — שׂערה או חוט? כלומר, כשלון או הצלחה?

אגדות

ל״ב עור החמור

היה היה יהודי אחד בעל נכסים רבים, שאין יודע היקפם אלא יתברך[1]. יום אחד נכנס לתוך שדה־קמה משדותיו ונעלם בתוכו. הקמה הגבוהה כיסתה אותו עד שאי אפשר היה לראותו. התפעל האיש מהטובה הזאת ואמר: ״לה׳ הגדולה והגבורה! למי כל זה, יא אהיה־אשר־אהיה״? כך דיבר לנפשו, ומישהו העיר לו מאחורי גבו: ״למה ככה אתה מדבר״?

אמר היהודי: — ואכן אני שוב שואל: למי כל זה? הן לא נין לי ולא נכד? למי?

— רוצה אתה שיהיו לך ילדים?

— ודאי שאני רוצה ילדים, וכי על מה אני מיצר?

— אם תתחייב בשטר לתת לי את הילד הראשון שיוולד לך, בן או בת, — יהיו לך ילדים...

היהודי כתב את השטר המבוקש ולא שאל שאלות. העיקר שיהיו ילדים.

משקיבל זה את השטר, הוציא שני גרעינים מחיקו, מסרם ליהודי ואמר: — גרעין לך וגרעין לאשתך, לבלוע לפני השינה, והילדים יבואו...

היהודי עשה כמצווה ואשתו נתעברה.

ילדה בן ראשון, בן שני, שלישי ורביעי, ואולי עוד בן חמישי.

הבן הבכור עמד כבר לסיים את לימודיו בבית הספר.

יום אחד, בדרכו של הנער לבית ספרו, והספר תחת בית שחיו, פגע בו ״ההוא״ שנתן לאביו את שני הגרעינים ואמר לו: ״בן מי אתה, נערי״? אמר לו: ״בן פלוני״.

— כאשר תשוב היום הביתה, הודע לאביך, כי בעל השטר בא לבקש את פרעון השטר שבידו...

בעל־השטר לא היה אלא שד מעולם השדים, אבל הילד לא ידע זאת.

למחרת היום, בדרכו לבית ספרו, פגע בו השד ואמר: ״המסרת לאביך את הודעתי״? אמר לו: ״שכחתי, הכלבים נבחו לקראתי והסיחו דעתי״.

נתן לו כובע צבעונין ואמר: — חבוש לראשך את הכובע הזה ולא תשכח עוד.

חבש הנער את הכובע לראשו והמשיך לבית ספרו. בשובו הביתה שאלו אותו אביו ואחיו: — מנין הכובע הזה?

אמר הנער: — א־הה! נזכרתי! איש אחד פגע בי גם אתמול גם היום, נתן לי את הכובע הזה וביקשני למסור לאבי שיכין לו את פרעון השטר שביניהם.

שמע האב את דברי בנו ולבו נפל; הוא געה בבכי. אמר לו: "למה תבכה, אבי"? אמר לו: "בני, אתה הוא הפרעון של השטר שחתמתי עליו"...

— איך? אני לא מבין? למה דוקא אני?

— אתה הפרעון, בני, ואל תשאל כיצד ולמה? לא אוכל לענות לך... למחרת היום, רחצוהו והלבישוהו ושילחו אותו. אמרו לו: "הפקדנוך ביד אלהים"!

והנער הלך עד למקום המפגש ומצא את השד מחכה לו. השד הרכיבו על כתפו ודאה באויר. הגיעו אל הר גבוה ונשגב, והצוק נפתח לפניהם. והנה הם בתוך מדינה, עיר גדולה לאלהים. אמר השד לנער: — בני, הנך עכשיו בביתי, וכאן מקומך.

יום אחד, קם השד ללכת לשוק ואמר לנער: — הנה אני הולך לשוק ומשאיר אותך לבדך. רשאי אתה לסייר בכל חדרי הבית, לראות את אוצרותי, ורק לחדר אחד אינך רשאי להיכנס.

השד הראה לנער את החדר, שאסר עליו את הכניסה לתוכו.

טוב. השד הלך, והנער קם, פתח את כל החדרים וראה את העושר הטמון בתוכם. עמד ליד אותו חדר, שנאסרה עליו הכניסה לתוכו ואמר: "מה יכול עוד להיות בתוך החדר הזה שאינו מצוי בחדרים האחרים? מה הוא מסתיר בתוכו מפני? באלהים, אפתחנו ואשר יבוא עלי יבוא"...

פתח אותו ומצא בתוכו נערה יהודיה יושבת ליד השולחן וקוראת בספר. אמרה לו הנערה: "כיצד נקלעת לכאן"? עמד וסיפר לה את סיפורו, והיא הושיטה לו את הספר שבידה והוסיפה: — הנה הַקֶרֶף אלהים בזה ואפשר שהצָלָתי תבוא על ידך. קח לך את הספר הזה, והגה בו, ואם יצלח מזלך ותוכל להימלט מכאן — אל תשכחני! אל תשכח להוציאני עמך!

נטל הנער את הספר והחל לעיין בו. זה היה ספר לחשים וקסמים שאין ערוך לו. לשמחתו של הנער לא היה גבול.

במרכז החדר עמדה בריכה מלאה מים, שהנערה שכחה להזהירו מפניה. הנער טבל קצה אצבעו בתוכה, בבלי דעת, וכשחזר והוציא את אצבעו מצא אותה מצופה זהב... מה יקרה עתה? הלא השד יגלה, שהוא הפר את מצוותו ונכנס לתוך החדר שאסור להיכנס לתוכו?

אמרה לו: — חבוש את אצבעך בתחבושת בד והסתר את ציפוי הזהב! ואם ישאל אותך השד על כך, אמור לו "נפצעתי" והוא לא יחטט בדברים

והימים עברו, הלאה אלהים, הלאה אלהים, הלאה אלהים. הנער ישב ולמד בספר הקסמים עד שפענח את כל סודותיו.

יום אחד, פנה הנער לשד ואמר לו: — הוי דודי!

— כן, מה רצונך?

— אמונה עליך! הלא תפתח לנו את ההר הזה, נצא לנשום מעט אויר...
נענה לו ופתח את ההר, ושניהם יצאו לנשום אויר.

אותה שעה, פתח הנער את ספר הקסמים שבחיקו, תָּלָה בַּשֵּׁם ועף באויר. הוא הפך עצמו ליונה. השד הפך עצמו לעיט ודלק אחריו לתפסו. הלאה אלהים, הלאה אלהים, הלאה אלהים. נכנסה היונה לתוך חורבה ונעלמה. העיט רדף אחריה לתוך החורבה, אך לא יכל לגלות מקום מחבואה.

משנסתלק העיט, המשיכה היונה במנוסתה ונתקלה באשה יהודיה החוזרת מן הבאר. וליהודיה היו שרוולים רחבים. היונה נכנסה לתוך השרוול הפתוח לחפש מקלט ונצמדה לבית שחיה של האשה. אמרה האשה: "זימן אלהים את ארוחת הערב". בדעתה היה לשחוט את היונה הלכודה בתוך שרוולה. משהגיעה לביתה, הורידה כדה מעל ראשה ובאה לתפוס בכרעי היונה. והנה זו לא עוד היא יונה אלא נער, כמעט בחור. אמרה: "פלא פלאים! אשאלך בה׳ מה אתה"? אמר לה: "אני נער יהודי, אנא, היי לי לאם תחת אמי"!

— ככה! טוב, יברך אלהים את בני!

ישב אצלה עד יום השוק ואמר: — אני אהפוך עצמי לגמל, ואת הוליכיני לשוק והעמידיני למכירה. ואת האפסר אל תמכרי, שאם תמכריני עם האפסר לא אוכל עוד לשוב אליך. רצוני לעזור לך.

הלכו, הלאה אלהים, הלאה אלהים, הלאה אלהים, עד שהגיעו לשוק, והגמל העמד למכירה. עבר אותו שד בשוק וראה את הגמל והכיר בו שהוא הנער שברח מעמו. קנה אותו בלי האפסר ונהג אותו לפניו. אך יצא מן השוק ונזכר שהוא שכח דבר מה. ראה רועה צאן ואמר לו: — אמונת אללה עליך! השגח על הגמל עד שובי! אני חוזר לשוק, שכחתי שם דבר מה, בשובי אתן את שכרך.

בסדר. זה השגיח על הגמל וזה שב אל השוק. בתוך כך פלש העדר לשדה־תבואה והרועה רץ להוציא את הצאן מהשדה. הגמל ניצל את ההזדמנות וברח. והשד בא ודרש את גמלו. אמר לו הרועה: — מה אעשה לך? גמלך ברח, לא קשרת אותו, שמא צריך הייתי להניח לצאן להשחית שדות זרים ואשב לשמור על גמלך?

הגמל שב אל בית היהודייה וחשב מה לעשות? כל עוד השד מתהלך בארץ אינו בטוח בחייו. השד יגלה מיד את מקום מחבואו וימשיך להתנכל לו. צריך איפוא להשתחרר מן האיום הזה אחת ולתמיד.

מה עשה? הלך וחפר קבר מתחת לחלון של בית הסולטאן והטמין עצמו בתוכו. ובן לילה צמח על הקבר עץ רמון, שהגיע עד לגובה חלון חדרו של הסולטאן. ועל העץ היו שני רמונים יפים עד להפליא. אמר הצלטאן: "אין

אלוה מבלעדי אללה, איזו בריאה נפלאה ברא למען העבד הממרה סמוך לחלונו"! שני הרמונים עינגו אותו ביותר.

והשד בא בדמות דַוּשַׁאן, וכדרך הדושאנים, החל לדקלם שירי תהלה פתח בית הצלטאן, על מנת לקבל שכר. אמר לו הצלטאן: "מה רצונך"? אמר לו: "רצוני רמון מאלה שעל העץ שממול חלונך". אמר לו: "בקש כל שתרצה ותקבל, רק לא הרמון". אמר לו: "אינני חפץ אלא ברמון"...

חשש הצלטאן מהדושאן פן יפרסם אותו זה לגנאי ויהפוך אותו לְעַנְטִיט (לא אציל, נִקֶלֶה) ואמר: — אתן לך עד חצי המלכות ובלבד שלא תבקש את הרמון...

— אינני רוצה אלא את הרמון...

— בשום אופן לא הרמון, אל תשתטה!...

הדושאן לא ויתר, והצלטאן, שחרד לכבודו ולמעמדו, קטף רמון אחד, בחִרְטָה (בְּחָרִי אף), והשליך אותו ארצה. הרמון התפוצץ וגרעיניו נתפזרו לכל עבר. השד הפך עצמו לתרנגול והחל ללקט את הגרעינים במהירות לתוך פיו. הצלטאן קטף גם את הרמון השני וגם אותו השליך בכעס ארצה. הרמון נהפך לשועל, שלא היה אלא הנער עצמו. השועל התנפל על התרנגול וטרף אותו — והבורח נמלט. השד אבד מן העולם.

לאחר שהשמיד את אויבו, החליט הנער לשוב עתה אל בית הוריו. בדרכו, פתח את ספר הקסמים שבידו, והספר הזכיר לו נשכחות. "שכחתי את הנערה שנתנה לי את הספר" — אמר לנפשו. — "אלך איפוא קודם ואגאל אותה משביה, כאשר נשבעתי לה".

הפך פניו ועף אל מדינת השדים, לחש את מלת הקסם, וההר נפתח לשנים. נכנס לביתו של אותו שד ומצא את הנערה יושבת בחדרה מצפה לבואו. בחפזונו, מעדה רגלו ונפל לתוך הבריכה שבאמצע החדר. יצא מתוך הבריכה וראה שכל גופו מצופה זהב...

אחז ביד הנערה והוציאה מן ההר, הביא אותה עד לפרשת דרכים ונפרד ממנה. היא פנתה אל כפרה ואל בית אביה והוא פנה לכיוון בית אביו. משנותר לבדו, חשב ואמר: "הלא כל מי שימצאני עלול להרגני בגלל הזהב המצפה את גופי; צריך אם כן להסתיר את הזהב".

מצא חמור מת, עמד ופשט את עורו ועטף בעור החמור את כל גופו. ומאז כל רואהו קרא לו בשם 'עור־החמור'.

הגיע למדינה אחת, נכנס לחורבה ריקה וקבע בה את משכנו. ובת הצלטאן של אותה מדינה היתה פותחת חלונה ורואה ברק מסנוור פורץ מתוך אותה חורבה — ברק זהב חרוץ. צופה היתה בעור־החמור בעת שהיה פושט מעליו את העור והיתה דעתה נטרפת עליה מברק גופו. רבים וטובים באו לבקש את

ידה והשיבה פניהם ריקם. היא אהבה את עור־החמור לבדו.

יום אחד אמרה בת הצלטאן לאמה: — אמא, בקשי מאבי להשיאני לעור־החמור, כי רק אותו אהבתי...

אמרה לה: — בתי, באו בני סולטאנים לבקש את ידך, באו בני עשירים ודחית את כולם. עכשיו רוצה את לשימנו ללעג ולקלס ולהורידנו עד עפר? רוצה את להינשא לעור־החמור? יצאת מדעתך?

אמרה לה: — זהו זה, אינני רוצה אלא את עור־החמור, ואם לא תעשו את רצוני — אהרוג את עצמי...

כיון שכך, הלכה אמה והתחננה בפני הצלטאן ואמרה: — הענין כך וכך, בתך רוצה להינשא לעור־החמור...

המלך לא אבה לשמוע את הדבר הזה. מה? וכי משוגעת היא שתרצה להינשא לעור־החמור? רוצה היא לבייש בו ולבזותו לעיני עמו ושריו?

חזרה וביקשתו פעם שניה ושלישית, עד ששברה את התנגדותו. "יהי כך" — אמר — "זכה הכלב בנבילה", הביאו אלי את עור־החמור ואקדש לו בה, אבל לא ישהו בביתי אפילו שעה אחת, כי מה יאמרו הבריות: "בת צלטאן נישאה לעור־חמור"?

וכך היה: בת הצלטאן נישאה לעור־החמור ועברה לגור עמו בחורבה. הצלטאן גירש אותה מביתו ולא התענין בה עוד.

לאחר זמן הוצרך הצלטאן לצאת למלחמה נגד מדינה שמרדה בו. שמע על כך עור־החמור ואמר לאשתו: — אמונה עליך, אשה, לכי אל אביך ובקשי ממנו לתת לי סוס; רצוני להיספח אל צבאו ולצאת למערכה.

הלכה בת הצלטאן אל אמה ואמרה: — עור־חמור רוצה לצאת למלחמה, הוא צריך סוס...

שמע הצלטאן מפי אשתו את בקשת בתו ואמר בלגלוג: — עור־החמור רוצה לצאת למלחמה? הוא רוצה סוס? הגם עור־החמור בלוחמים?

הפצירה בו אשתו הרבה עד שהסכים: "טוב", אמר, "תנו לו את הסוס הצולע"...

עור־החמור רכב על הסוס הצולע ויצא אחר הלוחמים. בדרך, לחש מלת קסם מתוך הספר שלו, והשדים הופיעו לפניו כהרף עין ואמרו: "עבדיך נחנו"!

אמר להם: — תנו לי מדים צהובים בצבע הכרכום, סוס ירוק וסיף! הבקשה נתמלאה מיד.

עור־החמור לבש את המדים ורכב על סוס הפלאים ודהר קדימה. עבר את הגייס הראשון, השני, השלישי והשאיר את כל הצבא מאחריו. הגיע לעיר המורדת, שלף את הסיף — ובשם הרחמן! הוא היכה את המורדים שוק על ירך והשמיד את כולם — בטרם יגיע הצבא למקום המערכה. לאחר מכן הפך

פניו, חלף על פני הצלטאן כרוח סופה ושב אל חורבתו בלבוש עור־חמור ועל סוס צולע...

חזר הצלטאן לביתו בערב וסיפר לאשתו: — היום נלווה אל מחננו פרש פלאי, גבור ולא ממין גבורתנו, חיצו כברק וכסופה מרכבתו. הוא הקדים את הצבא, היכה את העיר המורדת לפי חרב, ואח״כ שב וחלף על פנינו בסערה ונעלם.

אמרה לו: — הלא יכולת לעשות בו סימן, כדי שנדע מי הוא האיש.

אמר לה: — הנה אני יוצא מחר למלחמה על העיר השניה, והיה אם הפרש הפלאי יבוא עוד פעם לעזרתנו — אדאג לעשות בו סימן.

למחרת היום יצא הצלטאן למלחמה, ועור־החמור רכב על סוסו הצולע והצטרף אל החַיִל. בדרך החליף מדיו ורכבו ונשקו, הגיע ראשון לעיר המורדת ועשה בצבאה כלה. בשובו, חלף על פני הצבא המתקדם של חותנו והצלטאן מיהר ודקר בו קלות בקצה הסיף ופצעו. עור־החמור שב אל אשתו שותת דם וצולע על ירכו. אמר לה: — אביך גמלני רע, הוא פצע אותי.

הלכה בת הצלטאן אל אמה וביקשה משחה ותחבושת בשביל עור־חמור שנפצע במלחמה. אשת הצלטאן היתה סקרנית לדעת איך והיכן נפצע עור־החמור. לאחר שיצאה בתה מאצלה, רדפה אחריה, קרוב רחוק, עד שהגיעה אל החורבה והציצה פנימה דרך חור המנעול. ראתה את אשר ראתה ושבה מיד אל בעלה לספר לו את אשר ראו עיניה. אמרה לו: — אין זה עור־חמור, כפי שתיארנו לעצמנו, כי אם בחור חמד שאין לתאר את יפיו. כל כספך וזהבך וכל מה שיש לך לא יגיע לכדי רבע מציפוי הזהב שיש על גופו, זהב חרוץ...

— מה את סחה?

— זהו מה שאני מספרת לך, ראיתי זאת במו עיני בשעה שבתנו פשטה תחפשתו מעליו וחבשה את פצעו...

הצלטאן הזמין מיד את עור־החמור אל ארמונו ואמר לו: — מסתבר שאתה חתני ואנכי לא ידעתי שאתה רק עוטה תחפושת על גופך? הלא תספר לי את סיפורך.

סיפר לו.

אמר לו: — מעתה אתה תשב על כסאי, ומלכותי וכל אשר לי שלך הם... וזהו סוף הסיפור, ואנחנו כאן והם שם.

ו. **יתברך** — קיצור של ה׳ יתברך.

ל״ג. האיש שלא רצה לקלל את איבליס

א. הרשע וענשו

היה היתה אשה אלמנה, ענייה, ולה בן, והיה להם שור. יום אחד אמרה האלמנה לבנה: — קח את השור ולך למכרו בשוק. אמר לה: — בכמה למכרו? אמרה: — בעשרים קרש, לא פחות.

טוב; משך בשור והכניסו לשוק. שאלו אותו: — בכמה השור? אמר להם: — בְּדֵי קָאלַת אִמִּי (במחיר שקבעה אמי). — בכמה אמרה אמך? אמר: בעשרים קרש, לא פחות.

ניגש אליו שיךְ אחד, רשע, ואמר לו: — קלל את איבליס והורד מהמחיר!

אמר לו: — למה אקלל את איבליס? לא אקלל את איבליס ולא אוריד מהמחיר שקבעה אמי!...

אמר לו: — אמור: ״תשעה עשר״.

אמר: ״תשעה עשר״.

השיך הושיט לו קרש אחד ואמר: ״ועוד קרש, הרי עשרים״... אח״כ משך את השור בכוח והלך. היו לו עדים, ששמעו את הנער אומר ״תשעה עשר״ וכי הנער קיבל עוד קרש להשלמת העשרים.

ישב הנער ובכה. בידו רק קרש אחד. מי יצילו מיד עושקו?!

פגע בו איבליס ואמר לו: — מה לך בוכה, נערי?

אמר לו: — הענין כך וכך, איך אשוב אל אמי ובידי רק קרש אחד?

אמר לו: — שמע, נערי! אני הוא איבליס שלא אבית לקללו, רצוני להשיב לך כגמולך ואף להעניש את השיךְ הגזלן. עכשיו אני אהפוך עצמי לסוס ואתה רכב עלי ולך אל עירו של השיךְ ודהר ברחבה שלפני ביתו. השיךְ יבקש לקנות ממך את הסוס ואתה מְכוֹר לו, במחיר כך וכך, בלי האפסר. ואמור לו: ״סוס אציל זה אינו שותה מים אלא בסיר נחושת קלל ולא בשום כלי אחר״.

הנער רכב על הסוס, דהר לכפרו של השיךְ וריקד ברחבה שממול ביתו: דִּק דִּק, דִּק דִּק, דִּק דִּק. ראה השיך את הסוס היפהפה המרקד בחן כה רב וחשק בו מאד. — ״עצור, נערי, עצור!״ — קרא השיךְ אל הנער — ״בכמה תמכור לי את סוסך?״

— אמכור לך, בלי האפסר, במחיר כך וכך.

— אני קונה.

— ועליך לדעת שאין סוס זה שותה אלא בסיר נחושת קלל, ממורט.

בסדר; הנער מכר את הסוס במחיר השווה לחמשים שוורים, בלי האפסר. והפך פניו לשוב אל אמו.

השיך רכב על הסוס, ירד לנחל להתפלל וסיר נחושת בידו. שאב מלוא הסיר מים מן הנחל, הניח המים לפני הסוס וכרע להתפלל. כרע כריעה ראשונה, והסוס קפץ לתוך הסיר ונעלם בתוכו. הסב השיך פניו להביט בסוסו ולא ראה אותו עוד. התבונן בסיר וראה את אזני הסוס זקופות על פני המים. "הסוס, הסוס, הסוס"! — פרץ השיך בזעקת שבר — "הסוס טבע, הסוס טבע"!...

כמה מהאנשים שהיו בקרבת מקום חשו אליו ושאלו: — מה קרה, יא שיך?

אמר להם: — הסוס טבע.

— היכן טבע?

— טבע בתוך הסיר.

אלה הלכו, והסוס זקף שוב את אזניו על פני המים. השיך ראה אותן וזעק מרה: "הסוס, הסוס שלי, הצילו, הנה האזנים שלו"!...

כל מי ששמע אותו נד לו ואמר: "אין זאת אלא שהשיך כבר שוטה; אבד לו שכלו, המסכן, אינו יודע מה הוא מדבר"...

והשיך אכן השתגע; דעתו נתבלעה על אבדן סוסו וממראה עיניו אשר יראה.

איבליס חיכה לנער באמצע הדרך ואמר לו: — שוב בדרך שבה באת והכרז על עצמך כרופא! השיך כבר חולה וזקוק לטיפול; לך עשה לו מכוות אש מאוזן עד אוזן והזכר לו את השור!...

הנער שב אל עירו של השיך, התחזה כרופא, וכלי אומנותו בידו. הלך ברחוב והכריז: "טַבִּיב מְדַאוִי, טַבִּיב מְדַאוִי" (רופא ומְרַפֵּא, רופא ומְרַפֵּא)!

— "במה אתה מתמחה, בחור"? — שאלוהו אנשי המקום. והוא ענה: "רופא כל תחלואים".

— התוכל לרפא את השיך שלנו?

— אוכל גם אוכל, העיקר השכר...

הסכימו עמו על שכרו, והוא נכנס אל החולה ועשה לו מכוות אש מאוזן עד אוזן. השיך צרח צריחה מרה מעצמת השרפה, ו"הרופא" לחש לתוך אזנו: "הַאדָא מִן חַאל קִימַת אַלתַּוּר, וְעַאד" (זה חלק ממחיר השור, ועוד תשלם את השאר)...

זעק השיך בכאב וחרון ואמר: "תִּפסו את הרמאי! רצח אותי האויב הזה", אבל "הרופא" כבר לא היה במקום. הוא נמלט.

חיכה לו איבליס בדרך ואמר לו: — עוד לא הגיע הזמן לשוב אל אמך; השיך סובל עכשיו מלחץ דם ומאבדן חושים; הוא כבר מדבר שטויות (מְהַרְבֵּג'). הֵיה עכשיו למקיז דם ולך הקז את דמו וגמור עמו את החשבון של השור...

נטל הנער כלי אומנותו החדשה, שב אל השיך, הקיז לו דם ולחש לתוך אזנו: "זה חלק ממחיר השור, ועוד תשלם את השאר"...

רצה השיך לזעוק לעזרה, אבל לא יכל עוד לפתוח פיו; לא נותרה בו עוד אפילו טפת דם אחת; הוא מת...

ב. איבליס חושף את סודות המקצוע שלו

רצה הנער לשוב עתה אל אמו, אבל איבליס עיכב בעדו. אמר לו: — היום אתה אורח אצלי...

טוב. נשא אותו על כתפו והביאו אל הר גבוה ונישא. ההר נפתח לשנים ובתוך ההר נגלתה עיר גדולה לאלהים. הביאו איבליס אל ארמונו ואמר לו: — הנה ארמוני לפניך; רשאי אתה לפתוח כל דלת, לראות את אוצרותי, ורק דלת אחת אל תפתח. בדלת הזאת אל תגע!...

איבליס הלך לשוק, והנער קם, פתח את דלתות המחסנים ועיניו לא שבעו מראות את העושר ושכיות החמדה הצפונים בהם. לאחר מכן, נעצר ליד אותה דלת שאין לו רשות לפתחה ואמר: "אתמהה מה יכול להיות עוד בתוך החדר הזה שאינו מצוי בשאר חדרי הארמון? מה יש לו עוד להסתיר ממני? אפתח אותו, ויעבור עלי מה"...

פתח אותו והתאכזב למראה עיניו. היו שם קרן ומקל תלויים בקיר, שמיכת פרווה קרועה ושמיכת פרווה חדשה, רשת על הרצפה, ערמה של מקלות ואבנים. זה כל מה שהיה.

— "איזו בדיחה"! — אמר לעצמו ומיהר לצאת מתוך החדר. אולם, ברגע שעמד כבר לסגור הדלת, הופיע איבליס והוכיחו על פניו. אמר לו: — למה פתחת את החדר הזה ולמה לא שמרת את מצוותי? אין אמון בבני אנוש...

אמר לו: — סקרן הייתי. אמרתי מי יודע מה רצית להסתיר ממני. ומתברר, שאין בחדר הזה שום דבר מלבד אבנים ובלאות... את אוצרותיך העצומים פתחת לפני ואת זה תסתיר ממני?

אמר לו: החדר הזה הוא החשוב מכל אוצרותי, בתוכו נמצאים כלי עבודתי.

אילו כלים, ואיזו עבודה?

אמר לו: — רשת זאת שאתה רואה, אני פורש אותה על קרקע השוק, ובאי השוק מסתבכים בה ומתחככים זה בזה וצועקים: זה אומר: "למה דחפתני"? וזה אומר: "למה דרכת על רגלי"? — ומתפתחת קטטה ביניהם. ואז אני נוטל אבנים ומקלות מערמה זו ונותן בידיהם, והם — בשם הרחמן! — מניפים את המקלות ומרימים את האבנים וחובטים זה בזה ורוגמים זה את זה, עד

שמגירים איש את דם רעהו. אח״כ הולכים הם אל השופט ומתדיינים ומפסידים גם כספם במשפטים...

— והשמיכות האלה שלְפניך, אני עושה בהם שימוש מחוכם: בתחלת הלילה, כאשר האיש שוכב לישון, אני מכסה אותו בשמיכה הקרועה, והוא מתכווץ, רועד מקור ואומר: ״אֲחִיהּ, אֲחִיהּ״. עד שמגיע זמן תפלת שחרית, אני מכסה אותו בשמיכה החדשה, וחם לו וטוב לו. הוא אומר: ״אֲי־יַהּ! עוד אני התחלתי להתחמם״, ומתעצל לקום להתפלל...

— והקרן והמקל התלויים על הקיר, יעילותם היא מן המפורסמות: כאשר הבעל שב לביתו מן הדרך או מן העבודה, והוא אומר לאשתו: ״תני לי זה, תני לי זאת״, ומתרעם וכועס עליה על שאינה ממהרת להיענות לו — אז, אני מרכיב את הקרן על ראש האשה והיא הופכת לנגחנית. היא תאמר: ״בלבלת אותי, אני כבר לא יודעת במה להתחיל, קום ושרת את עצמך אם אין לך סבלנות לחכות״, וכיוצא בדברים אלה. הבעל מתרתח, אני נותן בידו את המקל — ובשם הרחמן! — הוא מכה אותה, הדק היטב, והיא קמה ובורחת אל הוריה. אח״כ הוא הולך ומפייסה ומחזירה, וחוזר חלילה...

ל״ד. לַא תְעַגַ׳ל, לַא תְכַגַ׳ל, לַא תְבַכַּל!

היה היו שני אחים מקרית אסנאף, והצעיר בהם היה רועה בצאן. יום אחד אבדה לו שה אחת ולא הרגיש בכך אלא בסוף היום. חזר הביתה, הכניס את הצאן למכלאה לפני שיבוא אחיו למנות אותן, ואת דבר האבדה לא הגיד לו. בלילה קם, מילא את תרמילו צימוקים לבנים צידה לדרך, וחיכה לאור ראשון של היום. הוא החליט ללכת לחפש את השה ולא לשוב הביתה בלעדיה.

עם שחר, נטל מקלו ותרמילו, פתח את המכלאה והוליך את הצאן למרעה לפני שאחיו יעור משנתו. הוא נדד עם הצאן בגיאיות ובנחלים, במשך כל היום, ואת השה לא מצא. הוא פחד לשוב הביתה, כי אחיו עלול להכותו ולייסרו על אבדן השה. מה עשה? הפקיד צאנו בידי הרועים על מנת שיחזירו אותן הביתה והוא המשיך בחיפושיו. הלך עד שהגיע קרוב לעיר צנעא, והיום החשיך. ושער באב אלימן כבר היה סגור. איפה לישון? היכן למצוא מסתור? שוטט בבית הקברות ומצא קבר כרוי. נכנס לתוכו, שם למראשותיו את תרמילו ומקלו ושכב תחתיו. עם שעצם עיניו, התפלל ואמר: ״רַדְאעַתַךְ, יַא־אִבְן־אַלַאחְמַר, רַדְאעַתַךְ״ (בידך אפקיד עצמי, יא־אבן־אלאחמר, בידך אפקיד עצמי)! הוא לא הפקיד עצמו בידי אלהים אלא דוקא בידי אבן אלאחמר מלך השדים. הוא היה כעוס, ביקש נפשו למות...

אבן־אלאחמר חלף אותה שעה מעל בית הקברות, עם גדוד שדים מחייליו,

ושמע את תפלת הרועה. הוא וחייליו היו ישובים בתוך אפריון מעופף ופניהם למסיבת חתונה המתקיימת אותו ערב במדינת אסטמבול. הולכים הם לבלות בחתונה של בני־אנוש, לשם ההנאה בלבד. כשהם נכנסים לאולם השמחה הם נצמדים על המתלים שבקירות, על המדפים ועל כל זיז שאפשר להיאחז בו ואין עין רואה אותם.

אבן־אלאחמר הוריד שני חיילים מאפריונו וציווה להם לשמור על הרועה עד הבוקר. הוא הזהירם לבל יאונה לו כל רע ואמר: "מי שיתיז עליו מים, אטביע אותו בדם".

שני השדים ירדו, ישבו על פי הקבר ושמרו על הרועה הישן. כעבור שעה מן הזמן, התחילו השנים לרטון ולהתרעם על מלכם. אמר האחד: "מלכנו הלך לבלות באסטמבול ואותנו השאיר כאן לשמור על האיש הזה? הלא גם אנחנו רוצים לבלות ולשמוח"?.

אמר השני: — יש לי עצה: נלך לחתונה וניקח את האיש הזה עמנו — ובסוף הערב נחזירו למקומו.

אמרו ועשו. הם נשאו את הרועה ואת כליו, עפו לאסטמבול והניחו אותו על הגג של הבית שבו מתקיימת החתונה. הרועה המשיך לישון, והם ירדו לאולם השמחה ובילו בנעימים עם שאר חבריהם...

בינתיים נעור הרועה משנתו ומצא עצמו על גגו של בית. הוא קפץ על רגליו, ירד קומה אחת ודפק על דלת ראשונה. הדלת נפתחה. הוא נכנס ומצא שם את הכלה יושבת לבדה על ספה מפוארת. בירך אותה בברכת ערב טוב, וזו השיבה לו על ברכתו: — ערבך טוב, נערי! מי אתה ואי מזה באת ואיך הגעת לכאן?

ישב וסיפר לה מיהו ומאין הוא וחפן לה מלוא חפניו צימוקים לבנים מתרמילו. אכלה את כל הצימוקים והוא חפן לה עוד פעם מלוא חפניו ואכלה גם אותם. אכלה עד ששבעה. הצימוקים של תימן ערבו מאד לחיכה.

אמר לה: — הלא תגידי לי, עלמתי, היכן אני ואם אינני חולם חלום? ישנתי בתחלת הערב בתוך קבר ליד חומת צנעא, התעוררתי ומצאתי עצמי על גג ביתך, ועכשיו אני יושב כאן לידך. מה קורה לי? האם דמיוני מתעתע בי?

אמרה לו: — לא חלום אתה חולם, הינך נמצא במדינת אסטמבול המעטירה ויושב כעת לידי. ודאי מלאך הוא שהביא אותך, ואם מלאך הביאך דוקא אלי בליל חתונתי — הלא דבר הוא. לבי אומר לי, שאתה המזל שלי הכתוב לי משמים ואני המזל שלך. המזל הוא שהפגיש בינינו בדרך פלאית...

טוב; תלה את התרמיל שלו ואת המקל על הקיר ושכב לצדה על הספה. הניח ידו עליה והיא הניחה ידה עליו וישנו...

ושני השדים השומרים חשו שהם צריכים כבר לחזור. המסיבה עמדה לפני סיומה וחייבים הם להימצא במקום משמרתם. עלו אל הגג לקחת את האיש ע"מ להחזירו למקומו, אך לא מצאו אותו.

חיפשו הנה והנה ומצאו אותו ישן ליד הכלה. מה לעשות? אסור היה להם להזיזם או להעירם. בדלית ברירה, לקחו מספרים וגזרו לחצי את מצע המשי שמתחתם ואת הכיסוי שמעליהם — והפרידו בין שניהם. אח"כ נשאו את הרועה עם המצע והכיסוי שמעליו ושמתחתיו והחזירוהו במהירות אל הקבר שבו הוא ישן בתחלת הלילה. בחפזונם, שכחו לקחת את התרמיל והמקל, ואלה נשארו תלויים על הקיר בחדר הכלה...

אבן־אלאחמר וחילו שבו מהמסיבה, חלפו מעל שני השומרים וראו שהם ניצבים על משמרתם. בירכו אותם בברכת לילה טוב והמשיכו הלאה.

עד שזרחה החמה, נעור הרועה משנתו ואמר לעצמו: "הלא זה פלא על פלא: בתחלת הלילה ישנתי בתוך הקבר הזה; באמצע הלילה הייתי במדינת אסטמבול וישנתי ליד הכלה; והנה המצע שהיה פרוש מתחתנו והנה הכיסוי שהיה מעלינו; מישהו גזר אותם במספרים. עכשו אני שוב מוצא את עצמי בתוך הקבר ליד חומת צנעא"...

נזכר שהוא רעב ופנה לחפש את התרמיל, אך לא מצא אותו. נכנס העירה ומכר את המצע והכיסוי, שהובאו עמו מאסטמבול, בדמים יקרים. אכל ושתה ושב לביתו. הוא לא חשש עוד מתגובת אחיו על אבדן השה. היה לו עכשיו הרבה כסף בכיסו.

נשאיר אותו במקומו ונשוב עתה אל הכלה.

למחרת ליל השמחה, באו לקדש את הכלה לחתן המיועד לה וזו סירבה להתקדש. אמרה: השטן אלוהיה אם תתקדש, היא לא תינשא לחתן הזה כלל ועיקר...

— למה? מה קרה?

אמרה: — אני כבר בעולת בעל, חתני הוא בעל התרמיל והמקל האלה; הנה הם תלויים על הקיר...

— איך זה? כיצד קרה הדבר?

אמרה: — בא אלי בחור בלילה, באורח פלא, כך וכך תארו, נתן לי צימוקים ואכלתי, וישן עמי על מטתי...

בדקו בתרמיל ומצאו שהוא מלא צימוקים לבנים. הסיפור, סיפור אמת...

— מי הוא ומאין בא ומה שמו כי נדע?

אמרה: — מארץ תימן בא, ממדינת צנעא, בא באורח פלא ונעלם באורח פלא, ואינני חפצה אלא בו. הוא הניח אצלי את תרמילו ומקלו, ואת שמו לא הגיד לי...

מה עשו? שכרו איש אחד ושלחו אותו למדינת צנעא. אמרו לו: — בבואך אל צנעא, תלה את התרמיל והמקל על שער באב אלימן, והיה האיש אשר יכירם ויאמר "שלי הם" ויתן בהם סימנים — האיש הזה הוא בעל דיננו...

השליח הגיע לצנעא, תלה את התרמיל והמקל על שער באב אלימן וחיכה. יום־יום ישב שם ועקב אחר מבטיהם של הנכנסים ויוצאים. ישב שם שנה שלמה, ישב ככה, "עַמַּה בַּטַּה",[1] עיניו תקועות בתרמיל והמקל ואף אחד לא אמר "שלי הם".

כעבור שנה שלמה, כאשר השליח היה קרוב ליאוש, נכנס אותו רועה לעיר צנעא לקנות מצרכים לחג. בא לעבור דרך השער ומבטו נפל על התרמיל והמקל. הוא תפס בהם ובא להורידם ממקומם, אך השומר זינק לעברו ועצר בעדו: "מה אתה עושה, יא ההוא"?

אמר לו: — אלה הכלים שלי, הכרתי אותם...

— שלך? אֶ־הֶ־מְ־מְ! היכן הנחת אותם? ומתי?

— אבדו לי, לפני ימים רבים, לא אדע היכן...

— ומה היה לך בתוך התרמיל?

— צימוקים לבנים, ראזקי...

— אם כך, אתה בעל דיני! שנה שלמה אני מחכה לך במקום הזה.

— מה יש? מה קרה? מה אני חייב לך?

תפס בו והוליכו אל השופט. אמר: — אדוני השופט, איש זה מעגן את בתנו, שנה שלמה היא יושבת עגונה ושוממה בגללו, אכוף אותו לבוא עמי אל אשתו ולא ישאירנה עגונה כל הימים.

— מי אתה ומאין אתה?

— אני ממדינת אסטמבול — אמר לשופט וסח לו כל הענין מתחלתו ועד סופו.

השופט פסק, שהרועה יסע עם השליח לאסטמבול וישחרר את אשתו מעגינותה.

והרועה נסע ונשא לאשה את כלתו האוהבת אותו. וכאן, יכולנו כבר לסיים את הסיפור, אלא שלא כך התנהלו הענינים. אשתו התורכית של הרועה, כדרכן של הנשים שהן קלות דעת, דרשה ממנו לקחת אותה עמו לתימן...

— למה לך תימן? תימן ארץ עניה, אנחנו כבר כאן בחיי טובה ורווחה..

— לא! את תימן אהבתי, אני רוצה לגור בתימן...

היא עמדה על דעתה לנסוע לתימן. סבורה היתה שהיא תאכל שם כל יום צימוקים רזאקי...

טוב; לפני שיצאו לדרך נתנה לו שלשה כיסים מלאים זהב ואמרה: — לך

אל החכם פלוני וקנה ממנו בזהב הזה שלש חכמות שיהיו לנו לעינים בדרכנו.

נטל את הזהב והלך אל אותו חכם וביקש ממנו שלוש חכמות תמורתם. נתן לו כיס ראשון וזה אמר לו: "לַא תִעְגַ׳ל"! נתן לו כיס שני וזה אמר: "לַא תִבְגַ׳ל"! נתן לו כיס שלישי, ואמר: "לַא תִבְכַּל"! שלוש חכמות, זה הכל...

חזר אל אשתו ואמר לה: — שלחתיני לתת לברנש הזה שלשה כיסי זהובים תמורת שלוש חכמות פשוטות? הלא יכולתי לומר לך אותן בעצמי? חבל! הפסדנו שלושה כיסי זהובים חינם...

כך אמר לה וכך התמרמר, כדרך אנשי תימן שחסים על כל פרוטה...

אמרה לו: — אל ייחר בעיניך על הכסף, הנח ענין זה לי!

טוב; העמיסו את המטען שלהם, ממון וסחורות ושכיות חמדה — עושר שאין יכול להעריכו אלא יתברך — ונסעו עם השיירות. נסעו ביום הראשון עד שהגיעו לעיר אחת, ונכנסו לפונדק. השיירה המשיכה בדרכה, כי היה עוד היום גדול, ואלו בני הזוג ישבו תחתם. האשה אמרה: — אנחנו לנים בפונדק הזה.

— אַא, עַא, השיירה תעזוב אותנו, למה נישאר לבדנו? — ניסה בעלה להניאה ולא יכל לה. אמרה לו: — אני המחליטה, זכור מה שאמר לך החכם: "לַא תִעְגַ׳ל" (אל תיחפז!)!

עודם מדברים, והשמים התקדרו בעבים, והברק הבריק, והרעם הרעים, וגשם עז ניתך ארצה. כל השיירה שעברה לפניהם נסחפה בשטפונות העזים ולא נותר ממנה שריד ופליט. אמרה האשה לבעלה: — ראה מה שאמר לך החכם: "לא להיחפז"! הנה כבר קיבלנו תמורת כיס הזהב הראשון — לא נחפזנו וניצלנו...

הגיעו לתימן וגרו היכן שגרו, אך ילדים לא היו להם. אמרה האשה: — רצוני לבנות מסגד עם כיפה של זהב, למען אללה.

אמר לה: — לא כיפה של זהב! למה את רוצה לבזבז את מה שעוד נותר לך?

אמרה לו: — זכור מה שאמר לך החכם: "לַא תִבְכַּל"! (אל תתקמצן!)!

טוב; האשה בנתה מסגד מפואר, כאשר היה עם לבה, עשתה לו כיפה של זהב, ואת עודף הזהב הנותר בידה תלתה אותו לנוי במרכז הכיפה. אם אין ילדים לשם מה לה זהב?

הזהב הרב משך אליו גנבים רבים, אבל כל מי שנכנס למסגד במטרה לגנוב לא היה יכול לצאת מתוכו. המסגד היה סוגר על הגנב את קירותיו, ככה, "**עמה בטה**"[1], ולמחרת היום היה נתפס ונענש.

1. **עַמַּה בַּטַּה** — סתום חתום, אינו מוציא הגה מפיו.

וראה עוד פלא: אך שלמה בניית המסגד, והאשה נפקדה בבן זכר. אמר לה בעלה: — הנה קיבלנו תמורת כיס הזהב השני. את לא קימצת בכסף וזהב בשביל בית אללה, ואללה הנדיב לא שכח אותך.

לאחר ימים מועטים התקבצו אנשי המקום ובחרו ברועה לשיך עליהם, לאות תודה על בנין המסגד. הרועה סירב. לא איש דברים הוא ולא מתאים להיות שיך. אמרה לו אשתו: — זכור מה שאמר לך החכם: ״לא תכ׳ג׳ל״ (אל תתבייש! אל פיק ברכים!)! אתה תהיה שיך טוב. והוא נשמע לה. ובאנו הנה והם נשארו שם.

ל״ה. המלכות לרבון העולמים

למלך אחד, כופר, היו שלוש בנות. היה קורא לבתו הגדולה ושואל אותה: ״של מי המלכות, בתי״? וזו היתה עונה לו: ״המלכות שלך, אבי ומלכי״...

היה קורא לבתו השניה ושואל אותה: ״של מי המלכות, בתי״? ואף זו היתה עונה לו: ״המלכות שלך, אבי ומלכי״. אבל כשהיה חוזר ושואל את בתו השלישית, היתה זו עונה לו: ״המלכות של רבון העולמים, אבי ומלכי, של בעל הרחמים״... תשובה זו היתה מבעירה את חמתו של המלך עד להשחית. הוא שנא את בתו הצעירה על שלא היתה מחניפה לו, כדרך אחיותיה הגדולות, והחליט להענישה ללא רחמים. הוא נשבע בכתרו להשיאה לבעל עני ושפל אנשים, למרמר חייה.

וסולטאן אחר ממדינת צנעא יצא מעירו וירד אל ארץ אלימן. בלכתו בתוך ואדי, ראה נחש שחור רודף אחרי נחש לבן להרגו. הנחש הלבן התחנן בפני הסלטאן ואמר: ״הושיעני, הצילני מרודפי עז, תן לי מחסה״!

אמר לו: — במה אושיעך? היכן אסתיר אותך?

— פתח פיך ואכנס לתוך בטנך!...

— איך אעשה כדבר הזה? הלא אסכן בעצמי?

— אין כל סכנה בדבר; רק בתוך בטנך אוכל למצוא מפלט...

— הישבע לי כי תצא מבטני.

— אני נשבע!

הסולטאן האמין לשבועת הנחש הלבן, פתח פיו, והזוחל המסוכן חדר לתוך בטנו...

הנחש השחור הסתלק, והסולטאן קרא לנחש שבתוך בטנו: — אתה יכול כבר לצאת, הסכנה חלפה, הכבדת עלי מאד...

אמר הנחש: — אני כבר נמצא במקום מרעה דשן ואתה רוצה להוציאני אל הצחיחה? לא, לא אמצא מקום טוב יותר מהמקום הזה, לא אצא!...

— אנא ממך! הרי נשבעת?

הנחש אטם אזנו משמוע ולא רצה לצאת.

והסולטאן הצעיר התחיל לצמוא למים. היה שותה ושותה ולא היה רווה. וכל זה היה בסיבת הנחש, שהיה שואב את המים ומצמיא אותו. ובטנו צבתה, וגופו הלך וכחש והצטמק. חייו היו לו למעמסה.

נדד ממקום למקום ומרופא לרופא ולא מצא מי שיושיע אותו. לא נמצא אף לא רופא אחד שיכול היה להוציא את החיה מקרבו. בדרך נודו, הגיע למדינת המלך, אביהן של שלוש הבנות. הוא חיזר על הפתחים למחית נפשו ולא יכל עוד להמשיך בנדודיו. מחלתו הכריעה אותו תחתיו.

יום אחד, גרר החולה את עצמו עד פתח בית המלך, לבקש אוכל למחייתו, והמלך ראה אותו וציווה, שיעצרו. תהה ואמר: — מה עוון מצאת בי, אדוני המלך, שצוית לעבדיך לתפסני?

אמר לו המלך: — אתה האיש האומלל והעלוב ביותר שראיתי מעודי, ולכך בחרתי בך להיות בעל לבתי הצעירה. תן ידך איפוא ואקדש לך בבתי כאשר אמרתי...

אמר לו: — איך תקדש בתך לאיש עלוב כמוני? לנודד חולה וחסר בית המחזר על הפתחים?

אמר לו: — על כרחך תינשא לבתי, שאם תסרב אכרות ראשך מעליך...

אמר לו: — אם זאת גזירה — אקבלנה. בשם הרחמן! נתחתן...

טוב. קידש לו בבתו הצעירה וגירש את שניהם בלי ארוחת צהרים ובלי כל מאום. לא נתן להם אפילו ככר לחם צדקה לאלהים...

הלכו עד שהגיעו לפרבר העיר, נכנסו לחורבה של מסגד וישבו שם.

אמרה בת המלך לבעלה החולה: — הלא תלך, אישי, לקושש לנו מעט עצים, ואני אפנה אל השכנות לבקש מעט קֶשׁ[1] ונכין לְעצמנו קפה...

יצא אל מחוץ לעיר ומצא גזע עץ יבש. נטל אבן, היכה בגזע הקשה והצליח לבקע ממנו שבבים אחדים. הביא אותם שבבים אל אשתו וזו הבעירה בהם אש והרתיחה קפה. והחורבה נתמלאה ריח ניחוח. הסתבר, שאלה היו גזרי עץ־בושם, עץ ה"עוּדָה". בת המלך ביקשה מבעלה לצאת לשוק למכור את השבבים שנותרו, והוא הלך ומכר אותם לאחד התגרים, ככה, גַּאלֵב צָאלֵם[2], במשקלם זהב.

— "אם יש עוד גזרי עץ כאלה, לך והביאם", אמרה לו בת המלך, והוא הלך והביא כמות כפולה מזו שהביא בפעם הקודמת ומכר אותם במשקלם זהב פעמַיִם.

למחרת היום יצאו שניהם אל מחוץ לעיר, הלכו לעקור את אותו גזע ה"עוּדָה" ולהביאו הביתה. הבעל החולה עבד קצת והתייגע, ואשתו ציוותה לו ללכת לנוח בצל העץ הקרוב. שכב תחת העץ ונרדם, והיא עקרה את הגזע

ואח״כ ישבה לנוח לצדו. לפתע שמעה שתי צפורים משיחות זו עם זו, והאחת אמרה לרעותה: — הלא ידעת, אחותי צפור־המזרח, שאדם זה הציל את הנחש הלבן ממות בתתו לו מקלט בתוך בטנו, ועתה הוא כורע תחת נטל סבלו? הנחש הלבן הפר את השבועה שנשבע לאיש חסדו ומצילו ועומד בסירובו לצאת מקרבו...

— יש עצה כנגד הנחש הבוגד הזה ואפשר להוציאו בעל כורחו — אמרה צפור־המערב. — אם יקח החולה מעט עלים מעלי העץ הזה, ירתיחם בתוך שלוש **גְ׳מִין** מים וישתה את מִשְׁרָתָם — הנחש יִפָּלֵט החוצה דרך ראשו כגצי אש...

אך שמעה האשה את הדברים האלה, קמה ונטלה עלים מן העץ האמור, הרתיחה אותם בתוך שלוש גְ׳מִין מים והשקתה את בעלה. משגמר לשתות, נלחץ הנחש בחוזקה ונפלט החוצה דרך ראשו של החולה כקיטור לוהט. החולה הבריא מיד, בטנו התרוקנה והפך לאיש ככל האנשים...

מיד לאחר מכן קמו, הטעינו את גזע העודה על שכמם ושבו לחורבה שלהם שמחים ומאושרים. הם מכרו את העודה לסוחר הגדול שבעיר, במנות קטנות, ככה, גַאלִב עַאלִם[2], כל מנה במשקלה זהב שלוש פעמים... עד יום אתמול היו עדיין עניים דבקים ופושטי יד, ועכשיו — עשירים אדירים. חסר היה להם רק בית שיגורו בו.

ובאותה עיר היה עומד בית גדול למכירה. הכרוז היה נושא על גבו חבילה גדולה מאד של מפתחות, עובר יום יום בשוק ומכריז: ״יַא מְשְׁתַרִי־אלְדַאר בְּמַא פִּיהַא, יַא מְשְׁתַרִי־אלְדַאר בְּמַא פִּיהַא, תְּדְכּוֹל תְּמְסִי פִּיהַא וּמַא תֶּצְבַּח, תְּדְכּוֹל תְּמְסִי פִּיהַא וּמַא תֶּצְבַּח״ (מי חפץ לקנות את הבית עם כל מה שבתוכו, מי חפץ לקנות הבית עם כל מה שבתוכו — יִכָּנֵס ללון בו ולבוקר לא יחיה, יִכָּנֵס ללון בו ולבוקר לא יחיה...).

מובן מאליו, שהכרוז הבריח את הקונים. שום אדם לא רצה לקנות את הבית למרות מחירו הזול. איש לא רצה למות.

אמרה בת המלך לבעלה: — לך אל הכרוז וקנה את הבית הזה, בכל מחיר, ואל תחשוש!

הלך וקנה אותו בעשרת אלפים קרש ונכנסו מיד לתוכו. לעת ערב, הגישה האשה לבעלה את ארוחתו וכל מה שצריך ושילחה אותו לישון. אח״כ מילאה שתי חביות מים והלכה אף היא לישון. באמצע הלילה יצא נחש ענק ממאורתו, הלאה הלאה הלאה, נשיפותיו נשמעו בכל החדרים, וכל קרן בראשו בגודל כזה... ניגש אל חבית המים הפתוחה, שאב את כל המים לתוך קרבו וחזר ופלט אותם לתוך החבית.

בלילה השני יצא הנחש ממאורתו וחזר ושאב את כל המים שבחבית

הפתוחה אל תוך קרבו. בא לפלוט שוב את המים אל תוך החבית ולא יכל הפעם לעשות כן. המים המורעלים הקפיאו את גרונו ולא היה עוד בכוחו להקיאם. הוא הרעיל עצמו בארס של עצמו. בא לגרור גופו לשוב למאֲורתו והדבר היה למעלה מכוחותיו. הוא היה כבד מאד ונפוח כמו נאד. זחל מעט והתפוצץ, ברעש גדול, לעיני בני הזוג שהלכו ועקבו אחריו.

בעצת אשתו, בֵּתֶר הצלטאן הצעיר את גווית הנחש ומצא בתוכה שתי מרגליות זורחות באור יקרות. הניח אחת מהן תחת לשונו וראה מה שלא יכולה כל עין לראות. הוא ראה אוצר בלום — בריכה מלאה זהב וכסף ואבנים טובות קבורה בקרקע הבית. מזל, לבריאות להם.

בקומת הבית העליונה היו שבעה טרקלינים, ובכל טרקלין חלונות פתוחים לכל רוח. בת המלך צבעה כל טרקלין בצבע מיוחד, ריהטה ברהיטים מיוחדים ופיארה אותו בשטיחים מלכותיים, במצעים וכלים מכלים שונים. הבית העזוב הפך לארמון מלכים.

וכאשר כילתה לסדר את הבית ולהציב כל דבר במקומו היאה לו, אמרה לבעלה: — לך והזמן את המלך ואת כל ביתו ועבדיו ומשרתיו לבוא לארוחת ערב אצלנו, והפצר בו באלה ושבועה עד שיתן הסכמתו.

הלך האיש והזמין את המלך ואת כל ביתו, באלה ושבועה, לבוא לארוחת ערב בביתם, והמלך נענה להזמנה. זוהי דרכם של המלכים — שהם רגישים לכבוד הקטנים מהם, ואם מזמינים אותם — הם נענים והולכים. והם אכן באו, שבעים נפש במספר, והמלך בראשם, ונתקבלו בכל הכבוד וההדר.

נכנסו לטרקלין הראשון ומצאו לפניהם שולחן ערוך מלא כל טוב. ישבו ואכלו. אח״כ הוזמנו לטרקלין השני, וגם כאן מצאו שולחן ערוך, אך המאכלים בו היו שונים ממה שהיה בטרקלין הראשון. ישבו ואכלו ושתו, עברו לטרקלין השלישי ומצאו לפניהם מאכלים חדשים, וגם כאן ישבו ואכלו. הם נכנסו לכל שבעת הטרקלינים ומצאו בכל אחד מהם מאכלים חדשים ומגוונים וישבו ואכלו. כל אוכל חדש יש לו נשמה חדשה.

משתמה הסעודה, ישבו כל האורחים לנוח. המלך רגיל לקנח סעודתו בכעך מיוחד, שאם לא יקנח, לא תהיה סעודתו מיושבת בתוכו. הוא ביקש את אחד עבדיו לרדת למטבח להביא לו קינוח סעודה.

ובת המלך, שמכירה היא בטעמו של אביה, כבר הכינה מראש את הקינוח בשבילו — כעך פריך לתות בחמאה. היא שמה את הקינוח בתוך מגש מכוסה ומסרה את המגש לעבד. העבד עלה והניח את המגש לפני המלך.

בא המלך לפרוס את הכעך, ומצא בתוכו טבעת המוכרת לו היטב — את הטבעת של בתו הצעירה שאותה גירש מביתו. היתכן שבתו היא בעלת הבית הזה? האם כל העושר הזה שלה הוא?

אמר לעבדו: — רד וקרא לאשה שאפתה את הכעך הזה לבוא אלי!
העבד עשה כמצווה, והאשה התלבשה במיטב הלבוש, נעלה מגפי זהב ועלתה והתייצבה לפני המלך. היא קדה קידה לפניו, נשקה ראשו וארכובתו ועמדה משתאה לדעת כיצד יגיב.
— הה?! בתי?! בתי האהובה ! איזו הפתעה! הַייַא שבי, שבי פה לידי! ישבה. הושיט לה מַסְבַחַת אַלְאַמַאן ואמר: — ספרי לי כל אשר עבר עליך!
אמרה: — למה תבקשני אני? אמור לבעלי ויספר לך קודם את סיפורו. הבעל ראש וראשון...

המלך שמע קודם את קורות חתנו ואח״כ שמע את בתו. היא אמרה לו: — היית שואל את אחותי הגדולה: ״למי המלכות, בתי״ והיא היתה עונה: ״המלכות שלך, אבי״. גם אחותי השניה היתה עונה לך באותו מענה. שתיהן החניפו לך ורצו למצוא חן בעיניך. אני לא החנפתי לך ולא יראתי לענות לך מענה אמת: העושר והכבוד והמלכות הם של רבון העולמים ולא של בן תמותה. איננו יכולים ליטול מהעולם הזה אלא כדי סיפוקינו. הנה אנחנו עכשיו עשירים אדירים, אבל, מכל העושר הזה, איננו יכולים ליטול אלא כדי שׂבענו. כל מה שנשאיר אחרינו לא שלנו הוא עוד...
אמר המלך: — חֶרֶמַת עַלַייַא־אלְמַמְלַכַּה וְחַלַּת לְכֶם (אסורה עלי המלכות ומותרת לכם)! אינני מבקש מכם אלא לכלכל שׂיבתי ואת בני ביתי, מהיום ועד יום מותי, ולא רוצה דבר יותר מזה. אתם תמשלו במקומי ואני אבלה את שארית ימי בשבח והלל למי שהמלכות שלו, לרבון העולמים בעל הרחמים — ישתבח שמו ויתעלה זכרו!
וכך היה. ואנחנו נמצאים כאן והם שם.

1. **קשר** — קליפות הקפה. 2. **גַּאלַב צַּאלַם** — מכירה במחיר הפסד.

ל״ו. חרב הכליפות

היה אדם אחד זקן, ולו אשה ובן יחיד. והיתה להם כלבה בחצר. וכאשר קרבו ימיו למות אמר לבנו: — מצווה אני עליך, בני, להאכיל את הכלבה ממה שאתם אוכלים, ממה שאתם אוכלים. מן השמנה — שמנה ומן הרזה — רזה. אל תפלה אותה לרעה!..
ולא ארכו הימים והאיש מת. והבן שמר מצות אביו. לפני שהיה יושב לאכול היה מפריש את חלק הכלבה מהאוכל שעל שולחנו ומגיש לה. אם אכל פת חטה נתן לה חטה ואם פת קיבר — קיבר.
יום אחד, נתנה לו אמו את מנת הארוחה של הכלבה להוציא אליה

החוצה, והוא יצא וראה שהכלבה ממליטה. קרא אל אמו ואמר: — הוי אמא, הכלבה ממליטה, הכלבה תשושה, היא זקוקה למנה נוספת.

משמעה כך, קמה אמו והכינה לכלבה ארוחה מיוחדת — הריש וסמן, כדרך שמאכילים אשה יולדת. הבן לקח את הארוחה, נתן לפני היולדת ועמד עליה. והכלבה אכלה, אכלה, אכלה, עד שנטפו דמעות מעיניה לתוך הכלי, דמעות־הנאה והכרת־תודה. ואותן דמעות נתלכדו לדמעה אחת גדולה והפכו למטבע של זהב, חַרְף אַחְמַר (זהב שחוט). נטל את המטבע ובא אל אמו ואמר לה: — הכלבה אכלה, אכלה, אכלה, עד שנטפו דמעות מעיניה, והדמעות נתלכדו והפכו למטבע זהב זה. אמרה לו: — תנה את המטבע על ידי ואצניענו. נתן לה.

ימים עברו, וחבורה של סוחרים עברה באחד הימים דרך הכפר. נוסעים הם למדינה רחוקה, כמו מכאן ועד עדן, להביא סחורה. האשה נטלה את מטבע הזהב, הלכה אל סוחר אחד, מודע להם, ואמרה לו: — מפקידה אני בידך את המטבע הזה של בני, וגם בני ילך עמך, ומה שיביא המזל — קנה לו במטבע שלו...

הסוחר נטל את המטבע, שם אותו בארנקו והבטיח לאשה לעשות כבקשתה.

אמרה לו: — משביעתני אותך בגמליך לבל תשכח.

נשבע לה.

והשיירה יצאה לדרך. ובנה של האשה הלך עם הסוחר. ימים רבים הלכו עד שהגיעו למחוז חפצם. משבאו לאותה מדינה, שטו הסוחרים בעיר מבוקר עד ערב, כל אחד קנה את הסחורה הרצויה לו, והנער ישב והשגיח על הגמלים. הסוחר גמר את עסקיו, הטעין סחורתו על גבי גמליו וזירזם לקום על רגליהם. אבל הגמלים סירבו לזוז ממקומם. הצליף בהם, שידל אותם, ולא נשמעו לו. הוא שכח את השבועה שהשביעה אותו האשה לאמר: "השבעתיך בגמליך שבועת אלהים לבל תשכח". והגמלים הם נבונים ושומרים הברית. ידע הסוחר שאין זה מקרה, וכי הוא שכח משהו שעליו להיזכר בו. אבל מהו הדבר ששכח? פשפש בכיסיו ומצא את המטבע של הנער — והתעלומה נפתרה. אמר לו לנער: — השגח, בני, על הגמלים עד שאשוב. שכחתי את המטבע שלך. אלך לקנות בו מה שיזדמן...

הלך, הסתובב בשוק, והנה כל החנויות כבר נעולות. זמן תפלת ערבית. ראה סוחר אחד שהיה עדיין נועל את חנותו ועל כתפיו מונח סיף ארוך. ועל הסיף חרותות המלים "סַיְף־אַלְכַלַאפַּה" (חרב הכליפות). אמר לו: — התמכור הסיף הזה? אמר לו: — אמכור אותו. — בכמה? — בְּחַרְף (בדינר זהב). ניסה להוריד מהמחיר, וזה אינו זז מעמדתו: "בְּחַרְף. תרצה — קח. לא

תרצה — אל תקח. אין לי זמן בשבילך. עכשיו זמן התפלה״.

טוב. לקח את הסיף ונתן לו את המטבע וחזר. נתן לנער את הסיף — והגמלים קמו מיד מרבצם, כל השיירה הלכה לישון ב״אלסַמְסַרַה״.

למחרת היום יצאו למסעם לשוב לארצם, הלכו הלאה הלאה הלאה, ולאחר חדשים רבים, הגיעו בחזרה אל כפרו של הנער. אמר לו הסוחר לנער: — הנה הגענו לכפר שלך. שוב איפוא אל אמך, ואלהים יהי עמך! נפרדו. זה הלך עם גמליו וזה שב אל בית אמו.

עמד הנער ליד דלת בית אמו ומצא אותה נעולה. קרא ואין עונה. לא מצא עוד את אמו ולא את הכלבה. אמו מתה, והכלבה לא היתה עוד.

אמר לעצמו: ״לא אכנס עוד לבית הזה, אקום ואלך לי נוכח פני אלהים״.

תלה את הסיף על כתפו והלך לשוטט בארץ־יה. הלך הלאה הלאה הלאה עד שהגיע לבקעה אחת ושם פגע בצעיר נודד, כבן גילו. אמר לו: ״לאן״? אמר לו: ״נוכח פני אלהים, ואתה לאן״? אמר לו: ״נוכח פני אלהים״.

— ״חברים״?

אמר לו: ״חברים״.

נשבעו שניהם, כי כל מה שירויחו יחולק ביניהם בשווה, והדבר שאינו מתחלק יפילו עליו גורל.

טוב. הלכו שניהם כאחד, הלאה הלאה הלאה, עד שפגשו בצעיר שלישי. אמרו לו: ״לאן״? אמר: ״נוכח פני אלהים, ואתם לאן״? אמרו: ״נוכח פני אלהים״.

— ״חברים״?

אמרו לו: ״חברים״.

נשבעו שלשתם, כי כל מה שירויחו יחולק ביניהם בשווה, שליש לכל אחד, והדבר שאינו מתחלק יפילו עליו גורל.

— ״מה שמך״? — שאלו השְנַים את בעל הסיף, וזה ענה להם: ״שמי ״סַיף־אלְכַלַאפַה״ (=חרב הכליפות).

— ״ואתה, מה שְמך״? — שאלו את השני. אמר להם: ״שמי ״עַדַאד־אלְנג׳ום״ (=מונה הכוכבים).

— ״ואתה, מה שמך״? שאלו את השלישי. אמר להם: ״שמי ״גַוַאץ־אלְבַחור״ (=צולל המצולות).

הלכו שלושתם, הלאה הלאה הלאה, עד שהחשיך היום. נכנסו לתוך מערה ולנו בה. ועל פי המערה ניצב עץ עבות (=תַאלוקה) מתנשא לשחקים. ״מונה־הכוכבים״ ו״צולל־המצולות״ ישנו, ו״חרב־הכליפות״ נשער ער. לפתע, שמע שתי צפורים משיחות זו עם זו — צפור־המזרח וצפור־המערב. לאחר

שהחליפו ברכות ביניהן, שאלה צפור את רעותה: — מה חדשות בפיך הלילה, אחותי צפור־המזרח?

אמרה צפור המזרח: — הלא תדעי לך, אחותי, כי בתו של הצלטאן אשר בעיר הקרובה חולה מאד. לא השאיר אביה רופא על פני הארץ ושום רופא לא יכל לרפאה.

ומהי רפואתה, אם ידוע לך?

— רפואתה נמצאת בעץ הזה שאנו יושבות עליו. מי שיקח מעט עלים מעליו ויכתשם ויסחטם וישקה אותה מהמיץ שלהם — תֵרפא.

ומששמע חרב־הכליפות את שיח הצפרים, קם מיד ממקומו, מרט עלים מן העץ מלוא כיסו וחזר לישון.

הבוקר אור, וחרב־הכליפות אמר לחבריו: — הנה אנחנו נכנסים היום אל העיר הקרובה, והיה אם ישאלו אתכם אנשי המקום לאמר "מה מעשיכם"? אמרו להם: "אחינו רופא ואנחנו עוזריו".

נכנסו העירה. אנשי המקום שאלו אותם למעשיהם, והם ענו: "אחינו רופא ואנחנו עוזריו"...

טוב. ניגשו האנשים אל חרב־הכליפות ואמרו לו: — שמענו עליך שאתה רופא, התוכל לרפא את בת הצלטאן? אם תוכל לרפאה — תזכה בפרס — אביה יתן אותה לך לאשה ויתן לך את שליש מלכותו.

אמר להם: — רפא ארפאנה, קחו אותי אל הצלטאן!

הביאוהו לפני הצלטאן, וזה שאל אותו: — התוכל לרפא את בתי ותזכה בפרס שהקצבתי?

אמר לו: — רפא ארפאנה, אך עליך קודם לכתוב לי שטר התחייבות על בתך ועל שליש המלכות...

כתב לו שטר ונתן בידו.

לאחר שקיבל את השטר, הסתגר עם בת הצלטאן בחדרה, כתש את העלים שהיו בכיסו והשקה את החולה את המיץ. הנערה שבה לבריאותה, כאילו שלא חלתה מעולם. המלך עשה משתה גדול לרגל המאורע המשמח ואירח בארמונו את חרב־הכליפות ואת ריעיו למשך שלשה ימים.

בתום החגיגות והמסיבות, פנה הצלטאן אל חרב־הכליפות ואמר לו: — הב ידך ואקדש לך בבתי, כאשר פציתי פי!

אמר לו: — אדוני הצלטאן, יש ביני ובין שני חברַי שבועה, כי כל מה שנרויח יחולק בינינו בשווה, והדבר שאינו מתחלק יופל ע"פ גורל. נצטרך איפוא להפיל גורל..

וכך הם עשו: הם הפילו גורל ביניהם, והגורל נפל על מונה־הכוכבים. מונה־הכוכבים זכה בבת הצלטאן ובשליש המלכות...

משנפל הפור, חרב־הכליפות וצולל־המצולות נפרדו מחברם והלכו לחפש את מזלם. הלכו הלאה הלאה הלאה, עד שהגיעו לעיר מוקפת חומה. הגיעו עם חשכה ושערי החומה כבר נעולים. דממה מסביב.

ערב. מחוץ לחומה עמדה תיבה גדולה, תיבת זכוכית, ובתוכה נר דולק. ניגשו אל אותה תיבה להתבונן בה מקרוב והופתעו למצוא בתוכה עלמה יפת תואר ברה כחמה... אמרו לה: — ערבך טוב, עלמה!

אמרה להם: — יבורך ערבכם בטוב ובבריאות, בחורי החמד!

— מה מעשיך בתיבה זו ולמה אין איש אתך?

אמרה להם: — אנא מכם, סורו מזה ואל תעמודו!

— למה?

— **העפרות** עשוי להגיע כל רגע, ואם יראה אתכם ליד התיבה הוא יעשה בכם כלה...

— ואת אינך יראה מהעפרות?

— לי לא יועיל עוד הפחד, אני כבר מסורה לו, העפרות גובה בכל שנה נערה בתולה מבנות עירנו, והשנה התור שלי...

— ואין איש היכול להצילך מיד אלעפרות?

— אין איש שיכול לעמוד כנגד אלעפרות.

— ואפילו לא הצלטאן שלכם?

— ואפילו הצלטאן שלנו אינו יכול לגבור על העפרות. אני עצמי בתו של הצלטאן.

— ואם ימצא איש שיוכל לגבור על העפרות, מה יותן לו?

— יתן לו המלך את בתו לאשה ויתן לו את שליש מלכותו..

— אם כך, תיבש ימיני אם אעזבך — אמר חרב־הכליפות — אני נשאר להגן עליך!...

אמרה לו: — חבל על עלומיך, מה כוחך כנגד העפרות?!

אמר: — גורלך גורלי, ואם תפלי בידי העפרות למה לי עוד חיים?!

וכאשר ראה צולל־המצולות, כי חברו חרב־הכליפות נחוש בהחלטתו להתייצב נגד העפרות — נמלט חיש מהמקום והלך לחפש לו פינת מסתור. מצא פרצה בחומה וחדר דרכה לתוך העיר וישן על מדרגה של אחת החנויות. הוא נזכר בדברי המשל שאמר: "לַא תְצַארְב חַיְת תוּצַרַב" (= אל תילחם בְּמָקום שבו תבוסתך ודאית).

לילה היה. העפרות בא, ענק מתנשא לגובה צמרות האילנות. ומשראה את חרב־הכליפות ניצב ליד התיבה המוארת, אמר, וקולו כרעם בגלגל: "שַם אִנְסִי, מַא יְמְסִי, אִלַא תְחְת נַאבִי וְצַרְסִי! שַם אִנְסִי, מַא יְמְסִי, אִלַא תְחְת נַאבִי וְצַרְסִי" (= ריח בן אדם עולה באפי, לא ילון אלא בן שיני וניבי)! (והעלמה

שבתוך התיבה צופה ומשתוממת לאומץ לבו של הבחור, שלא נע ולא זע מפני הענק, ולא יכלה שלא להעריץ אותו).

אמר חרב־הכליפות לענק: — אַלְבַּרַאז, יַא עַם שַׁיבָּה! אַלְבַּרַאז, יַא עַם שַׁיבָּה! (דו קרב, זקן! דו קרב, זקן!)

הביט בו הענק מלמעלה למטה ואמר לו: — האתה תילחם בי, יצור אנוש קטון וחלש? השימותי ערים שלמות והפכתין למדבר ציה, ואתה, מה כוחך אתה?

אמר לו: — הנה אני קורא לך לדו קרב, אם רק תוכל להילחם בי!...

השתומם העפֹרות מעזותו וחוצפתו של זה, אך לא יכל שלא להיענות להזמנתו. אמר לו: — אם אתה קורא לדו קרב — יהי דו קרב. התחל אתה! שלוש מכות לך ושלוש לי...

אמר לו: — לא אני אתחיל, אלא אתה תתחיל, שאתה הגדול, והגדול תמיד קודם...

טוב. העפֹרות הניף את חרבו והיכה — תַּ־ךְ! חרב־הכליפות זינק כהרף עין אל תוך מערת בית שחיו של העפרות, והחרב פגעה בקרקע... היכה בשניה ובשלישית, ובכל פעם שהיה מניף זרועו להכות, היה חרב־הכליפות מזנק אל תחת בית שחיו וניצל, העפֹרות החטיא את כל שלוש המכות שלו...

אמר לו: — עכשיו התור שלך, נראה מה אתה יכול לעשות...

אמר לו: — וכי סבור אתה שאלחם בך אני לבדי? הלא זה יהיה קרב בין כוחות בלתי שווים. עוד מעט יבואו לעזרתי אחי ובני דודי ובחורי שבטי, גדודים אין מספר, ובכוחות משותפים נכריע אותך וניתן נבלתך לכלבים...

לשמע דברים אלה, רפתה רוחו של העפֹרות ואומץ לבו עזבו. הפחד מפני המערכה הצפויה לו המס את לבו ויהי למים. ומשנחלש לגמרי, קם עליו חרב־הכליפות, הכהו בחרבו והרגו.

אמר לו העפרות: "רַק עלי"! אמר לו: "אין בפי רוק"!

— בעט בי"!

אמר לו: — רגלי קצרה[1].

הניחו עד שמת, וקם חתך את קצה לשונו והטמינה בכיסו. אמר לנערה: "לילך טוב, עלמתי הנאוה" ועזב אותה והלך לחפש את חברו. מצא אותו ישן בפתח אחת החנויות ושכב לידו עד הבוקר.

למחרת היום נפתחו שערי העיר, וכל בחור זריז ומתהלל רץ לחתוך לעצמו אבר מאברי העפרות ולהתפאר לאמר: "אני הרגתי את העפֹרות", על מנת לזכות בפרס. אבל כל אלה שבו בבושת פנים. אף לא אחד מאלה לא יכל להציג את קצה הלשון של הענק, שרק היא מהווה עדות חותכת למעשה הגבורה.

אמרה בת הצלטאן לאביה: — סגור איפוא את כל שערי העיר והשאר שער אחד פתוח. אני אכיר את הצעיר שהרג את העפרות.

השערים נסגרו. חרב־הכליפות בא לצאת דרך השער הפתוח ונתפס. בת הצלטאן הצביעה עליו ואמרה: "זהו הבחור שאנו מחפשים. הצעיר הזה הוא שהרג את העפרות".

חרב־הכליפות הציג את קצה הלשון של הענק, וחיילי המלך לקחו אותו ואת חברו אל בית המלך ושם עשו להם משתה גדול.

אמר המלך לחרב־הכליפות: — הנה נתתי לך את שליש מלכותי, ועתה, הב ידך ואקדש לך גם את בתי כאשר נדרתי.

אמר לו: — הוי דודי ומלכי! ביני ובין ריעי זה, שבועת אלהים לחלק כל רווחינו חצי חצי, והדבר שאינו מתחלק יפול בגורל. נצטרך איפוא להפיל גורל ולפיו נדע מי משנינו זכה בפרס.

הפילו גורל, וצולל־המצולות זכה בבת הצלטאן ובשליש המלכות. חרב־הכליפות נפרד מחברו והלך לבדו לחפש את מזלו.

הלך לבדו, בארץ ציה, הלאה הלאה הלאה, ובכל אשר יפנה — חָרְבָה ושממה. העפרות הסלימאני[2] הוא שהפך את הארץ לישימון. הלך כחודש ימים במדבר עד שהגיע לעמק פורה. ובתוך העמק ההוא בית גדול ונישא עד ענני שמיא. והבית סגור ומסוגר ומסביבו אין נפש חיה. דפק בדלת, ועלמה יפת תואר, השבויה בידי העפרות הסלימאני, השקיפה מן החלון ואמרה לו: "מה בקשתך, בחור"? אמר לה: "השקיני מים"! אמרה לו: "הסתלק חיש מהר בטרם יבוא העפרות הסלימאני, אני מתחננת לפניך"!

אמר לה: — השקיני מים ואל תדאגי לי, צמא אני!

ירדה אליו ובידה כד מים קרים. באה להושיט לו את הכד והכד נפל מידה והתנפץ לרסיסים. ידיה רפו למראה הבחור הנאה הניצב לפניה עד כי לא יכלה לגבור על התרגשותה. אמר לה: — שובי והביאי לי מים!

אמרה לו: — לך לְפָנַי שיבוא העפרות ושתה מים מן הנחל אשר בואדי! הנחל לא רחוק מכאן...

אמר לה: — רצוני לשתות מים מכדך ולא ממי הנחל.

חזרה והביאה לו מים ושתה. גם ביקש ממנה מכוש ומעדר ונתנה לו. אמר לה: — ועכשיו היכנסי לביתך וסגרי דלתך, ועוד נתראה! היי שלום!

לאחר שנכנסה ונעלה על עצמה את הבית, עמד חרב־הכליפות וחפר בור באדמה והסתתר בו. והעפרות בא, רחרח באויר ונהם בקולו: "שֵׁם־אִנְסִי, מַא יִמְסִי, אַלָא תְחְת נַאבִי וְצַרְסִי! שֵׁם־אִנְסִי, מַא יִמְסִי אַלָא תְחְת נַאבִי וְצַרְסִי (ריח בן אדם עולה באפי, לא ילון כי אם בין שיני וניבי! ריח בן אדם עולה באפי, לא ילון כי אם בין שיני וניבי!)!

חרב־הכליפות זינק מתוך הבור, התייצב מול העפֹרות המופתע וקרא: (אַלְבַּראז, יַא עַם שַׁיבָּה! אַלְבַּראז, יַא עַם שַׁיבָּה (דו קְרב, זקן! דו קרב, זקן!)!

העפֹרות השתומם לנוכח חוצפתו ועזות לשונו של זה ואמר: — האתה תילחם בי אני שהשימותי ערים שלמות? אתה הקטן, שאינך אלא כגודל קצה אצבע רגלי?

אמר לו: — לַקְרב, זקן! שלוש מכות לך ושלוש לי...

טוב. העפֹרות התחיל ראשון להכות, אבל החטיא את כל שלוש המכות שלו. חרב־הכליפות נקט כלפיו בכל אותן תחבולות וטכסיסים שנקט כלפי העפֹרות הראשון וניצל מן החרב. כך עשה גם בבוא תורו הוא להכות. תחלה ריפה ידי אויבו בדברי רז, ובמלחמת עתק ואח"כ הכריעו במכת סיף אחת והרגו.

העלמה השבויה, שצפתה בקרב־האיתנים מן החלון, ירדה עכשיו ופתחה את הדלת והכניסה את חרב־הכליפות פנימה. העפֹרות הסולימאני מת ואימתו סרה מעליה.

לאחר שישבו כמה ימים, לבדם, בבית אשר באמצע הואדי, אמרה העלמה לחרב־הכליפות: — שמע, נערי! כבר זימן אותך אלהים אל בין ידי ואתה כבר מזלי ואני מזלך. בוא איפוא ונחפש פקיה שיקדש בינינו ונינשא כדין.

("זה היה צעד הכרחי שחייבים היו לעשותו. מה? יֵשבו ככה, לבדם, תחת קורת גג אחת, בלי נישואים אשר לא כדת"?).

טוב. הכינו עצמם והלכו אל הישוב הקרוב, נישאו כדת אצל הפקיה ושבו אל ביתם אשר בעמק. הם חיו לבדם, אבל היו מאושרים ושמחים. בבדידותם. הבעל היה הולך לעבוד בשדות, חורש וזורע ומשקה, היה יוצא בבוקר וחוזר בערב, ואשתו עוסקת בעבודות הבית. באמצע היום היתה האשה יורדת אל הנחל להתרחץ ולסרוק את שֹער ראשה, היו לה מחלפות ארוכות שהגיעו עד כפות רגליה.

יום אחד נפלה שערה משערות ראשה אל תוך הנחל ונסחפה בזרם. השערה נישאה על פני המים, הלאה הלאה הלאה, עד שהגיעה לעיר אחת ונלכדה באחת הבריכות של ההשקייה.

ובעיר ההיא היה צלטאן זקן, ולו שבע נשים ושבעה בנים. יום אחד ירד המשרת להשקות את סוסי הצלטאן בבריכת המים והסוסים לא אבו לשתות. היה משהו בתוך המים שהרתיע אותם. בחש המשרת במקלו במים והעלה שערה בקצה המקל. התיר אותה ומצא שארכה כאורך קומתו. הניחה בכיסו והשקה את הסוסים וחזר אל הארמון.

והדיואן של הצלטאן היה אותה שעה כבר מלא. כל השרים והגדולים היו מסובים שם וכל אחד היה נותן מחכמתו ומנסיונו. המשרת עמד ליד הדלת

ואמר: — שאלה לי אליכם, אדונים נעלים: ירדתי המימה להשקות את הסוסים ומצאתי על פני המים את השערה הזאת; הכירו נא איזו מין שערה היא זאת?

אמרו לו: — זוהי שערה מראשה של אשה.

— ומה דעתכם? אשה בעלת שער כה ארוך איזה תואר יכול להיות לה?

— אשה כזאת דמיונה כבנות אלחור המזומנות לצדיקים בגן עדן.

— מראיה שובר את הצום[3]...

— אשרי בעלה! אם זקן הוא ישוב להיות צעיר.

— אין ראוי לה אלא הצלטאן לבדו. חוּרַיה כזאת תחזיר אותו לבחרותו...

והצלטאן הזקן שומע את הדברים ומשתלהב, וראשו מסתחרר. מי יתן לו יפהפיה זאת שתחזיר אותו לימי עלומיו? היכן אפשר למצוא אותה?

אמרו לו חכמיו ויועציו: — אלעַג׳וּז אלכאהנה (הזקנה הערמומית) תמצא אותה; היא תביאנה לך...

והזקנה הערמומית הובהלה אל הצלטאן ונצטוותה על ידו ללכת לאתר את מקומה של האשה בעלת השיער הארוך. והיא הלכה.הלכה כמה ימים במעלה הנחל עד שעמדה מול הבית אשר בעמק. דפקה בדלת וקראה: — בתי, בתי, בתי!...

השקיפה האשה מן החלון וראתה את הזקנה הערמומית.

— מי את ומה תבקשי? — שאלה האשה.

— זו אני, סבתך הזקנה, פתחי לי!

פתחה והכניסה אותה, הגישה לה אוכל ושתיה ושמחה בה ביותר. ימים רבים לא ראתה כאן שום אדם מלבד בעלה, ולפתע — זקנה, נפש חיה. יהיה לה עכשו עם מי לדבר להפיג את בדידותה.

לעת ערב, שב חרב־הכליפות מן השדה ואשתו מיהרה לבשר לו: "יש לנו אורחת, סבתא זקנה, היא הולכת לבקר את קבר הנביא"...

נכנס, בירך את הזקנה לשלום וביקש מאשתו להנעים לאורחת את ימי שהותה אצלם.

כעבור יומים אז שלושה, שאלה הזקנה את האשה: — בתי, רואה אני שעדיין אין לך ילדים, האם את כבר בהיריון?

— לא, עדיין לא!

— ומי מפלה אותך ואת בודדה ואין נשים לידך שיבדקו את ראשך?

— ראשי נקי, סבתא. יום יום אני חופפת וסורקת אותו בנחל.

— הלא תרשי לי לבדוק אותו, אנא, עשי לי נחת רוח, בתי!...

נשמעה לה והרשתה לה לפשפש בראשה. הוא נקי, אין בו כלום, אבל הזקנה הערמומית ניצלה טוב לבה של האשה ותלשה שערה מראשה...

— אח, אח, סבתא, הכאבת לי! מה עשית?

הזקנה נשקה שפעת מחלפותיה ואמרה: — ראשך נקי, שם אללה עליך! לא מצאתי בו אלא ביצת כנה אחת וסילקתי אותה... אלך עתה לדרכי בלב שקט...

— מה? כבר את הולכת, סבתא?

— כן, אני הולכת לקיים נדרי, ובשובי, אביא לך מעט עפר מן הקבר הקדוש, סגולה להיריון. כבר ישבתי מספיק אצלך...

טוב. הזקנה שבה אל הצלטאן ששלח אותה, נתנה לו את השערה התאומה המבוקשת וסיפרה לו היכן נמצאת הנערה היפהפיה ואיך להשיגה.

הצלטאן היה מאושר מהצלחתה של הזקנה הערמומית וקדחת של קוצר רוח אחזה בו. הנה נערת החלומות שתחזיר אותו לבחרותו נמצאת בהישג ידו ולמה יתמהמה עוד? הוא קם, לקח עמו מספר אנשי חיל, והזקנה הערמומית בראשם, ויצא לדרך לשבות את שביו. משהגיעו אל מול הבית אשר בעמק, אמרה להם הזקנה הערמומית: — שבו בזה, ואני אגש לבדי אל הבית, אתן לנערה שקיק עפר שהבאתי לה כאילו מקבר הנביא, ובלילה, כאשר תשמעו את חריקת השער, הוי אדומי־העין, דעו את אשר עליכם לעשות...

טוב. הצלטאן ואנשיו ישבו במארב, והזקנה ניגשה לבדה אל הבית ודפקה בדלת. היתה כבר שעת ערב. האשה הצעירה ראתה את הזקנה מהחלון ואצה לפתוח לה את הדלת. הכניסתה, הושיבה אותה ליד השולחן והגישה לה ארוחת ערב. חרב־הכליפות, שהיה עייף מעבודת יומו, פרש לחדרו והלך לישון. שתי הנשים ישבו ושוחחו ביניהן עד שעה מאוחרת בלילה.

הגיעה שעת החליבה. האשה הצעירה אמרה: — סבתא, השעה כבר מאוחרת ועדיין לא חלבתי את הפרות. לכי לישון ואני ארד לחלוב.

אמרה לה: — בתי, ארד אתך, יש בי מעט מים...

— למה לך לרדת? הנה בית הכסא לידך.

— רגילה אני בחוץ, רצוני לנשום אויר, את תחלבי ואני אצא החוצה...

טוב. הזקנה ירדה אחריה, פתחה את הדלת ויצאה. וחריקת הדלת נשמעה לאזנם של האורבים. הם התפרצו פנימה ולכדו את האשה.

"הניחו לי"! — התחננה האשה בפחד ורעדה — "מה רצונכם ממני? תנוני לראות את בעלי"!

אמרו לה: — בעלך כבר נהרג ומעכשיו את אשתו של הצלטאן. קדימה, לפנינו!.

— טוב, אלך אתכם, אבל תנוני קודם לראות את בעלי! אבכה עליו ואכסהו.

נעתרו לה, והיא עלתה ומצאה את חרב־הכליפות הרוג — הראש כאן

והגוויה כאן. הזקנה הערמומית היא שכרתה את ראשו בעצמה והוא ישן על מטתו... הכניסה את הראש והגוויה בתוך ארון וכתבה על דלת הארון מבחוץ: "כאן טמון גופו של חרב־הכליפות". אח"כ נטלה את הסיף שלו והשליכתו אל תוך הבאר, כי אמרה: "מוטב שהסיף ילך לאיבוד ולא יחגור אותו איש זולתו"...

האשה נלקחה והובלה כשבוית חרב. בדרך עשתה עצמה שוטה, משוגעת עד להחריד. היא קרעה בגדיה ובגדי הסובבים אותה ובכלל זה בגדי הצלטאן עצמו. האנשים נאלצו פעם אחר פעם לכסות מערומיה בבגדים חדשים, מחמת הבושה, אבל כל מאמציהם היו לריק. עד שהיו מספיקים לגמור להלבישה וכבר היתה קורעת את תלבשתה החדשה. בקיצור, הפכה מסעם למסע ביזיון ונצחונם למפלה גדולה. הצלטאן החליט שלא להביאה עוד לביתו, אלא ציווה לקחתה אל ביתה של אשה חייטת ושם תישאר עד שתחלים. כל אימת שתקרע בגדיה, החייטת תתפור לה בגדים אחרים תחתם, תשגיח עליה ותשמור על כבודה.

המשימה שהוטלה על החייטת היתה כבדה מנשוא. היתה היא תופרת בגדים חדשים, וזו לובשת וקורעת, ולא היה לדבר סוף. החייטת כרעה תחת נטל העבודה...

נשאיר עתה את היפהפיה ה"משוגעת" אצל החייטת ונשוב אל שני ריעיו של חרב־הכליפות — אל "מונה־הכוכבים" ו"צולל־המצולות".

באחד הלילות, כאשר עמד מונה־הכוכבים לספור את כוכבי־השמים, כמנהגו מדי לילה בלילה, מצא, שכוכבו של חרב־הכליפות נעלם ואיננו. חיפש אותו כל הלילה ולא מצאהו עוד. מונה־הכוכבים הזעיק את צולל־המצולות מארצו ואמר לו: — כוכבו של חרב־הכליפות נעלם, ודאי קרהו אסון, נלך לראות מהו שאירע לחברנו הנאמן...

רכבו על סוסיהם ונסעו, הלאה, הלאה, עד שהגיעו לבית אשר בעמק. נכנסו בו, חיפשו ומצאו את גופתו הכרותה של חרב־הכליפות בתוך הארון. מי הרג אותו? היכן הסיף שלו?

אמר צולל־המצולות: "ארד לבאר, אסרוק אותו ואפשר שאמצא בתוכו את הסיף ואגלה את תעלומת הרצח". והוא צלל, מטה, מטה, מטה, עד שהגיע לקרקעית הבאר. מצא שם מערה צדדית ובתוכה יושב איש שיבה. אמר לו: "ערבך טוב, סבא" וזה ענה לו: "יבורך ערבך בבריאות, מה אתה מחפש כאן, בחורי"? אמר לו: "אני מחפש את הסיף של אחי, אפשר שנפל לתוך הבאר".

אמר לו: — הנה הסיף תלוי על הקיר, קחהו, והזהר לבל תשבור צנצנת מהצנצנות שעל המדף!

נטל את הסיף ושאל: — ומה יש לך בתוך הצנצנות האלה, סבא?
אמר לו: — סם מרפא המחזיר נשמות לפגרים מתים...
אמר לו: — הלא תתן לי, סבא, צנצנת אחת, להחיות את אחינו הטוב שנרצח בידי עושי עולה!
נתן לו צנצנת והורה לו כיצד להשתמש בה. צולל־המצולות הודה לזקן הטוב על מתנתו היקרה ועלה מיד מן הבאר.

ושני החברים ניגשו מיד אל המלאכה. הם חיברו את הראש הכרות אל הגוויה, מרחו מקום החיבור בסם מן הצנצנת וטפטפו מן הסם לתוך אפו. חרב־הכליפות קם לתחיה...
אמרו לו: — אמור לנו כעת מי הם רוצחיך ונשיב נקם אל חיקם.
אמר להם: — דיי בכך שהשבתם אותי לתחיה, ואויבי אינם מענינכם. שובו לבתיכם, ואני אמצא את אויבי בעצמי.
איחלו לו הצלחה והלכו איש לדרכו.
חרב־הכליפות תלה את הסיף על כתפו, לבש בגדים צואים והלך לחפש את אויביו. הלך במורד הנחל עד שהגיע לאותה עיר שלתוכה נשבתה אשתו. שוטט בעיר בתור הלך עני, היטה אוזן לשיחת הבריות וליקט ידיעות מפי ילדים ברחוב.
יום אחד, שמע ילדים ברחוב משיחים ביניהם ואומרים: "טיפש הוא הצלטאן שלנו, יש לו שבע נשים והלך להביא לו עוד אשה משוגעת. לשם מה הוא צריך אותה? התישה כוחה של החייטת המסכנה; זו תופרת ותופרת וזו לובשת וקורעת את הבגדים"...
שאל את הילדים לביתה של החייטת, ואלה הראו לו את הבית. הלך לשם, "עַמָּה בַּתָּה"[4], וישב ליד הפתח.
יצאה החייטת וגערה בו: — מה אתה עושה כאן, איש נכרי? מדוע אתה מסתובב ליד הבית? אם יוודע הדבר לצלטאן הוא יאסור אותך...
אמר לה בלחש: — אִסְתֵּרִי מַא סַתַר אַלְלָה (= כסי את אשר אלהים צווה לכסות)...
— מה הדבר? ספר לִי ואל תירא! הנה לך מַסְבַּחַת־אַלְאַמַאן (= מחרוזת הבטחון).
— מכיון שהושטת לי את מחרוזת הבטחון אוכל מעתה לבטוח בך ולפתוח לפניך את סגור לבי: אוהב אני לשבת ליד פתח ביתך; אנא ממך אל תגרשיני מזה! הלא אינני מפסיד אותך דבר ולא מבקש ממך דבר...
— עוד לא אמרת לי מדוע פתח ביתי מוצא חן בעיניך? מה מושך אותך לכאן?
— ולא תסגירני לידי אויבי ולא תבגדי בי?

— לא אבגוד בך, אם רק תספר לי את האמת!

עמד וסיפר לה את כל קורותיו וביקשה להפגישו עם אשתו הכלואה אצלה.

החייטת, שכבר נלאתה מרוב תפירה וחיפשה דרך כיצד להיפטר מהאשה ה״משוגעת״, ומה עוד שהצלטאן לא שילם לה כל שכר, גמרה בלבה לשמור סודם של בני הזוג ואף לעזור להם להתאחד מחדש. היא נכנסה אל ה״משוגעת״ ואמרה לה: ״חרב־הכליפות עומד ליד הדלת, רצונו לראותך״...

אמרה לה: — השתטי לך! חרב־הכליפות נרצח לנגד עיני ולא תוכלי לשטות בי.

— ואני אומרת לך שהוא נמצא כאן, והסיף שלו על כתפו, הוא מחפש אותך...

— הראיני את הסיף שלו ואדע אם אמת בפיך...

הביאה לה את הסיף והכירה אותו. אמרה: — הכניסיהו ואראה אם עיני לא רִמוּני.

נכנס, ראתה אותו ונתעלפה מרוב התרגשות. טיפלו בה עד ששבה להכרתה, והנה היא בריאה ושלמה. ה״שגעון״ סר מעליה בן רגע..

מה יעשו עכשיו? מה יהא דינו של הצלטאן? שלשתם היו בדעה, שהצלטאן חייב לשלם בראשו על פשעו. חרב־הכליפות הסביר לאשתו ולחייטת את תכניתו, ושתי הנשים פעלו עמו לביצועה.

החייטת הלכה אל הצלטאן ואמרה לו: — אדוני הצלטאן, רופא זר בא לעיר והוא אומר שביכלתו לרפא את אשתך. הנה הוא עומד פתח הבית...

— הכניסי אותו!

חרב־הכליפות נכנס והבטיח לצלטאן לרפא את אשתו ה״משוגעת״ בתוך שלושה שבועות. הצלטאן איחל לו הצלחה וקצב לו שכר וכלכלה למשך תקופת הריפוי...

חרב־הכליפות ישב עתה בביתה של החייטת, בתור רופא, ובילה עם אשתו בנעימים. יום יום הובילו להם אוכל משובח מבית הצלטאן, והיו להם ימים אלה ימי שמחה ויום טוב.

בתום שלושה שבועות, בא הצלטאן לראות את שלום השבויה וראה שהיא כבר בריאה ושלמה ומסבירה פנים. ולא רק שדעתה צלולה אלא היא עוד הוסיפה יופי על יופיה. המלך היה מאושר. היפהפיה הזאת תחזיר אותו לבטח לבחרותו ותחדש את נעוריו. ״הרופא״ אמר לו: — הנה אשתך בריאה ורוחה טובה עליה. אם תיסגר עמה למשך שנה שלמה ולא תצא מן הפתח חוצה, היא תחזיר אותך לימי עלומיך...

הדברים האלה באו כשמן בעצמותיו של הצלטאן הטיפש. הנה גם הרופא

קובע שהיפהפיה הזאת תחזיר אותו לבחרותו, ומי עוד יפקפק בכך?

שילם הצלטאן ל"רופא" את שכרו, ועוד תוספת, ופטר אותו מלפניו. אח"כ הודיע לבניו ולשריו כי הוא יסגר בחברת אשתו השבויה למשך שנה שלמה, כעצת יועציו ועצת הרופא, ובתום השנה הוא יצא מן ההסגר וייראה כבחור בן עשרים...

ועוד בו ביום מסר הצלטאן את ניהול ענייני המלוכה לידי בניו, נפרד מביתו ומשבע נשיו ועקר לביתה של החייטת.

לעת ערב, בשבת הצלטאן על דרגשו ולבו שוש ישיש, פנה אל היפהפיה שישבה לצדו ואמר לה: — בקשי, יפתי, כל שתרצי ומבוקשך יותן לך!

אמרה לו: — רצוני שהזקנה הטובה תבוא לשעשעני ולחגוג עמנו את הערב המאושר הזה. הלא בערמתה ובבינת מזימתה זכיתי כיום להיות אשתך, אדוני ומלכי...

אין זו אלא שאלה של מה בכך. הזקנה הערמומית נקראה לבוא לסעודה בחברת הצלטאן ואשתו החדשה, במעונם הסגור, והיא באה בריצה. אכלה עמהם ובידרה אותם, והחייטת עמדה עליהם ושירתה לפניהם.

חרב־הכליפות נכנס אל בית החייטת, דרך הדלת האחורית והסתתר בבית הכסא...

הזקנה הערמומית סיפרה בדיחות עד אמצע הלילה, אך הצלטאן הזקן לא שמע אותה. הוא ישב על קוצים, חסר סבלנות, וחיכה בקוצר רוח להיכנס למיטה...

אמרה לו החייטת: — רואה אני, אדוני הצלטאן, שאתה רוצה כבר לקום לישון עם אשתך? שאתה כבר מפהק?...

אמר לה: — אכן כדברייך כן הוא, עייף אני, והשעה כבר מאוחרת...

— אם רצונך להיכנס קודם לחדר השירותים — בוא ואראך את המקום...

הצלטאן נכנס לחדר השירותים והחייטת סגרה עליו את הדלת מבחוץ. חרב־הכליפות, שישב אורב במקום הזה מתחילת הלילה, ערף את ראש אויבו בסיף והשליך גופתו אל הנקרה של בית השימוש...

כך עשה גם לזקנה הערמומית. היא נכנסה לחדר השירותים והוא ערף את ראשה והשליך גופתה אל תוך הנקרה ליד גופתו של הצלטאן...

הצלטאן הרשע והטיפש הומת בסתר ואיש לא ידע על כך. אנשי עירו האמינו, שמלכם מבלה בחברת היפהפיה במעון הנופש שלו, אצל החייטת, וכי הוא עתיד להופיע בעוד שנה כמלך צעיר לימים. חרב־הכליפות הסתגר איפוא עם אשתו במשך כל אותה שנה והכין עצמו לקראת כיבוש כסא המלכות של אויבו. כלכלתו הוא ואשתו והחייטת סופקה מבית הצלטאן והוא ישב יום יום ליד החלון והתבונן בפרצופיהם של העוברים ושבים.

החייטת ישבה לידו והסבירה לו כל דבר ולימדה לו את שמות אנשי העיר. כל מי שעבר ברחוב אמרה לו: "זה שמו פלוני וזה פלמוני, וזה בנך הגדול וזה בנך הקטן, וזה כך וזה כך". לא השאירה אדם שלא נקבה לו בשמו, והוא שמר את הדברים בזכרונו. גם פנקסי המלכות הובאו לפניו והוא ישב ולמד אותם וידע כמה כסף יש בקופת האוצר, מה יש לו ומה אין לו, למי הוא חייב ומי חייב לו?

ובמלאת שנה תמימה, הוכרז בעיר, שהצלטאן עומד לצאת ביום פלוני ממעונו הסגור לראות את עמו, וכי יש לערוך לו קבלת פנים חגיגית. אנשי המקום, למקטנם ועד גדולם, יצאו לרחובות העיר להריע למלכם הזקן, שהפך לצעיר, ולהגיש לו מנחות ותשורות עם שובו לשלטון. חרב־הכליפות ואשתו לבשו בגדי מלכות, ישבו במרכבת המלך ויצאו בתופים וחצוצרות לטיול ראווה ברחובות קריה. מאחוריהם נעו מרכבות בני המלך והשרים והגדולים — וגדודי צבא צעדו בסך לפניהם ושרו והריעו. ההמונים, שצבאו משני צדי המסלול, הביעו הערצתם לזוג המלכותי הצעיר בקריאות שמחה והפרחת נשיקות באויר. התהלוכה וקבלת הפנים של ההמון היו הצלחה גדולה.

הצלטאן חרב־הכליפות ערך סעודה גדולה לכל אנשי העיר, גדול וקטן, וביום שמחתו לא שכח גם את חבריו. מונה־הכוכבים וצוללי־המצולות הוזמנו אף הם לבוא לחגוג עמו את חגיגת נצחונו על אויביו, והם באו בעושר גדול ועבדה רבה. מעתה, הנשים נשיו והבנים בניו והמלכות מלכותו, וזהו סוף הסיפור. ובאנו הנה והם נשארו שם.

1. אלו היה יורק עליו או בועט בו, היה העפרות קם לתחיה מחדש. 2. **אלסלימאני** — האגדי, האיום והנורא. 3. מקור: **רַאנַהָא יְסָטֵר־אלצַאיִם**.

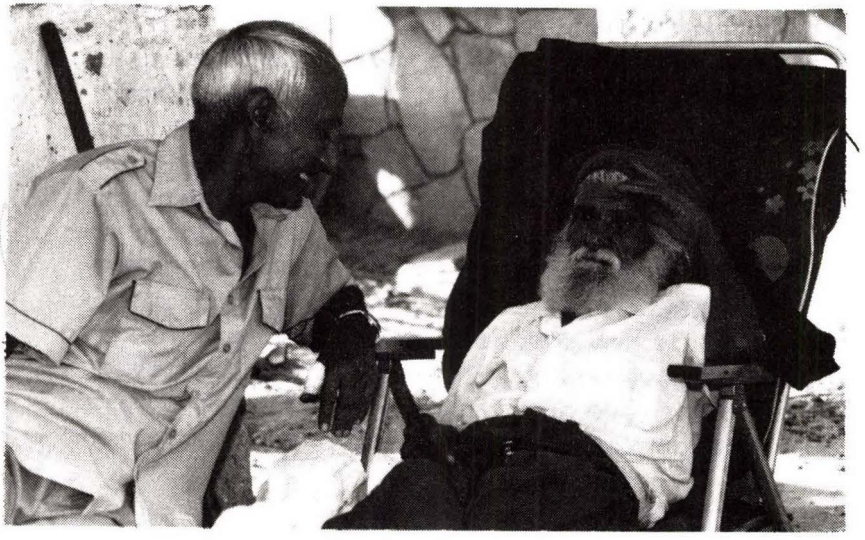

סיפורי צוֹלַימַה

זכרונותיה של המספרת סעדה צובירי ת״מ

המספרת, סעדה צובירי, בת מרי יוסף שרוי ז״ל, נתייתמה מאביה בהיותה בת ששה חדשים, ואחיה יוסף, הקשיש ממנה בשלוש שנים, נחשב לה לאב במקום אביה. אמה היתה מצווה לה ולאחותה הבכירה מרים לפנות אל אחיהן בשם ״אבא״. ״הוא האבא של כולנו״ — היתה אומרת. שמעה הָאֵם, שנטל הפרנסה נפל על כתפיה מאז מות בעלה, היתה נוהגת לעקור דירתה מצוֹלימה עיר היהודים ולעבור עם ילדיה לכפר אלהַגְ׳רַה — ישוב של גויים שבו מצאה את פרנסתה. גוי אחד נתן להם בית בכפר הזה לגור בו, ללא כל תמורה, ולא היו חוזרים לצוֹלימה אלא בחגים. וכאשר לא היתה פרנסה במקום היתה שמעה משכימה עם שחר אל כפרי הסביבה לחפש כל עבודה מזדמנת — תופרת ומטליאה, מנקרת אבני ריחיים, ולעת ערב שבה לאלהג׳רה אל ילדיה. ילדותה של סעדה עברה עליה איפוא בין גויים, ומרבית זכרונותיה וחוויותיה מימי ילדותה הרכה קשורים בכפר זה. שמה הקודם היה תַמְנִייֶה וכך היא מופיעה בלקט הסיפורים שלפנינו הלקוחים מתוך מחברת זכרונותיה.

״מפי אל מפי אל יתברך ישראל״

יום ראשון בכפר אלהַגְ׳רַה. תַמְנִייֶה (היא סַעדה) כבר היתה בת שלוש, קלת־רגלים וזקוקה להשגחה. אמרה לה אמה: ״תמנייה, גוזרני עליך שלא לצאת אל הרחוב. אם אני ואַחַיִך לא נמצאים בבית את חייבת להישאר נעולה בפנים. אנחנו גרים בין גויים״. וכדי להמחיש לה את משמעות ההבדל בין יהודים

לגויים הוסיפה והסבירה: "אנחנו היהודים עם קדוש וטהור, אנחנו אומרים "מפי אל מפי אל יתברך ישראל", והגויים אינם אומרים אלא "בַּלְבַּלַבְּלִי בַּלְבַּלַבְּלָה" וצורחים כמו חיות".

מאותו יום היתה סעדה מאושרת מאד וגאה מאד שהיא יהודייה.

נר של שבת

ליל שבת. שמעה וילדיה אכלו את ארוחתם ושכבו לישון בעוד הנר דלוק. תמנייה הקטנה קמה ממקומה בחשאי וכיבתה את הנר. היא סברה שאמה שכחה לכבותו ורצתה לעשות לה טובה, חבל שהנפט יתבזבז לחנם. האם, שעדיין לא נרדמה, הרגישה במעשה בתה ונזדעזעה: "מה עשית, יא תמנייה? למה כבית את נר השבת, וזה אסור?" — קראה האם בחרדה. — "אם תעשי זאת פעם נוספת אעניש אותך: עַאד אַכַּלִיש תְּרַקּוּדִי עַלַא צַאבְּרַש וַאקוּל לְעַאפְּיַת אַלְלָה תְּגִ'י תְּעַאפְּיש" (אשכיבך לישון על צדך ואקרא לבריאות אלהים שתבוא להבריאך).

מה עשתה? לקחה אותה עמה לבית הכנסת שבעירם להקשיב לתפלה ולענות "אמן" ו"קדוש", כדי שאלהים יכפר לה על שגגתה.

על כנפי נשרים

תמנייה ואחיה יוסף, שעדיין היו קטנים, היו יושבים כל היום לבדם בבית. יום אחד ישב יוסף וקרא בספר, "בנעימה טהורה", והיה חוזר ומבטא בשפתיו את שם ירושלים שוב ושוב. עד שגמר לקרוא שאלה אותו תמנייה: — "אבא, היכן היא ירושלים?" אמר לה: — "ירושלים נמצאת בא"י"

— ואיפה היא א"י?

— רחוק רחוק.

— ואיך נגיע לשם?

— אלהים יעלנו לתוכה על כנפי נשרים.

— על כנפי נשרים?

— כן, על כנפי נשרים, כך כתוב בתורה.

הבשורה הזאת לא רק שלא הרגינה את לבה של תמנייה, אלא היא הפחידה אותה דוקא. מה יהיה עליה אם הנשר שלה יברח מעל יד הנשרים של אמה ואחיה והיא תאבד את הקשר עמהם? הלא זה יהיה אסון!

תמנייה נשאה תפלה חרישית ואמרה: "אנא, אלהים, אל יברח הנשר שלי!"

מעשה בצמד שוורים

"אומלל הילד היתום בתימן", אומרת סעדה, "אם יתום הוא מאביו ואמו — מעביר אותו המלך לשמד. ואם יתום מאחד מהם — הוא סובל כל ימיו, למשל, אני והאחים שלי שנתייתמנו מאבינו; סבלנו הרבה ביתמותנו".

יום אחד — ואנו היינו משחקים ברחוב בגלעיני תמרים — עבר לידינו ערבי מכר שעלה זה עתה מהשוק, נתן לאחי שני תמרים גדולים ואמר לו: "אחד לך ואחד לאחותך". לא ידעתי מה עושים בתמרים, האם אוכלים אותם או רק מריחים אותם? אמנם היינו משחקים בגלעיני תמרים, שכבר השחירו מרוב שנים, אבל לא ידעתי עד אז מה מקורם של גלעינים אלה. אחי קיבל בשמחה ובתודה את שני התמרים מידי הגוי, הטמינם בארון ואמר: "נשמור אותם לכבוד שבת". ומאותו רגע לא הסיח עוד את דעתו מהם, אלא היה חוזר ופותח את הארון ומזין עיניו בהם בכל רגע ורגע. לבסוף הוציאם ממחבואם, החליט שהם צמד שוורים, ונתן להם שמות — "תַמרַאן" ו"דַהבַאן". היה משחק בהם, מוליכם מכאן לכאן ומתאווה לאכול אותם. אמר לי: "תמנייה, הבה נשחט שור אחד ונאכל אותו ואחד ישאר לכבוד שבת". נטל את הסכין, בירך על השחיטה כדת וכדין, וחילק את "תמראן" לארבעה רבעים. הוא נטל רבע ואני רבע, ושני רבעים השארנו לאמי ולאחותי. הוי כמה זה היה טעים ומתוק! זו לי הפעם הראשונה בחיי שאני טועמת טעמו של תמר. לעת ערב, בשוב אמי ואחותי מהשדה, סיפרנו להן על שחיטת התמר ונתנו לכל אחת מהן את הרבע שלה. אמי אמרה: "אני נותנת את חלקי ליוסף". ואחותי אמרה: "ואני נותנת את חלקי לתמנייה". הייתי מאושרת. זכיתי לאכול חצי תמר.

אחי פתח את הארון והראה לאמא את התמר האחר השמור עמו לכבוד שבת. אמרה לו: "השבת עדיין רחוקה, אכול את התמר אתה ותמנייה ואני אקנה לכם תמרים לכבוד שבת ביום השוק הקרוב".

היתה זו חגיגה גדולה, אכלתי באותו יום תמר שלם.

למחרת היום ישב אחי יוסף ובנה עיר ומגדל מגלעיני התמרים המשומשים, ואת שני הגלעינים הטריים הציב בראש המגדל. אמר לי: "זוהי ירושלים, ירושלים שלי, ראי מה יפה היא!"

אמרתי לו: "למה רק שלך לבדך? ירושלים היא של כולנו".

אמר לי: "זוהי ירושלים שלי, שבניתי לי לעצמי, אבל ירושלים של כולנו אלהים הוא שיבנה אותה".

"גלות דגלות"

"היתה עניות דקה מן הדקה, לא היה בבית מה לאכול, גלות דגלות", מספרת סעדה. "יום אחד אמר לי אחי: "תמנייה, בואי נלך נְתְשַׁוּחַט" (ללקט פירות שיחים וצמחים הראויים למאכל). הלכנו. בדרך אל החורש הוסיף אחי והסביר לי, הוא אמר: "אנחנו עומדים בתחילת חודש תמוז ולפנינו עוד שלושה חדשים קשים; תבואת השנה הזאת כבר אזלה מהמחסנים והתבואה החדשה טרם באה. בני אדם יסבלו חרפת רעב עד תשרי ואח"כ יהיה שובע בעולם".

עלינו בהר, עד שראינו שיח מוכר, וליקטנו את פירותיו הזעירים והטעימים לתוך פינו. אמר לי: יודעת את איך נקראים פירות אלו? הם נקראים "גַּנַאת־רְעָיַאן" — ארוחת רועים (כאשר הרועים רעבים הם אוכלים מהם ומסתפקים). עברנו אל שיח אחר, שפירותיו גדולים, כגודל זיתים, ואמר לי: ואלה נקראים "רֻכַּב־גְ'מַאל" — ארכובות גמלים (ע"ש צורתם). וזה נקרא "גְּלַגְּתִי" וזה "כֻּסְמְעִי" (סוגים של צמחי קקטוסים). אכלנו מזה ומזה והשקטנו את רעבוננו. וכך עשינו ברוב ימות הקיץ; כאשר לא היתה ארוחת בוקר היינו הולכים "נְתְשַׁוּחַט".

בת שחיק עצמות

"יום אחד אמרה לי אמי: "בתי, הנה הכנתי לך פח קטן ויפה, לפי כוחך, לכי והביאי מים מן אלמַעְיַינֶה (מאגר מים)". אמרתי: "עם מי אלך"? אמרה: "עלי אל מעלה הקריה והמתיני שם עד שיבואו שואבות". הלכתי. הגעתי למקום הנקרא **אלקראדיע** וראיתי את השואבות כבר מתאספות כאן ומחכות אחת לשניה. כולן היו לבושות הדר, מבושמות, מקוטרות וניחוחן נודף לכל עבר. אני הייתי יהודייה קטנה, יתומה ועל גופי בגד עלוב. כאשר זזו מהמקום נכנסתי לתוך השורה והלכתי עמהן. אחת השואבות, שהיתה מבנות המעמד השפל דוקא, התנפלה עלי בגאוה ובוז ואמרה: "יַסְרִי, יַא קְרֵדָה וּכְטַי אַלְאַכְרָה, אַנְתִי אִלַּא יהודייה, עַא תְנַגְ'סִי אַלְגַּאַרְף".[1] חרה לי עליה, בת הכלב, ארתי אותה בלבי ואמרתי: "עַא יְנְכְּס כְּבְרַתְש ! לַא תְכַבְּרִי בְּכְסְרַתְש וַאלְאַעְטַאר, יַא בְּנְת אַכַּס אלנַאס, וַאלְגַ'ד מְהְתַאר".[2]

"שאבנו מים וחזרנו. עד שהיגענו למעֲלֵה **אלקראדיע** ניגפה רגלה של אותה בת כלב באבן והפח שלה עף מעל ראשה. וכל המים נשפכו ארצה. היא נאלצה עתה לשוב לבדה אל הבריכה להביא מים. אמרתי לה בלבי: "אלהים תבע עלבוני ממך, יא ארורה ! אמרת לי שאני טמאה — ואני טהורה יותר מאביך

ואבי אביך". הייתי כבר יודעת שהיהודים יקרים יותר ומיוחסים משאר האומות.

"כשגדלתי ועבדתי קניתי לי שמלות הכי יקרות — אותן תפרתי ורקמתי במו ידי. היתה לי שמלת "ג'ילאני" ושמלת "שאמי" ושמלת "סַאמְר־לא־אלאֶבְּח", וכשהייתי לובשת אחת מהן הייתי נזכרת באותה גוייה בזוייה בת שחיק עצמות, שחירפה אותי בעניי, ומודה לה' שניקם לי מאויבתי — ירקבו עצמותיה בגיהנום.

צלי עלא מחמד עלא מיד תדכולי אלג'נה

המעשה שיסופר להלן אירע לה לסעדה באחד מימי השוק של יום רביעי. אותו יום, בשעות שלאחר הצהרים, אמרה סעדה לאחותה: "רצוני ללכת עד אמצע הדרך לקבל את פני אמי בשובה מהשוק". אמרה לה: "לכי, והיזהרי שמישהו לא יפחיד אותך או יזיק לך". הלכה עד שהגיעה למעין "גַּבַּש", והנה בנות הקבילים קוראות לה: "יא תמנייה, יא תמנייה!" נטתה מהדרך ופנתה אליהן, כולן היו חברות שלה, וישבה לשחק אתן פתח המעין. המעין היה חרב, לא היו בו מים, והבנות ישבו בצל דפנותיו. ישבו מעט, וילדה אחת נתעוררה לפתע, פנתה אל תמנייה ואמרה: "צַלִי עַלַא מַחַמַד, יא תמנייה, עַלַא מַיד תְדַכּוּלִי אַלְגַ'נַה".[3] תמנייה לא נבוכה מהפנייה הידידותית הזאת וענתה מיד: "צַלִי עַלַא אלשבזי קודם את". אמרה לה: "זה אסור, אלשבזי אינו אלא יהודי". אמרה לה: "גם לי זה אסור, מחמד אינו אלא קבילי, לַא כַּדִי מִן כַּדַה ולא גַ'דִי מִן גַ'דַה".[4] שאר הבנות, שלא התערבו עד כה בויכוח, קמו עתה לעזור לחברתן וכל אחת מהן זרקה מלה לטובת מחמד. כולן עשו יד אחת כדי לשבור קשיות ערפה של תמנייה. "התחלתי לפחד מהן, בנות הכלב" — מספרת סעדה — "הן היו חמש ואני רק אחת. אותה שעה ביקשתי מאלהים להורותני איך להיחלץ מתוכן והוא ית' ענני. לפתע צץ בי רעיון: העמדתי פני נרגשת וקראתי: "נחש, יא פאטמה, נחש"! — "איפה הנחש"? — קראה זו בפחד, ואני אמרתי: "הנה הוא רובץ מאחורי חוּרייה". הבנות קפצו ממקומן בבהלה ונפוצו

1. תרגום: השמאילי, קופה, ועברי אחרונה! אינך אלא יהודייה, לבל תטמאי את השואבות.
2. תרגום: אלהים יכפוף גאוותך! את מתגדלת במלבושך ובשמיך, בת בזוי־עם, והסבא עבד ושפל.
3. תרגום: התפללי על מחמד, יא תמנייה, כדי שתיכנסי לגן עדן.
4. תרגום: לא פָּנַי פניו ולא אבותי אבותיו.

לכל עבר. "סייעתא דשמייא" אמרתי בלבי ואף אני ברחתי לכיוון שלי".

תמנייה סיפרה לאמה את אשר קרה לה עם בנות השכנים, וזו החמיאה לה, אבל גם הזהירה אותה: "אכן ענית להן כהוגן, אבל עד כאן ולא יותר. נצרי את לשונך והישמרי מויכוחים עם בנות הגויים! ואם הן ינסו שוב לגרור אותך בדברים כאלה, עשי עצמך אילמת ואל תעני להן ולו במלה אחת"...

הנחש והכושי

יום אחד, בתחילת קציר הדוחן, שלחה אותי אמי עם בת הידידה שלה (גוייה) ללקט שבלים בשדות הקוצרים. הלכנו שתינו עד שהיגענו למקום הנקרא "קאע־בַּיְינָה", ובת לויתי אמרה לי: "הבה נעזור לקוצרים, יא תמנייה, והם יתנו לנו בשכרנו שבלים; כך טוב לנו מאשר ללכת לשוטט בשדות". אמרתי: "טוב, אחריך", והתחלנו לעבוד. אותו יום ראיתי אנשים רבים משוטטים בין השדות ומבקשים את "נדבת־הקציר". ובין מבקשי הנדבות היו גם הרבה כושים עם נשיהם וילדיהם. הכושים היו מציגים הצגות — מתגודדים בחרבות, דוקרים עיניהם ברמחים, ונשותיהם עומדות על ראשיהן ורוקדות בעמידת ראש. וכל זאת בשביל שיתנו להם מעט שבלים.

בצהרים פסקה העבודה, ובעל השדה הזמין את עובדיו לסעודה שהכין למענם. כל הקוצרים ישבו במעגל בצל עץ גדול ואכלו. טרם כילו, ונחש גדול נפל מן העץ אל תוך המעגל וגרם לבהלה ולמהומה. היו צעקות: "נחש, נחש", והיתה מנוסה. בתחילה חשבתי שזו בהלת שוא, אבל לאחר שראיתי את הנחש מתרוצץ בקרקע כמעט פרחה נשמתי. זעקתי באימה וברחתי. בת לוויתי אחזה בי, הרגיעה אותי ואמרה: "אל תפחדי, יא תמנייה! הנחש כבר נעלם לו". אותו רגע הופיע במקום כושי ענק, מראהו כמלאך המות, ושאל: "לאן נעלם הנחש שהבהיל אתכם"? האנשים הראו לו חור באדמה, והכושי כרע ליד החור ושרק לנחש לצאת; הוא גם פלט רוק לתוך כף ידו השמאלית והקיש קלות בשתי אצבעות ימינו על הרוק. לפתע הגיח הנחש מחורו, לקק את הרוק שבכף ידו של הכושי, והמכשף הלזה הרים אותו בשתי ידיו והשתעשע בו. אח"כ צנף הכושי את הנחש מסביב לצווארו והחל לרקוד ולהתגודד. כל המחזה הזה שראיתי עורר בי חלחלה; התייפחתי בבכי תמרורים וכל גופי רעד כעלה נידף. חברתי ניסתה להרגיעני ולא נרגעתי; הייתי מבוהלת עד מות.

בעל השדה חש לעזרתי; הוא גידף את הכושי וגירש אותו מהמקום; אמר לו: "רוּחַ, יִלְעַן אַבוּךְ וַאֲבוּ מַן גַ׳אבַךְ! כַּוּוַפְּת אלרְחִימַה אלמְסְכִינַה".[5] הכושי

הסתלק עם הנחש, אבל אני לא יכולתי עוד לעבוד. הייתי פוחדת שמא יחזור הכושי לכאן עם הנחש שנית, והפחד הזה שיתק אותי. כיון שכך, הפריש לי בעל השדה מעט שבלים בשכרי והורה לי לחכות לחברתי עד שתגמור את עבודתה. וכך עשיתי.

כשחזרתי הביתה וסיפרתי בבכי את אשר קרה לי, ישבה אמי ובכתה יחד עמי. היא אמרה: "מַא נְפַּעַל, יא בְּנְתִי? קַאלוּ מַן אַגְלַבַּךְ? קַאל בַּכְּתַךְ.[6] לו אביך היה בחיים לא היינו סובלות כך ולא היית צריכה ללכת לשדות ולהיות חשופה לפגעים ובלהות. אבל נודה לאל על כל מה שנתן וגזר והוא מְעַוּוֵץ אַלַצַאבְּרִין".[7]

התרופה — סמן עאמי ועסל עאמי

יום אחד יצאה סעדה להשקות את צמחי הבושם, שבחצר ביתם באלהֶג'רה, וחזרה נפוחה כזיק. בחצר היו מצבורי עצים והיה חשש שנחש הכיש אותה. אמה היתה בעבודה, ואחיה יוסף כבר נשלח ללמוד תורה בעיר אלמַדאיִר אצל מרי סעיד אשול. אחותה מרים, שהיתה עמה בבית, לא ידעה מה לעשות לה.

כשחזרה האם מעבודתה מרחה את בתה בשמן ואמרה: "זה יעבור". אבל תמנייה המשיכה לסבול, יום הולך ויום בא והנפיחות לא ירדה.

כעבור שבוע ימים לקחה אותה אמה אל גוייה אחת ידידה לה ושאלה אותה: "יא פאטמה, ראי מה יש לבתי; מה טיבה של נפיחות זו?

הגוייה התבוננה בילדה וקבעה: "אל תפחדי, יא שמעה; בְּנְתִש נַפַּכַּתְהַא בַּרַמֶה.[8] תרופתה סַמְן עַאמִי ועַסַל עַאמִי" (חמאה נושנה ודבש נושן).

— ומנין לי סמן עאמי ועסל עאמי? — שאלה שמעה בדאגה.

— החזירי את בתך הביתה לשכב ושובי אלי עם שני קנקנים ריקים.

שמעה החזירה את בתה הביתה ושבה עם שני קנקנים. הגוייה נתנה לה מעט חמאה נושנה בקנקן אחד ומעט דבש נושן בקנקן האחר ואמרה: "חלקי את הכל לשלוש מנות, מנה ליום, ותני לה לשתות בבוקר, כשעה לפני הארוחה. לפני השימוש יש לחמם היטב ולבחוש היטב; התרופה יעילה מאין כמוה". עשתה לה כך והילדה נתרפאה.

5. תרגום: יקולל אביך ואבי מי שהביא אותך (מאפריקה)! הבהלת את הרחומה המסכנה.
6. תרגום: מה נעשה, בתי? "אמרו: מי שבר אותך? אמר: מזלך".
7. תרגום: הוא גומל לנדכאים.
8. תרגום: בתך, נשפה בה 'בַּרַמֶה' (ברמה — מין שרץ ארסי).

1 (ל"ז). שכרו של מכבד אביו

היה אדם אחד — אין אחד אלא אלהים ישתבח! — והיו לו שלושה בנים. לסוף ימיו אמר לבנו הגדול: — בני, רצוני שתקחני לעיר פלונית; חלמתי כי עלי למות ולהיקבר בעיר הזאת.

אמר לו בנו הגדול: — אלך ואמלך באשתי.

הלך ונמלך באשתו וזו ענתה לו: — למה לא ימות כאן? ועל מי נעזוב את הבית והילדים? לא, אין לנו זמן לכך!...

קרא הזקן לבנו השני ואמר לו את הדברים שאמר לבנו הגדול, וגם הבן הזה אמר שילך ויתיעץ עם אשתו. אשתו של זה שמעה את בקשת הזקן ואמרה: — אנחנו לא יכולים, זו טרחה גדולה בשבילנו, על מי ניטוש את הבית והילדים והעבודה?...

קרא לבנו הצעיר ומסר לו את בקשתו: — קחני לעיר פלונית למות ולהיקבר בה!

הבן הצעיר נועץ באשתו וזו אמרה לו: — וכי למה לא נמלא את משאלתו של הזקן? נעשה את רצונו בכל לבנו ובכל כוחנו; נסגור את הבית ונלך אתו. האב שמח ובירך את בנו הקטן.

הרכיבוהו על חמור והובילוהו לאותה עיר ונשארו עמו כחודש ימים. משנפטר קברו אותו וישבו 'שבעה' וקמו לשוב לביתם.

הם יצאו מן העיר והנה הדרך חסומה לפניהם — מכאן הר ומכאן הר ומכאן הר. ההרים סגרו עליהם ולא היה להם שום מוצא. רבונו של עולם! מה לעשות? היכן הדרך? אין דרך...

חזרו אל אותה עיר שבה קברו את אביהם וסיפרו לשמש בית־הכנסת את אשר אירע להם. אמר השמש לבחור: — שמע, בני! אביך רוצה שאתה לא תצא מהעיר לפני תום ה'שלושים', זה ברור. שבו כאן עד שתקבל רשות יציאה מאביך, ואני אתן לך ולאשתך עבודה שתתפרנסו בה. אתה תיכנס ל'מדרש' ללמד תינוקות.

הבן הצעיר נכנס ללמד תינוקות ב'מדרש' ואשתו עבדה בשדה.

יום אחד איחרה אישתו לשוב הביתה והוא יצא לחפש אותה. בדרכו נתקל בנחש גדול, לוחש, מאיים, שרדף אחריו להכישו. בפחדו השליך עליו את מעילו וברח. הוא חזר אל עקבותיו ופגש את אשתו חוזרת העירה מדרך אחרת. שאלה אותו: "היכן המעיל שלך"? והוא ענה לה: — נתקלתי בנחש עקלתון, יבהיל הרעיונים, שעמד עלי בפה פעור להכישני, והשלכתי עליו את המעיל להטותו מעלי...

אמרה לו: — שוב להביא את המעיל, למה לאבדו בידים?

אמר לה: — אם תלכי עמי אלך, ואם לאו לא אלך; חושש אני שמא הנחש עודו מקנן שם...

הלכו שניהם ומצאו את המעיל מונח במקום שהושלך. מה לעשות? להרימו או לא להרימו? ואכן הנחש היה שם. כאשר הושלך עליו המעיל הוא אַצְתַּרַע — התבלבל והתערפל ואיבד את סביבתו. החמימות והאפלה שאפפו אותו מתחת למעיל הפרוה הכבד, גרמו לו לשכוח את עצמו ונסכו בו שלוות־קן מתוקה ונעימה. זהו שאמר המשל: רַגַמְתּ בִּי לַא מַכַּה — גַ׳א־אלְחַגּ׳ עַלַא יַדַך[1]...

האשה בת החיל חלצה נעלה מעל רגלה והיכתה בחוזקה על פני המעיל. רצתה לוודא אם יש שם נחש או אין נחש. למרבה המזל נחתה המכה בדיוק על ראשו של הפתן והרגתו.

משנחשף גופו, שיערה האשה שלפניה נמצא נחש המרגליות. נחש בעל ממדים מבהילים כאלה חייב לשאת בחובו גַ׳נַאהַר וטוב לבדוק אותו.

קרעו בטנו ומצאו בתוכה שתי מרגליות זוהרות באלפי שמשות — עין לא ראתה... עטפו את האוצר במטפחת ושבו למעונם ששים ושמחים.

למחרת היום הלך הבחור ללמד בבית המדרש, אך לא מצא את הילדים במקום. השתומם ושאל: "מדוע לא באו הילדים היום ללמוד"? אמר לו השמש: — אנחנו בצרה צרורה, המלך גזר על עדת ישראל להמציא לו מרגלית יקרה לקשט בה את כתרו, ואם לאו — שמדא או קטלא. הילדים נמצאים בבית־הכנסת בתענית ותפלה.

הלך אל אשתו וסיפר לה על הגזרה שגזר המלך על היהודים ואמר: — ישראל בצרה, ישראל ערבים זה לזה.

אמרה לו: — ניתן למלך אחת משתי המרגליות שיש לנו ויסיר הגזרה מעל ישראל.

טוב. נטל מרגלית אחת והביא אותה אל הרב ראש הקהילה ע"מ שיתנה למלך. הרב בירך אותו בכל הברכות האמורות בתורה ובמשנה ומסר את המרגלית למלך.

המלך, כיון שראַה את המרגלית הטובה אמר: "אַ־הַה! מַא גַ׳רַאדַה אִלַּא מִן גַ׳רַאד[2]. אם יש לכם מרגליות כאלה, חייבים אתם להמציא לי עוד מרגלית אחת כמוה לקשט בה את כתר המלכה"...

הצור תמים פעלו! אך נפטרו מהצרה הראשונה, והנה צרה שניה. וביום השני, שוב — בכי ומספד בכל חוצותיה.

הבחור ואשתו מסרו את המרגלית השניה שנותרה להם לידי הרב, וזה

1. תרגום: קלעת בי למכה — באה מצוות החַג׳ על ידך. 2. חגב אחד, סימן למחנה של ארבה.

מיהר ומסר אותה למלך. המלך היה מרוצה מאד, אך דרש להביא לפניו את האיש שהמציא לו את שתי המרגליות; הוא רצה לברר אם יש לו לזה עוד מרגליות נוספות...

הבחור ואשתו התיצבו לפני המלך, סיפרו לו את קורותיהם וקורות שתי המרגליות, שנמסרו להם במתנה מן השמים, כדי שיוכלו לפדות בהן את ישראל.

ומששמע המלך על מעשה החסד שעשו עם אביהם הזקן, ואיך סגרו עליהם ההרים ועיכבום מלשוב לעירם, ואיך נקרה לפניהם נחש־המרגליות — השתומם על מעשה ה׳ ואמר: — אביכם הזקן צפה ברוח הנבואה את העתיד להיות, ולכן ציווה שתקברוהו בעיר זו, כדי שתשועת בני עמכם תיעשה על ידכם.

ואל הבחור אמר: — כיון שקיימת מצות אביך וקברתו במחוז חפצו, ונעשו לך אותות ומופתים בזכותו, ואלהים עמך — לא תלך עוד מהעיר הזאת, אלא תקבל בית ליד ביתי ותהיה ליועצי ולמשנה לי. הבא איפוא את בניך ואחיך וכל משפחתך לגור כאן לידך, ושמת עינך עליהם, כי לא אתנך עוד לשוב אל עיר מגורך אשר גרת בה.

וכך היה: הבחור מכבד אביו נעשה משנה למלך, חי עם אשתו ובניו בעושר וגדולה, ולא קם עוד בימיו צר ומשטין לישראל.

2 (ל״ח). הגמל שומר השבועה

איש אחד הלך בדרך ופגע בשתי נערות רועות בעת שהרביצו עדריהן למנוחת צהרים על המים. אמר להן שלום והחזירו לו שלום. ישב לידן ודיבר עמהן ואת שמו לא הגיד להן.

הרועות שאלו את האיש למטענו, וזה ענה להן שהוא נושא על גבו צמוקים.

אמרו לו: — הלא תראנו את צימוקיך!...

האיש פתח את שקו והראה להן את סחורתו — צימוקים חומים־זהובים תאוה לחיך ולעינים. עיניהן התאבות של הרועות העידו בן עד מה מתאוות הן לטעום מן המתוק המתוק הזה.

— ואיך הטעם שלהם? — הוסיפו ושאלו בתמימות ובכמיהה אילמת.

— כטעם המן — אמר האיש — רצונכן לטעום?

השאלה היתה מיותרת; הנערות הושיטו ידיהן, והאיש נתן לכל אחת מהן מלוא קומצו צימוקים.

— אכן נדיב הוא האיש הזה — ליחששה הבכירה לצעירה בפה מלא צימוקים — מי נותן היום צימוקים ללא שום תמורה?

הצעירה, שהיתה פקחית מרעותה, החליטה לחסוך את צימוקיה. היא היתה מכניסה צימוק אחד לתוך פיה וחמשה צימוקים מגניבה לתוך כיסה. היא חסכה את רוב הצימוקים.

הבכירה גמרה לאכול את כל הצימוקים, ואלו הצעירה רוב צימוקיה נשארו טמונים בכיסה. שתיהן הודו לאיש על טוב לבו וקמו ללכת בעקבי הצאן. אולם, האיש הטוב הזה לא רצה שכך הענין יסתיים. הוא קם על שתי הרועות, החזיק בהן בחזקה ודרש מהן את צימוקיו או תמורתם...

— איזו תמורה אתה רוצה? אין לנו דבר לתת לך.

— תנו לי מעט מאותו דבר שיש לכן...

— איזה דבר יש לנו? היתממו הרועות

— הדבר השמור עמכן לליל החתונה...

— לא, את הדבר הזה לא תקבל! — התריסה הצעירה והשליכה לו את הצימוקים שהטמינה בכיסה. — הנה צימוקיך לפניך ואיני חייבת לך מאום...

האיש הופתע עד שלא ידע מה לומר; טענותיו נסתתמו; הוא דרש את הצימוקים שלו וקיבלם. הוא שיחרר את הצעירה.

נשארה הבכירה: היא, שאכלה את כל צימוקיה ולא היה לה עוד במה להתגונן, נאלצה להיכנע לבדוי. הוא שאמר המשל: "אלחַאלי, צַיַּיע אלגַאלי"[1]...

בהיות הבדוי בתוך המעשה, שלחה הרועה את ידה למתניו, הסירה משם את שפופרת הכחל שלו והעלימה אותה. הבדוי הלך ולא הרגיש בגניבתו.

לא עברו ימים מועטים והרועה ידעה שהיא הרה ללדת. אם יתגלה סודה — דינה נחרץ. רק האיש האחראי להריונה יכול להצילה, אלא שהיא לא יודעת לא את שמו ולא את שם מקומו...

מה עשתה? יום יום, בלכתה אחרי הצאן, היתה תולה את שפופרת הכחל למתניה והיתה נוהגת צאנה בסביבות עין המים ולאורך הדרך הראשה. אולי יִקָּרֶה האיש לקראתה, שאותו היא מבקשת, ויכיר את השפופרת שלו.

יום אחד ראתה אורחת גמלים חונה על המים, והגמלים נושאים חִנָּא ופניהם אל ג׳בל שַׁצַּאב. הרועה תרה בעיניה אחר האנשים, הסתובבה בין הגמלים ועוררה תשומת לבו של אחד מאנשי השיירה; האיש הורה באצבעו על שפופרת הכחל התלויה למתניה ואמר לחברו: — דומה מכחולת זו

למכחלתו של השיך סאלם בין השיך מִצְלַח אלקֻרְדִעי איש גבל שַצַאב..

אך שמעה הרועה את שם האיש בעל השפופרת, מפי הבדוי הסח לתומו, ולבה פג משמחה. היא מיהרה וכתבה מכתב חידה, ואת המכתב קשרה לזנבו של אחד הגמלים. ואל הגמל אמרה: — גמל גמלי, בחנותך בג׳בל שצַאב, אל תקום ממקום חנותך ואל תצא את העיר אלא לאחר שימָסר מכתבי זה לכתובתו; שליחי אתה ומשביעתני אותך לקיים את דברי...

והגמל עשה כאשר השביעתו הרועה; בחנות השיירה בג׳בל שצַאב סירב הגמל לקום ממקום רבצו, חרף המכות שהכהו בעליו; הגמל ציר נאמן לשולחיו ושומר שבועה מאין כמוהו.

תהה בעל הגמל לסרבנותו של גמלו ואמר: "ודאי יש סיכה לדבר". הוא פשפש בפרוותו ובזנבו, מצא את המכתב והבין שהוא חטא לגמלו הנאמן בַהכותו אותו על לא עוול.

— "מחל לי, ידידי, על המכות שהכיתיך! — התנצל האיש — לא ידעתי שאתה נושא עמך שליחות חשובה, ומהיום לא אוסיף עוד להכותך".

המכתב נמסר מיד לבנו של השיך מצלח אלקרדעי, וזה פתח אותו וקרא:

יַא טַאלְעִין שַצַאבַת,	הוֹי הַעוֹלים שַצאבַת,
סַבְעִין אַמַאנַה לְוַאת,	שִבעים שבוּעָה תְסוּבֶינָה,
פַּוק אַלגַ׳מַל עלַוַאת,	עַל הַגְמַלים תִנָּשֵׂאנָה,
יא טאלעין שצַאבַת,	הוי העולים שצאבאת,
קוּלוּ לְמַוּלַא־אלזַבִיב,	אִמְרוּ לְאִיש הצימוקים,
חַאלִי לַדְיַל־אלשְפַאת,	יָפֶה וחיכו ממתקים,
אַלְבַר אִדִי קַד דַרַאה,	כי החטה שזרע,
אַלַיוֹם שַעְשַע נַבַאת,	כבר צצה נבטים,[2]
בְדַה יג׳י יצרוּבַה,	אם לא יבוא לקצרה,
מַא שִי פְּרַאסַה פַּוַאת	ראשו יערפו עורפים.

בעל הצמוקים הבין את השדר ואת האיום ופעל במהירות. הוא ירד לקרית בני־מַוהַב, שחט שור פתח בית אביה של הנערה הרועה ולקח אותה לאשה.

1. תרגום: האוהבת דברי מתיקה, מאבדת את היקר לה. 2. רמז להיריון.

3 (ל״ט). "קַלְעַס מְנוּוֵר"

מעשה בעני אחד מן ג׳בל אַהנוּן, קרוב לצוּלַיְמַה, שמצא מציאה והעשיר בן לילה. ומעשה שהיה כך היה: באחד הלילות בא אליו **הַמְנַבֵּה**, והוא נים ולא

נָיִם, ואמר לו: — קום לך אל צנעא המדינה וגוֹל את האבן הקבועה בשער הָעיר וטול את המציאה שמתחת לָאבן השמורה לך מימי שם בן נח. גם בלילה השני ובשלישי דיבר אליו **המנבה** כדברים האלה, ויבן האיש כי נכוֹן הדבר מעם האלהים. **המנבה** נתן סימנים בָּאֶבן, אך לא אמר באיזה שער משערי העיר הוא מדבר...

הלך העני דרך שלשה ימים עד צנעא ועמד בשער אלרום. שלשה ימים הסתובב ליד השער הזה, ואת האבן שמדובר בה לא מצא. ראה אותו פונדקי בעל בית־קפה סמוך לשער ואמר לו: — מה אתה מחפש כאן, יא ההוא? שלשה ימים אתה מסתובב בזה, נכנס ויוצא יוצא ונכנס ומפריע לעסקים שלי. כלך לך מכאן, והדרך שהביאה אותך תחזיר אותך!...

אמר לו: — אני מחפש כאן משהו, ומכל מקום אני מהלך ברשות הרבים ולא על הראש שלך.

— כך אתה מדבר, יא צוֹלימי? — התרתח הצנעאני — בשבועה אם לא אקרא לאיש המשמר והוא כבר יטפל בך!...

— אנא, לא איש המשמר! — התחנן העני ועצר בעד הפונדקי — אל תקפח את מזלי!

— אם לא תספר לי מה אתה מחפש במקום הזה, תיאלץ לספר זאת ל"שַׁאוש"...

העני בא במיצר; משלא ראה דרך אחרת — קם וסיפר את האמת. הוא גילה לפונדקי את סודו על דבר המציאה שהבטיח לו **המנבה**.

— **והמנבה** אמר לך שהמציאה נמצאת דוקא כאן בשער אלרום?

— לא, את זאת לא אמר לי, ואינני יודע באיזה שער מדובר...

— אם כך, למה נתקעת במקום הזה? למה אינך הולך לחפש בשערי העיר האחרים?

— הרגש שלי משך אותי לכאן; רגלי הובילוני...

הצנעאני התבונן ארוכות וקצרות באיש שיחו ופטר: — מה אומר לך, יא קבילי? שוטה אתה, משתעשע בחלומות, פתי הולך בטל, זה מה שאתה...

— הכיצד? **המנבה** נגלה אלי שלשה לילות בזה אחר זה...

— **המנבה**! — אמר הצנעאני בלעג והוסיף: — שב ואספר לך את אשר קרה לי אני עצמי; המנבה נגלה אלי שלוש פעמים בחלום הלילה ואמר לי: "לך וטול את המציאה המזומנת לך המונחת מתחת לאבן הריחים של קַלָעַס". זה מה שאמר לי **המנבה**. וכי יודע אני היכן **קלעס** ומה זה **קלעס**? וכי שוטה אני להאמין לדברים בטלים אלו?

כך דיבר הצנעאני והכביר במלים ולא ידע באזני מי הוא שופך את דבריו. הוא, שלמד מתוך דברי הכפרי באיזה שער ובאיזו אנ:ן מדובר, זמם לייאש את

האיש ממחשבתו ולהרחיקו מהמקום כדי שיוכל לזכות במציאה בעצמו...
הכפרי שלח לעבר הצנעאני שלום חטוף ויצא מיד את העיר.
זה הסתיר שמחתו וזה הסתיר שמחתו. הצנעאני שמח שעלה בידו להרחיק את הכפרי מהמציאה, שתהיה מעתה כולה שלו, והכפרי שמח לשמע הידיעה כי המציאה נמצאת בביתו שלו. שמו של הכפרי היה קלעס...
הדרך מצנעא עד ג׳בל **אהנון** האורכת שלושה ימים עשה אותה קלעס ביום אחד. משהגיע לביתו הלך הישר אל אבן הריחים, עקר אותה ממקומה ומצא מתחתה חבית מלאה זהובים...
למחרת היום יצא קלעס אל הרחוב ולא ידע כי פניו קורנים. משראהו שיך הכפר השתומם ואמר: ״קַלְעַס מְנוּר (קלעס קורן) היום״... — פניך נוהרים היום, יא קלעס; אתה מְנוּר, קורן מנחת — אמר לו השיך.
אמר לו: — אַלחַמְד לִלַּאהּ! לו היה אללה קרוב הייתי מנשק את ידו...
אמר לו: — הלא תספר לי מה נשתנה אצלך ואשמח עמך...
אמר לו: — הסיפור סיפור קצר, יא שיך; מצאנו מציאה קטנה...
אמר לו: — אללה יִפַּתַּח עַלַיך (אלהים יתן לך)! לא גנבת משום אדם...
לאחר הרהור קצר הסב השיך פניו אל **קלעס** ודיבר אל לבו: — כיון שאללה היטיב עמך, עליך גם אתה להיטיב עמו; אתה חייב להפריש לצדקה את המעשר...
אמר לו: — מה אתה מייעץ לי לעשות?
אמר לו: — חצוב לנו בריכה במרכז הכפר לאגירת מי הגשמים. נשותינו אנוסות להביא את המים ממרחקים, ואשתך יודעת מה רב צערן. אם רצונך לזכות במצוה, הנה לך מצוה שאין למעלה הימנה; הכל יהללו אותך ושמך יהיה לברכה עד עולם...
קלעס הסכים מיד. הוא חצב בריכה גדולה במרכז הכפר, לרווחת כלל התושבים, והלך מאושר כל הימים על המעשה הטוב שעשה. מאז קראו לו הבריות ״קַלְעַס מְנוּר״ על שום פניו שהיו תמיד קורנים ומדושני עונג.
אשר לצנעאני הנה גם הוא לא יצא מקופח. הוא עקר את האבן אשר בשער אלרום ומצא מתחתה צרור מטבעות קטנות...

4 (מ׳). יא חַלַאלַהּ- צֶבִי סַמְן

יום אחד התקין לו אבו־נַוַאס חַלַאלַהּ (קנה חלול) ארוכה והיה מחולל בה ״פלאים״ ומתעתע בבני אדם. (אבו־נואס היה לץ ומעולל ורמאי ויודע להיחלץ מכל סבך). ומה היה עושה **בחלאלה**? היה מזמין אורחים לביתו לסעוד אצלו ומגיש להם הַרִיש וסַמְן. ולפני שהיה יוצק את הַסַמְן לתוך הגומא

שבמרכז ההריש היה אוחז את **החלאלה** בידו ואומר לאורחיו: — אני אינני מחזיק בביתי ולו טיפה אחת של סמן, כי אין כל צורך בכך; **החלאלה** הזאת היא שמספקת לי סמן בכל עת שהיא נדרשת לכך והיא תעשה זאת גם עכשיו. ראו נא איפוא בעיניכם את נפלאותיה!...

ואז היה אבו־נואס זוקף את **החלאלה** כלפי התקרה, תוקע את פיה העליון בפתח פי הארובה ואת פיה התחתון היה מכוון אל מרכז הקערה המוצבת לפני האורחים. אח"כ היה נוקש בה קלות באצבעו ואומר: "יָא חַלַאלַה, צֶבִּי סַמְן" (חלאלה, צקי חמאה)! ומשהיה אומר "יא חלאלה, צבי סמן", **החלאלה** היתה נענית לו מיד וּמַגִּירה מתוכה חמאה טובה וריחנית הנשפכת הישר אל תוך הגומא שבמרכז ההריש.. וכשהגומא היתה קרובה להתמלא, קילוח החמאה היה נעצר מאליו... ואם החמאה לא הספיקה ויש צורך בתוספת — אין כל מקום לדאגה. אבו־נואס יבקש עוד פעם את החלאלה לתת חמאה, והיא תתן, בשפע וללא הגבלה...

יתרה מזו, אם האורחים הם כאלה שאבו נואס חפץ ביקרם במיוחד, היה מבקש בשבילם גם דבש. — "יא חַלַאלַה, צֶבִּי עַסַל" (חלאלה, צקי דבש)! — היה אומר, ו**החלאלה** היתה יוצקת דבש...

כל ה"פלא" הזה היה עושה אבו־נואס בעזרת אשתו, כמובן. אשתו היתה עומדת הכן על הגג, ליד פי הארובה, והיתה יוצקת אל פי החלאלה חמאה או דבש בהתאם למבוקש...

והאורחים היו רואים את **החלאלה** בפעולתה ופוערים פיהם מתמהון: אכן פלא פלאים! מי אשר לו חלאלת פלאים שכזו לא יירא יום רעה כי יבוא.

פעם אחת הזמין אבו־נואס אורחים לביתו לסעודה והראם את פלאי החלאלה. אחד האורחים, שהוקסם ממה שראו עיניו, חמד ב**חלאלה** עד מאד וביקש לרכוש אותה. אבו־נואס סירב לשמוע על כך. — "חלילה לי למכור את **החלאלה** שלי" — אמר. — "**חלאלה** זאת היא כל רכושי ומשענתי ומקור קיומי ואיך אשבור את מטה לחמי?! באין **חלאלה** במה אוכל עוד לכבד את אורחי?"...

האורח הפציר בו הרבה; הוא עומד להביא אשה לבנו, ו**החלאלה** תספק לו את כל החמאה והדבש הדרושים לחתונה; הוא מוכן לשלם בעדה כל מחיר...

לנוכח מצב זה לא יכל עוד אבו־נואס להקשיח לבו וסופו ש"נכנע" להפצרות אורחו. האיש עומד לפני חתונה ויש להתחשב בו. אבו־נואס מכר איפוא את **החלאלה** במלוא הקדרה קרושים...

הקונה המאושר מיהר לביתו והזמין את כל קרוביו ואוהביו לבוא לסעוד אצלו. הוא רצה להראותם את פלאי **החלאלה** ולהדהימם. והקרואים באו,

התישבו מסביב לשלחן, ובעל השמחה זקף את החלאלה לעיניהם וקרא אליה: "**יא חלאלה, צבי סמן!**"

אבל, למרבה הצער והאכזבה, החלאלה לא הגיבה... אין סמן ואין שום דבר... ועוד פעם: "יא חלאלה, צבי סמן" — ולשוא. — "יא חלאלה, צבי עסל!" — ואין עסל ואין כלום. ה**חלאלה** דוממת, עץ יבש...

אויה, איזה מפח נפש!

מה יעשה? מה יעשה? נטל את ה**חלאלה** ושב אל אבו־נואס. אמר לו: — רשע, למה רמיתני? למה שטית בי? טול את ה**חלאלה** שלך והשב לי את כספי!

אמר לו: — מה אעשה לך? המזל שלך הוא שבגד בך... כשה**חלאלה** היתה ברשותי היא שפעה חמאה ודבש כאשר ראו עיניך... עכשיו שעברה לרשותך — חדלה מעשות כן. זה ברור, אין לך מזל!...

האיש לא ויתר; הוא תבע את אבו־נואס למשפט.

השופט, לאחר ששמע את הטענה ואת התשובה, שאל את התובע: — האם ראית בעיניך את ה**חלאלה** שופעת חמאה ודבש?

— אכן ראיתי זאת במו עיני, אדוני השופט, ולכן חמדתי בה וקניתי אותה.

— אם כך, איש זה לא רימה אותך ואין כל צידוק לטענתך — פסק השופט.

— מזלך הרע הוא שעבר אותך...

אַהַה, נפסק הדין ונגמר הענין. אבו־נואס הצליח לשטות בתובע ובשופט כאחד ויצא נשכר ברמאותו. אם יש כל כך הרבה טפשים בעולם המזמינים רמאים לרמותם — מה איכפת לו הוא...

5 (מ"א). נבעה אוכֶת אלסבעה

היה אדם אחד — אין אחד אלא אלהים ישתבח! והיו לו שתי בנות. יום אחד עלתה הבת הבכירה אל הגג וישבה לסרוק את שער ראשה. ראה אותה בחור אחד וחמד בה וחטף אותה. לא ידעו הוריה מיהו החוטף ולאן נלקחה בתם.

לאחר זמן עלתה הבת הצעירה אל הגג לסרוק שער ראשה וגם היא נחטפה. אחיו של החוטף הראשון הוא שחטף אותה ולקחה לו לאשה. עקבותיהן של שתי האחיות נעלמו, ואימן מתה משברון לב על בנותיה. האב לקח לו אשה אחרת, צעירה, וזו ילדה לו בן.

האב מת, והבן גדל אצל אמו והגיע לבחרות. ובימי החגים, כאשר היה רואה אבות ובנים הולכים ממקום למקום ומעיר לעיר לבקר את קרובותיהם, זה מבקר בתו וזה אחותו וזה דודתו, היה נעצב אל לבו ובוכה. לו, לא היה אל

מי ללכת ואת מי לבקר. לא היו לו לא אחיות ולא דודות ולא שארות בשר שילך לפקוד אותן בחג ולהעניק להן את חסותו.[1]

— "למה אין לי אחיות שיאהבו אותי ויתפארו בי"? — שאל הבן את אמו ובכה.

— "יש לך שתי אחיות, בני, בנות אביך, אלא שהן נחטפו ונעלמו עקבותיהן" — ניסתה האם להפיג צערו של בנה — "אביך סיפר לי עליהן, ולואי והיכרנו אותן וידענו את מקומן".

זו היתה חדשה בשבילו, חדשה מרגשת, הנה יש לו שתי אחיות והוא לא יודע על קיומן. חובתו איפוא למצוא אותן ולהתוודע אליהן

אמר לאמו: — הולך אני לחפש את אחיותי.

אמרה לו: — אל, בני, אני כפרתך! ועל מי תטשני ואתה בני יחידי ומשוש חיי?

אמר לה: — ולו יהפך העולם והשמש תזרח ממערב ותשקע במזרח לא אחזור בי מהחלטתי! כל עוד אני חי שוב אשוב אליך, ואם מַתִּי — תני תודה לאלהים...

לקח לו צידה לדרך והלך, ונטל עמו גם את נשמת אמו.

נדד ממקום למקום וחקר ודרש ולא העלה דבר. הגיע לעיר אחת, בעת האסף המקנה, והוא רעֵב מאד. ראה לפניו עדר צאן השב מן המרעה וגנב מתוכו טלה אחד. הסתתר בתוך שטח "מת", עד שהרועה התרחק, ואח"כ שחט את הטלה, צלה אותו ואכל ממנו כדי שבעו. את הראש והכרעים שם בילקוטו ונכנס העירה. הסתובב ברחובות קריה, אך שום אדם לא הזמינו להיכנס ללינת לילה. הלך וישן בחצר המסגד והניח את הראש והכרעים בפתח הכניסה. כשעלה עמוד השחר הופיע הפקיה המקומי בפתח המסגד, כדי לקרוא את המאמינים לתפלה, ונתקל בָּראש והכרעים של הטלה. סבר שמישהו מאנשי המקום נתן לו אותם במתנה ושמח בהם. נטל אותם והביאם לביתו. היה עוד חושך. הבחור התגנב אחריו עד לביתו, נטל את הראש והכרעים והחזירם למקומם. והפקיה שב אל המסגד ומצא לפניו עוד הפעם ראש וכרעים. "לבטח נמצא עוד מישהו שנידב לי ראש וכרעים", אמר הפקיה לעצמו ונטל אותם והביאם לביתו. והבחור הלך אחריו, קרוב רחוק, והחזיר את הראש והכרעים למסגד. והפקיה, שהיה אנין דעת, לא העלה על דעתו שמישהו מתעתע בו, אלא סבר לתומו שזהו מתן בסתר ונטל את הראש והכרעים והביאם לביתו בפעם השלישית.

החמה יצאה מנרתיקה, ואנשי המקום קמו משנתם ושאלו את עצמם: "מה זה היה לו לפקיה שלא עלה היום לצריח ולא קרא למאמינים לתפלת שחרית? אפשר חולה הוא"? הלכו למסגד ומצאו את הפקיה בַּמָּקום, בריא

ושלם. זעמו עליו ואמרו: "למה לא עלית היום לצריח, יא פקיה, ולא קראת "אַלְלָה וְאַכְבַּר"? למה גרמת לנו לקום באיחור"? הפקיה הנבוך התנצל ואמר: "אֲנָא כּוּנְת בֵּין אֲנָאמִי אַלְרַאס וַאלְכַּרַאעִין" (הייתי עסוק בהעברת הראש והכרעים)...

נימוקו המגוחך של הפקיה התמים הפך למשל ולשנינה לחוסר אחריות: "ככה? היית עסוק בהעברת הראש והכרעים וזנחת את תפקידך"?, התרגשו האנשים ושאלו: "מי הוא זה שהביא לפקיה ראש וכרעים, בשעת בוקר כה מוקדמת, שיקום ויראה את עצמו"?

— "אני הוא", אמר הבחור ועלה על הבמה כדי שיראה את כל האנשים וכולם יראו אותו.

— מי אתה ומה מעשיך בזה ולמה גרמת לנו לביטול התפלה?

— כי רציתי לראות את כולכם, את המקדימים ואת המאחרים גם יחד, לשאול אתכם על אודות שתי אחיותי האובדות שנחטפו בנעוריהן מבית אביהן. אנא עזרו לי למצוא את אחיותי אם תוכלו!

איש מבין הנאספים, גבר כבן חמשים, ניגש אל הבחור ואמר לו: — אני הבעל של אחותך הגדולה, ואחי, הבעל של אחותך הצעירה, ואתה גיסנו, וברוך בואך אלינו!

הלך עם האיש ונפגש עם שתי אחיותיו האובדות, שהיו כבר אמהות לילדים בני גילו. שמח בהן שמחת עולם והן שמחו בו ופינקו אותו והרעיפו עליו רוב אהבה.

ישב אצלן כחודש ימים ואמר לשוב אל אמו. אמרו לו גיסיו: — חכה עד יום חמישי, יום השוק, ואחר תלך. ביום חמישי זה תבוא לשוק בחורה יפהפיה, שאין משלה בכל הארץ, ושמה נַבְעָה אחות השבעה. כל החפץ להביט בה ולחזות ביפיה צריך לשלם קרש. הבטה בה עולה קרש. התרצה לבוא לראותה?

הפיתוי היה גדול. הוא נשאר עד יום חמישי ונכנס עם גיסיו לשוק.

והאוהל של נבעה כבר היה מוצב בפינת השוק — אוהל שלל צבעים רקמה. ונבעה ספונה בתוך האוהל, כשמה כן היא, כמו נצר מתמר, ונערותיה עומדות עליה לשרתה כמו מלכה. ושבעת אחיה, גבורי חיל כולם, איש חרבו למתניו, ניצבים כחומה בצורה פתח האוהל ושומרים עליה מכל משמר.

לעת הצהרים, כאשר שקט השוק, צבאו המונים על אוהל נבעה, איש כספו בידו, וכולם מבקשים לראות את היפהפיה. ונבעה יושבת על כסא פנימה, עדוייה זהב כולה, ופניה לוטים בצעיף. כל ששילם קרש הורשה להיכנס לחזות בזיו יפיה ולהסתלק מיד בלא התמהמה. התור התנהל ללא כל הפרעה, ואף לא היה מי שיעיז להתפרץ פנימה ללא תשלום.

אמר הבחור לגיסיו ואחיותיו: — אני אכנס ואראה את היפהפיה בלי תשלום...

אמרו לו: — חלילה לך מעשות כן, שכל המתפרץ פנימה בלי תשלום כורתים את ראשו במקום. הן לא בִּכְדֵי קוראים לה נבעה אחות השבעה, ומי זה יעיז לעמוד כנגד שבעת אחיה הגבורים? אנחנו נשלם עבורך את הקרש ובלבד שלא תנסה לסכן בעצמך...

אמר: — בי נשבעתי כי ראה אראנה, ובלי כסף! ועוד זאת אעשה: הלילה לא אישן אלא על יצועה, בארמון משכיתה, ואף אחטוף אותה לי לאשה...

ניסו לעצור בעדו ולהניאו ממחשבתו ולא יכלו לו. הוא פרץ פנימה, מחופש בבגדי אשה, והשומרים הנבוכים לא ידעו כיצד לנהוג בו. כשראה את היפהפיה לא יכל עוד לכבוש את יצרו, אלא נשק לה על מצחה ואמר: — ראיתי אותך, גם נשקתי לך, והכל בלי כסף, מה את אומרת על כך?!

היתה מהומה, היו צעקות וצריחות: "גבר בלבוש אשה, נשיקה, בלי כסף". אבל עד שהשומרים הבינו את המתרחש, הבחור כבר נעלם ואיננו. הזעזוע היה גדול...

עד שכלתה רגל מן השוק, ומחנה נבעה התקפל ושב אל עירו — לקח הבחור מלוא תרמיל בשר ומלוא תרמיל יתדות ורדף אחריהם עד לעירם. חיכה מחוץ לעיר עד אמצע הלילה ואח"כ טיפס בחומת המבצר ונכנס אל החצר. הכלבים עטו עליו לטרפו, אך הוא השליך להם בשר מתרמילו והשקיטם. כל כלב חורץ לשון קיבל חתיכת עצם ונרגע. ביתה של נבעה היה ארמון גבוה בנוי לתלפיות, וחדרה נמצא בקומה העליונה. הבחור תקע יתדותיו בין חיבורי האבנים של הקיר, טיפס על היתדות עד שהגיע אל חלון חדרה וחדר פנימה. הנערה היתה ישנה. עייפה היתה העדינה לאחר יום השוק המייגע שעבר עליה. העירה משנתה ואמר לה: — אל תיראי, תמתי, באתי לחטוף אותך, ואם תצייתי לי לא יאונה לך כל רע!

ראתה נבעה שאין לה מנוס, ונכנעה לו. היא הלכה אתו. שניהם רכבו על שני סוסים שלקחו מהאורווה של הארמון וברחו.

למחרת בבוקר נכנסו השפחות לחדר נבעה לרחצה ולהלבישה ולהגיש לה ארוחת בוקר, והנערה איננה. ברוך דיין האמת! לא נבעה ולא כתונת הפסים![2] התעלומה נפתרה מיד. היתדות התקועים בקיר ושני הסוסים החסרים הסבירו את כל אשר אירע. נבעה נחטפה בלילה. שבעת האחים הגבורים עלו על סוסיהם ורדפו אחרי החוטף.

הבחור ונבעה החטופה הגיעו אל פרשת דרכים וירדו על עין המים להשקות סוסיהם. ליד המעין עמדו רועים על עדריהם, ונשים שואבות מלאו כדיהן מים. אחת השואבות ניצבה קוממיות, כשכדה המלא על ראשה, ובידה

מצקת חרס קטנה. אמר הבחור לרועים: — מה יותן לי ואקלע במצקת הקטנה שבידי האשה?

אמרו לו: אם תפגע במצקת לבדה, נעשה את חפצך. אבל אם תפגע באשה, תשלם בראשך ובסוסך...

— אשלם בראשי ובסוסי — הסכים הבחור וירה במצקת ולא החטיא.

— אכן בן חיל אתה, מה נוכל לעשות למענך?

אמר להם: — כאשר יגיעו לכאן שבעה פרשים, אל תראו להם את הדרך בה עברנו אלא לאחר שאחד מהם יעשה כמעשה אשר עשיתי ולפי התנאי אשר התניתם עמי!

הבטיחו לו כי הם אמנם כך יעשו, והוא המשיך הלאה עם חטופתו.

הגיעו לעמק אחד ומצאו איש הולך אחרי מחרשתו ולפניו צמד שוורים.

אמר הבחור לאכר: — אם אירה בקרן השור ולא אחטיא התעשה את בקשתי?

אמר לו האכר: — אם תפגע בשור אהרוג אותך תחתיו ואקח את סוסך; אתה חייב להזהר.

הבחור ירה בקרן השור, נקב בה חור קטן, ולשור לא נגרם כל נזק.

— ועכשיו מה בקשתך, בן חיל? — שאל האכר.

אמר לו: — כאשר יעברו בזה ששה פרשים וישאלוך על הדרך שבה עברנו, אמור להם: "אם מי מכם יוכל לירות בקרן השור השניה ולא יזיק לשור, אראה לכם את הדרך. ואם יפגע בשור — ישלם בראשו ובסוסו".

האכר הבטיח למלא את הבקשה, והם המשיכו הלאה.

עברו על פני עדר כבשים, והבחור אמר לרועה: — מה יותן לי ואירה בקרן האיל הגדול?

אמר לו הרועה: — אתן לך כל שתבקש, אבל אם תהרוג את האיל אהרוג אותך תחתיו ואקח את סוסך.

הבחור ירה בקרן האיל, נקב בה חור, ולאיל לא נגרם כל נזק.

— ועכשיו מה בקשתך, בן חיל? — שאל הרועה.

אמר לו: — כאשר יעברו בזה חמשה פרשים ויבקשוך להראותם הדרך אחרינו, אמור להם: "אם מי מכם יוכל לירות בקרן האיל השניה ולא יזיק לאיל, אורה לכם את הדרך. ואם יפגע באיל — ישלם תמורתו בראשו ובסוסו".

הרועה הבטיח למלא את הבקשה, והם המשיכו הלאה.

ושבעת האחים הרודפים הגיעו אל עין המים ושאלו את הרועים על הדרך שבה עברו החוטף ואחותם החטופה, ואלה אמרו להם: — אם אחד מכם

יירה במצקת ולא יפגע באשה נראה לכם את הדרך, ואם יפגע באשה, ישלם בראשו ובסוסו.

אחד האחים כונן קשתו, ירה והחטיא. החץ פגע באשה, והרועים הרגו את היורה ונטלו את סוסו.

נשארו ששה. הם המשיכו במרדף עד שהגיעו אל האכר החורש בשדה. אחד מהם ירה בקרן השור השניה והחטיא. החץ פגע בראש השור, והאכר הרג את היורה ולקח את סוסו. זה היה התנאי.

נשארו חמשה. הם הגיעו אל רועה הכבשים, וגם זה סירב להראותם הדרך. אחד מהם ירה בקרן האיל השנייה והחטיא. הוא פגע בראש האיל, והרועה הרג את היורה ולקח את סוסו.

נשארו ארבעה. אמר הצעיר לאחיו: — היינו שמונה ונותרנו ארבעה. אחותנו נחטפה ושלושה מאתנו נהרגו. הבה נחזור אל אבינו בטרם יאבד כל בניו. עד כאן ודי.

נטלו עמם את גוויות שלושת אחיהם ושבו אל אביהם נכלמים ומובסים. ארבעה חיים ושלוש גוויות. אביהם קיבל התקף לב ומת.

והבחור הגיע אל אמו, עשה חתונה מפוארת ונשא את נבעה לו לאשה. ובכל חג וחג היה פוקד את אחיותיו במתנות לכבוד ולמקור גאווה להן בעיני בעליהן. ובאנו הנה והם נשארו שם.

הנשים, בכל מקום ובכל גיל, נתונות תחת חסות הגברים — אבות, בנים, אחים, דודים, בעלים — ואין להן זכות לייצג עצמן או לדבר בשם עצמן. 2. מקור: **"לא נבעה ולא קמיצהא"**, ע"ד הביטוי **"לא יוסף ולא קמיצה"** (אין יוסף ואין כתונת הפסים". יֵאָמר על אדם הנעלם לפתע מבלי להותיר עקבות.

סיפורי יהודי עדן

דברי מבוא

באחד מימי שנות הששים ביקרתי בביתו של המספר בכפר שלם ומצאתי לפניו מחברת סיפורים כתובה בכתב ידו, שעוררה את התעניינותי. יום יום, לאחר שובו מעבודתו, ישב האיש והעלה על דפי אותה מחברת סיפורים מזכרונו, שאותם נוהג היה לספר למאזיניו. המנוח ידוע היה בקרב בני עירו עדן כמספר נעים שיח, כמשורר[1] בחתונות וכאיש חברותא. כאשר עלה ארצה, וחבריו שעלו עמו נתפזרו לכל עבר, והחבילה נתפרדה ולא היה עוד למי לספר ועם מי לשבת בחבורה, חש נסים שסיפוריו עלולים לפרוח מזכרונו ולרדת לתהום הנשיה. מה יעשה? ישב ו"שפך" אותם לתוך המחברת, בשעות הפנאי שלו, במחשבה להנחילם, "להרוג" את הבדידות, ולעשנת זכרון טוב לעצמו. (החוש שלו לכתיבה מצא את ביטויו גם בכיוונים אחרים: עוד בהיותו בעדן הוא ניהל יומן מפורט על הפרעות שפרעו הערבים ביהודי עדן והסביבה בדצמבר 1947, במחברת מיוחדת, בעיצומן של הפרעות, ובארץ כתב במחברת אחרת חלק חשוב מסיפור תולדות חייו ובית אביו המובא להלן).[2] הרצון להנחיל את הסיפורים, ובאמצעותם את המסר החינוכי, מוסר־ההשכל ונפלאות ה' העולים מהם — הם הם שדחפוהו לכתיבתם. את מחברתו הוא מסר לרשותי, מתוך תקוה שסיפוריו יראו אור באחד הימים, ואני שמח להגשים את משאלתו הכמוסה זו.

לגופם של הסיפורים

המחברת הכילה כ"א סיפורים במספר. שבעה מהם, שנראו לי בעיון ראשון כי הם סיפורים תימניים מובהקים, הובאו בתוך ספרי "חדרי תימן" ושובצו במדוריו השונים לפי הנושאים שהם מייצגים. עתה, לאחר עיון חוזר ונשנה בסיפורים שנותרו, בחרתי שוב מתוך המחברת שמונה סיפורים נוספים והם מובאים כאן כחטיבה בפני עצמם תחת הכותרת "סיפורי יהודי עדן". היו לי לבטים רבים בבחירת סיפורים אלה, הן באשר לתכנם המעורר תמיהות וקושיות וספקות והן בבעית סיווגם האתנו־גיאוגרפי. לבטים אלה, בהעדר מקבילות תימניות או אחרות מטווח ידיעתי, שיאירו את עיני, עודם מעסיקים

אותי גם היום. לבד משלושה מהם (1 — 3), שניתן לסווגם בדוחק כסיפורים עדניים טיפוסיים, הודות לנתוני־הריאליה והאיפיונים המרמזים על זהות אפשרית (עשיר קמצן, נשים צרות, עימות בין אב לבנו), הרי חמשת הסיפורים האחרים לא נמצאה בהם אחיזה שתלמד על עדניותם דוקא, והם בגדר סיפורים אלמקומיים ואלזמניים החורגים אף אל מעבר לגבולות מרחב התרבות התימני. אחד הסיפורים (6) ניתן לסווגו כסיפור יהודי מזרחי ארצישראלי ואחד (7) — כסיפור יהודי מזרח־אירופי. סיפור־המסגרת של הסיפור 8 מתרחש במקום לא נודע וגוף העלילה במצרים. עדן, כעיר רב־לאומית וכצומת מסחרי ותחבורתי המקשר בין חלקי חבל שונים, היתה פרוצה להשפעות־תרבות מן החוץ והדברים נכונים גם לגבי התרבות הכלל יהודית.

מה שהכריע אצלי בבחירת סיפורים אלה הוא יהדותם או ייהוד מקצתם, ואפילו של אלה מהם שנראה בבירור כי הם שאובים ממקורות לא יהודיים (4 — 5), וכמובן, גם היסודות הפולקלוריים והענין הטמונים בכולם. האירועים האלטבעיים, הנסים והנפלאות, הכח המאגי, מוסר־ההשכל, כל המוטיבים האלה הם מעיקריו של הסיפור העממי וכולם כלולים באסופה העדנית המצומצמת שלפנינו.

מן הבחינה הצורנית, הסיפורים נרשמו בעברית קלה, בטיוטה ראשונה, כדרך השמעתם בע״פ לציבור מאזינים, והיה הכרח להלבישם מחדש ולמשטר אותם. החזרות הארוכות והמיותרות, הקטעים הטפלים, כל מה שהסיפור החי יכול לעכל ואילו הסיפור הכתוב אינו יכול לסבול — קוצץ, תוך שמירה קפדנית על העיקר.

המְסַפֵּר התאים כמה מסיפוריו לרוח הזמן, העניק להם אקטואליה במגמה לעשותם מובנים יותר לאזני הדור שנולד בארץ. הוא, למשל, פותח ב״מעשה שהיה בזמן קדמון״ ועובר מיד לדבר על המכונית והפריג׳ידר, החשמל והאוירון. הקפיצה הגדולה מן ה״זמן הקדמון״ אל ההווה, איקלומו וסיגולו של הסיפור למציאות העכשוית של חיי היום יום נראו לו כענין הגיוני לחלוטין. הסיפור נועד לשרת את האנשים החיים ולא את העבר המת. התהליך הזה של הפשטת הישן והלבשת החדש נעשה בצורה כל כך משכנעת, טבעית, עד שהקורא ייתקשה להבחין אם אמנם לפנינו סיפור ״קדמון״ המופיע בגלגול חדש או שמא זה סיפור מעשה הלקוח מחיי ההווה, שקיבל ע״י המספר צורה של מעשייה? אם כך ואם כך, אני, בסוגיה מענינת זו לא נגעתי ולא התערבתי והיא מונחת בצריך עיון.

השוני בין הסיפור העדני לבין הסיפור התימני

השוני בין סיפורים אלה לבין הסיפור העממי התימני הוא שורשי, תוכני, שוני שכל כולו הוא תוצאה של ניגודים באופי המשטרים של שתי המדינות, שוני באקלים, בדרכי הפרנסה ובאורחות החיים. נעמוד על כמה אספקטים של השוני הזה.

בסיפור העדני מנהלים היהודים את חייהם כקבוצה עירונית סגורה המפנה מבטה אך ורק לכיוון אחד — אל הים הפתוח, ומתעלמת במודע מהחברה הערבית הנושפת בערפה ־אגפיה. ערביי עדן הלאומנים היו חדורי משטמה ושנאה ליהודים, הן בגלל הצהרת בלפור והפעילות הציונית שרחשה ברחוב היהודי והן בגלל השיויון להלכה והחופש היחסי שזכו להם אלה מידי הכובש הבריטי הקולוניאלי. היהודי העדני השתחרר איפוא מחסותה של דת מחמד, אך לא מהעויינות הערבית המפעפעת. הוא העריץ את השליט החדש הנאור, שם בו כל מבטחו, אך לולא פיזר נתן שוחד ושלמונים לשוטר הערבי, לסמל ולפקיד, ולולא רכש לעצמו "ידידים" בכסף מלא לא היה חש עצמו בטוח אפילו בתוך ביתו שלו. הפרעות שהתחוללו בעדן בדצמבר 1947, הטבח הנורא שנערך ביהודים שם לעיני הממשל הבריטי, השוד והביזה והשריפות, לימדו עד כמה חייו של היהודי היו תלויים לו מנגד

מטעמים אלה אין הסיפור היהודי־עדני מתייחס אל הגוי ואף לא מאזכר אותו, משל פועל הוא בחלל ריק. היהודי, פשוט, רצה לדחוק את הערבי מסיפוריו, לשכחו ולמחוק כל זכר משותף עמו, כמי שמסיר מעליו סיוט רע או חלום ביעותים. מאידך, אי התייחסות זו מלמדת על מדה של בטחון ועל חוסר תלות, על יכולת בחירה והעדפה בין קשרים עם הערבי לבין ניתוק מגע עמו, על שערים פתוחים וחופש הגירה.

ראוי להדגיש כי התעלמות סיפורינו מבעית הדו־קיום הבינדתי גורעת הרבה מאיכותם וטעמם. דוקא המתחים והעימותים הבינדתיים, יחס החזק כלפי החלש, החיים המורכבים והמגוונים על מעלותיהם ומורדותיהם, הגורל המשותף ועוד, כל אלה הם אלמנטים חיוניים שמפיחים בסיפור רוח חיים ומעוררים בו ענין. כאשר אין גוי מעורב בעלילה, גוי טוב או גוי רע, שאפשר יהיה לגנותו או לשבחו, להתבדח על חשבון תמימותו או רשעותו, כאשר אין התמודדות בין כוחות בלתי שווים, אז אין גם חיוך ואין הומור מהנה ואין סיפוק מלא — וזה מה שחסר בסיפורים אלה. העלילה כשלעצמה —

וסיפורים אלה כל עיקרם אינו אלא העלילה — ואף אם היא מפותלת וסבוכה וצופנת בחובה הפתעות, היא חד גונית, יבשה, ונעדרת לחלולית.

כל האמור לעיל מתייחס אך ורק לסיפורים הנדונים ולהם בלבד, והנושא מצריך עוד עיון בחומר נוסף ובדיקה רחבה יותר ומעמיקה יותר.

זכרונותיו של המספר הם סיפור חיים מרתק ומעניין בפני עצמו, והם מובאים כאן לאחר עריכה לשונית ועניינית, ובקיצורים קלים. המספר כתב זכרונותיו אלה לפני מותו, בשביל ילדיו ונכדיו, אך לא הספיק לסיימם, כי המוות חטפו בטרם עת, וחבל על דאבדין.

נ"ב גמליאלי

1. משורר — שר שירים, בעל קול ערב, ולאו דוקא כותב שירים.
2. מחברת זכרונותיו נמסרה לי ע"י בנו עמנואל דמתי הי"ו.

זכרונותיו של המספר נסים דמתי ז״ל
בן עואֹץ נסים דחביש תנצב״ה

רציתי לכתוב לכם קצת מתולדות חיי, כפי שאני זוכר אותם, אולי זה יעניין אתכם, ילדי ונכדי הנחמדים והחביבים.

נולדתי בעשירי לינואר 1910, בעיר עִדן, בן בכור להורי. שנתים לאחר מכן — ב־1912, עזבנו את עדן ועברנו לגור בעיר לַחְג׳. אבי ז״ל בנה לנו בית גדול בעיר זו, בגלל קרבתה למקום עבודתו; הוא עבד בצורפות בְּכפר, שהיה רחוק כ־60 ק״מ מעדן וכ־15 ק״מ מהעיר לחג׳. אותה שנה נולדה אחותי מזל מב״ת ושתזכה לחיים ארוכים ומאושרים.

ב־1914 פרצה מלחמת העולם הראשונה, והתורכים יִרדו מתימן ואיימו לכבוש את עדן מידי האנגלים. הם הגיעו עד עיר לחג׳, כבשו אותה ושלטו בה ארבע שנים. סולטאן לחג׳ ברח לעדן, עם רוב האוכלוסיה שלו, ואנחנו ברחנו לכפר אלַהֶט — מקום עבודתו של אבא ז״ל. שבועיים לאחר בריחתנו נולדה אחותי אסתר מב״ת ושתזכה לחיים ארוכים ומאושרים. נשארנו באלוהט ארבעה חדשים, עד שהתבהר המצב, ואח״כ חזרנו לביתנו בלחג׳ הכבושה. אבי ז״ל בנה לו חנות תחת הבית שלנו, מפני שהיה מצב מלחמה והוא רצה להישאר לידינו.

חזרנו לעדן

ב־1915, אמי ז״ל התגעגעה להוריה ורצתה לחזור אליהם לעדן. אבל הדרך לעדן היתה חסומה, אין נכנס ואין יוצא. הימים ימי מלחמה וכל הדרכים המו חיילים — תורכים מצד אחד ואנגלים מצד שני. למרות זאת, אמי ז״ל דרשה במפגיע מכבוד אבא ז״ל להעבירנו לעדן, בכל דרך שתהיה.

כבוד אבא ז״ל, שהיו לו ידידים רבים בין הערבים, פנה אל אחד מידידיו אלה וביקשו להכניסנו לעדן בהיחבא. המרחק בין לחג׳ לעדן הוא כ־60 ק״מ בערך, והערבי דרש בשכרו מאתים ריאלים, שהם כארבעים לירות שטרלינג. אבא ז״ל הסכים לשלם את הסך הנ״ל, ובתנאי, שהתשלום יבוצע רק לאחר שיקבל מכתב מעדן המאשר כי הגענו בשלום למחוז חפצנו.

יצאנו את לחג׳ בערב של מוצאי שבת, בלוית שני מלווים — יהודי ומורה הדרך הערבי. הערבי הוביל אותנו על גמלו בחולות ישימון, דרך שלושה ימים ושלושה לילות, עד שהביאנו לשער עדן הנקרא ״באב אַסַלַב״ ושם עמדנו. כדי להיכנס לעדן צריכים היינו רשיון מיוחד מהנציב העליון של המושבה הבריטית. הקצין שעמד בשער שאל את אמי ז״ל מהיכן באנו והיא אמרה לו שאנחנו באנו מהמזרח, מעיר אביאן, וכי הורינו תושבי עדן. אביאן נמצאת תחת חסות בריטית והתורכים לא הגיעו אליה כלל. הקצין נתן לנו סוכת מחצלות לחסות בה מלהט השמש עד שיגיע הרשיון שלנו.

למחרת היום, פנתה אמי ז״ל אל הקצין של השער וביקשתו להרשות למלווה היהודי שלנו להיכנס לנמל ״אלמֻעַלַא״ הקרוב ע״מ לקנות לנו אוכל. הערבי, מורה הדרך שלנו, הוא שייעץ לה לבקש כן, כדי שהיהודי יוכל להתגנב לעדן להזעיק הוריה. נמל ״אלמעלא״ רחוק מ״באב אסלב״ כשני ק״מ פנימה. הקצין נענה לבקשתה, והיהודי עבר את השער ונכנס לאלמעלא. משם הוא שכר כרכרה, קפץ לעדן בסתר והודיע לדודי חיים דאוד ז״ל, שאחותו וילדיה נמצאים בשער ״באב אסלב״. השליח חזר עם סל מלא אוכל ודודי חיים הגיע לאחריו. הוא לקח פרטים מאמא ז״ל, וכסף, וחזר לעדן לטפל בהוצאת הרשיון.

למחרת היום השני, בא הדוד חיים ובידו אישור כניסה בשבילנו. אנחנו עברנו את השער, ושני המלווים שלנו חזרו לעיר לחג׳, עם מכתב מאתנו לאבא ז״ל המאשר כי הגענו לעדן בשלום. אבא, מנוחתו כבוד, לא יכל עוד להישאר לבדו בלחג׳ וגם הוא בא אחרינו. הוא הלך בדרכי עקיפין עד שהגיע לכפר ״אלבֻרֵיקַה״ — כפר דייגים קטן על חוף הים האדום — ונכנס לעדן עם הדייגים, שהיו רשאים להיכנס אל המושבה למכור דגיהם.

ומעדן לשיך עותמאן

ב־1918 נכנעו התורכים לאנגלים, וסולטאן לחג׳ שב אל עירו. אנחנו לא חזרנו עוד ללחג׳, כי ביתנו שם נשדד, ומצד שני, מצבנו בעדן היה מצויין. אבא ז״ל עבד במקצועו, צורף, והיה משתכר טוב מאד.

ב־1919 אבא ז״ל לקה במחלת עצבים קשה, שנמשכה שנה שלמה, ואמא

הוציאה כמעט כל חסכונותיו בשביל רופאים ותרופות. כאשר השתפר מצבו, ב־1920, עזבנו את עדן (בעצת הרופאים) ועברנו לגור בעיירה הקרובה שיך־עותמאן. אבא ז״ל רצה לפתוח לו חנות בכפר, מקום שקט שבו עבד־לפני המלחמה, אבל לא היו לו עוד שום אמצעים. כל מה שהיה לו נאכל בזמן מחלתו. אמא ז״ל נתנה לו תכשיטיה והוא מכר אותם, קנה כלי עבודה, שכר שני עובדים והתחיל לעבוד יחד אתם. היה עושה שלוש שבתות בכפר ושבת אחת בבית.

עבודתי בכפר

יום אחד, אמי ז״ל אמרה לי: ״שמע, בני! אביך עדיין לא כל כך בריא, אתה צריך להיות לידו, תעזור לו ותשגיח על החנות״. הייתי אז בן 11 שנה.

הלכתי עם אבי לכפר, עבדתי בחנות כשוליה, כדי ללמוד את המקצוע, ובעיקר, עסקתי בעבודת שירות. הייתי מבשל, מנקה, מכבס את הבגדים שלי ושל אבא ז״ל ומשגיח על הנעשה בחנות. כל יום הייתי קם בשעה חמש בבוקר, מטאטא את החנות, מבעיר את האש, מרתיח קפה ומכין ארוחת בוקר לנו ולשני הפועלים. אח״כ הייתי מצחצח את הסדנות והפטישים, ועד שאבא ז״ל היה גומר תפלת שחרית היה מוצא הכל מוכן וערוך לפניו.

בימי ששי, סדר היום שלי היה עמוס ביותר: הייתי קם בשעה שלוש לפנות בוקר, בעוד כולם ישנים, הולך לחטוב עצים להסקת התנור וחוזר, לוקח את התבואה ונותנה לאשה ערבייה לטחון אותה. בשעה חמש הייתי רוכב על החמור ונוסע לעיר לחג׳, מרחק 15 ק״מ, קונה בשר ומצרכים לשבת, וערק בשביל אבא ז״ל, מפני שבכפר שבו היינו עובדים לא היו יהודים ולא בשר כשר. בדרכי חזרה הייתי סר לגני הירק שבצדי הדרך, קונה ירקות ופירות לכל השבוע ומעמיס על החמור. הייתי מגיע הביתה בשעה עשר והולך מיד אל הערבייה, לוקח את הקמח ואופה לחם לשבת. הייתי לש את הקמח עם שמרים, יוצק את העיסה לתוך תבניות ועושה מזה ״כפוש״. הייתי עומד ליד התנור, אופה ומבשל, עד שעת הדלקת הנרות — ובַהַפסקות, עבדתי גם בחנות. המשכתי כך שנתים תמימות.

מרד

לילה אחד נדדה שנתי מעיני, קצה נפשי בעבודת הפרך הזאת, חשבתי על עתידי, מה יהיה עלי? אבא רוצה שאני אלמד מקצוע ואני רוצה קודם ללמוד בבי״ס. הייתי כבר בן 13 ועדיין לא ידעתי לכתוב את שמי. החלטתי למרוד.

למחרת היום, קמתי, התרחצתי, לבשתי בגדי שבת וישבתי פתח החנות. לא נקיתי, לא הרתחתי קפה ולא עשיתי שום דבר. הפועלים באו ומצאו חנות מלוכלכת. — "מה קרה"? אמרתי: "זה לא ענינכם, מי שרוצה קפה ואוכל — יכין לעצמו".

אבא ז"ל נכנס לחנות ושאל: "מה קרה"? אמרתי: "לא קרה שום דבר, אני רק החלטתי שלא לעבוד יותר. עזרתי לך כשהיית חולה, עכשיו, ברוך ה', אתה בריא, והחנות תוכל לעמוד בלעדי"...

— טוב, מה אתה רוצה?

— אני רוצה ללמוד בבי"ס.

— בסדר, המשך לעבוד בינתים, עד סוף השבוע, וכשנהיה בבית — נדבר.

— בשום אופן, לא אגע עוד בשום דבר!

הפציר בי ודיבר על לבי לקום לעבוד ולא יכל להזיזני. לבסוף נטל את המקל וחבט בי. ספגתי עשר מלקות, בשקט, ולא נסיתי להתגונן. אבא ז"ל נרתע מנחישותי וחדל להלקותני. לסוף היום, סגר את החנות וחזרנו כולנו הביתה לשיך עותמאן.

לאחר התייעצות עם אמי ז"ל, הלך אבא ז"ל למחרת היום ורשם אותי בבית הספר האנגלי המקומי. וזה היה בסוף שנת הלימודים. אמרו לו: "רק בעוד שלושה חדשים, בתום פגרת הקיץ, יכול בנך להתחיל בלימודיו".

אבא ז"ל ביקש ממני לשוב לעבודה, עד שיתחילו הלימודים בביה"ס, וסירבתי. ביקשתי להביא לי מורה פרטי, שילמדני בחדשי הפגרא, ומבוקשי ניתן לי. הייתי מקבל מהמורה שני שיעורים כל יום, בבוקר ובערב, ועבודת־בית למשך כל היום. למדתי בחשק גדול והמורה היה מרוצה מאד ממני.

חינוך שכזה

אודה על האמת, שהייתי נער מפונק מאד ושובב גדול. בשבתי בבית בימים אלה נטיתי להתחכך עם אחיותי ואף להרביץ להן ע"מ "לחנכן" למשמעת... הקטטות האלה הרגיזו את אמי ז"ל. יום אחד עבר דודי חיים ליד ביתנו ואמי ז"ל קראה לו וביקשה ממנו לאיים עלי בדברים, כדי שלא אוסיף עוד להרביץ לאחיותי. הדוד חיים היה יהודי בעל אימה יתרה, חסר רחמים, וכל בני המשפחה חרדו ופחדו מפניו. הוא אמר לי: "מהיום לא תשב עוד בבית, תעשה שיעורים אצלי בחנות ואיש לא יפריע לך". אני, מרוב פחד ואימה, הוכרחתי ללכת אתו שלא ברצוני...

הייתי יושב בחנות ולומד מהבוקר עד הצהרים, הולך הביתה לאכול וחוזר. לעת מנחה — הולך ישר לבית־הכנסת, מתפלל מנחה וערבית, ולאחר התפלה יושבים ולומדים מוסר עד שעה שמונה בערב. לאחר מכן הייתי הולך למורה שלי לאנגלית, מגיש לו את עבודתי היומית לבדיקה ומקבל ממנו שיעור חדש. לא פיגרתי אף פעם בהכנת השיעורים.

כעבור שבועים מאז שנאכפתי ללכת ללמוד בחנות, פנה אלי הדוד יום אחד ואמר: "נסים, חמם לי את הקפה"! חיממתי לו את הקפה. לאחר שעה קלה ביקש ממני להתקין לו את הנארגילה לעישון. התקנתי לו. וכך, מיום ליום, הלך והשתמש בי יותר ויותר. הייתי רוגז מאד בלבי, אבל לא העזתי להמרות פיו. אמרתי לעצמי: לאבי סירבתי לעבוד, אפילו בשכר, כי רציתי ללמוד, וזה, לא דַיּוֹ שהוא מחזיקני במעצר כל היום, אלא הוא עוד בא ומנצל אותי ומפריע לי ללמוד? החלטתי לשים קץ לדבר, והיום לו קויתי בא.

יום אחד הסולטאן של "ביר אחמד" (ידיד נעורים של הדוד חיים) בא לחנות וביקש להלביש את ניצב פגיונו בכסף טהור ולשבץ את נדנו במטבעות זהב טהור. הוא רצה שהעבודה תיעשה בו ביום ובאופן דחוף ביותר. הדוד חיים, ואחיו הדוד סעדיה, הניחו את העבודה שבידיהם והתחילו לעשות את העבודה של הסולטאן. הדוד סעדיה עשה את עבודת הכסף והדוד חיים את עבודת הזהב. אני נצטויתי לשבת ליד הכור והמפוח ללבן את חלקי המתכת ולהגישם לעיבוד בעודם מלובנים. כל העבודה של אז היתה עבודת פטיש וסדן, כי לא היו מכונות. ישבתי ליד הכור משעה שמונה עד שתים עשרה בצהרים ועבדתי ללא הפסקה. הדוד סעדיה גמר עבודתו ויצא החוצה לנשום אויר. הפועל נשלח להביא את ארוחת הצהרים מהבית והדוד חיים הלך לשוק לקנות קאת — אותו נהגו ללעוס לאחר הארוחה. כולם הלכו ואני נשארתי לבדי לצחצח ולהבריק את המוצרים המוגמרים. מה עשיתי? לקחתי אותם, הכנסתים לתוך התנור והתכתים עד שהפכו לגוש אחד. עבודה מאומצת של ארבע שעות רצופות ירדה לטמיון. הפועל שהלך להביא את האוכל חזר, ראה מה שעשיתי ורעד מפחד. הוא מכיר את הדודים שלי, שהם אנשים אכזרים ואבירי לב, ופחד עלי. אמרתי לו: "אני הולך הביתה לאכול ואתה תשמור על החנות עד שהדודים יבואו" אמר לי: "אל תלך, אני מפחד"! אמרתי לו: "אין לך ממה לפחד, לא אתה אשם, אני האשם". הלכתי. והדודים באו וראו את הפועל רועד וחיוור כסיד. אמרו לו: "למה אתה רועד"? אמר להם: "כל העבודה שעבדתם מהבוקר הלכה לאיבוד; נסים בא לחמם את התכשיטים ע"מ לנקותם, אבל האש היתה חזקה מדי והם ניתכו"... הדודים ראו מה שעשיתי ועיניהם חשכו. הם הניחו את

האוכל בצד והתחילו לעשות את העבודה מחדש. הסולטאן יבוא בשעה ארבע והעבודה שלו חייבת להיות גמורה.

חזרתי לחנות, אמרתי שלום, ולא השיבו לברכתי. הם ידעו שעשיתי מה שעשיתי, בזדון, אבל לא היו יכולים לבוא אלי בטענות או להענישני; אני לא הייתי פועל שכיר שלהם. השתיקה שלהם היתה מבשרת רעות.

ביתנו היה סמוך לבית הכנסת, והדוד חיים נהג כל בוקר להעירני משנתי לקום להתפלל. למחרת אותו יום הוא לא בא להעירני ואני איחרתי קום. התפללתי בבית, אכלתי, ואח"כ לקחתי את ילקוטי והלכתי לחנות. והדוד חיים בא, לבש בגדי עבודתו וקרא לי להיכנס לחצר הפנימית. נכנסתי. שאל אותי: "איפה התפללת היום"? אמרתי לו: "התפללתי בבית". פתאום קפץ כמו חיה טורפת, לקח מקל כַּיזַראן וחבט בי באכזריות ובלי רחמנות עד שכל גופי שתת דם. הייתי מתפתל וצועק והוא חובט בי וחובט, בתאוות נקם, כאילו שהיה מנער מזרון. ערבים שעברו ברחוב שמעו צעקותי ונכנסו, תפסו בו והרחיקוהו מעלי ואמרו: "מה קרה לך היום, יא חיים? השתגעת? אתה רוצה להרוג את הנער? זה לא חינוך, זה רצח". התעלפתי, הערבים שפכו עלי מים עד שהתעוררתי, השקוני מים ועזרו לי לקום על רגלי. ישבתי עד הצהרים ואמרתי שאני הולך הביתה לאכול. אמר לי: "לא! יביאו לך אוֹכֶל ותאכל כאן". אמרתי: "לא אוֹכַל כאן, אני הולך הביתה". אמר: "טוב, לֵך, אבל חזור מהר"! הלכתי. הגעתי הביתה ואני חצי מת. שאלה אותי אמי ז"ל: "מה לך"? אמרתי: "הדוד חיים הרביץ לי, אֵחַיך הרג אותי". אמרה: "טוב מאד, אתה ראוי לכך"... התרגזתי. הלכתי לבעל המכולת ואמרתי לו: "אמי מבקשת שתתן לי רופיא, היא תחזיר לך בערב כאשר היא תבוא לערוך קניות". נתן לי. הלכתי לתחנת הרכבת ונסעתי אל אבא שלי לכפר. הלכתי עוד כשעה ברגל עד שהגעתי אליו לחנות. אבא ז"ל ראה אותי ונחרד. "למה באת"? שאל. התחלתי לבכות. אמרתי: "הדוד חיים הכה אותי". אמר: "טוב מאד, אתה ראוי לכך"... כששמעתי זאת, בער לבי כאש ולא הוספתי דבר. עזבתי את המקום והלכתי. החלטתי לעזוב את הבית, שלא אראה עוד את הורי ולא הם יראוני. אבי ז"ל, כשראה שאני הלכתי, כאב לו הלב על הדברים שאמר לי. אותה שעה, היה נמצא בחנות מרדכי חדי, חברי הטוב, ואבא ביקש ממנו לרדוף אחרי להחזירני. מרדכי רץ אחרי והשיגני. אמר לי: "איך אפשר להתרגז מאבא, ואתה יודע שההורים אינם מראים אהבתם לבניהם, כדי שלא יתפנקו יותר מדי? מרגע שהלכת, אביך לא יכל עוד לעבוד; הוא מבקש שתחזור ותספר לו מה קרה". כשחזרנו ראיתי את אבא ז"ל מסתובב במדבר, חסר מנוחה; הוא היה מחכה לנו ודואג למה איחרנו.

אבא ז״ל ישב ושמע אותי ואני סיפרתי לו את כל האמת. סיפרתי לו שאני השחתתי את העבודה של הסולטאן, במתכוון, כדי שיחדלו להעבידני ולבטלני מלימודי. סיפרתי לו שהדוד התנקם בי, הכני באכזריות, בתואנה שלא הלכתי להתפלל בבית הכנסת.

אמר לי ז״ל: ״אסור היה לך לקלקל את העבודה, אבל היה לך לסרב לעבוד ואיש לא היה מכריח אותך״.

אמרתי לו: ״נניח שאני טיפש, שעשיתי משגה חמור, האם בגלל כך הוא היה צריך להתעלל בי ככה״?

פשטתי בגדי והראיתי לו את גופי. אבא ז״ל, כשראה את החבלות הקשות והחבורות השותתות דם בגופי, חשך עולם בעדו. הוא לא ישן כל הלילה.

למחרת היום, נעל אבא ז״ל את החנות ונסענו הביתה. הוא הלך ישר לחנותו של הדוד חיים, נכנס, אמר שלום וישב. פתח ושאל את הדוד: ״ספר לי מה קרה עם נסים! למה הכית את בני מכת אויב״? אמר לו: ״נסים לא בסדר, בזמן האחרון הוא משתמט מהתפלה, הוא רוצה לצאת לתרבות רעה, החלטתי לחנך אותו, כדי שילך בדרך אבותיו״...

ענה לו אבא ז״ל: ״שמע, אלו לא היית גיסי, אח של אשתי, הייתי מגיש נגדך משפט, ובית המשפט יחנך אותך וילמד אותך כיצד לחנך ילדים. זהו בני ואין לך רשות לחנך אותו; אבל מה שנעשה כבר נעשה; אם תוסיף עוד לנגוע בבני יהיה לך רע ומר״.

כל חילופי הדברים שהיו בין אבא ז״ל ובין הדוד חיים נודעו לי מפי חברי הטוב, נחום יוסף, שהיה עובד באותו זמן בחנותו של הדוד.

לימודים. מות האם. נישואים

ב־1924 נכנסתי ללמוד בביה״ס האנגלי, ולמרות שהתחלתי בגיל גבוה יחסית הייתי מצליח יפה בלימודי. התחלתי מכתה ג׳ וכל שנה עליתי כתה. אותה שנה, אבא ז״ל סגר חנותו בכפר ופתח לו חנות אחרת בשיך־עותמאן, קרוב לבית. הוא הצליח טוב במקום עבודתו החדש ומצבנו החמרי היה נפלא.

ב־1926, לצערי הרב, חלתה אמי בבת עיני במחלת גריפה, ומחוסר רופאים טובים אצלנו, הלכה לבית עולמה והיא בגיל 36 לחייה. הייתי אז בן 16, מזל אחותי בת 14 ואסתר בת 12. עול הבית נפל מעתה על אחותי מזל.

בסוף 1926, אחותי מזל נתארסה, וגם אני אירסתי לי את בת דודי חיים (בהסכמת אבא ז״ל), ושנינו החלטנו להתחתן. ואז עמדה לפנינו השאלה, מה יהיה על אבא? מי יבשל לו? מי יכבס לו? מי ינהל לו את הבית? אחותי מזל

אמרה: "אני אעשה הכל בשביל אבי". אמרתי לה: "זה אי אפשר, בעלך יכול שלא להרשות לך". אמרה לי: "אז אשתך תשא בעול הבית ותשרת את אבא". אמרתי לה: "אשמח מאד, אבל אם היא תסרב לא אוכל להכריחה". אמרה: "ומה עצתך"? אמרתי: "נודיע לאבא, שאנחנו לא נתחתן, בשום אופן, אלא לאחר שהוא יתחתן. ואם הוא לא ירצה להתחתן, נלחץ עליו עד שיסכים; זה יהיה פתרון טוב בשבילו וגם בשבילנו."

וכך אמנם עשינו: אבא ז"ל נכנע ללחץ הממושך שלנו והסכים להתחתן. שלושתנו התחתנו בחודש אחד, בפברואר 1927. אבא ז"ל התחתן בשבוע ראשון, אחותי בשבוע השני ואני בשבוע האחרון.

חיבוקו של חותן

המשכתי ללמוד בביה"ס עוד כשנה לאחר החתונה ואח"כ הוצרכתי לצאת לעבודה. עבדתי בחנות של אבא ז"ל בשכר 8 רופיות לחודש וכלכלה לי ולאשתי. עבדתי אצלו שנה ולבסוף לא השתוינו, בגלל האם החורגת. יצאתי לעבוד כעצמאי, בחנותו של אבא שבכפר, אבל לא הצלחתי, כי עוד לא הייתי בעל מקצוע מומחה. נכנסתי לעדן ועבדתי אצל משה בנין שילה ז"ל בשכר ארבע וחצי רופיות לשבוע. הייתי נותן לאשתי שתי רופיות לכלכלתה ושתי רופיות וחצי בשבילי — לכלכלה, לנסיעות, בשר לשבת ועוד.

רציתי שאשתי תבוא לגור אצלי בעדן, כי הייתי מוציא שליש המשכורת לנסיעות, אבל אביה מנע בעדה מלבוא אחרי. הייתי מתחנן לפניו שיתן לי את אשתי והוא אומר לי: "תשתווה עם אשתך". הייתי פונה אל אשתי והיא אומרת: "אם אבא ירשה לי — אני מוכנה לבוא אחריך". כל אחד היה שולח אותי אל השני והם שיחקו בי כמו בכדורגל במשך שנתים.

פניתי אל מעבידי משה בנין שילה ז"ל, שהיה חבר טוב של דודי חיים, וביקשתיו לדבר על לב דודי שיתן לי את אשתי. משה בנין נכנס לעובי הקורה, ולאחר מאמצים, שנמשכו קרוב לשנה, הורשתה אשתי סוף סוף לבוא אלי לעדן. שכרתי לנו חדר וחיינו חיי אושר. אני למדתי היטב את המקצוע, קיבלתי העלאה במשכורת וגם הייתי מקבל עבודה פרטית לבית. היו לנו חיים טובים ולא היה חסר לנו דבר. אבל אין שמחה שלמה ובית־המקדש חרב. הדוד לא חדל מ"לנדנד לנו על הנשמה". כל שבועים היה שולח לי מכתב ומבקש מאתנו לצאת לעשות את השבת אצלו בשיך עותמאן — ומי יכול להמרות פיו? ביום ששי, לאחר העבודה, הייתי לוקח כל צרכי השבת שלנו, מזמין טקסי מיוחד ונוסע. לאחר השבת, בבוקר יום ראשון, הייתי אומר לאשתי לחזור הביתה,

ואביה מתערב ואומר: "הנח לה לנוח היום ומחר, וביום שלישי בוא וקח אותה". לא הייתי מעיז לסרב לו. חלקתי לו כבוד בתור דודי אחי אמי ובתור חותני, ואלו הוא היה שתלטן ונעדר כל רגש של התחשבות כלפי הסרים למרותו. הייתי חוזר לעדן לבדי ויוצא ביום שלישי בערב לקחת אותה. ואז היה דודי אומר לי: "עכשיו לילה, תישנו כאן, ומחר בבוקר — לכו לשלום".

למחרת היום היה אומר לי: "מה דעתך? מחר כבר יום חמישי, לך לעבודתך ובוא ביום ששי לעשות את השבת — ובמוצאי שבת לכו לשלום". לא הייתי יכול עוד לומר מלה והייתי אנוס להסכים על כורחי שלא בטובתי. הייתי מחליט לא אחת שלא להביא עוד את אשתי אליהם, אבל הוא היה מתחכם לי. פעם היה כותב שהוא חולה ופעם אשתו חולה, ואם הם "חולים" הרי זה מחובתנו לצאת אליהם לשבת ולהשאיר אצלם את האשה.

הבריחות לג'בותי

פעם אחת יצאנו אליהם לעשות שבת, ודודי, כמנהגו, אמר לי להשאיר אשתי אצלם עד יום שלישי. השארתי אותה, וחזרתי ביום שלישי לקחתה. ובאותו יום, אשת הדוד יהודה ילדה בן. אמר לי: "השאר את אשתך כאן עד הברית, לא כדאי לך לקחתה ולהחזירה". אמרתי לו: "אני אביא אותה לברית, אבל כעת אני צריך את אשתי, אני יושב לבדי ואין מי שיבשל לי, אני עובד בלילה וצריך מישהו על ידי שיגיש לי אפילו כוס מים, הכביסה מלוכלכת זה שלושה שבועות ואין לי מה ללבוש".

אמר לי: "בשום אופן! בתי לא תלך אתך היום! היא תישאר עד הברית"...

חזרתי עדן לבדי, מלא חימה, ולמחרת היום עליתי על אניה והפלגתי לג'בותי. כתבתי לאבי ז"ל, שנמאסו לי החיים, כי אינני יכול לחיות תחת פקודות, שרצוני להיות איש חפשי ככל האנשים. כתבתי גם לדודי ולאשתי, והמכתב שלי עשה להם שבת שחורה.

נשארתי בג'בותי חמשה חדשים, ובמשך כל אותו זמן לא פסק אבי מלכתוב לי ומלבקשני לחזור הביתה. חזרתי. דודי הסכים בקושי להחזיר לי את אשתי, ובתנאי, שאני אגור לידו בשיך עותמאן. לא היתה לי ברירה. שכרתי בית בשיך עותמאן ועבדתי כעצמאי בחנותו של אבא ז"ל. הייתי לוקח עבודה בקבלנות מכל חנויות הצורפים בעדן, וברוך ה', לא חסר לנו דבר.

ב־10.10.1933 נולדה בתי פנינה תאריך ימים בבריאות ואושר, ובאותה תקופה, היחסים ביני ובין הדוד חיים היו שוב מתוחים. דודי לא חדל מלהתערב בחיים שלי. אז החלטתי לעזוב את עדן לצמיתות — וב־10.11.33 הפלגתי

שוב לג׳בותי בלי להודיע לאיש. רק השארתי מכתב, כדי שלא ידאגו לי, ובפרט אבא ז״ל. רציתי להמשיך לפריז או לאביסיניה (אתיופיה), אבל, למזלי, פגשתי יהודי צורף, שהציע לי לעבוד אצלו. כיון שרציתי להרויח קצת כסף, הסכמתי ועבדתי אצלו חמשה חדשים. זה היה האדם הטוב היחידי שמצאתי בעיר ג׳בותי.

עלייתי הראשונה לא״י

אבא ז״ל שב וכתב לי, הציע לי לחזור לעדן והוא יעזור לי לעלות לא״י מיד עם שובי. לא התמהמהתי. חזרתי מיד הביתה ומצאתי את הרשיון לעליה כבר מחכה לי. רציתי להיות אדם חפשי. עליתי ארצה עם אשתי ובתי פנינה ישמרה אל עליון באוגוסט 1934. הגענו ליפו והלכתי מיד לעבוד בצורפות אצל נוצרי אחד בשכר 125 גר׳ לשבוע. הייתי נותן לאשתי 50 גר׳ לכלכלת הבית, ו־75 גר׳ לשכ״ד, נסיעות, בילויים ומשקאות. בקבוק קוניאק היה עולה אז 4.5 גר׳ ושכ״ד — 60 גר׳ לחודש, כולל מסים ומים.

קשיי קליטה וחבלי הסתגלות

לאחר חמישה חדשים בעבודה זו, באו אלי חברים ואמרו לי: ״כאן — לא חוץ לארץ. כאן — צריך לעבוד בבנין או בחקלאות, זה יותר בריא ויותר משתלם״. העיקר, עזבתי עבודתי ביפו והלכתי לעמוד ב״מרכז״ למצוא עבודה בבנין. הייתי עומד מהבוקר עד 2 אחה״צ וחוזר הביתה בידים ריקות.

יום אחד, לאחר שבוע של חוסר עבודה, ראיתי בן אדם בא ל״מרכז״ לחפש פועלים ורצתי לקראתו. אמר לי: ״אני צריך שני פועלים״. הלכתי אחריו עם גיסי, שלום אביאני, עד רח׳ נחלת בנימין פינת מוהליבר, ונכנסנו לחצרו של בית. הראה לנו ערימה של בלטות משומשות ואמר: ״רצוני שתקלפו את הבלטות נקי, כמה אתם רוצים בשכרכם״? היינו עולים חדשים ולא יודעים מה זה לקלף בלטות. גמר אתנו על 70 גר׳, בקבלנות, והסכמנו. עבדנו משעה 8 עד שעה 10 וראינו שלא נוכל לגמור את ערימת הבלטות אפילו ביומים. אמרתי לגיסי: ״בעל הבית ״סידר״ אותנו — ואם נבקשו להוסיף על שכרנו הוא לא יסכים״. אמר לי: ״מה נעשה״? אמרתי: ״למה זה יצא נשכר מיגיענו״? שברנו את הבלטות המקולפות והסתלקנו.

למוצאי שבת של אותו שבוע, בא אלי גיסי שלום, יאריך ימיו בטוב, ואמר לי: ״נסים, מצאתי עבודה בשביל שנינו, שתימשך שלושה חדשים רצופים,

ובשכר 35 גר׳ ליום״. ובאותו זמן היה משבר בשוק העבודה ושום פועל לא היה עובד חודש מלא. לעבוד שלושה חדשים רצופים — זו היתה מציאה, עושר ממש. שאלתי אותו לטיב העבודה ואמר לי: ״להגיש טיט לטייחים״.

״בסדר גמור״, אמרתי. חשבתי שעובדים כמו אצלנו בחו״ל — מגישים צלחת טיט לטייח, וזה לוקח לו חצי שעה עד שיגמור אותה.

הגעתי למקום העבודה בשעה 6 בבוקר, כדי להכין טיט לטייחים שיבואו בשעה 7. היינו שלושה פועלים — ועד שגמרנו להכין שתי בריכות טיט — הטייחים הגיעו. הללו טיפסו על הפיגומים, כמו קופים, והתחילו לצעוק: ״טיט״! ובאותם ימים לא היו מגישים טיט בדליים, כמו היום, אלא בפחים של נפט. הפועל השלישי היה ממלא את הפחים, ואני וגיסי מעלים אותם עד לקומה הרביעית. היו שם 72 מדרגות, ספרתי אותן. היגשתי את הפח הראשון ועמדתי לנשום. הטייח הסתכל עלי כנדהם ואמר: ״מה לך עומד? רד להביא טיט״! אך הספקתי לרדת שלוש מדרגות — והנה קול הטייח צועק באזני: ״טיט״! רצתי בכל כוחי — מטה מעלה, מטה מעלה — בכדי למלא לו את הארגז שלפניו להשתיק אותו, ולא יכולתי להדביק את הקצב שלו. בכל פעם שהיגעתי אליו מצאתי לפניו ארגז ריק. העיקר, עבדתי משעה שבע עד תשע, כמו מטורף, ולא הצלחתי להשתיקו. בתשע היתה הפסקת אוכל. זרקתי את הפח מידי ושכבתי על ערימת החול, כמעט חצי מת. אמר לי גיסי: ״קום לאכול, עוד מעט העבודה תתחדש ועדיין לא אכלת״. אמרתי לו: ״לא אוכל לאכול וגם לא אוכל לעבוד יותר״. העיקר, ברחתי מהבנין ושלחתי מה״מרכז״ פועל אחר במקומי...

לאחר מכן, נסיתי ידי בכל מיני עבודות ולא יכולתי להסתגל לעבודת הפרך. לבסוף קניתי לי עגלת יד ועבדתי בסבלות. וברוך ה׳ הצלחתי. הייתי חפשי בעבודתי, וזה מה שאהבתי.

שידולים לירידה מן הארץ

בשנת 1935 עלה הדוד חיים ארצה ונשאר בה חמשה חדשים. א״י לא מצאה חן בעיניו והוא החליט לחזור לחוץ לארץ. והוא רצה גם להחזיר את בתו (אשתי) עמו. מה עשה? בא אלי ערב אחד ואמר לי: ״אני רואה שהחיים כאן קשים, מה דעתך לחזור אתי״? אמרתי לו: ״אני לא רוצה לעזוב את הארץ, ומה עוד שאין לי כסף להוצאות הנסיעות״. אמר לי: ״אל תדאג בענין הכסף, אני אשא בכל ההוצאות״. העיקר, ״נדנד לי״ הרבה עד שהסכמתי. למחרת היום הלכנו למשרד הרישום וביקשנו אישור יציאה מן הארץ.

פתאום קיבלתי מכתב מכבוד אבא ז״ל, שבו הוא כותב, כי נודע לו שאני רוצה לחזור לעדן, והוא מבקש ממני לכתוב לו דברים מפורטים. כתבתי לו: ״אין זה נכון שאני רוצה לחזור לחוץ לארץ; המצב אמנם קצת קשה, אבל מסתדרים; העיקר שאנחנו נמצאים בא״י; אלא מה? הדוד חיים ״מנדנד לי בנשמה״ יום יום, משדלני לחזור אתו והוא מוכן לשאת בכל ההוצאות על חשבונו; ואני יודע שהוא עושה זאת למען בתו ובשביל טובת עצמו; הוא רוצה להחזיק בי לעבוד אצלו בחנות״...

כעבור שבוע קיבלתי מכתב תשובה מאבי ז״ל, בו כתב: ״בני, אל תעזוב את הארץ! ואם ח״ו המצב בארץ לא ישתפר ותרצה לחזור לעדן — אני מוכן לבוא לעזרתך בכל רגע ואשלח לך את הוצאות הדרך; רק אל תחזור עם הדוד חיים! אני מצרף בזה את המכתב ששלח לי הדוד חיים בענינך״.

קראתי את המכתב המצורף, וחשכו עיני. הדוד חיים כתב לאבי כך:

״אנו נמצאים בקו הבריאות, תודה לאל!

שנית, אגיד לך, שא״י לא מצאה חן בעיני, ואני חוזר לעדן. ובענין בנך — מה אומר ומה אספר? לא שבת ולא מועד. אני חושב, שאם נשתתף אני ואתה בהוצאות הנסיעות שלו, של אשתו והילדה — זה יהיה יותר טוב מאשר להשאירו בא״י. אם ישאר כאן — הוא יצא לתרבות רעה ויוציא שם רע לכל המשפחה. נא, הסכמתך, בהקדם האפשרי, ועד שנגיע בעז״ה, נעשה חשבון. ושלום, גיסך, ח. דאוד.״

לאחר כמה ימים, בא אלי הדוד ובישר לי בשמחה: ״הכן את עצמך! בעוד יומים אנו נוסעים״. אמרתי לו: ״אני לא נוסע״! אמר לי: ״מה פתאום שינית דעתך? אני כבר הפסדתי והכנתי הכל, ועכשיו אתה אומר ״אני לא נוסע״? אמרתי לו: ״אני יודע מה שהפסדת, הפסדת בעד התמונות, אשלם לך בעד זה״. התחיל לצעוק בחרי אף. אמרתי לו: ״אני לא נבהל מהצעקות שלך״. אח״כ שינה טעמו והתחיל לדבר תחנונים: ״מה פתאום נהפכת לאיש אחר״? הראיתי לו את המכתב שהוא שלח לאבי ואמרתי לו: ״הבטחת לי שכל הוצאות הנסיעה יהיו על חשבונך, ומתברר, שאתה דורש מאבי להיות שותף מלא? דע לך שאני לא נוסע, ואם תרצה לקחת את בתך — תוכל לקחתה מרצוני הטוב״...

סוף סוף התייאש ממני ועזב את הארץ עם משפחתו בלעדי.

בימי פרעות תרצ״ו

היינו גרים בסביבת ״מנשייה״ קרוב למסגד ״חסן בק״. בתי פנינה, ישמרה אל עליון, היתה כבר בת שנתים. הערבים איימו על חיינו והיינו כמו נתונים

במצור. זה היה עם פרוץ הפרעות של 1936. ברחנו מהבית, ניטלטלנו ממקום למקום, וסוף כל סוף הישגתי צריף על שפת ימה של תל־אביב — חדר ופינת בישול, בשכר — 110 גר׳ לחודש, כולל מסים, חשמל ומים.

ב־1.6.1937, נולד בני עמנואל, שיחיה עד 120 חיי אושר ובריאות. אותה שנה היה חוסר עבודה, והמצב שלנו היה חמור מאד. חודש לאחר מכן, באוגוסט, כתבתי לאבי ז״ל, שמצבנו חמור, וכי אני רוצה לחזור לעדן. אבי ז״ל שלח לי 20 לירות שטרלינג להוצאות הדרך. כרטיס נסיעה מא״י לעדן עלה אז 6 לי״ש. אבל באותו שבוע שבו קיבלתי את הכסף — חליתי. שכבתי שבועיים ימים והוצרכתי להוציא מהכסף חמש לי״ש. קמתי מחליי לקראת חודש תשרי והוצאתי בשביל החגים עוד חמש לי״ש. נשארו בידי עשר לירות בלבד, וסכום זה לא הספיק לנו עוד לנסיעה. הייתי כותב לאבא ז״ל כי עוד לא קיבלתי את הפספורט, אבל לא יכולתי להוסיף ולשקר לו לאורך זמן. לאחר היאבקות עם עצמי החלטתי לספר לו את האמת. כתבתי לו שחליתי, שהוצאתי גם את עשר הלירות האחרונות בשביל כלכלת הבית בארבעת החדשים שלאחר החגים, שהמצב בארץ חמור וקשה מאד להשיג עבודה. ביקשתי ממני שישלח לי עוד הפעם כסף להוצאות הנסיעה ושישלח את הכסף ישר לידי הגביר לוי מפורט סעיד. אבא ז״ל עשה כבקשתי: הוא שלח את הכסף ישר לפורט סעיד ושלח גם לי חמש לירות להוצאות הדרך מתל־אביב עד פורט סעיד. כרטיס נסיעה מתל־אביב עד פורט סעיד עלה אז 95 גר׳. אבא ז״ל גם כתב לי, שהוא מחכה לבואי בכליון עינים.

חזרנו לעדן

בפברואר 1938 נסענו ברכבת מתל־אביב והיגענו לפורט סעיד בחצות לילה. הגביר לוי, ישמרו אל, שלח לנו ערבי שקיבל אותנו בתחנת הרכבת והוביל אותנו במרכבה לבית מלון ע״ח הגביר. נשארנו בפורט סעיד שבוע ימים, לא רציתי להפליג באניית סוחר או באניית מאסף אלא באנייה שתיסע ישיר לעדן. והאנייה הגיעה. עלינו בה והיגענו לעדן בשלום. אבא ז״ל, הדוד ז״ל וכל החברים חיכו לנו בנמל ״אסתימר פונד״ וערכו לנו קבלת פנים יפה מאד. חזרנו לשיך עותמאן.

סיפורי יהודי עדן

1. (מ"ב) העשיר הקמצן וגיסו של אלהים

מעשה בעשיר אחד שהיה קמצן גדול, רע עין, עד שלא היה נותן לעני צמא אפילו כוס מים. מחמת קמצנותו בנה לו בית מחוץ לעיר ועבר לגור בו, בכדי שלא יבואו עניים לבקש נדבה ממנו. העשיר הזה היה מוכר לכל העניים בעיר שהוא קמצן, שונא מעשה צדקה, שאינו נותן פרוטה לעני זקן. כל העניים מנעו רגליהם מגשת אליו.

פעם אחת נקבצו כמה עניים למקום אחד והיו משיחים ביניהם ומדברים באנשי העיר בעלי הבתים. זה אומר: פלוני נדיב־לב וזה אומר: פלוני טוב־עין, וזה כך וזה כך. עד שהגיעו אל העשיר הנ"ל אמרו כולם פה אחד: ימח שמו וזכרו, אפילו בְּצֵל ביתו לא היה מרשה לנו לשבת, וטוב שעזב את העיר.

קפץ אחד מהם ואמר: — מה יותן לי ואכנס לביתו ואוכל ארוחה טובה על שולחנו?

אמרו לו חבריו: — אי אתה יכול אפילו לדפוק על דלת ביתו, שעלול הוא להכותך במקלו, וכבר היה מעשה...

אמר להם: — הבה נתערב! אתם עשרה ואני אחד, או שתשלמו לי עשר רופיות או שאני אשלם לכם עשר רופיות.

הסכימו והתערבו והפקידו את הכסף בידי אחד מהם, אדם נאמן.

העני הלך והתרחץ ולבש בגדים לבנים, כבגדי יום כיפור, והתעטף בטלית גדול, ובשעה עשר בלילה יצא הוא וחבריו אל עבר ביתו של העשיר הקמצן. משהגיעו קרוב לאותו בית אמר להם: — עמדו כאן וראו איך האיש יכניסני לביתו ויקבלני בזרועות פתוחות ויושיבני ליד השולחן...

האנשים עמדו במרחק מה, והעני ניגש ודפק בדלת. העשיר קם ממטתו, תָּמַהּ היה מי הוא זה שבא אליו בשעה זו? פתח את הדלת וראה אדם לבוש לבן ופניו מכוסים בטלית. שאל אותו: — מי אתה ומה בקשתך?

אמר העני: — אני **גיסו של אלהים**, עובר דרך; אני מבקש משהו לאכול, רעב אני...

— **גיסו של אלהים**? — שאל העשיר בעינים קמות והוסיף וקולו רועד: — היכנס, ברוך הבא!

שני האנשים נבלעו בתוך הבית והדלת נסגרה אחריהם. חבריו של העני התקשו להאמין למראה עיניהם. הנה העשיר הקמצן מקבל את חברם ומכניסו הביתה...

הֵעיר העשיר את אשתו משנתה ואמר לה: — פלונית, קומי! בא אלינו אורח נכבד, אורח חשוב, גיסו של...

אמרה: — אני לא קמה עכשיו! שיבוא אפילו גיסו של אלהים...

— הוא הוא שאמרת, גיסו של אלהים, האיש זָקֵן...

— מה? גיסו של אלהים? — דיברה האשה בחיל ורעדה וקפצה מעל המטה. היא נכנסה למטבח להכין את האוכל והבעל ערך את השולחן ופרס את הלחם. כעבור שעה קלה הביאה האשה סיר ובו חצי עוף מבושל והניחתו בידים רועדות לפני האורח.

העני נטל ידיו, בירך על נטילת ידים והמוציא והתחיל לאכול. הוא אוכל והעשיר ואשתו יושבים נִכחו ומתבוננים בו. רוצים הם לראות את פניו ואינם מצליחים. הטלית המשתלשל על פניו אינו מאפשר להם לזהותו.

עד שגמר לאכול, קם, נטל מים אחרונים וחזר אל השולחן. בירך ברכת המזון, והאיש ואשתו ענו אמן אחרי כל ברכה וברכה. משגמר לברך, הסיר את הטלית מעל פניו וקם לצאת. העשיר ראה אותו וכמעט שאחזתו פלצות מרוב זעם.

— רמית אותי, נוכל שכמוך! אמרת שאתה גיסו של אלהים ואינך אלא הקבצן פלוני? אמסור אותך למשטרה, מנוול...

— אמר לו: — לא רמיתי אותך, אדוני! אמת דיברתי, אני גיסו של אלהים...

— כיצד אתה גיסו של אלהים, יא רמאי?

— אני אסביר לך: אחותה הצעירה של אשתי מתה בדמי ימיה. אלהים לקח אותה בטרם היותה לאיש, וכך נעשינו אני ואלהים גיסים...

העשיר רדף אחריו וצעק: "רשע, פושע, מחרף ומגדף, ג־נ־ב"...

הוא מנופף במקלו וצועק, והעני משיב לו תוך שהוא נסוג אל עבר הדלת:

— תזכה למצוות! אתה יהודי יקר, אלולא אתה לא הייתי זוכה בעשר רופיות ובארוחה טובה...

2 (מ"ג). מעשה באיש שהיה נשוי לשתי נשים

מעשה באיש אחד, עשיר, שהיה נשוי מספר שנים ואשתו לא הביאה לו ילדים. מה עשה? נשא אשה אחרת על פניה ועבר לגור אצל אשתו השניה. לאחר ימים מועטים הרתה אשתו השניה וילדה לו בן. היא קראה שמו יפתח, ואביו אהב אותו מאד.

לאחר מכן נפקדה גם אשתו הראשונה ונכנסה להיריון. בעלה בא לבקרה ולברכה וזו תבעה ממנו לחזור לגור אצלה או לחלק זמנו בין שתיהן. הבעל

לא הסכים. אמר לה: — לא אוכל בשום פנים להתחלק בין שתיכן ועליך להשלים עם המצב.

אמרה לו: — אם אינך יכול, תן לי גטי ולך לְךָ; או שיש לי בעל או אין בעל...

האיש לא התנגד; הוא נתן לאשתו הראשונה את גיטה, שילם כתובתה וחובה וגם את הבית שהיא גרה בו נתן לה.

לאחר הגירושין ילדה האשה בן וקראה שמו גרשום. היא גידלה את בנה, ואביו שילם לה עבורו דמי מזונות. הכסף לא הספיק לה ולבנה. וכדי להשלים חסרונה קנתה לה מכונת תפירה ותפרה בגדים בשכר לכל דורש.

ומששמע האיש כי גרושתו עוסקת בתפירה ומשתכרת טוב, חדל לשלם לה דמי־מזונות בשביל הבן. אשתו השניה היא שהסיתה אותו לנקוט בצעד זה משום שרצתה לחסוך את כל הכסף והרכוש של האב בשביל בנה...

אנשים נכבדים ניסו לדבר על לב האב שימשיך לשלם מזונות לבנו, וזה עמד בסירובו. הוא טען שגרושתו עובדת ומשתכרת ומסוגלת לפרנס עצמה ואת בנה...

האיש נתבע לדין ונמצא חייב. הוא נדרש להמשיך בתשלום המזונות, כי היה אדם אמיד ואינו יכול להשתמט מחובתו. האב חרק שינים ושילם. הוא לא יכל לסלוח לגרושתו על כך.

וכאשר הגיע הילד לגיל שבע שנים דרש אביו לקחתו אליו. בכך רצה הוא לנקום בגרושתו, ובית המשפט פסק לטובתו. האשה התחננה להשאיר לה את בנה ולא היה שומע לה. המשטרה נצטוותה להוציא מידה את הילד ולמסרו לאביו. האשה וילדה ביקשו רחמי השוטר, שבא לבצע את הצו, בכו לפניו ונישקו את רגליו לבל יפריד ביניהם. רחמי השוטר נכמרו עליהם והוא יצא אל האב שמחכה היה בחוץ וביקשו לנהוג במדת הרחמים ולהשאיר את הילד אצל אמו. אמר לו: — עשה למען ה׳, אל תפריד ביניהם! האשה עלולה למות, והבן יסבול, ואתה תפסיד הרבה. אם תקח את הילד בכוח לא תשבע נחת ממנו. הוא יברח כל יום אל אמו ואתה תצטרך לרוץ אחריו. אנא, עשה זאת למעני!...

דבריו של הסמל נגעו ללבו של האב. הוא גם התבייש מאיש החוק שכל כך הִרְבָּה להתחנן לפניו. אמר לו: — נעניתי לך, בתנאי, שאמו תוותר על המזונות...

האשה הסכימה מיד; היא פטרה את גרושה מכל אחריות על הילד, אישרה את הדבר בחתימתה והעידה עליה עדים.

אך שב האיש לביתו, ואשתו השניה מיהרה להביע את דעתה בנדון: ״אמרתי לך, יש לה כסף, היא היתה לוקחת מאחורי גבך ומחביאה, היא לא

זקוקה למזונות לבנה, יש לה די והותר"...

הנערים גדלו. גרשום לא התענין באביו ולא ביקר אצלו אף לא פעם אחת. לא דיבר עם אחיו יפתח מטוב עד רע, לא אמר לו שלום ואף אם נתקל בו ברחוב...

אמו של יפתח לא חדלה מלהסית את בעלה נגד בנו גרשום. היתה אומרת לו: — ראה איזה בן יש לך! לא ביקור ולא מלת שלום... הלזה יִקָּרא בן?...

אמר לה: — אין לו שום סיבה לאהוב אותי; אני שנאתי אותו ואת אמו, ואל תוסיפי להעלות זכרם לפני!...

— אם רצונך שאאמין לך כי אתה שונא אותם, העבר את כל רכושך על שמי. האדם הוא בן מות. מחר מחרתים יקרה לך משהו והם עלולים לגרור אותי למשפטים ולתבוע חלקם בירושה.

האיש התנגד בתוקף לרעיון, אך לא יכל לעמוד בהתנגדותו לאורך זמן נוכח פיתוייה ותובענותה התמידיים של אשתו. הוא "נשבר" סוף סוף והעביר את כל הונו ורכושו על שמה...

אמו של גרשום עבדה ימים כלילות כדי שלא יחסר דבר לבנה וכדי לאפשר לו לסיים את לימודיו הגבוהים. כאשר לא היה די אוכל לשניהם היתה נותנת את האוכל לבנה והיא נשארת רעבה. היא נחלשה מרוב עבודה ויום אחד נפלה למשכב.

גרשום, שעד כה לא ידע מחסור, הועמד עתה בפני מציאות חדשה. מחלתה של אמו החשיכה עליו את עולמו. הוא נזקק להלוואות מחברים כדי לקנות תרופות ודברי אוכל לאמו החולה ולא תמיד היה משיג.

יום אחד קראה לו אמו ואמרה: — בני, מצבנו קשה. לך אל אחיך יפתח, הסבר לו את המצב, והוא לא ימנע עזרתו ממך...

אמר לה: — לא אלך ולא אבקש עזרה מהם...

ולגרשום היתה חברה ושמה שושנה. החברה, שנכחה בעת השיחה בין האם ובנה, החליטה לפעול בדרכה שלה ועל דעת עצמה. היא פנתה אל בית אביו של גרשום וביקשה לדבר עם יפתח. אמו של יפתח יצאה לקראתה ושאלה למבוקשה. אמרה לה: — רצוני לראות את יפתח. באתי אליו בשליחות אחיו גרשום...

אמרה לה: — מהרי ועופי מכאן! ליפתח אין שום אח ואינני יודעת מי זה גרשום...

גרשום לא ידע דבר וחצי דבר על מעשיה זה של חברתו.

אמו של גרשום מתה מחליה, ובנה התאבל עליה אבל גדול. אביו, גם הוא הצטער מאד על מותה של אֵם בנו. הוא אמר לאשתו: — אמו של גרשום

מתה, ובני נשאר עתה יתום ובודד ואין לו מי שיטפל בו. אביא את בני אלינו הביתה...

האשה זעפה וצרחה: — בנך לא יכנס לביתי!

— יש לי בסך הכל שני בנים ואני רוצה לראותם תמיד לפני להשתעשע בהם...

— אני יודעת שיש לך רק בן אחד ולא שניים, יש לך יפתח...

— אני עדיין בעל הבית, ואני הקובע...

— אני עכשיו בעלת הבית, לא אתה...

האיש לא יכל לעשות שום דבר נגד סירובה של אשתו. הבית והרכוש והחנות, הכל רשום על שמה. הוא נפל למשכב ומת משברון לב...

לאחר מות אמו החליט גרשום להפסיק לימודיו ולצאת לעבודה. ארוסתו שושנה התנגדה. "עוד שנה ואתה גומר", אמרה, "אשיג לך כסף". מה עשתה? יום אחד ארבה ליפתח בפנת רחוב עד שחזר מעבודתו ועצרה אותו. אמרה לו: — אני ארוסתו של אחיך, גרשום נמצא בימים אלה במשבר, אמו מתה וידיו ריקות והוא עומד להפסיק לימודיו מחסרון כיס. הוא מבקש ממך הלוואה, שיוכל לסיים את לימודיו. האח נבחן בשעת מצוקה...

יפתח התרגש ודמעות זלגו מעיניו. הוא נתן לשושנה מאתיים לי"ס ואמר:

— כל אימת שיזדקק לכסף, אל תהססי לבוא אלי! הוא אחי, ואם לא אעזור לו אני, מי יעזור לו?

שושנה מסרה את הכסף לגרשום ואמרה: — זה כסף של אמי. לאחר שתגמור את הלימודים החזר לה את כספה...

אלו היתה אומרת לו שהכסף מאחיו לא היה מסכים לקבלו. גרשום שטם את אחיו יפתח ונטר לו ולאמו איבה עזה...

לאחר שגמר לימודיו פתח לו גרשום עסק והצליח מאד בעסקיו. הוא מכר סחורה בסיטונאות לקמעונאים בערים ובכפרים ונהיה עשיר גדול בעל שם. הוא עלה במעלות ההצלחה — ואחיו ירד. גרשום, בטכסיסי מסחר מחוכמים, הביא את אחיו לפשיטת רגל...

נפילתו של יפתח הסבה לו לגרשום סיפוק רב והוא לא הסתיר את הדבר מארוסתו שושנה. אמר לה: — עכשיו שניקמתי מאחי ושיקעתיו בבוץ עמוק נוכל להתחיל בהכנות לחתונה...

שושנה נחרדה ונדהמה: — אוי לך מה עוללת לאחיך הטוב ומה תענה ביום הדין? כל ההישגים שלך וכל מה שיש לך הכל בא לך בזכות אחיך. אחיך תמך בך ועשה לך ואתה שילמת לו רעה תחת טובה?

גרשום כעס מאד מדברי שושנה, אמר לה שקרנית, וגירש אותה מלפניו. עד עכשיו היה מצפונו שלם עם ההונאה והנזקים שגרם לאחיו והנה זו באה

ואומרת לו שהוא כפוי טובה. הוא הסתכסך בתוך תוכו, עצביו נמתחו וחומו עלה.

דודו אחי אמו שמע שהוא חולה ובא לבקרו. אמר לו: — בני, אחיך יפתח רוצה לבוא לראותך, אלא שהוא חושש שמא תעליבנו ותפגע ברגשותיו. אחיך חרד לשלומך, אוהב אותך ואין בלבו שום טינה עליך. טוב לך שתוציא את השנאה מלבך ותשלים עמו. אתם בסך הכל שני אחים ומחובתכם לעזור איש לאחיו. אחיך זקוק לעזרתך; מטה לחמו נשבר וילדיו רעבים ללחם...

דברי הדוד נפלו על אוזן שומעת. גרשום שלח מרכבה להביא אליו את יפתח ואמו ואשתו ושני ילדיו. והם באו. גרשום קם ממטתו לקראתם, חיבק ונישק לכלם ובכה על צואר אחיו. כולם היו מאושרים. בו במקום נתן גרשום לאחיו צ׳ק ע״ס עשרת אלפים לי״ס ועזר לו לחדש את עסקיו.

גרשום התחתן עם שושנה וכל המשפחה שמחה בשמחתם. ומאז הם חיו באחוה וריעות כל ימיהם וזכו לבנים ולבני בנים — כן נזכה אנו ובנינו ובני בנינו לחיות בשלום וריעות עם כל בני המשפחה ועם כל אדם מישראל אכי״ר.

3 (מ״ד). אב ובנו, ואשה בין שניהם

מעשה באדם אחד שמתה עליו אשתו והשאירה לו שני ילדים קטנים ובת אחת. האיש לא רצה להכניס לביתו אשה אחרת, עד שיגדלו הנערים, מחשש שזו עלולה להתעמר ביתומיו.

והגדיים נעשו תיישים. הבן הבכור היה כבר בן עשרים ואחת שנה כשהכיר אשה אלמנה והתאהב בה. הנער היה מבלה רוב זמנו בחברתה ויוצא איתה לכל מקום, משל היו בעל ואשה. האלמנה היא שעודדה אותו לאהבה אותה והוא אכן אהב אותה בכל חום בחרותו.

ערב אחד, לאחר ששבו מטיול בעיר, הציע הבחור לאלמנה נישואין. האלמנה שמעה וצחקה. אמר לה: — למה צחקת?

אמרה לו: — אני אשה אלמנה ומבוגרת ממך בהרבה, ויש לי בת בגיל טו״ב שנה, ואתה עוד צעיר לימים ועוד תמצא את הנערה הראויה לך.

אמר לה: — האהבה אין לה מגבלות של גיל או של יופי. אני אוהב אותך כמו שאת ומבקש הסכמתך להינשא לי...

האלמנה, כיון שראתה שהבחור נחוש בדעתו ואין להזיזו וכי הוא מתכוון באמת לדבריו, החליטה לשים קץ למשוגת אהבתו ולהעמידו במקומו. אמרה לו: — איחרת את המועד, חמודי; אני כבר מאורסת לאיש המתאים לי, אני מתחתנת בשבוע הבא...

הבחור לא אבה להאמין; הוא עמד מסומר למקומו ושאל: — מי הוא החתן בר־המזל?

אמרה לו: — פלוני...

ומששמע מפיה כי בחיר לבה אינו אלא אביו בעצמו נעצב אל לבו והלך מאצלה בפחי נפש. הוא חזר הביתה ופניו רעים, הסתגר בחדרו, בכה, ואיים לטרוף נפשו בכפו. ראתה אחותו את מעשיו והזעיקה את אחיה יעקב ואת אביה. אמרה להם: — אחי שמעון מסתגר בחדרו ומאיים לשים קץ לחייו...

האב דפק בדלת, ביקש מבנו לפתוח לו, ואין תשובה. דפק עוד פעם ועוד פעם, דיבר רכות וטובות עד שהעיק על מצפונו של הבן, והדלת נפתחה סוף סוף. אמר לו: — בני, מה לך? למה תכסה ממני את מצוקת נפשך?

אמר לו: — אהבתי בחורה אחת ובא מישהו והפך לבה עלי. היא עזבה אותי והלכה אחריו...

אמר האב: — אלו הייתי במקומך הייתי מרסק לו לזה את העצמות, למרות שאין הבחורה הזאת כדאית לריב בגללה...

— האדם שהדיח אהובתי ממני הוא יקר לי ונעלה בעיני ולא יתכן להרים עליו יד...

— ומי הוא האדם היקר שגזל ממך את אהובתך?

— אתה האיש! אתה גזלת חמדת לבי...

האב נרתע לאחור בתדהמה ושאל: — באיזו בחורה אתה מדבר?

הבן נקב בשמה של אשת־המריבה, והאב לקח עצמו והלך אליה. האלמנה בירכה בואו לשלום אך הוא לא ענה לברכתה. אמר לה: — להוי ידוע לך שאני מבטל את החתונה...

— למה?

— לא יתכן שאב ובנו יתחרו ביניהם על לבה של אותה אשה...

— אתה טועה... כתר לי זעיר... אסביר לך...

— אינני טועה; את יוצאת אתו, מבלה בחברתו בלילות, אוהבת אותו...

— אני אוהבת אותו כאהבת אֵם את בנה... לא מעבר לזה...

האיש לא השתכנע. "החתונה בטלה", חזר על הודעתו באזניה והסתלק בכעס.

בא לביתו ואמר לבנו: — הירגע, בני, ביטלתי את החתונה, הדרך אל כאדייה פנוייה לפניך...

כאדייה רצתה את האב ולא את הבן. כיצד תתיר את הסבך ותשיב אליה את לב האיש שעזב אותה? מה היא תעשה כדי שהבן ימאס בה?

ישבה וחשבה, הכינה לעצמה תכנית מחוכמת ואח"כ הזמינה את שמעון הבן לבוא אליה. שמעון התרחץ והתלבש והלך אל כאדייה בלב נפעם. היא

קיבלתו בסבר פנים, אך הפעם, משום מה, מראיה לא הרנין את לבו. היא היתה מרושלת, שערה פרוע, וכל הזמן התלוננה על כאבי בטן ועל כאבי שינים... כל כמה דקות היתה מתנצלת בפני הבחור ורצה אל בית השימוש... "אני חולה, יש לי פצע במיעיים, חייבת לעשות חוקן כל שש שעות", היתה חוזרת ואומרת, "אני לא בריאה"... והבחור שומע את המלה "חוקן" ומתעורר בו רגש בחילה. מצב רוחו ירד פלאים...

כעבור שעה קלה ובתה של כאדייה נכנסה לחדר. בת שבע עשרה, יפה, זורחת. "באתי להזכיר לך שאת צריכה להיות עכשיו אצל רופא שינים", אמרה אל אמה. "אם תאחרי תפסידי את תורך"...

כאדייה קמה, התנצלה שוב בפני הבחור ואמרה: — הרופא צריך לעקור לי היום את רוב השינים ולהתקין לי גשר של שיני תותבות... אקוה לחזור מהר. חכו לי!..

שמעון חש סלידה. הוא צייר לו את כלתו בלי שינים ונבהל. האהבה לכאדייה שבערה כאש בעצמותיו דעכה לאפר ועוררה בו גועל נפש..

משחזר לביתו פנה ישר אל אביו והביע בפניו את חרטתו על התנהגותו כלפיו. הוא ביקש ממנו סליחה ומחילה וניסה לשדלו לשוב אל כאדייה לשאתה לאשה. האב סירב. הוא גמר אומר שלא לראות עוד את פני כאדייה לעולם...

אז יבקש שמעון מאביו לארס לו את בתה של כאדייה, והאב נענה לבקשתו. מה לא יעשה אב למען בנו? הוא פנה לביתה של כאדייה וזו קידמתו בברכה מבלי שתוכל להסתיר שמחתה. אמרה לו: — הבטחת שלא לחזור אלי ומה קרה פתאום?...

אמר לה: — באתי לשוחח אתך על ענין שונה מזה שאת חושבת עליו ואני מקווה שלא תשיבי פני ריקם...

אמרה לו: — דבר ונשמע, עד חצי המלכות...

— באתי לבקש את בתך בשביל בני שמעון; מה תשובתך על כך?

— בשמחה ובטוב לבב! ומה אתה מציע בתמורה?

— כל שתבקשי...

— אין לי אלא בקשה אחת. אותך אני רוצה...

וכך היה. האב התחתן עם האם והבן עם הבת, והיו להם חיים טובים ושלווים.

4 (מ״ה). מעשה באשה שהרגה את בעלה ולא הועמדה לדין

מעשה בזוג צעיר, מבני טובים, הבחור — נחמד ונעים ואהוב לבריות ואשתו — הענוגה והיפה בנשים. לאחר חתונתם גרו בני הזוג בבית מרווח ומפואר — אותו בנה הבחור לו ולאשתו — וראו חיי אהבה ואושר.

הבחור, שנמנה על עשירי העיר, היה לו בית מסחר גדול והיה איש מצליח. אשתו, כדרך הנשים הרכות והכבודות, היתה יושבת בית.

הם היו זוג למופת, כיבדו זה את זו, הרגישו זה לזו, אהבו, ולא היה בעיר זוג מוצלח כדוגמתם.

שמם נישא לתהלה בפי כל על עניוותם, על יחסם הרך והעדין לבני אדם ועל מדותיהם הטובות. גם נדיבי לב היו ואוהבי מצוה. הם נתנו מתנות לעניים בעין טובה.

אבל אין טוב מושלם שאין בו מגרעת. לבחור הזה היתה מחלה. הוא היה אוהב נשים, רודף אחרי בנות חַוָּה ולבו הולך שבי אחריהן.

אשתו לא ידעה על חולשתו זו ורחוק היה הדבר ממחשבתה. גם אילו שמעה על אהבותיו החריגות היא לא היתה מאמינה באהבתה אותו.

יום אחד נכנסה בחורה אחת לחנותו ויפיה סחרר את ראשו. היא הציתה בו את אש התשוקה, לכדה אותו בקסמיה, ועם זאת שמרה על מרחק ממנו. ניסה לפתותה בדרכים שונות, באמצעים ובתחבולות ולא נתפתתה. אמרה לו: — כל זמן שאתה נשוי אל תדבר אתי על אהבה. אם רצונך בי גרש קודם את אשתך ואח״כ אהיה מוכנה להישמע לך, כלומר, להינשא לך כדת. אבל, ככה, אהבה סתם, לזה איני מסכימה; אני לא בת רחוב...

אהבתו לבחורה התלקחה בקרבו כאש בוערה שאין לכבותה. היא הטריפה עליו את דעתו בחין שפתותיה וביופיה ובחלקת לשונה וסופו שנענה לה. הוא הבטיח לגרש את אשתו ולהינשא לה. היו לו יסורי מצפון והתלבטויות קשות עד שנתן את הבטחתו זו.

אותו יום, הלך לביתו לאכול צהרים, ואשתו קיבלה אותו, כרגיל, במאור פנים ובנשיקה חמה. אבל הוא היה עצוב. אמרה לו: — מה לך עצוב ומה מעיק עליך? רואה אני שאתה עייף; שב תנוח, תשתה כוס תה, ובינתים אני אכין לך את האוכל. איזו ארוחה היית רוצה היום?

אמר לה: — אני לא רוצה שום אוכל, אין לי תיאבון...

הגישה לו כוס תה ואמרה: — ראה, יש לי ירך טובה של עוף הודו, אצלה לך אותה בתנור עם פלפל חריף, כאשר אהבת, ויהיה לך תיאבון.

אמר לה: — אינני רוצה שום אוכל; שבי על הכסא ממולי ואדבר אתך בנושא חשוב!

ישבה למולו והוא דיבר. אמר לה: — אנחנו כבר נשואים שלוש שנים. חיינו חיים טובים ויפים והיגענו לידי מיצוי של האהבה. הגיע הזמן שניפרד. ניפרד בטוב, בלי מרירות, ואתן לך את כל הדרוש. אתן לך את הבית הזה ואתן לך קיצבה חדשית למחיתך ולא תזדקקי לשום אדם. מהיום והלאה לא תראי אותי יותר בבית הזה...

אמרה לו: — היצאת מדעתך? השמעת עלי איזו שמועה לא טובה?

— חס ושלום על כבודך! זוהי החלטתי האישית וכך זה יהיה.

— אני לא מאמינה למשמע אזני; אתה ודאי רוצה למתוח אותי.

— אינני מותח אותך, אני מדבר בכל הרצינות.

— הנטרפה עליך דעתך? האיך תוכל לעולל לי זאת ואני הרה בחודש הששי?

— אין לך על מה לדאוג, אני אשא בכל ההוצאות של התינוק...

— שמא מצאת בחורה יפה יותר ממני?

— אין זה מענינך...

האשה נתקפה בהלם; דמה רתח ורקותיה הלמו כפטישים; בעלה אכן נחוש בהחלטתו להשליכה מעליו כנעל בלה. היא איבדה עשתונותיה ולא ידעה עוד היכן היא נמצאת.

וברגע שהפסיקה לחשוב הניפה את הירך הקפואה של העוף שהיתה בידה והלמה בה על ראש בעלה, פעם אחר פעם, כאחוזת תזזית, עד שהתמוטט ונפל ארצה בלי רוח חיים...

לא התכוונה להרגו ולא תיארה לה שכך יקרה, אבל הוא מת. היא יצאה את הבית ורצה אל החנות הקרובה לקנות ירקות. אמר לה הירקן: — למה הטרחת את עצמך, גברתי? היכן העוזרת?

אמרה לו: — העוזרת יצאה ולא חזרה, ובעלי בא לאכול צהרים ואינו יכול לחכות. נאלצתי לבוא בעצמי...

קנתה מה שקנתה ושבה לביתה. היא הכניסה את הירך של עוף ההודו לתוך התנור ואח"כ פרצה בזעקות שבר. השכנים נזעקו לקולה ובאו. "מה יש לך? מה קרה"? אמרה: "בעלי, בעלי נרצח; יצאתי לקנות ירקות וחזרתי ומצאתי אותו שרוע על הרצפה ללא רוח חיים"...

הזמינו רופא והזעיקו את המשטרה ואלה באו. הרופא בדק את ההרוג וקבע: האיש קיבל מכות בראשו במכשיר כהה, ודאי במוט ברזל, ונהרג...

קצין המשטרה ציווה לאנשיו לערוך חיפוש בשטח ע"מ למצוא את מכשיר הברזל והוא עצמו ישב לחקור את האשה. אמר לה: — ספרי לי איך קרה המקרה?

אמרה: — בעלי בא לאכול צהרים, היגשתי לו כוס תה ויצאתי לחנות

לקנות מעט ירקות שחסרו לי. חזרתי ומצאתי אותו מוטל על הרצפה. טלטלתיו, קראתי בשמו ולא ענני. הוא היה מת...

— ולמה לא שלחת את העוזרת לחנות?

— העוזרת לא היתה בבית; היא נעדרה מאז שעות הבוקר בגלל מחלת אביה.

— האם היה לבעלך איזה יריב או שונא?

— בעלי היה אהוב על הבריות, אוהב שלום, ומעודו לא רב עם שום אדם.

— כשהלכת לחנות האם ראית מישהו מסתובב ליד הבית?

— לא ראיתי שום אדם.

— האם רבת עם בעלך לפני שיצאת מהבית?

— חס ושלום! מעולם לא רבתי עם בעלי, לא היום ולא בכל תקופת נישואינו.

הקצין חקר את השכנים לטיב היחסים בין בני הזוג, ואלה, פיהם היה מלא רק הלל ותשבחות.

ביקש מהירקן לתאר לפניו את התרשמותו מהתנהגות האשה בעת שזו הופיעה אצלו: האם היתה מרוגשת, חיוורת, רועדת, מבולבלת?

הירקן רק הביע תמיהה לשמע שאלות אלו ולא יכל לציין שום דבר יוצא דופן בהתנהגותה של האשה.

מכשיר הברזל לא נמצא, והחקירה לא הובילה לשום מקום. אחד השוטרים העיר שהוא מריח ריח של בשר חרוך נודף מהמטבח.

האשה נכנסה למטבח, הוציאה את הירך הצלויה מתוך התנור וערכה את השולחן לפני השוטרים. אמרה להם: — גשו לאכול! אתם עובדים ללא הפסקה...

ישבו ואכלו ואח"כ חידשו את החיפושים. הם יצאו לסרוק את החצר.

לפתע נשמעה צריחה מתוך הבית, צריחה חדה. הקצין חשש שמשהו קרה לאשה. הוא נכנס הביתה בריצה ומצא את האלמנה בוכה ומתעוותת מכאבים. התחיל להרגיעה בדברים ואמר: "שמרי על בריאותך, את אשה הרה, מה שהלך לא יחזור עוד". עוד לא הבין את המתרחש לפניו.

האשה ביקשתו להזעיק את שכנתה והוא עשה כדבריה. השכנה באה ומצאה את האלמנה כורעת ללדת. היא ילדה שלא בעתה, הפילה נפל בן ששה חדשים.

וכאשר נתעוררה מעלפונה ונתחוור לה שהיא הפילה עובר מת אמרה: "טוב מותי מחיי! הבעל מת והעובר מת, ולמה לי עוד חיים? אין טוב לי אלא להודות על פשעי ולגמור את חיי בכלא"...

היא קראה לקצין החוקר ואמרה לו: — אדוני, החלטתי לגלות לך את האמת, אני היא שרצחתי את בעלי, והענין היה כך וכך...

— באיזה מכשיר רצחת אותו?

— בירך הקפואה של עוף־ההודו שאכלתם אותה...

— למה החלטת רק עכשיו להודות על האמת? למה לא הודית במעשה מהתחלה?

— כל עוד לא היפלתי את העובר היתה לי תקוה ללדת אותו ולגדלו ולהתנחם בו. עכשיו שהיפלתי אותו אבד לי גם טעם החיים ואני חשובה בעיני כמתה...

הקצין הרהר לרגע והעיר: — רע המעשה שעשית, היה לך בעל טוב והרגת אותו במו ידך...

אמרה: — חשך העולם בעדי. הוא החליט לגרשני ולקחת לו אשה אחרת. איבדתי השליטה על עצמי ואת שפיות דעתי. הכיתיו בירך העוף הקפואה שהיתה בידי אותה הכנתי לו לארוחה. לא התכוונתי להרגו, אך הוא מת, להוותי, ומה אענה ואומר ביום הדין?

לאחר בדיקת נסיבות המקרה החליטה המשטרה שלא להעמיד את האשה לדין בעוון הריגה. היא קבעה שזו היתה מיתה בנסיבה טרגית וסגרה את התיק...

5 (מ"ו). "היזהר מן הצנועים והצנועות"

מעשה בבחור אחד שנפלה לו ירושה מהוריו, עזב את עירו ועבר לגור בעיר אחרת. הוא פתח לו חנות למסחר בדים בעיר החדשה והצליח בעסקיו. גם שכר לו דירת מגורים, בבית משותף, ממול לדירתם של בני זוג חשוכי בנים.

יום אחד נפגשו הבחור ושכנו פתח הבית והחליפו ביניהם ברכת שלום. אמר השכן לבחור: — איזה שכן מוזר אתה, כבר עברו שלוש שנים מאז באת לגור בעירנו, ובכל הזמן הזה לא מצאת לנכון להיכנס אצלנו אפילו פעם אחת.

אמר הבחור: — אני עסוק, יוצא בבוקר לעבודתי וחוזר בשעה מאוחרת בערב, אין לי זמן לביקורי נימוסין, ומה עוד שאני מתבייש לבקר אצל אנשים שאינני מכירם, אבל אכנס אצלכם בשמחות.

אמר לו: — הנח לשמחות ובוא אלי הערב; נשב על כוס קפה, נדבר קצת ונתודע איש לשכנו.

הבחור נענה להזמנה, ובערבו של אותו יום ערך ביקור אצל שכנו וישב עמו. העוזרת שירתה לפניהם והם אכלו ושתו ושוחחו. הבחור סיפר על עצמו מי הוא ומאיזה עיר הוא ולא פסח על שום פרט מתולדות חייו. גם המארח ראה צורך לספר שהוא התאלמן מאשתו הראשונה לאחר י"ט שנות נישואין

ואח"כ נשא לו אשה צעירה תחתיה, והם כבר נשואים שבע שנים, ומשתי הנשים לא נולדו לו ילדים.

הם מדברים, ואשתו של בעל הבית יושבת מאחורי הפרגוד ומאזינה לפרטי שיחתם. היא לא הראתה פניה ולא השמיעה קולה במשך כל זמן הביקור, כי אשה צנועה היא ומחמירה על עצמה שלא להיראות או לדבר עם גברים זרים חוץ מאשר עם בעלה...

למחרת היום הופיעה אשה צעירה בחנותו של הבחור ואמרה לו: — רצוני חתיכת בד לשמלה, מן היפה והמובחר.

אמר לה: — הנה החנות לפניך, בחרי לך כטוב בעיניך.

אמרה לו: — חביבי, בחר לי אתה, ומה שטוב בעיניך הוא טוב בעיני. אחרי הכל יודע אתה שאני אוהבת אותך ואת הטעם שלך...

הבחור השתאה לשמע דברים אלה ואמר: — איך אפשר שתאהביני ואת לא מכירה אותי? הלא זו הפעם הראשונה שאני רואה אותך בחנותי; אפשר שטעית בי ודימית אותי למישהו אחר...

— לא טעיתי, יא אהוב לבי! הלא אתה פלוני בן פלוני מעיר פלונית, הן הכרתיך מעת שהיינו ילדים קטנים, הלא גרנו ברחוב אחד ואפשר לומר שהיינו שכנים. אפשר שלא נתת דעתך עלי, אבל אני אהבתיך מרחוק ואהבתך לא משה מלבי עד היום הזה. רק לאחר שמתו הוריך נעלמת מנגד עיני, אבל לא מלבי...

הבחור ניסה לאמץ זכרונו ע"מ להיזכר בה ולא הצליח. אבל לא היתה לו כל סיבה להניח שאינה דוברת אמת. הוא שאל אותה: — ומה מעשיך בעיר זו ואם את נשואה?

— הורי השיאוני לאדם המבוגר ממני בהרבה שנים. עכשיו ברחתי מאצלו ובאתי לכאן. אני גרה אצל אחותי הנשואה ברחוב פלוני מס' כך וכך.

— ומה את חושבת לעשות? מה הן תכניותיך?

— אני עומדת להתגרש מבעלי, והשאלה היא האם תרצה לקבלני לאחר הגירושין או לאו? אני חוזרת ואומרת לך שאני אוהבת אותך אהבת מות, מה אתה אומר על כך?

הבחור ראה לפניו אשה צעירה ונאה ולא יכל לעמוד בפני פיתוייה. אמר לה: — אני מוכן לקבלך בזרועות פתוחות, ואת תהיי לי ואני לך, בתנאי שנתחיל באהבה מעכשיו...

אמרה: — כולי שלך והנני לעשות רצונך אפילו הרגע...

אמר לה: — לא כאן, כאן חנות מסחר, אבל אם יש לך מקום מתאים אני מוכן לבוא אליך.

אמרה: — תוכל לבוא אלי רק בשעות שלפני הצהרים, בזמן שאחותי

נמצאת בעבודה מחוץ לבית ואין איש אתי...

אמר לה: — לא אוכל לבוא בשעות שלפני הצהרים, כי אני בעל עסק, הדבר אפשרי רק בשעות הערב.

אמרה: — לא אוכל להביאך אל בית אחותי בשעות הערב, מפני שאני עוד קשורה בבעל... אתה צריך למצוא דרך...

אמר לה: — אכן מצאתי: אוכל לבוא אליך לפני הצהרים ביום ששי. בימי ששי העסק סגור ואני פנוי למשך כל היום...

הבחור הלך אל הכתובת שקיבל ושם ראה את האשה מחכה לו. הם עשו את אשר רצו לעשות ואח״כ הלך כל אחד לדרכו. זה היה בית פגישות להשכרה, והבחור לא ידע זאת. הוא האמין לתומו שזה היה בית אחותה של אהובתו.

למחרת יום ראשון בבוקר השכימה האשה לבקר את הבחור בחנותו וזה הקדים ובישר לה: — דעי לך, ידידתי, שיש לי דירה לרשותי, אלא שעד כה לא יכולתי להרשות לעצמי להביאך אליה. יש לי זוג שכנים הגונים וכשרים — הבעל אדם טוב ונחמד והאשה כשרה וצנועה כבודה בת מלך פנימה שאינה מראה פניה החוצה. אני מתבייש מהם ולא רציתי שיראו בי רווק פוחז והולל. עכשיו שמעתי שהשכן שלי נוסע לצרכי ריפוי. חשוך בנים, המסכן, ויעדר מביתו למשך שלשה ימים. בשלושת הימים האלה נוכל להסתגר בדירתי ונעשה אהבה כאוות נפשנו. אני אסגור את העסק, ואת תודיעי לאחותך שהנך יוצאת לטיול מטעם העבודה בימים שלישי — חמישי והיא לא תחקור אחריך...

בסדר. האשה הלכה, ולמחרת היום שבה ותשובה בפיה. היא אמרה: — הודעתי לאחותי שאני יוצאת ממחר לטיול של שלושה ימים והיא לא התנגדה. אהיה אצלך איפוא מחר בשעה שש בבוקר. השאר את הדלת פתוחה, כדי שלא אצטרך לדפוק בידית הברזל, ולא לעורר את התענינותה של השכנה הצנועה שלך...

ואכן הכל התנהל כמתוכנן. שני האוהבים הסתגרו בדירתו של הבחור שלשה ימים ולילות ולא יצאו מן הדלת חוצה. הם שתו מכוס האהבה ומיצו אותה עד תום.

ותמיהה גוררת תמיהה: האשה הצעירה, כשם שהופיעה פתאום כך נעלמה פתאום. הבחור הסוחר חיפש אחריה ולא מצא אותה עוד. לא ידע מה היה לה.

כעבור כמה חדשים, בעת שיחת ריעים של הבחור עם שכנו, בישר לו האחרון שאשתו נמצאת בהיריון. הוא עבר טיפול בעת שנעדר מביתו והיה בטוח שהטיפול הוא שעזר. הבחור שמח בשמחת שכנו ובירך אותו בתום לב.

וכאשר מלאו ימיה ללדת ילדה אשת השכן בן. בן בכור. והשמחה היתה גדולה. התינוק היה קטן, והברית נדחתה עד מלאת לו שלושים יום. מצוות המילה ומצוות פדיון הבן נתקיימו בעת ובעונה אחת. אבי הנימול הזמין לביתו את כל קרוביו ואוהביו וידידיו ומכריו לשמוח בשמחתו, ובתוכם גם את הבחור שכנו. הבחור נכנס אל אולם המסיבה וראה נשים מסדרות את השולחנות, מגישות את המאכלים, ואהובתו, שנעלמה מהאופק, היא היא המנצחת עליהן. למותר לספר שהוא היה מופתע מאד, ומה עוד שהיא התעלמה ממנו לחלוטין כאלו שלא הכירתו מעולם. ברוב מבוכתו ניגש אל אחת העוזרות ושאל אותה: "מי היא הגברת הזאת"? והצביע על האשה הצעירה שהיתה פעם אהובתו. אמרה לו: "זוהי בעלת הבית, אם הנימול"...

הבחור נדהם וראשו הסתחרר: א־הה! זוהי האשה הצנועה שאינה מגלה פניה בפני גבר זר?...

אכן זו היתה אשת תחבולות. היא, שידעה כי אינה יכולה להיבנות מבעלה רקמה מזימת אהבים עם הבחור עד שהרתה ממנו ואח"כ עזבה אותו. זהו שאמר שלמה המלך: "אשת חיל מי ימצא... ממרחק תביא לחמה". וחכמינו ז"ל אמרו: "הזהר מן הצנועים והצנועות"..

6 (מ"ז). כיבוד אם

מעשה באדם אחד, פועל פשוט, נשוי, שהיה מפרנס את ביתו בדוחק. והיה לו ילד קטן, יפה מראה, ושמו שמעון. כאשר שמעון נכנס לבית־ספר, חלה האב ומת כעבור זמן קצר. האשה נתאלמנה ועודה צעירה לימים, והבן גדל יתום.

האלמנה נאלצה לצאת לעבודה במשק־בית בכדי לפרנס את בנה ולאפשר לו את המשך לימודיו. הרבה חתנים ביקשו את ידה, אך היא סירבה להינשא לאיש מדאגתה לבנה. לא רצתה שאדם זר יטיל מרותו על בנה יתומה. היא העדיפה להישאר אלמנה והסתפקה בשכר עבודתה.

שמעון היה תלמיד חרוץ ומוכשר.לאחר שסיים בי"ס עממי ואחריו בי"ס תיכון הכניסתו אמו לבי"ס לרופאים ללמוד רפואה.

ולשמעון היה חבר, שלמד עמו רפואה בכיתתו, ושמו שלמה. שניהם היו ידידים טובים. כל ערב היה הולך שמעון לביתו של שלמה, ושניהם היו מכינים ביחד את שיעורי הבית ולומדים זה מזה.

ערב אחד אמרה האלמנה לבנה: — בני, ערב ערב אתה הולך אל חברך שלמה, שוהה שם עד השעות המאוחרות של הלילה ומשאירני לבדי. אני כמעט לא רואה אותך...

אמר לה: — לשלמה יש ספריה ולי אין ספריה. שמא רוצה את שאני לא אכין שיעורים ולא אלמד?...

אמרה: — רוצה אני שתלמד, אבל תלמדו פעם כאן ופעם שם...

אמר לה: — אומר לך את האמת — אינני יכול להביא את חברי לכאן; אני מתבייש להביאו לכאן; אינני רוצה שהוא יראה איזה חיים עלובים יש לי; באיזו דירה אני גר; די לי בעצמי שאני סובל...

אמרה: — למה תתבייש, בני, וחלקך שפר מחלקם של אחרים! כל חיי עבדתי כדי שלא יחסר לך מאום וכדי שתלמד ותחכים. אני עובדת כדי לממן שכר לימודיך וכדי שתוכל להלך בקומה זקופה. כאשר תקבל את התעודה ותתחיל לעבוד בעז"ה תוכל לקנות לך בית טוב יותר מהבית הזה וגם תיטיב לי מטובך...

אמר לה: — כל מה שדיברת — דיברת טוב ויפה. אבל, לעת עתה, לא אוכל להזמין חברים אלי הביתה. שלום, אמא! אני הולך אל שלמה..

שמעון גמר חוק לימודיו והתחיל לעבוד בבית־חולים הממשלתי בתור רופא מומחה למחלות פנימיות. הוא השתכר טוב, חסך מעט כסף וקנה לו דירה חדשה בת שלשה חדרים. חדר לו וחדר לאמו וחדר לעבודה. הוא היה מקבל חולים בדירתו, בנוסף לעבודתו בבית־החולים, והיתה לו הכנסה טובה למדי.

חברו שלמה, שגם הוא הוסמך כרופא, עבד במקום אחר. שני הידידים המשיכו לטפח את הקשרים ביניהם, נפגשו לעתים קרובות וביקרו זה אצל זה.

פעם אחת הלך שמעון לבקר אצל חברו וגילגל עמו שיחה בענין מקצוע הרפואה. שלמה הראה לו לשמעון את מכוניתו החדשה ואמר: — אתה חייב לרכוש לך מיד מכונית. רופא, אי אפשר לו בלי מכונית. לא תוכל ללכת ברגל אל בית החולה או לעמוד בתור בתחנת האוטובוס. זה יהיה בזבוז זמן. לפעמים יש מקרים דחופים וצריך להגיע אל החולה בדרך הקצרה ביותר.

אמר לו: — ברור לי שאני זקוק למכונית, אלא שאין כסף. זה רק עתה רכשתי לי דירה חדשה.

— היא לא עולה הרבה; מחירה בס"ה 2500 ל"י.

— גם סכום זה אינו בהישג ידי, אבל עם הזמן תהיה גם מכונית.

שמעון חזר לדירתו והוא חושב על המכונית. ראתה אמו שמצב רוחו ירוד ושאלה אותו: "על מה אתה חושב, בני"? אמר לה: "אינני חושב על שום דבר". אמרה: "מכירה אני בך שמשהו מטריד אותך; הלא תספר לי ואפשר ואוכל לעזור לך". אמר לה: "אני מודה לך במאד מאד; דיי במה שעשית למעני עד כה; גידלתיני ולימדתיני והעמדתיני על שתי רגלי, והגיע הזמן שתנוחי. מעכשיו אני הוא שצריך לעזור לך ולא את תעזרי לי".

הפצירה בו הרבה והוא סוף סוף נאות וסיפר לה את אשר עם לבו. אמר: "אני כיום רופא, אני זקוק למכונית ואין לי כסף, מנין לי 2500 ל"י"?

אמרה לו: — בני, יש לי מעט חסכונות שצברתי במשך הזמן, פרוטה לפרוטה, והם יגיעו לסכום הזה. אתן לך אותם ותקנה מכונית.

שמעון לא ידע נפשו משמחה. הוא הודה לאמו הרבה, קיבל מידה את הכסף וקנה לעצמו מכונית.

פעם אחת נסע שמעון בדרך בינעירונית וראה בחורה עומדת באמצע הכביש. עצר מכוניתו ושאל אותה לרצונה. אמרה לו: — מכוניתי נתקעה בחולות ופוחדת אני להישאר לבדי במקום הזה; לאן אתה מגיע?

אמר לה: — לאן ש[illegible] צריכה להגיע גם אני אגיע.

— רצוני להגיע למקום פלוני; צריכה אני להזמין מכונית־גרר.

— גם אני אגיע לשם, היכנסי!

הבחורה נכנסה, ושמעון המשיך בנסיעתו. תוך כדי נסיעה התפתחה שיחה ביניהם. שמעון שאל: — מה שמך?

— סהר — ענתה הבחורה.

— בת מי את?

— בתו של פלוני העשיר הנודע בעיר.

— ובמה את עובדת?

— אני עובדת כפקידה במשרדו של אבי.

הבחורה גילתה ענין ברופא הצעיר ואהבה אותו ממבט ראשון. גם שמעון אהב אותה וסיפר לה פרטים על עצמו. הוא הסיע אותה עד לפתח ביתה.

שמעון וסהר שמרו על קשר ביניהם, נפגשו לעתים מזומנות, ולא היה עובר עליהם יום מבלי שיראו זה את זאת. שמעון שכר לו דירה אחרת חדשה והיה מביא אליה את סהר ומבלה עמה את הערבים והלילות. שמעון לא רצה להביא את סהר אל הדירה שבה היתה גרה אמו.

יום אחד נסע שמעון ברחוב שבו גרה חברתו, החנה מכוניתו בצד ויצא החוצה. הוא רצה לחטוף מבט בפניה של אהובתו, מרחוק, לפני שיתחיל יום עבודתו. סהר עמדה באותו רגע ליד החלון ואביה לידה. היא אמרה לאביה:

— רואה אתה את הבחור ההוא בעל החליפה האפורה העומד ליד עמוד החשמל? זהו הבחור שסיפרתי לך עליו כיצד הוא עזר לי ביום שנתקעה מכוניתי בחולות ואיך הוא הסיע אותי הביתה.

— כן, זוכר אני שסיפרת לי על כך.

— רצוני שתכיר אותו, הוא בחור נחמד, רופא במקצועו, ואני אוהבת אותו.

— שמא רוצה את שאני ארד אליו ואומר לו: בוא, חביבי, ואתן לך את בתי?

— לא אמרתי זאת, חס וחלילה! אני רק מבקשת, שכאשר הוא יבוא אליך ויבקש את ידי ממך, שלא תדחה אותו; הוא רגיש וביישן...

שמעון שגה באהבתה של סהר וזנח לגמרי את אמו. עברו כבר כמה חדשים מאז ראה אותה לאחרונה, ולא נתן דעתו עליה. אמו התגעגעה אליו מאד.

יום אחד הלכה אמו לבית־חולים בו הוא עובד, במגמה לראותו, והמתינה לו בחוץ ליד דלת חדרו. בסוף היום שאל הרופא את האחות אם יש עוד מישהו שמחכה לו בחוץ, וזו ענתה לו: — אין עוד שום אדם; יש רק אשה זקנה שמחכה היא מאז הבוקר ואינה רוצה להיכנס...

שמעון קם, פתח את הדלת וראה את אמו. אמר לה: — מה רצונך, אמא? למה באת לכאן?

אמרה לו: — בני, רוחי ונשמתי, אתה שואל למה באתי הנה? באתי לראות את פניך היקרים לי מכל יקר. עזבת אותי זה ארבעה חדשים ולא ידעתי מה לחשוב. יום יום חכיתי לבואך ואינך בא. איך נתנך לבך לשכוח את אמך ולהשאירני בודדה וגלמודה? לאחר מות אביך, בהיותי עוד צעירה, סירבתי להתחתן ובחרתי בחיי אלמנות, כדי לשמור עליך, והיום אתה אומר לי למה באתי?

אמר לה: — אבקש את סליחתך, אמי היקרה! היתה סיבה רצינית להיעדרי ועליך להבין אותי...

— איזו סיבה יכלה להרחיקך ממני?

— אין מנוס אלא להסביר לך; היכרתי בחורה אחת, מבנות טובי העיר, ואני מבלה עמה את רוב עתותי עד שלא נותר לי זמן פנוי...

— ולמה לא הבאת אותה אלינו הביתה?

— לא יכולתי לעשות זאת! אני, איך להסביר לך, מתבייש, פשוט מאד. אני מתבייש להביא לכאן את הבחורה ולומר לה שאת אמי, שאמי היתה עובדת במשק בית, משרתת, משפחה ענייה; זו תהיה בושה לי ותפגע במעמדי...

— הבנתי, בני, מחמל נפשי. אתה כבר מתבייש באמך שהשפילה עצמה למען שאתה תגדל ותהיה לאיש; אני סולחת לך, וגם מאלהים אני מבקשת שיסלח לך...

שמעון התחתן עם סהר, ואחרי החתונה נסעו בני הזוג למקום נופש לבלות את ירח הדבש. ולפי מה שגזר השם אירעה להם תאונה בדרך. מכוניתו של שמעון התנגשה במכונית אחרת. סהר יצאה בשריטות קלות ושמעון נפצע קשה. שברי זכוכית חדרו לתוך שתי עיניו.

הפצועים הובהלו לבית־החולים. סהר נחבשה ושוחררה ובעלה הוכנס לחדר הניתוחים.

כעבור יומיים שלושה צלצלה סהר לבית החולים ושאלה על מצב בעלה. אמרו לה שמצבו מעורר דאגה וכי הגורל התאכזר לו. הוא איבד כליל את מאור עיניו.

סהר נחרדה מהבשורה הרעה. "מה יהיה עלי"?, אמרה, "לא אוכל בשום פנים לחלוק חיי עם בעל עיוור"...

"אל תדאגי, ילדה"!, הרגיעה אביה העשיר, "אפדה אותך בכל מחיר ואשיג לך גט ממנו".

למחרת היום הלכו האב ובתו לבית החולים לבקר את שמעון ועמדו ליד מטתו. לאחר הבעת צערם על המצב אמר האב לחתנו: — שוחחתי עם הרופאים ונאמר לי שאין כל סיכוי שמאור עיניך יחזור אליך. אני מבין שגם אתה מודע למצבך. בתי שרויה במשבר מאז התאונה ואין לכם מנוס אלא להיפרד. אבל אנחנו לא נפקיר אותך ולא נעזוב אותך לנפשך. אני מוכן לתת לך עשרת אלפים ל"י שתתקיים מהם בכבוד, אעזור לך בכל עת שתזדקק לעזרה, וכל זאת בתנאי שתסכים לתת גט לבתי. תסכים אתי שאסור להרוס את חייה של הילדה הזאת, ומוטב שאחד יסבול ולא יסבלו שנים...

— "לפני שאענה לך רצוני לשמוע מה דעתה של סהר בענין זה" — אמר שמעון.

— "כל מה שאבי אומר מסכימה אני עמו. אינני רואה שנוכל עוד לחיות ביחד" — פסקה סהר...

— "אם זוהי דעתך, עלי לקבל אותה" — אמר שמעון לאשתו — "אתן לך גט בלי שום תנאי ובלי שום פרוטה. את יקרה לי מכל הון שבעולם"...

וכך היה: שמעון נתן גט לאשתו ועיניו מזילות דמעה. היא הלכה לה והוא נשאר בבית חולים להמשך הטיפול.

לאחר כמה ימים שמעה אמו את אשר קרה לו לבנה והלכה לבית החולים לראותו. נכנסה אליו ואמרה לו: — מה שלומך, בני מחמדי! שמעתי שנפגעו עיניך.

אמר לה: — סלחי לי, אמי!

— תמיד אני סולחת לך, בני, ולואי ויכולתי לתת לך את מאור עיני. נגזר עלי מהשמים שאני אסבול גם בילדותך גם בבחרותך, ולא אוכל להילחם נגד הגורל.

אמו של שמעון לקחה את בנה אליה הביתה וטיפלה בו במסירות עד יומה האחרון.

מזה הסיפור ילמד האדם לקח ויבין שאין תחליף לאהבת אביו ואמו. רק ההורים לבדם הם שיעמדו לו לאדם בעת צרה. ומי שאינו שומע להוריו הוא יוצא מפסיד. אני מקווה כי כל מי שישמע את הסיפור הזה יכתבנו על לוח לבו

וילמד לכבד את הוריו, ככתוב: כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך. ותזכו לחיים טובים אכי״ר.

7 (מ״ח). הכל תלוי במזל

היה היה בזמן קדמון איש עשיר מאד; והיה לו בן יחיד. משהגיע הבן לגיל י״ח השיאו אשה ואח״כ מסר לו כל הונו.

העשיר ואשתו מתו. הבן עסק במסחר והיה רושם יום יום את ההכנסות וההוצאות ובסוף כל שנה עושה חשבון ריוח והפסד. בשנה הראשונה לאחר מות אביו עשה חשבון ומצא שהוא עומד בגרעון בסכום של עשרת אלפים לי״ס. אמר לעצמו: ״הריוח של השנה הנכנסת יכסה את הגרעון של השנה היוצאת״.

לסוף שנה שניה עשה חשבון הכנסות והוצאות, והמאזן הורה שוב על גרעון בסכום של עשרת אלפים לי״ס. וכן על זה הדרך; כל שנה היה יוצא בהפסד בסכום של עשרת אלפים לי״ס. הוא היה מוכר כל דבר בריוח ולא ידע מה הסיבה להפסדים הכבדים. וכשעמד על סף התרוששות עשה ספירת מלאי ומצא שכל הסחורה שיש לו בחנות לא היה בה אלא כדי לכסות את חובותיו. אמר לעצמו: ״אם אמשיך עוד שנה בעסק אפסיד את כל המלאי ולא אוכל עוד להחזיר חובותי״.

חזר לביתו והוא מלא דאגות ומחשבות. אמרה לו אשתו: — למה אתה עצוב, אישי היקר?

אמר לה: — אין לי מזל בעסקים; אני מוכר בריוח ויוצא נגרע. אין לי עוד ברירה אלא למכור את העסק ואפרע חובותי; כבודו של האדם יקר מכל הון שבעולם.

— ומה תעשה לאחר מכן?

— אמכור את הבית ונעקור לעיר אחרת, אולי ישתנה המזל. חכמינו אמרו: ״שינוי מקום שינוי מזל״.

בן העשיר מכר את העסק ואת הבית ופרע חובותיו ונשאר בידו סך חמשת אלפים לי״ס. אח״כ נסע הוא ואשתו לחפש מזלם במקום אחר. הגיעו לעיר אחת ומצאו אנשים שמכירים אותם והתביישו והחליטו שלא להישאר במקום. הם נסעו מעיר לעיר, ובכל פעם שראו אדם שמכיר אותם לא היו נשארים בתוך אותה עיר אפילו יום אחד. המשיכו בנדודיהם עד שהגיעו לעיר אחת ובידיהם לא נותרה אף לא פרוטה אחת. לילה היה. האיש ואשתו ישבו במדרכה ורעדו מקור. לא היה להם אפילו במה להתכסות. ובאותה עיר אסור היה לשום אדם להימצא ברחוב מאחר חצות הלילה. שוטר המקוף שעבר ברחוב ראה אותם יושבים חבוקים מחמת הקור ושאל אותם: — מי אתם

ומה מעשיכם כאן? הן ידוע לכם שאסור להימצא ברחוב מחצות הלילה ועד הנץ החמה?

אמרו לו: — נכרים אנו, אדוני, בעיר זו ולא יודעים את חוקיה.

אמר להם: — גם אם נכרים אתם הלא יכולתם לישון בבית מלון.

אמרו לו: — עניים אנו ורעבים ומאז יום אתמול לא באה פרוסת לחם אל פינו; אנו מתים ברעב...

השוטר ריחם עליהם והלך והביא להם לחם ותה חם. חיכה עד שגמרו לאכול ולשתות ושאל אותם: — מאיזה עם אתם?

אמרו לו: — יהודים אנו.

אמר להם: — בעיר הזאת אין יהודים כלל; אין אפילו יהודי אחד שתוכלו להיעזר בו; אבל יש לי עצה טובה בשבילכם: למחר שאלו על בית המלך, והמלך יעזור לכם. הוא מלך טוב ורחמן ולא ימנע מכם חסדו. ובינתים היכנסו לחדר־המדרגות הזה ותישנו בו עד אור הבוקר.

למחרת היום פנו בני הזוג אל בית המלך, והמלך קיבל אותם ושאל לרצונם. אמרו לו: — אדוננו המלך, יהודים אנו, נעים ונדים, ואין לנו פרוטה בכיס, ורצוננו לחסות תחת כנפיך.

אמר להם: — בעירי אין אף לא יהודי אחד, ואני שמח שבאתם להשתקע כאן. נכון אני להיטיב עמכם בכדי שיהודים נוספים ישמעו וירצו לבוא לגור בארצי. אתן לכם חנות מרווחת במרכז העיר ואתן לכם קרן ואתם תעסקו בממכר משקאות חריפים ותתפרנסו מהרווחים. וכל זאת בתנאי: בסוף כל שנה אני אשלח מבקר חשבונות לבדוק את מצבו הכספי של העסק, והיה אם ימצא את הקרן שלימה, אתם ממשיכים הלאה. ואם תחסר לירה אחת מהקרן — עוונכם תשאו.

משקיבלו עליהם את התנאי, קיבלו את החנות והקרן והתחילו למכור משקאות חריפים. עבדו שנה שלימה וחיו על לחם ומים. חוששים היו פן תיפגע הקרן של המלך וגם רצו לחסוך לעצמם מהרווחים. בסוף השנה בא המבקר ומצא שחסרות מהקרן חמשים לירות...

משששמע המלך על כך כעס מאד וציווה להביא את היהודי לפניו. אמר לו:

— כמה בקבוקים סגורים אתה מוכר ביום וכמה בקבוקים בכוסות?

אמר לו: — מכרתי ליום עשרה בקבוקים סגורים וחמשה — בכוסות.

— נמצא שהרווחת ליום עשרים לירות. ואם נניח שהיית בזבזן יכולת להוציא לכלכלתך אתה ואשתך לכל היותר חמש לירות ליום. וחמש עשרה לירות הן חיסכון נקי. ואיך זה קרה שחסרו לך חמשים לירות מהקרן?

— אדוני המלך, גזירה היא זו שנגזרה עלי מהשמים עוד משנים קודמות. מזלי הרע הוא שנלחם בי מאז מות אבי, שכל יגיעי יהיה לריק...

— דברי הבל תדבר, יהודי רמאי וגנב! אני חייב להחמיר בענשך — אמר המלך וציווה לזרוק את היהודי ואת אשתו לתוך בור עמוק מחוץ לעיר ולהניחם שם עד שיגוועו ברעב ובצמא...

פקודת המלך בוצעה ושני שומרים הוצבו לשמור על הבור, שומר יום ושומר לילה. שומר־הלילה היה אותו שוטר שפגש בבני הזוג בערב הראשון לבואם לעיר זו. שוטר זה היה טוב ורחמן והיה מגניב לבני הזוג אוכל ומים בסתר.

כעבור שלשה או ארבעה ימים ראה שומר־היום שבני הזוג בריאים וחולשת רעב אין בהם. שוטר זה, שהיה רע ושונא יהודים, היה מחרף ומגדף לבני הזוג, מיידה בהם אבנים ואומר: "ימח שמכם! אימתי תמותו ואתפטר מהשמירה הזאת"? הוא היה עומד כל היום בשמש ונשרף בלהט אישה.

הלך להתלונן בפני המלך וביקש לשמור בלילה. המלך הסכים. הוא ציווה לשני השוטרים להתחלף במשמרות. שומר־הלילה ישמור ביום, ולהיפך.

אשתו של היהודי, שהיתה בחודש התשיעי להריונה, ילדה בבור בן זכר. היהודי ביקש מהשומר החסיד סכין וחוט וקיבלם. השומר החסיד אף הביא בגדים לתינוק וגם בקבוק קוניאק טוב להורים האומללים. אמר להם: — ממחר אני אשמור בשעות היום והשוטר השני ישמור בלילה. אתם תסבלו מרעתו של שוטר זה, אבל סבלכם לא יארך עוד זמן רב. בעוד שבוע ימים, כאשר הוא ימשיך להציק לכם ולקלל אתכם, כדרכו הרעה, אמרו לו: "הלא תדע לך שאנחנו יהודים, ואלהים אהב את היהודים מכל האומות; הלא עיניך רואות כמה זמן אנחנו נמצאים בתוך הבור הזה, ואלהים לא עזבנו; הוא מביא לנו מזונות מגן עדן, מכל טוב, ואפילו קוניאק משובח הוא מביא לנו; ואם אינך מאמין תוכל לשלשל אלינו חבל ואנחנו ניתן גם לך מן הקוניאק הטוב הזה". וכאשר הוא ישלשל את החבל, קשרו לו את בקבוק הקוניאק שנתתי לכם על מנת שישתה אותו וישתכר...

וכך היה: בלילה שנקבע לפעולה ע"י השוטר החסיד, הציעו היהודי ואשתו לשוטר הצורר את בקבוק הקוניאק, והוא שלשל חבל ונטל אותו מהם. שתה אותו והשתכר ושכב שרוע על החולות. השוטר החסיד, שארב בקרבת מקום, רץ מהר, הוריד סולם לתוך הבור וזירז את היהודי ואשתו להימלט חיש מכלאם. והם עלו בסולם והלכו אחריו עד לנמל. כאן נתן להם שני כרטיסי נסיעה והעלם לאניה שעמדה להפליג אותו לילה. עד שהאניה הרימה עוגן פרצה האשה בזעקת שבר ובבכי מר. בעת הבריחה שכחה המסכנה את תינוקה בתוך הבור ולא היה עוד מה לעשות.

למחרת היום התיצב השוטר החסיד במשטרה, כנהוג, וחיכה לבואו של שומר־הלילה. שומר־הלילה צריך אף הוא להתיצב במשטרה, להודיע שהוא

סיים את משמרתו, וזה ילך ויחליף אותו. חלפו כמה שעות מהיום ושומר־הלילה לא הופיע. המלך ערך אותו בוקר ביקור במשטרה ומצא את השוטר החסיד במקום. שאל אותו על מצב היהודים ואם עודם חיים, וזה ענה לו: "יש לשאול את שומר־הלילה; אני מחכה לו מאז הבוקר על מנת להחליפו והוא עדיין לא בא".

אמר המלך: — אני לא מאמין שאדם יכול לחיות כל כך הרבה זמן בלי מזון ומים; אלך בעצמי ואבדוק את המצב.

המלך והשוטר החסיד יצאו אל מקום הבור ומצאו את שומר־הלילה ישן תחת השמש היוקדת. הוא היה שיכור כלוט ובקבוק הקוניאק לידו. פנו אל הבור לבדוק את מצב הכלואים ואלה לא נמצאו עוד. הסולם המוצב העיד עליהם שהם ברחו. המלך קצף על שומר הלילה, שהלך להשתכר וזנח את משמרתו, וציווה להשליכו לבור במקום היהודים...

השוטר החסיד הציץ לתוך הבור שנית ושמע קול בכי של תינוק. אמר: — אדוני המלך, היהודים הנמלטים שכחו את תינוקם בעת מנוסתם. אם רצונך לרשת עולם הבא וליהנות מהעולם הזה אמץ את התינוק הזה לך לבן.

אמר המלך: — קחהו אתה וגדלהו, שהרי אין לך ילדים, ואתן לך עבורו קצבת מזונות חדשית.

השוטר החסיד לקח את התינוק ויביאהו אל אשתו וישמחו בו עד מאד. הוא פרנס את הילד משלו, ואת הקיצבה של המלך היה חוסך בתוך קופה סגורה.

ואלהים הטיב עם השוטר החסיד. מיד לאחר שהביא את הילד אל ביתו ילדה לו אשתו שלשה בנים בזה אחר זה. הוא גם עלה לדרגת קצין, ובמשך הזמן עלה בסולם הדרגות עד שהגיע למעלת משנה למלך.

הילד גדל וגם הקיצבה שקיבל מהמלך גדלה עמו. הכספים המצטברים של הקיצבה נאצרו בתוך ארגז ברזל גדול.

לאחר שסיים חוק לימודיו נכנס הבחור לעבוד בבנק והשתכר יפה. את משכרתו היה נותן לידי אביו מאמצו, שהוא עכשיו משנה למלך, וזה היה טומן את הכסף בתוך ארגז הברזל.

ויקר מקרה והגזבר של המלך חלה את חוליו אשר ימות בו. המשנה למלך הציג את בנו המאומץ בפני המלך והבחור מצא חן בעיניו עד מאד. הוא מינה אותו לגזבר תחת הגזבר המת, קבע משכנו בארמון המלך והסמיכו על שולחנו.

מקץ שנתים ימים, במלאת עשרים ושתים שנה לבחור היהודי, הזמין המשנה למלך את בנו המאומץ אליו לביתו וסח לו ביחידות. אמר לו: — בני, לפני 23 שנה הגיעו הוריך לעיר זו, והמזל לא האיר להם פנים. המלך קצף

עליהם והשליכם לבור ואני חילצתים ממות ומילטתים מן הסכנה. במנוסתם שכחו אותך, ואני אימצתיך לי לבן. בני, יהודי אתה, והראיה שאתה מהול ואני ערל. עכשו שהיגעת לגיל 22 הבחירה בידך. אם רצונך לאחוז בדת אבותיך אני מוכן לסייע לך לצאת מכאן כפי שסייעתי להוריך. ואם רצונך להיות נוצרי — רצונך הוא שיקבע. בכך אני יצאתי ידי חובתי בפני אלהים.

הבחור לא התלבט בבחירתו; הוא בחר בדת אבותיו וביקש לחיות בין יהודים.

המשנה למלך קנה לבחור כרטיס טיסה, ובאחד הלילות, כאשר המלך נעדר מן הארמון, הבריח אותו לשדה התעופה, נתן לו את כל הכסף שחסך למענו ואמר לו: — בני, יש בידך הון רב, ועליך להחליף מטוסים בכל שדה תעופה שתגיע אליו עד שתתרחק הרבה ממדינה זו. המלך לא ישלים עם בריחתך; הוא ינסה לאתר אותך ולבקש הסגרתך; אל תחוס על הכסף, שאם תיתפס אני ואתה אבודים...

הבחור נפרד מהמשנה בחיבוקים ונשיקות, עלה לאוירון ולא נודעו עוד עקבותיו. הוא טס מעיר לעיר וממדינה למדינה עד שאזל כל כספו. הגיע לעיר אחת ושאל לשכונת היהודים. אבל אף אחד לא הבין את שפתו. הוא ידע רק את השפה האנגלית. סוף סוף מצא נער יהודי תלמיד של בי״ס שיכל לדבר אתו בשפתו ואף להובילו אל בית המדרש של רב המקום. הבחור נכנס לבית המדרש, נפל בין רגלי הרב ובכה. הרב לא הבין את שפתו והוצרך להזמין תורגמן. הבחור סיפר: — רבי, יהודי אני, יהודי בן יהודי, גדלתי בחיק משפחה נוצרית מבלי דעת את זהותי; רצוני שתלמדני להיות יהודי...

הרב ניחם אותו ואמר לו: — מובטחני בך שתהיה יהודי כשר וטוב, אל דאגה.

התחיל ללמדו אלף בית והקדיש לו את רוב זמנו. והצעיר, שהיה לבו פתוח ורוצה ללמוד בכל מאודו, למד תורה, משנה וגמרא ונעשה לתלמיד מצטיין.

ובביתו של הרב היתה נערה יתומה שעבדה כמשרתת. הבחור אהב אותה ורצה לשאתה לאשה. הוא פנה אל הרב ואמר לו: — רבי, אני היום בן עשרים וארבע שנה וטרם נשאתי אשה. והתורה אמרה ״בן שמונה עשרה לחופה״. עד מתי אשב ברווקותי ולא אקיים מצוות פריה ורביה?

אמר לו: — בני, יתומה זו ששמת עינך בה אינה הזיווג שלך. הזיווג שלך נמצא במקום אחר. טול מקלך ותרמילך וסע, וגורלך יביאך לשם, אל בת זוגך.

הרב כתב פתק, תחב אותו בתוך צוארון המעיל של הבחור ותפר בחוט. הוא אמר לתלמידו: — בעוד שנה, כאשר תעמוד מתחת לחופה בעז״ה, ולפני שתקדש כוס ראשון, הוצא את הפתק הזה מתוך הצוארון של המעיל וקרא אותו באזני כל הציבור; זכור ואל תשכח!

הבחור נפרד מהרב ונסע. נדד ממקום למקום במשך שנה שלמה עד שהגיע לעיר חוף. ועל החוף היו מסעדות וצריפי מגורים של קיטנים. הבחור שכב ליד אחד הצריפים וישן. בחצות הלילה התעורר משנתו ושמע דברי תורה בוקעים מתוך הצריף. שני נערים למדו גמרא והתקשו בפתרון סוגיא מן הסוגיות. הבחור דפק על דלת הצריף וביקש להיכנס. "מי אתה"? אמר: "שמעתיכם מתקשים בהבנת הסוגיא ורציתי לעזור לכם בפתרונה".

ישבו עמו ולמדו עד שעה מאוחרת בלילה.

למחרת היום אמרו שני הנערים אל אביהם: — בא אלינו רב גדול ולמדנו עמו גמרא עד שעה מאוחרת בלילה. בליל אתמול למדנו ממנו יותר ממה שלמדנו אצל רבינו במשך שנה שלימה. אנו מבקשים שהוא ימשיך ללמד אותנו.

האב הסכים מיד, ובתום ימי הנופש לקח את הבחור עמו לעירו ע"מ שילמד את ילדיו. הם הגיעו לביתם בערב שבת.

שני הנערים קמו ללכת לראות פני רבם, להודיעו על שובם, וביקשו מהבחור להילוות אליהם. הבחור דחה את ההצעה, באומרו שהוא עייף, אבל הבטיח לבקר את הרב ביום שבת.

ומששמע הרב שהבחור הלמדן עומד לבקר בביתו ביום שבת אמר לאשתו: — אמרי לבתך ללבוש את בגדיה החמודות ואת תכשיטיה היקרים, ובבוא האורח יהיה עליה להגיש את האוכל בעצמה, אפשר שהיא תמצא חן בעיני הבחור והוא יאות לשאתה לאשה.

ובעל הבית העשיר, אף הוא, היתה לו בת בוגרת. בשובו לביתו מעיר הנופש אמר לאשתו: — על בתך ללבוש הערב את מיטב בגדיה ותכשיטיה, להגיש את המאכלים על השולחן בעצמה, ולא העוזרת; אפשר שהיא תמצא חן בעיני הבחור, ואני אכן מקווה שכך יהיה. הוא חכם גדול, אתן לו נדוניא ביד רחבה...

בשעות אחה"צ של אותו יום ששי הלכו העשיר ובניו והבחור לבית המרחץ, לבשו בגדי שבת ואח"כ הלכו לבית הכנסת. בתום התפלה שבו הביתה, קידשו על היין וישבו ליד השולחן. בת העשיר עמדה עליהם והגישה לפניהם את הסעודה, והבחור לא נשא עיניו אליה כלל. ראשית, מרוב בושה ושנית, משום שהיה אדם עני — ולא לו לעני לשאת עיניו בבת עשירים. ועם זאת עבר עליהם ערב נעים ומהנה מאד.

למחרת יום שבת, בתום תפלת שחרית ומוסף, הזמין הרב אליו את הבחור לביתו לקידוש ולסעודה. הבחור נענה להזמנה, ועמו הלכו גם שני בניו של העשיר. ישבו ליד השולחן וקידשו על היין, ובת הרב הגישה לפניהם את הכיבוד. אכלו ושתו, והבחור לא נתן דעתו כלל על הבחורה העומדת לפניו.

בתום הסעודה והקישור בדברי תורה, הזמין הרב את הבחור לחדרו ושוחח עמו ביחידות. אמר לו: — בני, אהבתיך ורצוני לתת לך את בתי יחידתי לאשה — גם עשרת אלפים לירות נדוניא אתן לך. זה כל מה שיש לי.

אמר הבחור: — רבי, אני אורחו של העשיר פלוני ומסתופף בצל קורתו, והדבר צריך להיעשות בהסכמתו; אם הוא יסכים אני מסכים...

הרב קרא לשני תלמידיו — בניו של העשיר, ואמר להם: — בני היקרים, אני זקוק לעזרתכם; האברך הזה רוצה לקחת את בתי יחידתי לו לאשה, אבל הוא קושר את הסכמתו בהסכמת אביכם. דברו איפוא על לב אביכם שיתן את ברכתו לזיווג הזה, וגם אני אבוא הערב ואדבר עמו.

עד שיצאו מבית הרב אמרו שני הנערים זה אל זה: "אנו הבאנו את האברך הזה מעיר רחוקה, ע"מ לתת לו את אחותנו, וזה בא ורוצה לחטוף אותו מידנו; גם אם אבינו יסכים, אנו לא נסכים עמו, והפסוק אומר: "נוצר תאנה יאכל פריה".

הלכו ומסרו לאביהם את דברי רבם. אמר להם: — ומה דעתכם על כך? אמרו לו: — נוצר תאנה יאכל פריה, ולא הבאנו אותו אלא בשביל אחותנו.

אמר להם: — אם יבוא הרב ויבקש את הבחור, ואני אסרב לו — הרב יעלב. אבל יש לי עצה: לכו והזמינו את הקרובים ובני המשפחה לבוא אלינו לסעודת מנחם ומלווה מלכה, ולאחר ההבדלה נערוך מסיבת אירוסין לאחותכם. אני בטוח שהאברך יתן את הסכמתו המלאה לכך. וכאשר יבוא הרב ואנחנו כבר בתוך המסיבה הוא ישלים בדיעבד עם הנעשה ולא יהיה לו עוד פתחון פה...

ההצעה של האב נתקבלה בהתלהבות בחוג המשפחה, ומסיבת האירוסין נתקיימה בו בערב בהסכמתו הגמורה של הבחור. והרב בא ונפל לתוך מסיבת האירוסין. ההפתעה גרמה לו עגמת נפש, אבל ישב עם המסובין והבליג על צערו.

הבחור ובתו של העשיר עמדו מתחת לחופה. הרב הראשי קידש על כוס ראשון וכל קהל המוזמנים ענה אמן. החתן נזכר בפתק והפסיק את הטקס באמצע. הוא קרא: "חכו לי, שכחתי משהו"... תדהמה כללית. "מה שכחת?" החתן רץ אל חדרו, הוציא את הפתק מתוך הצוארון של מעילו הישן וחזר. התנצל בפני האורחים ואמר: "רבותי, לפני שנה, כשיצאתי מבית המדרש, נתן לי מ"ו את הפתק הזה וציווני לפתחו בליל חופתי, לפני כוס ראשון, ולקראו באזניכם. עכשיו, למרות שכבר קידשנו כוס ראשון, אני פותח את הפתק וקורא אותו". והוא קרא: "רבותי, המותר לו לאדם לישא את אחותו"? השאלה שהוצגה בתוך הפתק הדהימה לא רק את בעלי השמחה ושאר

המוזמנים אלא גם את החתן עצמו. משמע שהכלה העומדת לידו אינה אלא אחותו. המבוכה בתוך האולם היתה עצומה. אבי הכלה והרב לקחו את החתן לחדר צדדי וחקרו אותו על עברו. והוא סיפר להם כל תולדות חייו מהחל ועד כלה. משסיים את סיפורו הסתבר, שהיהודי העשיר, אבי הכלה, אינו אלא אביו, שהיה נתון בתוך הבור,ושהכלה היא אחותו...

ומששמעה אשת העשיר שהחתן אינו אלא בנה האובד חיבקתו ונישקתו עד שהתעלפה מרוב שמחה. גם הכלה שמחה מאד באחיה והודתה לאלהים שהצילם מחטא. המסיבה נמשכה והשמחה היתה כפולה. אבי האברך אירס לבנו את בתו של הרב, ובתוך זמן קצר הם נישאו ברוב פאר והדר ופרו ורבו — כן יפרו וירבו כל בית ישראל אכי"ר.

8 (מ"ט). אשר קידשנו... והבדילנו מן העריות

בזמן קדמון היו שני אחים חקלאים בעלי אדמות רבות — אותן קיבלו בירושה מאביהם. שני האחים עיבדו שדותיהם בעצמם ובעזרת פועלים שכירים, ובסוף כל עונה היו מחלקים ביניהם את היבול בשווה. לאח הגדול היה בן ולצעיר — בת.

האח הגדול מת, והצעיר השגיח על בן אחיו היתום, העניק לו חינוך גבוה עד שגמר חוק לימודיו כמהנדס, ואח"כ השיא לו את בתו.

הפועלים השכירים, שסבלו תחת ידו הקשה של האח הצעיר, באו אל בן אחיו המהנדס וביקשו את התערבותו. אמרו לו: — אדוננו, דודך מענה אותנו, מעמיס עלינו עבודה למעלה מכוחנו, מנצל אותנו ומלין את שכרנו.

הבן המהנדס פנה אל דודו, ביקשו לנהוג ביושר וברחמים כלפי הפועלים, וזה דחה אותו בשצף קצף. אמר לו: — עבוד במשרדך ואל תתערב בענינים שאינם שלך; לא אתה תטיף לי מוסר כיצד לנהוג בפועלים שלי...

אמר לו: — אם אתה אומר כך — הבה נחלוק את השדות, ואני אעשה בשלי כראות עיני ואתה תעשה בשלך כטוב בעיניך.

אמר לו: — אין לך בידי כלום, אלא להיפך: אביך היה חב לי יותר ממחיר השדות שהיו לו... וכל מה שעשיתי למענך אתה ואמך עד היום עשיתי על חשבוני, דרך צדקה וחסד...

המהנדס היה המום מהדברים ששמע. הוא חזר לביתו סר וזעף תוך החלטה שלא לראות עוד את דודו לעולם. אמר לאשתו: — אני נוסע לחו"ל, אסע לכמה שבועות ואחזור, אני מזמין אותך לנסוע אתי, אם רצונך בכך.

אמרה לו: — איך אוכל לנסוע ואני בחודשי הריוני האחרונים? איך אוכל לנטוש את אבי והוא כבר אלמן ובודד? לא, לא אסע אתך!

טוב; הבעל נסע, תוך הבטחה לחזור, והאשה — דמעותיה על לחיה. הוא

נסע למצרים, פתח לו שם משרד ותלה עליו שלט "מהנדס".

יום אחד הזמינה אותו אשה אחת בעלת מועדון לריקודים, והוא נענה להזמנה והלך אליה. אמרה לו האשה: — עשה לי תכנית לשלושה חדרים גדולים, שישמשו כחדרי מגורים לרקדניות, ואתן את שכרך. הענין דחוף. ואם יש לך קבלן זריז שיבנה לי את החדרים — אדרבה. אשלם לך ולו ביד נדיבה.

אמר לה: — יש לי קבלן ידיד המוּכָר לרבים. הוא יבנה לך את החדרים בתוך שבועות אחדים.

האשה צלצלה בפעמון, ואחת מנערותיה, בחורה יפה כלבנה, נכנסה. אמרה לה האשה: — הגישי כוס קפה בשביל המהנדס שלנו!

הבחורה יצאה ושבה מיד עם הקפה. היא הניחה את הכוס על השולחן והסתלקה. המהנדס הוקסם מיפיה.

— "זוהי הרקדנית הכי יפה בכל מצרים" — אמרה בעלת המועדון למהנדס — "אם רצונך לראותה על הבמה אתה מוזמן לבוא לכאן בשעה שמונה בערב".

המהנדס שב לביתו ובערב הלך למועדון. הוא ראה אולם מלא אנשים ונשים ועל הבמה להקת רקדניות, שהפליאו במחולן וביפין כל רואיהן. המהנדס הסתכל רק על אחת מהן — על זו שהגישה לו את הקפה בשעת ביקורו בצהרים.

ההצגה נסתיימה. הקהל עזב את האולם, והמהנדס ניגש אל אותה רקדנית, הזמינה לבוא מחר למשרדו ונפרד ממנה בלחיצת יד.

למחרת היום הופיעה הרקדנית בשעה הקבועה, והמהנדס גילה לה שהוא אוהב אותה והציע לה נישואין. אמרה לו: — מעשה כזה עשוי להזיק למעמדך. אתה בן אדם נכבד ואיך תתחתן עם בחורה רקדנית?

אמר לה: — לא דעתם של הבריות חשובה לי, אלא דעתך את. אם את אוהבת אותי כשם שאני אוהב אותך — הנה זה העיקר, ועל כל פשעים תכסה אהבה. וכל זה בתנאי אחד — שלא תוסיפי עוד להיות רקדנית במועדון.

הבחורה הסכימה מיד, ולשניהם התחתנו במזל טוב. המהנדס עשה חיל המהנדס עשה חיל בעבודתו ואשתו הרקדנית הרתה וילדה לו בת. הם קראו לה אהובה.

גם אשת הקבלן, ידידו של המהנדס, ילדה באותה עת בת. שתי הילדות גדלו כשתי אחיות תאומות, לבשו אותה תלבושת ולמדו בכתה אחת.

כעבור שנים אחדות חלה המהנדס במחלה אנושה והרופאים לא יכלו להצילו. הוא מת בקיצור ימים. לאחר שבעת ימי האבל בא הקבלן הידיד אל האלמנה ואמר לה: — אני חייב לבעלך כסף, חשבון של עבודה, ושום אדם לא יודע על כך רק אלהים שבשמים. אל תיראי איפוא, כי מעתה כל מחסורך עלי! העיקר שתשמרי על עצמך ועל הבת.

הקבלן הזה לא היה חייב שום כסף למהנדס, ומה שאמר, לא אמר אלא משום ידידותו הרבה לנפטר ומשום רחמנות על האלמנה ועל היתומה. הוא לא רצה שהאלמנה תתבייש ותחשוב שהוא עושה עמה מעשה צדקה.

כעבור שש שנים מאז מות המהנדס הלכה האלמנה אל הקבלן ואמרה לו:

— באתי להודות לך על החסד שעשית ועודך עושה עם החיים ועם המתים, שאתה מכלכל אותי ואת בתי, בכבוד וברווחה, מצוה למען ה', מאז מות בעלי ועד היום. אני לא יכולה עוד להוסיף להכביד עליך ורצוני למצוא עבודה ולפרנס את עצמי.

— ומה חושבת את לעשות עם הילדה?

— אם רצונך להשלים את המצוה, הַשְׁאֵר את אהובה אצלך, כי היא קשורה מאד לבתך, והיה לה לאב תחת אביה.

אמר לה: — בתך כמוה כבתי ולא יחסר לה דבר. אל תדאגי לה!

האלמנה הלכה אחר מודעה בעתון וניסתה להתקבל לעבודה במשרד; היא נדחתה משום שלא ידעה שפות אנגלית וצרפתית. ניסתה להתקבל לעבודה במוסד וגם כאן נדחתה, כי לא ידעה הנהלת חשבונות ולא כתיבה במכונת כתיבה.

בדלית ברירה, שבה האשה אל מועדון הריקודים, ובעלת הבית קיבלה אותה בשמחה ובשתי ידים. היתה עוד צעירה ורקדנית מומחית, וזה היה המקום המתאים בשבילה. היא גרה במועדון והיתה מבקרת את בתה אחת לשבוע.

ברבות השנים, לאחר שאהובה סיימה את חוק לימודיה, קרה מקרה, שחברתה הטובה, בתו של הקבלן, נפלה למשכב. אהובה התרוצצה מרופא אחד לרופא אחר להביא לה מזור, והרופאים לא הועילו. יום אחד, שמעה כי רופא חדש בא לעיר והיא נזדרזה והלכה אליו. הרופא בא, בדק את החולה וקבע כי תרופתה נמצאת בחוץ לארץ. הוא הבטיח להזמין לה את התרופה האמורה.

אהובה הלכה יום יום אל הרופא לשאול אם התרופה הגיעה מחו"ל, והרופא החל להתאהב בה. ועד שהתרופה הגיעה, והחולה נתרפאה, הספיקה גם אהובה להתאהב ברופא. השנים אהבו זה את זו אהבה עזה והחליטו להתחתן.

אהובה הלכה אל אמה למועדון והודיעה לה: — מצאתי לי בחור כלבבי, הרופא "פיין", ואני עומדת להינשא לו. הוא יבוא אליך להכירך ולבקש את ידי ממך.

אמרה לה: — אל תביאי אותו אלי! אם הוא יֵדַע שאני רקדנית במועדון לילה חוששת אני שמא יתחרט ויעזוב אותך.

אמרה לה: — אין לך על מה לחשוש ומה להסתיר. אני לא מתביישת בך שאת רקדנית. והיה אם ימצא הדבר חן בעיניו — מה טוב! ואם לאו הוא אינו יקר לי יותר ממך.

ובאחד הערבים הביאה אהובה את הרופא אל בית אמה, לצורך היכרות ולקביעת מועד הנישואין, והאלמנה קיבלה את הבחור בשמחה וחקרה אותו לשרשו ולייחוסו. והרופא סיפר: "שמי ד"ר "פיין" ממשפחת "קייס", מוצאי מארץ פלונית, מעיר פלמונית, לא היכרתי את אבי אלא מהתמונות, אבי נטש את ביתו בהיותי עוד בבטן אמי ולא חזר עוד. אמי ז"ל גידלתני וחינכה ולימדה ושלחתני לבי"ס לרופאים. לאחר שנפטרה עקרתי מארץ מולדתי ובאתי לעיר הזאת, בתקוה למצוא עקבות אבי, כי נודע לי שהוא השתקע בארץ מצרים. אבי היה מהנדס ואינני יודע היכן לחפש אותו ואם הוא חי או מת"?

ומששמעה האלמנה את כל הדברים האלה לא יכלה עוד להתאפק ופרצה בבכי מר. הרופא הנדהם חש להרגיעה ושאל לסיבת בכיה. אמרה לו: — בני, אתה אחיה של אהובה, ואהובה היא אחותך בת אביך. אתם אח ואחותו...

הידיעה הזאת הרעישה את שני האוהבים וקשה היה להם לעכלה. איך אח ואחותו? האלמנה הציגה בפני הרופא שתי הוכחות חותכות — את תמונת אביו ואת כתובת הנישואין שלה. אמרה לו: — נישאתי לאביך בעיר הזאת וילדתי לו את אהובה. אביך מת, למזלנו הרע, בקיצור ימים, והשאירנו בודדות וחסרות מגן. אני בוכה מרוב אושר שהנה נמצא אח לבתי.

ההוכחות שכנעו את הרופא, שאהובה היא אכן אחותו בת אביו. הוא אמר: — ברוך אלהים שמנע אותנו מחטוא, ומהיום כל מחסורכן עלי. אלהים נתן לי אם תחת אמי ונתן לי אחות אהובה ולא אוכל להודות לו על החסד שגמלני.

השלשה קמו, התחבקו והתנשקו ובכו והיללו לה' שחסך אותם מעוון. הם עברו לגור בבית חדש, והרופא לימד לאחותו את חכמת הרפואה והיתה לו לעוזרת. הרופא נשא לאשה את בת הקבלן, ואהובה מצאה את מזלה ונישאה לבחור נאה בן טובים. הם הולידו בנים ובנות וראו חיים טובים — כן נזכה אנחנו לראות בשמחת בנינו ובנותינו אכי"ר.

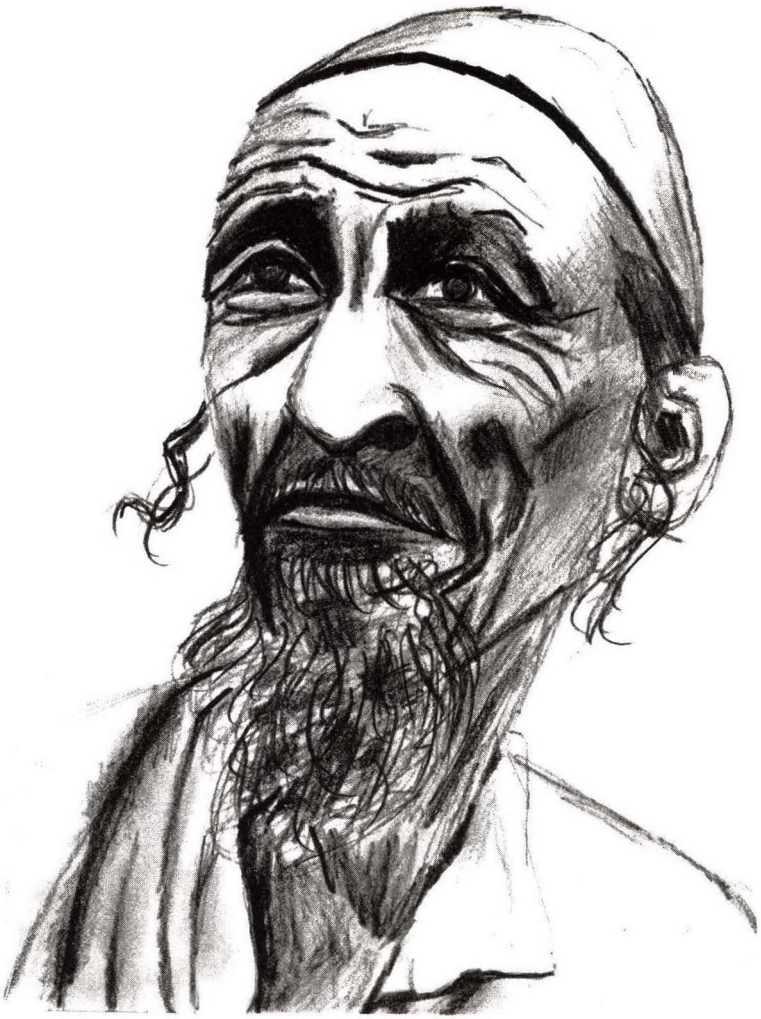

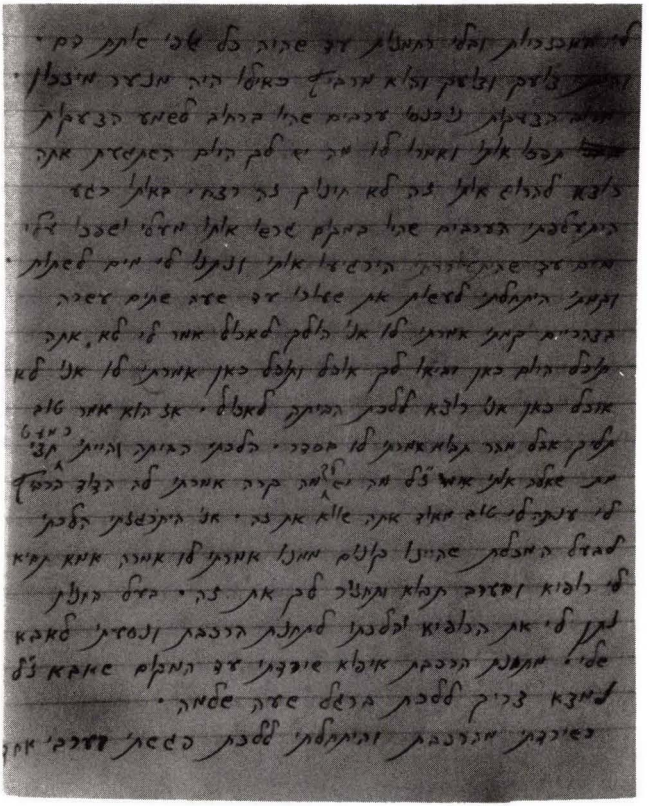

כתב ידו של נסים דמתי ז"ל